

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

**Польсько-українське
співробітництво в розв'язанні
сучасних соціально-економічних
проблем: наука, освіта, досвід**

**Збірник тез доповідей на міжнародній
науково-практичній конференції
присвяченої
III SYMPOZJUM NAUKOWEMU
„UKRAINA-POLSKA – WSPÓŁPRACA
SYNERGETYCZNA”
13-19 luty 2017 r.
Kijów, Połtawa, Słowiańsk**

Слов'янськ – 2017

УДК 37:001:33 (477 + 438)
ББК 74.00я43 + 72я43 + 65я43
П 538

Друкується за ухвалою вченої ради
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
(протокол № 6 від «26» січня 2017 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Професор Світлана Омельченко, ректор Донбаського державного педагогічного університету

Професор Олександр Амоша, академік НАН України, президент Академії економічних наук України

Доктор Станіслав Чайченко, проректор Донбаського державного педагогічного університету

Доктор Олексій Квілінський, президент Інституту розвитку міжнародної співпраці, Познань, Республіка Польща

Професор Кажімеж Пайонк, Державний економічний університет у Познані

Професор Віктор Ковальов, ректор Донбаської державної машинобудівної академії

Професор Дмитро Лазаренко, Донбаський державний педагогічний університет

Доктор Сергій Кравченко, Донецький національний технічний університет

Відповідальна за випуск:

А.В. Малахова – к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту ДДПУ

Польсько-українське співробітництво в розв'язанні сучасних соціально-економічних проблем: наука, освіта, досвід: збірник тез доповідей на міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій III SYMPOZJUM NAUKOWEMU «UKRAINA-POLSKA – WSPÓŁPRACA SYNERGETYCZNA», 13-19 luty 2017 r. Kijów, Połtawa, Słowiańsk (Слов'янськ, 13-19 лют. 2017 р.) / МОН України ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». – Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2017. – 235 с.

У збірнику представлені наукові матеріали тез доповідей науковців, урядовців, практиків, викладачів, докторантів, аспірантів, магістрантів, студентів міжнародної конференції «Польсько-українське співробітництво в розв'язанні сучасних соціально-економічних проблем: наука, освіта, досвід» (16-18 лютого 2017 року, м. Слов'янськ, Донбаський державний педагогічний університет).

Матеріали представлені в авторській редакції

**Słowo powitalne uczestnikom konferencji
«Współpraca polsko-ukraińska przy rozwiązywaniu współczesnych
problemów społeczno-ekonomicznych: nauka, oświata, doświadczenie»**

Szanowni Koledzy!

Donbaski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny w Słowiańsku serdecznie wita wszystkich gości, uczestników konferencji, w gościnnych murach naszej uczelni. DPUP pragnie przywitać prelegentów konferencji „Współpraca polsko-ukraińska przy rozwiązywaniu współczesnych problemów społeczno-ekonomicznych: nauka, oświata, doświadczenie”, jaka połączyła fachowców Polski i Ukrainy.

Nasz Uniwersytet zawsze zaliczał się do uczelni, które dążą do wdrożenia osiągnięć nowoczesnych technologii w badania naukowe i proces nauczania, czego rezultatem jest wprowadzanie na szeroką skalę uzyskanej aktualnej wiedzy do pracy wykładowczej. Na obecnym etapie rozwoju badań naukowych aktualna jest kwestia wykorzystania osiągnięć naukowych innych państw w celu osiągnięcia postępu w różnych sferach aktywności społeczeństwa Ukrainy, zwłaszcza w sferze rozwoju społeczno-ekonomicznego.

Życzę wszystkim uczestnikom oraz gościom konferencji miłych wrażeń podczas pobytu na ziemi donieckiej oraz w trakcie prac konferencji, sukcesów w działalności zawodowej, osobistego rozwoju fachowego i nieustannej pracy, jaka niezbędna jest dla rozwiązania złożonych i pilnych problemów rozwoju społeczno-ekonomicznego w ramach współpracy naszych krajów.

Z wyrazami szacunku,
Rektor Donbaskiego Państwowego
Uniwersytetu Pedagogicznego,
prof. dr hab. S. Omelczenko.

**Вітальне слово учасникам конференції
«Польсько-українське співробітництво в розв'язанні
сучасних соціально-економічних проблем: наука, освіта, досвід»**

Шановні колеги!

Донбаський державний педагогічний університет щиро вітає всіх гостей, учасників конференції в гостинних стінах нашого вишу. ДДПУ зустрічає доповідачів конференції «Польсько-українське співробітництво в розв'язанні сучасних соціально-економічних проблем: наука, освіта, досвід», яка об'єднала фахівців Польщі та України.

Наш університет завжди є в числі навчальних закладів, які прагнуть до втілення досягнень новітніх технологій у наукові дослідження та навчальний процес, а як наслідок – широке впровадження отриманих сучасних знань у викладацьку діяльність. На сучасному етапі розвитку досліджень актуальним є використання наукових здобутків інших країн для досягнення прогресу в різних сферах життєдіяльності українства, зокрема в питаннях соціально-економічного розвитку.

Зичу всім учасникам і гостям конференції найкращих вражень від перебування на Донеччині та від роботи конференції, успіхів у професійній діяльності, особистого фахового зростання та невпинної праці, яка необхідна для розв'язання складних нагальних питань соціально-економічного розвитку в межах співпраці наших країн.

З повагою – ректор Донбаського державного педагогічного університету, д.пед.н., професор С.О. Омельченко

ЗМІСТ

Amosha O., Kamińska B., Kvilinskyi O. Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)	8
Pajak K. Regional policy in the context of energy security (based on the example of the Wielkopolska Region).....	14
Sikora J. Kształcenie kadr dla gospodarki turystycznej w Polsce.....	19
Смовженко Т.С., Мельниченко О.В. Значення та проблеми міжнародної співпраці у розбудові суспільства.....	21
Мошовський Т.М. Польсько-українська співпраця в галузі освіти між національним інтересом і глобальними викликами сучасності.....	25
Антонюк А.А., Шмиголь Є.І. Фінансові механізми забезпечення участі місцевих громад у муніципальному плануванні.....	32
Артюхіна М.В., Ченська К.Е. Структура соціально-економічного потенціалу спеціальних загальноосвітніх закладів.....	34
Артюхіна М.В., Єріна С.В. Використання SMM-маркетингу для позиціонування організацій.....	36
Артюхіна М.В., Чорна О.А. Системний підхід в урахуванні впливу зовнішніх факторів при управлінні організацією.....	41
Варламова І.С. Удосконалення екологічного оподаткування в національній економіці: досвід країн ЄС.....	46
Гарна С.О., Янюк Я.Р. Ефективна зайнятість як важлива умова соціально-економічного розвитку країни.....	48
Гончар Л.В., Куліш К.О. Аудит балансу підприємства.....	58
Давискиба В.О. Фахова підготовка залізничників як чинник розбудови залізничної галузі.....	59
Дзюба М. О., Цимбаленко Д. К. Аутсорсинг як невід'ємна складова інноваційного розвитку аграрних підприємств.....	64
Залознова Ю.С. Зарубіжний досвід розвитку персоналу підприємств у контексті соціальної відповідальності.....	69
Іванов С. В., Ляшенко В. І., Ляшенко А. Ю. Постіндустріальна освіта: послуга креативна чи традиційна?.....	75
Коверга С.В., Згоденко Р.О. Форми включення науково-дослідних підрозділів у структуру диверсифікованих компаній.....	83
Коверга С.В., Степанець Д.С. Основні підходи до ідентифікації розвитку та аналізу збалансованості економічних систем.....	89
Коркішко А.В. Професіоналізм як підґрунтя забезпечення професійного іміджу майбутнього викладача ВНЗ.....	95
Коркішко О.Г. Педагогічна майстерність як підґрунтя професійного статусу майбутнього викладача ВНЗ.....	97
Кравченко С.І. Особливості трансформації науково-освітнього комплексу економіки.....	100
Крутогорський Я.В. Формування складових ефективної системи енергоменеджменту на підприємстві.....	105
Кузьміна О. В., Гришина Г. Г. Виховання школярів на національних традиціях як передумова успішної соціалізації в сучасному світі.....	110

Кулик Н.М., Царькова І.О. Особливості управління якістю продукції на малому підприємстві та шляхи її вдосконалення.....	112
Лазаренко Д.О., Квілінський О. Українсько-польська співпраця в енергоефективності: від угоди до спільних науково-дослідних проєктів.....	115
Лазаренко Н.Ю., Кива Л.Г. Дистанційне навчання у білатеральних програмах польських та українських університетів в процесі вивчення дисциплін творчого напрямку.....	122
Линенко А.В. Розвиток консорціумів в економіці України.....	125
Ляшок Я.О., Попова О.Ю. Формування спільного науково-освітнього простору між українськими та польськими вищими навчальними закладами: сучасні реалії та перспективи	127
Макушинська Г.П. Проблеми, можливості, перспективи науково-освітньої співпраці України і Польщі в умовах нових цивілізаційних викликів.....	129
Малахова А.В., Семененко А.І. Ризики, пов'язані з оцінкою забезпечень визнаних зобов'язань відповідно до національних та міжнародних стандартів обліку та звітності.....	132
Малахова А.В., Шагєєва К.С. Процедури внутрішнього контролю розрахунків електронними грошима	135
Мартиненко О.В., Алефіренко В.В. Витрати підприємства та їх класифікація для потреб управління й економічного аналізу.....	138
Мартиненко О.В., Сокіл М.С. Нормування праці на підприємствах як елемент підвищення її продуктивності.....	144
Мозговий Л.І., Дубініна В. Україна - Польща: стадії співпраці.....	147
Мухіна В.В. Поняття «соціалізація» як філософська, соціологічна та психолого-педагогічна категорія.....	151
Набока О.Г. Роль ВНЗ у соціально-економічному розвитку невеликого міста.....	154
Нікітіна Н.П., Маляр О.Ю. До проблеми інтеграції компонентів культури в процес навчання іноземних мов.....	157
Остополець І.Ю. Коучинг та екофасилітація в кадровому менеджменті.....	159
Павловський П. Сучасні логістичні інформаційні системи менеджменту бізнес-процесів	161
Пилипенко О.С., Посакакухін П.О. Інноваційний розвиток економіки України: проблеми та перспективи.....	167
Попова Г.В., Кожевніков Д.О. Гендерна асиметрія в управлінській практиці	173
Проскурін В.М. Особливості соціально-економічного розвитку ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» після активної фази АТО в м. Слов'янську.....	175
Саяпіна С.А. Аналіз семантичного спектра назв публікацій і дисертацій з проблем виховання дітей дошкільного віку (1960 рр. – початок ХХ століття)	178
Сіренко С.В., Натальченко К.М. Основні аспекти організації банками міжнародних розрахунків.....	180
Скорописова Л.І. Стан та завдання розвитку машинобудування в Донецькому регіоні.....	183
Соколенко Т.М., Сорока М.В. До проблеми економічного співробітництва України і Польщі	185
Співак Я.О., Челомбійко А.В. Сучасні освітні засади понять управління.....	187

Степаненко Л.В. Особливості мотивації професійної діяльності менеджерів	191
Трушкіна Н.В. Розвиток системи управління міжнародними ланцюгами поставок в умовах глобалізації ринків.....	193
Федь В.А. Синергетика в системному методі культурологічного аналізу.....	197
Харазішвілі Ю.М. Тіньова економіка України: реальність і прогнози.....	199
Чайченко С.О., Ступак О.Ю. Основні напрями міжнародного наукового співробітництва Донбаського державного педагогічного університету.....	203
Шайда Н.П., Шепілов І. Взаємозв'язок стилю керування та особистісних характеристик менеджерів.....	205
Шмиголь Н.М. Залучення громадськості до муніципального бюджетування.....	207
Шнурко А.М., Федоров А. Основні прийоми аналізу фінансового стану підприємства.....	210
Яровий К.О., Дяговець С.Л. Фінансування бюджетних установ через органи державного казначейства.....	214
Яровий К.О., Щербініна О.О. Методика проведення ревізій із фінансування бюджетних установ.....	217
Burlutska S. Accounting And Analytical Aspects Of Rent-Seeking Behavior Assessment Of The Ukrainian Economic Agents.....	220
Koval'ov V., Burlutskiy S., Burlutska S. The «resources curse» phenomenon in context of socio-economic transformation of Ukrainian economy jel Classification: C22, C62, D60, E20, E32	222
Панасенко Е. А., Тимчак Д. В. Комплексна психодіагностика страхів учнів підліткового віку в умовах конфліктного періоду.....	231

Amosha Oleksandr,

Academician of the NAS of Ukraine, Dr. Sc. (Economics), Professor,
Director of the Institute of the Industrial Economics,
NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Bożena Kamińska,

Vice Chairman of the Board of Polish-Ukrainian Parliamentary Group,
Member of Sejm of the Republic of Poland (Warsaw, Poland)

Oleksii Kvilinskyi,

PhD (Economics),
President of Institute for International Cooperation Development,
Associate Professor of Poznań University of Economics and Business,
Expert of the Parliamentary Team for Eastern Poland,
Sejm of the Republic of Poland (Poznań-Warsaw, Poland)

ECONOMY MODERNIZATION OF INDUSTRIAL REGIONS (BASED ON THE EXAMPLE OF UKRAINE)

The economic nature of modernization in dialectical terms is determined by the progress of society and change of its material basis, i.e. technical, technological and economic bases.

Recently, modernization has obtained a widespread scientific recognition as a contemporary institution for solving structural and technological problems of the economy. However, its use in practice needs the theoretical foundations of the interrelations both with the basic economic theory, and with the specific objectives of industrial policy to be deepened.

This is because industrial policy has always appeared in two contexts. In practical context, it is a system of standpoints and specific actions towards the development of industry, specific industries and enterprises, including goals, objectives and methods of their achieving. In theoretical context, it is an economic category that determines the most important correlations of government, business and society in relation to meeting the needs of the society, the formation of an effective structure of industry, growth of technological level, innovation and industrial competitiveness, but without any impact on specific companies.

In modern scientific practice, such a dualistic interpretation has gained its definition as vertical and horizontal industrial policies. The European Commission, as the highest executive body of the EU, gives preference to industrial policy of horizontal type, i.e. institutional activities of problem solving, making an accent on the fact that government intervention in the market mechanism is justified only when there are significant market failures [1]. Under these conditions, modernization reflects not only the general nature of the changes: "renewal" and "improvement", but also the nature of interaction between economic subjects and society, aimed at the

implementation of industrial policy, forming a kind of institutional platform of complex solutions to the problems of innovation, efficiency and competitiveness.

System crisis has exposed serious imbalances in the structural and technological systems of the industry, which have recently been looked at even as a de-industrialization trend. Under such conditions, the emphasis of industrial regulation began to shift towards structural and technological change, which allows to consider modernization, as a tool of industrial policy, a manifestation of industrial policy in its dual sense, elements of which may be the measures of both vertical action (changing sectoral structure of production) and horizontal impact, namely stimulation, crediting or taxation. Thus, at certain stages of industrial policy implementation, modernization may have various forms of system definition, based on the conditions, status and problematic displays of the nature of industrial development.

As for the economic modernization of industrial regions, it must be taken into account that its challenges are of general economic origin, but they are materialized at the regional level, significantly affecting the overall condition of both national and regional economy.

The economy of industrial regions is significantly deformed, whereas the following structural contradictions have become critical: small and further declining share of high-tech product types; breaches of technological chains; creation of added value through reduction of the final product output; strengthening of raw material and semi-finished products structure of production [2].

The economic nature of the structural transformations as a key impact factor on the status and quality of economic processes has received a scientific basis in the works of many scientists and economists. S. Kuznets, a Nobel laureate, pointed out that structural change is a prerequisite for economic growth and, having begun, it further forms, hinders or supports economic development of a country [3].

Indirect, but equally dangerous consequences of structural problems are: strengthening of the raw material profile of production, dependence growth of the regions upon the world market conditions, increased power-intensity of production compared with that in the European countries, and a limited economic impact of the industry on economic development due to small reproductive function of raw material production in the creation of GVA (Gross Value Added).

Since the last quarter of the past century, the developed countries of the world have been showing a revolutionary structural change, forming their own economies of innovational type. Ukraine, although making an accent on its commitment to radical structural changes, shows many signs of a contrary content. In fact, deindustrialization of the country is in place. The share of industry in GDP shortened from 34.4% in 2000 to 22.4% in 2010, and 19.8% in the 2014. The volume of industrial production during the span of 25 years of economic transformation has fallen by almost a third (28.7%). The number of employees has reduced by half (by 44.12%): about 2 mln. employees have been fired. The entire industries have been

lost, particularly those belonging to innovative range of activities, namely electronics industry, instrument engineering, machine tool construction, machine instrument engineering, production of agricultural machines, special types of machinery for the mining industry, chemical and metallurgical industries.

We can assume that Ukraine nearly lost the industrial platform, based on which the economy of innovative type is able to develop. Mechanical engineering as a major supplier of innovative changes underwent a decline to 10.2% (2015) in the structure of manufacturing industry, while in economically developed countries, its share is 3 to 4 times larger (29.8% in the UK, 27% in Italy, 48.2% in Germany, 32.1% in the USA, 27.9% in France, 44.4% in Japan). The share of mechanical engineering indicates the degree of industrial development. In Ukraine, it is extremely low, and this creates a serious problem, because innovations need somewhere to mature and be applied. In isolation from the industrial base and from production, and hence from qualified personnel, innovation as such cannot exist.

This problem has affected even the developed countries that have recently yielded in their pace of development to the developing countries. Young "industrial tigers" having recently adopted modern technologies from the developed countries have created a necessary innovative base for industrial development, which has allowed them to progress at a faster rate. Ukraine, unfortunately, has been late in lending advanced technologies and production on terms of transfer. Now this process can be somewhat complicated because the developed countries have begun to return high-tech productions to their own territories not to lose the industrial base for economic development. We can assume that they will not be too willing to give away not only those new projects, but also projects that have already been implemented, but retain leadership in global markets. However, this should not frighten us, because in terms of European integration certain European countries will prompt to us and help us find a technology niche in the process of modernization, because someone has to "pull the chestnuts out of the fire" on behalf of the developed economies. This destiny, unfortunately, will be true for Ukraine. In this case, all we can wish is that such "chestnuts" were more "high tech" than the existing raw materials specialization.

Formulation and implementation of structural and technological modernization scenarios of Ukraine's industrial regions should be carried out within the long-term economic development strategy of the country, where industrial policy should play a leading role in addressing structural imbalances, promoting modernization and creating new high-tech industrial sectors. Along with the official recognition of the strategy of industrial development and modernization, it is necessary to legislate the ideology of industrial development, both at the state and regional levels, which, under decentralization conditions, will create favorable legal environment for economic entities and local authorities when taking modernization measures. For this purpose, it is advisable to elaborate and adopt the Law of Ukraine "On the Modernization of Industrial Regions" with the definition of the role and responsibilities of local

authorities in the industrial development of their own territories.

References

1. Lyashenko, V. I., & Kotov Ye. K. (2015). Ukraine XXI: neo-industrial state or failure?: monograph. Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine. Poltava University of Economics and Trade, Kyiv, 196 p.
2. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
3. Kuznets, S. (1969). *Model ekonomik Growth*. Yale University Press, 456 p.
4. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
5. Dźwigoł, H. (2010). *Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa*. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
6. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
7. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
8. Dźwigoł, H. (2011). *Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem*. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
9. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
10. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
11. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
12. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.
13. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.
14. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.
15. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). *Digital Marketing and its Role in the*

Modern Business Processes. European Cooperation 11 (18), 24-33.

16. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.

17. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

18. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.

19. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.

20. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

21. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

22. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

23. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

24. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

25. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

26. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

27. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

28. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

29. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

30. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес*

Інформ, № 8, с. 284 – 290.

31. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation», 12(19)*, 86-101.

32. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation, 8(15)*, 108-119.

33. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie, 70*, 101-111.

34. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o.*, 91-99.

35. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine). Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o.*, 12-29.

36. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины, 1 (30)*, 70-77.

37. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry, 3-4 (59-60)*, 140-147.

38. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України, № 11*, с. 37 – 42.

39. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law, 1*, 30-37.

40. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право, (1)*, 7-9.

41. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ, № 12*, с. 301 – 305.

42. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс, 2*, 64-71.

43. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я. 45-47.*

44. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки, № 4*, с. 341 – 347.

45. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation, 8(15)*, 88-93.

46. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима.

Проблеми економіки, №1, с. 274 – 279.

47. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

48. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Kazimierz Pajak,
Dr. Hab., Professor
Poznań University of Economics and Business (Poznań, Poland)

REGIONAL POLICY IN THE CONTEXT OF ENERGY SECURITY (BASED ON THE EXAMPLE OF THE WIELKOPOLSKA REGION)

The global economy taking into account civilizational changes will be shifting in the twenty-first century to low-carbon development path. Poland also is heading in this direction, both as a member of the international community and the European Union state abiding energy and climate regulations. Basing on energy balance and strategic energy technology more and more often in the country / region energy security issues power market becomes visible. It shapes the conditions of market economy and contributes to its development.

Wielkopolska Region is located in the central-western part of Poland. It is the second largest and third most populated region with the area of 29 826.5 km², which represents 9.5% of the country. The greater part of its area - about 65% consists of agricultural, then forests and forests with shrubs - 26.7%. Only 5.2% of its area is built-up and urbanized land (as of 1.01. 2013 Statistical Office in Poznan).

The administrative structure of Wielkopolska shape 35 districts, including 31 rural districts and 4 cities and towns: Poznan, Leszno, Kalisz and Konin. The smallest administrative units are 226 municipalities, including 19 urban, 90 rural-urban and 117 rural. There are 109 cities in the voivodship - the largest number in Poland as well as 5456 rural municipalities. [1].

Rural areas in Wielkopolska cover an area of 28 335 km², which represents 95% of its surface. Rural settlement network consists of 3851 villages, 117 of them are rural municipal centers. These areas have a population of 1531.5 thousand people representing 43.9% of the total number of inhabitants of the province and 10% of rural areas of the country (Greater 2013-2020 Rural Renewal, Office of the Marshal of Wielkopolska 2013). 64% of rural population is of working age and the number of people working in the country is over 620 thousand. It remains at a similar level in recent years. The vast potential of human resources in the region is a prerequisite for the development of new economic activities in rural areas, including renewable energy.

Farmers in Wielkopolska work on an area of about 1939.3 thousand ha of agricultural land, which accounts for 65% of the whole province. In 2013, 1475.1 thousand ha was a sowing area. Nearly 1.23% of farmland in Wielkopolska is

occupied by orchards, and less than 14% by permanent meadows and pastures (GUS 2013). In addition, farmers in the region carry the highest in Poland agricultural production, occupying leading positions in crop production and livestock. They also excel on the country level in the collection of cereals (15.5% of the harvest in Poland), sugar beet (23%) and outdoor vegetables (14.1%), whose acreage is significant on a national scale. Greater agriculture also has a dominant position in the production of animals for slaughter - 20.5% nationally. Participation in cattle production is 22.2% and 24.1% in pigs. In addition, the region produces the highest in Poland number of poultry chicken and chicken eggs, which shares in the country amounts to 27.7% sequentially and 33.1% (Yearbook of agriculture, GUS 2014). A high percentage of arable land and a large crop and animal production in the region provide excellent conditions for the use of biomass energy. In 2013 around 123 228 agricultural holdings were located in Wielkopolska (GUS 2014) More than 76% of them are holdings of up to 10 hectares, so the small-area and not the strongest economically ones. Only 0.93% of farms were large holdings (Local Data Bank in 2014).

Wielkopolska Region has the largest number of cities in Poland. According to GUS data from 2013, 109 cities, representing 13.1% of all cities in the country are located here. It is inhabited by a total of 1,920.1 thousand people or 8.23% of the urban population of the country. The region's urbanization level measured by the share of urban population in the total population of the region is 55.5%. Compared to other provinces this percentage is relatively low, as compared to the average of the country, which has a value of about 60.6%. The low level of urbanization of Wielkopolska comes from the presence of small towns up to 20 thousand residents on its territory. Average number of inhabitants is almost 17 616 people, one of the lowest rates compared to the average of the country being placed at the level of 25 701 people (Area and population in territorial in 2013, CSO 2013).

Greater settlement network creates a hierarchical system, and its largest conurbation is Poznan. Due to the significant role in the Polish settlement system and socio-economic contribution to the processes of development, the city gained the status of metropolitan center. Its significant contribution to socio-economic and cultural life of the region is mostly due to the population potential as well as the economic, and scientific ones. This resort in conjunction with the district of Poznań creates an area which is home to the most intense urbanization processes in the whole region. Poznan is therefore a key element of the spatial structure of Wielkopolska and together with functionally interdependent environment creates Poznań Metropolitan Area. This area is considered the most important generator of growth for the whole region, bringing together the largest part of the development potential and providing the competitive potential of the region. Evidence of this are high growth rate in economics, investments, science, technology, and social and cultural life [2].

References

1. The Board of the Wielkopolska voivodship, Wielkopolski Regional Operational Programme 2007-2013, The detailed description of the priorities of the

Operational Programme;

2. Report of the Third Forum of Low-Carbon Economy 2015. Innovation and low-carbon economy, Warszawa.

3. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.

4. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. Wiadomości Górnicze, 1(53), 2-4.

5. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.

6. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. Organizacja i Zarządzanie, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.

7. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.

8. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.

9. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.

10. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.

11. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.

12. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska 60, 125-139.

13. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami, Szczyrk, 7-8.

14. Dźwigoł, H. (2015). Business Management. Alpha Science International Limited.

15. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. European Cooperation 11 (18), 24-33.

16. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. European Cooperation, 12(19), 68-85.

17. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the

strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

18. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.

19. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.

20. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

21. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

22. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

23. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

24. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

25. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

26. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

27. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

28. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

29. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

30. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

31. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

32. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.
33. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.
34. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.
35. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.
36. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.
37. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.
38. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. Вісник Національного банку України, № 11, с. 37 – 42.
39. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.
40. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.
41. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.
42. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.
43. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.
44. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.
45. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.
46. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.
47. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

Sikora Jan,
prof. dr hab.

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

KSZTALCENIE KADR DLA GOSPODARKI TURYSTYCZNEJ W POLSCE

Turystyka od połowy XX wieku stała się znacząca branża gospodarcza w wielu krajach świata. Rozwój gospodarki turystycznej determinowany jest m.in. globalizacja powiązana z nowoczesnymi technikami informatycznymi; z rozwojem transportu; z powstaniem wielkich zintegrowanych przestrzeni polityczno-gospodarczych (np. Unia Europejska); z tworzeniem nowych regionów turystycznych oraz oferowanych produktów turystycznych. Strona podażowa turystyki łączy się także z dynamiczną i zróżnicowaną działalnością inwestycyjną, w tym przede wszystkim z rozwojem obiektów noclegowych i gastronomicznych, rekreacyjno-sportowych, kulturalno-rozrywkowych, obiektów dla biernego i aktywnego wypoczynku, biur podróży, środków transportu i infrastruktury transportowej. Oblicza się, że światowa gospodarka turystyczna notuje obroty około 6 bln USD rocznie, co stanowi około 10% światowego PKB i zapewnia 238 mln miejsc pracy, czyli 7.2% światowego zatrudnienia (rok 2011) (UNWTO 2014) [1]. W Polsce wartość inwestycji turystycznych wyceniono na 3.3 mld USD, co stanowiło 3.4% wartości wszystkich inwestycji w kraju. Z kolei obroty gospodarki turystycznej wyniosły 27 mld USD, czyli 5.3% PKB. Zatrudnionych w turystyce było 792 tys. Osób, co stanowiło 5.1% ogólnej liczby zatrudnionych w 2014 roku (WTTC 2014) [1].

Istotne znaczenie w rozwoju gospodarki turystycznej ma jej strona popytowa dotycząca potrzeb, motywów i zachowań turystów, nabywców usług turystycznych (np. Wzrost wykształcenia, zapotrzebowanie na produkty specjalistyczne, styl życia, wzrost indywidualnych potrzeb, wymagania jakościowe usług turystycznych). Wszystko to tworzy, z jednej strony, potrzebę dostosowania do wymagań popytowo-popytowych gospodarki turystycznej wysoko wykształconych i wykwalifikowanych kadr, odpowiedniego kapitału ludzkiego, a z drugiej strony, potrzebę rozwoju systemu edukacji spełniającego wymagania gospodarki turystycznej. Wysoki poziom przygotowania zawodowego pracowników zatrudnionych w turystyce musi spełniać wymagania pracodawców oraz oczekiwania turystów.

W Polsce system edukacji kadr dla turystyki obejmuje: 1. Kształcenie formalne, w ramach którego można wyodrębnić szkolnictwo zawodowe średnie i szkolnictwo wyższe; 2. Kształcenie pozaformalne (pozaszkolne) związane z działalnością różnych organizacji, stowarzyszeń, samorządów gospodarczych, organizacji turystycznych i okołoturystycznych (np. Kursy szkolenia i doskonalenia zawodowe); 3. Kształcenie nieformalne jako doskonalenie zawodowe przez uczenie się przez całe życie [2].

Ad. 1. Kształcenie kadr dla branży turystycznej na poziomie średnim odbywa się w profilowanych liceach zawodowych, technikach oraz w szkołach policealnych. Zainteresowanie kształceniem w zawodach turystycznych na poziomie średnim wykazują zarówno szkoły publiczne, prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, jak i niepubliczne. Natomiast kształcenie kadr dla turystyki na poziomie wyższym odbywa się w ponad 100 uczelniach państwowych i prywatnych. Kierunki kształcenia są bardzo zróżnicowane. Najpopularniejszym kierunkiem jest turystyka i rekreacja. Jednak od roku akademickiego 2012/2013, gdy przestały obowiązywać standardy kształcenia pojawiły się nowe kierunki studiów w zakresie turystyki (np. Gospodarka turystyczna, turystyka historyczna i dziedzictwo kulturowe, turystyka kulturowa, turystyka przyrodnicza, turystyka wiejska, agroturystyka, hotelarstwo i usługi czasu wolnego. Prowadzenie danego kierunku zależy od kadry i profilu uczelni.

Ad.2. Kształcenie pozaformalne (pozaszkolne) jest szeroko rozwinięte w ramach wolnego rynku i konkurencji. Jest to z reguły uczenie się przez praktykę. Instytucji organizujących i prowadzących tego typu kształcenie z zakresu turystyki (przeważnie z wykorzystaniem funduszy Unii Europejskiej) jest bardzo dużo. Są to samorządy gospodarcze z branży turystycznej (np. Izby Turystyczne, Izby Hotelarskie); organizacje turystyczne (np. Polska Organizacja Turystyczna, Lokalne Organizacje Turystyczne, Lokalne Grupy Działania, Kłustry Turystyczne, Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego). Tematyka prowadzonych szkoleń jest bardzo zróżnicowana (np. Marketing w turystyce, warunki założenia firmy turystycznej, żywienie gości, finanse w działalności turystycznej [3]).

Ad. 3. Wiek XXI jest wiekiem wiedzy, co wymusza konieczność ciągłego uczenia się przez całe życie. Procesowi temu sprzyjają samokształcenie zawodowe przez studiowanie literatury fachowej z turystyki oraz zasoby internetowe.

Podsumowując, należy zauważyć, że system kształcenie kadr dla branży turystycznej w Polsce jest bardzo rozwinięty i obejmuje wiele poziomów. Mnogość kierunków i specjalności w edukacji stwarzają szerokie możliwości wyboru ścieżki kształcenia, rozwoju obecnej i przyszłej kariery zawodowej w dynamicznej gospodarce turystycznej.

Spis literatury

1. Gołembski G., Możliwości dostosowania procesu dydaktycznego do zmian na międzynarodowym rynku turystycznym, [w:] Kształcenie kadr dla gospodarki turystycznej i rekreacji. Stan obecny i prognozy. (red. S. Bosiacki), Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Poznań 2015, s. 17 – 18.

2. Uglis J., Kozera – Kowalska M., Kształcenie kadr dla turystyki wiejskiej, [w] Turystyka wiejska. Zagadnienia ekonomiczne i marketingowe. (red. A. Jęczmyk, J. Uglis, M. Maćkowiak), T. I. Wydawnictwo Wieś Jutra. Sp. Z o . o, Poznań 2016, s. 32.

3. Sikora J., Wartecka-Ważyńska A., Wybrane uwarunkowania turystyki wiejskiej, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2013, s. 34.

Смовженко Т.С.

Д.е.н., проф., ректор ДВНЗ «Університет банківської справи» (Київ, Україна)

Мельниченко О.В.

Д.е.н., голова правління Consilium Sp. z o.o. (Варшава, Польща)

ЗНАЧЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В РОЗБУДОВІ СУСПІЛЬСТВА

Співпраця із зарубіжними партнерами будується на засадах постійного спілкування та комунікації. Досягнення в сфері інформаційних технологій полегшують її розвиток та поглиблення, оскільки обмін інформацією відбувається за лічені секунди за допомогою електронної пошти, меседжерів та засобів організації відеоконференцій. Жоден засіб масової інформації у світі не є таким впливовим як Інтернет, який впливає також на зміст і форму комунікації. Через більше поширення, збільшення швидкості передачі даних і зміни в поведінці користувачів глобальної мережі вона все більше проникає в повсякденне життя більшості людей. Серед усіх видів комунікації через Інтернет найбільшою популярністю користуються так звані соціальні мережі, що пояснюється поєднанням у них різних медійних форматів: електронної пошти, чату, відео, зображення тощо. Вони слугують для приватного та професійного спілкування, розповсюдження й обговорення інформації.

Однак безпосередній контакт при зустрічі має все ж вирішальне значення як на найвищому міждержавному рівні, так і на рівні міжособистісних зв'язків. Так, зустрічі з партнерами та колегами сприяють та, переконані, роблять можливою подальшу плідну співпрацю і є необхідною, проте недостатньою, умовою для реалізації планів.

Важливою умовою розбудови міждержавних стосунків є володіння спільною мовою. При цьому жодна мова так не поширена у світі, як англійська: вона є рідною для 330 млн. осіб, ще 500 млн. використовують її як другу свою мову. У 59-и країнах світу англійська є офіційною мовою, що дозволяє ефективно створювати та налагоджувати бізнес-зв'язки [**ЗОшибка! Источник ссылки не найден.**]. Разом з тим знання й інших мов полегшує розуміння й розбудову стосунків.

Позитивні наслідки глобалізації вплинули на свободу спілкування та подорожей. Так, вартість транспортних витрат та витрат на комунікації постійно знижувались до 2000-х років, а витрати на зв'язок упали фактично до нуля. Трихвилинний телефонний дзвінок із Нью-Йорка до Лондона коштував у 1930 році в цінах 1990 року 245 доларів США, у 1970 р. – близько 30 доларів, у 2005 р. – 0,30 долара, а починаючи з 2005 року, коли стали загальнодоступними та популярними дзвінки в мережі Інтернет, зокрема за допомогою Скайп (Skype), вартість трихвилинної розмови між різними країнами чи континентами не коштує практично нічого для її учасників. Також відчутних змін зазнала й динаміка подорожей у світі: у 1950 році показник людино-заїздів складав 25

млн., у 2013 – 1 087 млн., у 2015 р. – 1 200 млн. [1, 2, 3**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Описані вище аспекти характеризують сучасне суспільство таким чином, що все менше стає бар'єрів для співпраці, проте існують також і перешкоди, на подолання яких зацікавленими сторонами слід скеровувати зусилля.

Зокрема, і більшою мірою це стосується бюрократичних, юридичних аспектів, а також, на нашу думку, консерватизму в суспільстві.

Так, незважаючи на відкритість та демократичність міждержавних стосунків, доступу до інформації та баз знань і технологій, більшість людей не володіють іншою, ніж рідна, мовами, що призводить до проблем у спілкуванні, поширенні знань та неможливості донести свою позицію у важливих для розвитку стосунків аспектах.

Також варто згадати про часом надмірні заходи, пов'язані із суворими правилами в'їзду з однієї країни в іншу або визнання документів про вищу освіту, що стримує рух інновацій, поширення знань, створення високорозвиненого суспільства та налагодження бізнес-стосунків у загальносвітовому масштабах.

Вказані та інші проблем потребують щонайменше обговорення у відповідних колах та вироблення механізмів, що дозволятимуть уникнути перешкод у тих ситуаціях, коли вони не є виправданими з міркувань, наприклад, безпеки.

При цьому, маючи універсальні методи обробки інформації, державні та міждержавні органи достатньо, вважаємо, озброєні технічними засобами для опрацювання інформації про людей з метою уникнення ризиків, які стоять на перешкоді побудови єдиного високоосвіченого та інтелектуального суспільства в безпечному середовищі.

Список використаних джерел

1. International tourist arrivals up 4% reach a record 1.2 billion in 2015. URL: <http://media.unwto.org/press-release/2016-01-18/international-tourist-arrivals-4-reach-record-12-billion-2015>.

2. International tourism exceeds expectations with arrivals up by 52 million in 2013. URL: <http://media.unwto.org/press-release/2014-01-20/international-tourism-exceeds-expectations-arrivals-52-million-2013>.

3. Zahlen und fakten Globalisierung. URL: <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/globalisierung/>.

4. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.

5. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. Wiadomości Górnicze, 1(53), 2-4.

6. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji

przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.

7. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.

8. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.

9. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.

10. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.

11. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.

12. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.

13. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.

14. Dźwigoł, H. (2001). Oddziaływy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.

15. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.

16. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.

17. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.

18. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

19. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.

20. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.

21. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit*

activity: *problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

22. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

23. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

24. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

25. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

26. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

27. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

28. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

29. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

30. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

31. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

32. Ivanov, S., Lyashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

33. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

34. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

35. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

36. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017).

Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine). Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

37. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины, 1* (30), 70-77.

38. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry, 3-4* (59-60), 140-147.

39. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України, № 11*, с. 37 – 42.

40. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law, 1*, 30-37.

41. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право, (1)*, 7-9.

42. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ, № 12*, с. 301 – 305.

43. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс, 2*, 64-71.

44. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я, 45-47*.

45. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки, № 4*, с. 341 – 347.

46. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation, 8*(15), 88-93.

47. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки, №1*, с. 274 – 279.

48. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід, 6* (120), 44-49.

49. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska, № 7*(14), с. 9 – 19.

Мошовський Т.М.

к.філос.н., віце-президент,

Інституту розвитку міжнародної співпраці» (Познань, Польща)

**ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА СПІВПРАЦЯ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ МІЖ
НАЦІОНАЛЬНИМ ІНТЕРЕСОМ І ГЛОБАЛЬНИМИ ВИКЛИКАМИ
СУЧАСНОСТІ**

Цінність освітньої співпраці як такої, здається, уже ні в кого не викликає запитань. Вільний обмін інформацією став настільки звичним, що сьогодні вже складно уявити світ з іншими пріоритетами і соціальними конфігураціями. Виглядає, що університети остаточно забули про часи, коли академічне і наукове життя відгороджувалось від натовпу непосвячених високим парканом латини, коли знання було справою обраних, а академічна спільнота була майже герметично замкненою кастою. Послідовна і невпинна демократизація освіти призвела до подолання цього горизонтального соціального поділу. Утім трагічні події середини ХХ століття і холодна війна призвели до замикання знання в межах політичних союзів, вибудувавши нові вертикальні кордони. Ці нові ідеологічні перепони знову заважали вільному обігу знання. Лише після падіння Берлінського муру у світі, здавалося б, зникли останні бар'єри для наукової і освітньої співпраці. Кінець ХХ і початок ХХІ століття подарували незліченну кількість міжнародних інструментів, які сприяють плідній співпраці науковців і студентів: від масштабних міжнародних програм обміну типу Erasmus Mundus до вузькопрофільних стипендій. Власне така ситуація є плоть від плоті, дітищем безпрецедентної доби відкритості, свідками і сучасниками якої нам пощастило бути, однак останні події у світі і тенденції до згортання інтеграційних проектів, що забезпечували таку подиву гідну відкритість, у тому числі й у царині академічній, змушують нас переоцінити і наново подивитись на цінність відкритого суспільства, яке захиталося під вагою популістичних правих лозунгів. Сьогодні, коли передвиборча риторика Трампа перетворюється на перші практичні дії, Велика Британія розв'язує гордіїв вузол Брекситу, а в цілому ряді ключових країн Європи величезна імовірність приходу до влади консерваторів очевидно, що інтеграційні процеси в кращому випадку завмруть, а за реалістичного сценарію будуть згортатись. Західна цивілізація імовірно завершує добу відкритості і переходить до чергового логічного періоду ізоляціонізму, замкненості в межах кожної окремої національної, культурної чи політичної спільноти, лише коли-не-коли зважаючись на ситуативні союзи і в цілому з підозрою ставлячись до Іншого.

Очевидно, що, з одного боку, така ситуація знов загрожує заважати міжнародній науковій співпраці, а з іншого – саме відкритість університету, як соціального інституту, і академічної спільноти загалом завжди була каталізатором діалогу, а відповідно – співпраці спільнот і побудови нової реальності, бо «ефективна комунікація культурних груп ґрунтується на діалоговій формі. Традиційно комунікативний простір асоціюється з присутністю двох суб'єктів-комунікації. Розгляд комунікації і як динамічної інформаційної взаємодії, і як тексту дає розуміння того, що вона активно створює діалогову сферу людського існування. Перебуваючи всередині комунікативного світу, суб'єкти самі формують реальність в процесі діалогу» [1, с. 242].

Власне приклад такої плідної співпраці маємо в історії польсько-українських відносин, коли на межі XV-XVI століття молодь руських земель (колишніх територій Київської Русі, що по Люблінській унії стали частиною польського політичного організму) отримує доступ до західноєвропейських університетів, насамперед, звичайно Краківської академії (сьогоднішній Ягеллонський університет). Ця ситуація довгий час сприймалась у вітчизняній постперейславській історіографії як національна катастрофа і поразка. Адже найкращі і найперспективніші голови Русі (руських, тобто українських, земель) через зміну конфесійної належності, а майже завжди навчання в європейських університетах зумовлювало зміну Credo, полишали руську, православну культуру і назавжди ставали органічною частиною і надбанням західної культури. Однак сьогодні унаочнюються і позитивні наслідки ситуації, що традиційно сприймалась у чорних барвах.

Насамперед, треба відзначати, що поява феномену Католицької Русі [2] побудувала надійний місток між західнохристиянською культурою і Руссю, яка в цей час починає розуміти себе як Україну. Цей симбіоз, потужний культурний вплив дає в другій половині XVII-початку XVIII століття небачений розквіт в історії нашої культури, відомий як українське чи козацьке барокко – загальнокультурне явище, якого немає і не могло бути на землях, позбавлених західних, католицьких по суті, впливів, наприклад, на землях Московії. Українське барокко – це в певному сенсі результат «студентської та викладацької мобільності», яка забезпечила не тільки індивідуальну модернізацію (тут ідеться про сприйняття західноєвропейських моделей життя, освіти, у тому числі і передових наукових теорій доби Ренесансу), але й ґрунтовну реформу провідного вітчизняного університету Києво-Могилянської Академії. А отже, призвела до вельми значимих тектонічних зсувів у культурному і цивілізаційному розвитку не тільки нашої, а й сусідніх культур, тієї ж Московії. Відома історія з більш пізніх часів про те, як на землях північно-східної Русі, дбаючи про чистоту православного вчення, спочатку «ліквідували філософію», а коли заходилися відновити, то з'ясувалося, що на всю імперію лишився тільки один філософ – професор Київської академії Памфіл Юркевич, якого швидко виписують до Московського університету, де він стає вчителем взірцевого православного філософа Володимира Соловйова. Отже, результати освітніх впливів Європи маємо там, де навіть не очікуємо. Взагалі, те, що наша традиційна історіографія описує зазвичай у категоріях насильницького «покатоличення» чи «ополячення», «польського свавілля» цілком може бути трактовано як здорова і прогнозована реакція суспільства на кризу вітчизняної, православної системи освіти. Братські школи аж ніяк не могли конкурувати із західноєвропейськими університетами і призвели до відтоку молоді, що поверталася із Європи з зовсім іншим світосприйняттям і не обов'язково, як показує феномен Католицької Русі чи Києво-Могилянської

академії, забуваючи своє коріння. Вони часом повертались, стаючи рушійною силою вітчизняною модернізації.

Отже, підбиваючи підсумки, можемо сказати, що освітня співпраця, а в рамках нашої конференції ми логічно фокусуємось на польсько-українській співпраці, може мати і вочевидь матиме два головні результати. По-перше, незважаючи на те, що в короткотерміновій перспективі може призвести до відтоку студентів з українських вишів, але в довготерміновій перспективі змусить змінюватись українські університети і підтягуватись, попри всі складнощі і нерівні стартові позиції і фінансові умови, до своїх польських і інших колег. Аби конкурувати з усе більш доступною міжнародною освітою, вітчизняні університети будуть змушені перебудовуватись і шукати свої конкурентні переваги в боротьбі за студента, у тому числі і через білатеральні програми. По-друге, академічна мобільність неодмінно принесе свої зиски у загальній інтеграції українського суспільства в загальноєвропейський культурний і цивілізаційний простір, один з історичних прикладів чого ми вище в загальних рисах окреслили.

Нарешті, польсько-українська академічна і освітня співпраця може і має стати ще однією цеглинкою у протистоянні останнім глобальним тенденціям, допоможе Європі зберегти своє єство як території діалогу [3], території зустрічі культур. Університет уже вкотре в історії європейської цивілізації має стати одним із головних цехів, що формують обличчя Європи.

Список використаних джерел

1. Колінько М. Межі й горизонти домашнього світу / М.Колінько // Східноукраїнській конфлікт в контексті глобальних трансформацій / Український інститут стратегій глобального розвитку і адаптації; Український культурологічний центр; ТОВ «Східний видавничий дім». – Донецьк, 2015 – С.234 – 245.
2. Литвинов В., Множинська Р. До питання про феномен «католицької Русі» / В. Литвинов, Р. Множинська // Україна XVII ст.: суспільство, філософія, культура : зб. наук. праць на пошану пам'яті проф. В.М. Нічик [ред. Л. Довга, Н. Яковенко] К. : Критика, 2005. – С. 304–319.
3. Ахутин А. Европа – форум мира. / А.Ахутин К.: ДУХ І ЛІТЕРА. 2015. — 88 с.
4. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
5. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
6. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji

przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.

7. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.

8. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.

9. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.

10. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.

11. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.

12. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.

13. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.

14. Dźwigoł, H. (2001). Oddziaływy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.

15. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.

16. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.

17. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.

18. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

19. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.

20. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.

21. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit*

activity: problems of theory and practice, 2(21), 204-217.

22. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

23. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

24. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

25. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

26. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

27. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

28. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

29. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

30. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

31. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

32. Ivanov, S., Lyashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

33. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

34. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

35. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

36. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017).

Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine). Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

37. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины, 1* (30), 70-77.

38. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry, 3-4* (59-60), 140-147.

39. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України, № 11*, с. 37 – 42.

40. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law, 1*, 30-37.

41. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право, (1)*, 7-9.

42. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ, № 12*, с. 301 – 305.

43. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс, 2*, 64-71.

44. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я. 45-47.*

45. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки, № 4*, с. 341 – 347.

46. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation, 8*(15), 88-93.

47. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки, №1*, с. 274 – 279.

48. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід, 6* (120), 44-49.

49. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska, № 7*(14), с. 9 – 19.

Антонюк А.А.

канд. екон. наук, доцент

Класичний приватний університет м. Запоріжжя

Шмиголь Є.І.

здобувач ступеня вищої освіти спеціальності «Облік і аудит»

Класичний приватний університет м. Запоріжжя

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ МІСЦЕВИХ ГРОМАД У МУНІЦИПАЛЬНОМУ ПЛАНУВАННІ

Управління містом або муніципалітетом має багато спільного з управління підприємством. Як і в бізнесі, досягнення результатів у місцевому самоврядуванні вимагає чіткого планування і виконання всіх етапів.

Для країн із високим ступенем нерівності бюджетної забезпеченості характерним є доволі високий рівень централізації бюджетної системи. Проте у більшості країн світу бюджетні системи належать до децентралізованих, тобто місцеві бюджети складають окрему ланку бюджетної системи і не включаються до державного бюджету чи до місцевих (регіональних) бюджетів вищих рівнів. Отже, основною ланкою фінансів органів місцевого самоврядування є місцеві бюджети, які формуються на території адміністративних одиниць, що, як правило, мають виборні (представницькі) органи управління. Формування кожного місцевого бюджету зумовлене необхідністю фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. Ці повноваження, у свою чергу, пов'язані із вирішенням питань місцевого значення.

На підставі міжнародного досвіду можна виділити фактори, які допоможуть поліпшити результати управління на місцевому рівні:

1) Попереднє планування і постановка чітких орієнтирів дозволить більш швидко і ефективно досягати поставлених цілей, зосередитися на вирішенні стратегічних завдань, спрямувати наявні ресурси на вирішення найбільш важливих потреб.

2) Чіткий зв'язок між постановкою планів, і їх реалізацією на практиці. Планування на кожному етапі має закріплюватися результатами роботи і досягненням поставлених цілей.

3) Залучення громадськості до процесу планування та контролю дозволить підняти рівень довіри до дій органів місцевої влади.

4) Використання міжнародного досвіду, участь у міжнародних програмах, що дозволяють вивчити успішний досвід місцевого самоврядування в країнах ЄС та Північної Америки. Що дає можливість ознайомитися з новими методами і моделями місцевого економічного розвитку, адаптувати передовий досвід до умов українських реалій [1].

З метою залучення представників громадськості до питань управління муніципальними фінансами, слід проводити роботу з підвищення фінансової грамотності населення, розвитку системи відкритості та прозорості державних фінансів і розширенню практики громадської участі.

Основна мета - забезпечити максимальний ступінь відкритості всіх процесів, що відбуваються у сфері управління муніципальними фінансами і як результат – у загальному доступі громадянам знайти всю необхідну інформацію за бюджетною тематикою.

Для цього необхідно, перш за все, організовувати проекти підвищення фінансової грамотності населення, здійснюючи такі заходи:

- проведення тематичних телерадіопередач;
- публікацію статей в засобах масової інформації;
- проведення днів відкритих дверей у фінансовому органі.

З метою залучення громадян до бюджетного процесу, муніципальних утворень слід проводити опитування громадської думки за бюджетною тематикою, забезпечуючи технічну можливість направлення звернень та запитань від населення на офіційні сайти органів місцевого самоврядування (фінансових органів).

За умови фінансово грамотного населення наступним елементом механізму є забезпечення відкритості бюджетного процесу, шляхом створення «Прозорих бюджетів», які дозволять громадянам ознайомитися з пріоритетами бюджетної політики, умовами формування і параметрами бюджетів бюджетної системи всіх рівнів, планованими і досягнутими результатами використання бюджетних коштів. Такі бюджети повинні розроблятися муніципальними утвореннями у формі брошур, презентацій, матеріалів на офіційних сайтах спеціально створених порталів.

Ефективною складовою даного механізму було б також оцінювання рівня відкритості бюджетних даних і участі громадян у бюджетному процесі в міських округах і муніципальних районах. Проведення такої оцінки має бути спрямоване на підвищення рівня відкритості бюджетних даних і залучення громадян до бюджетного процесу. Результати оцінки відкритості бюджетних даних і рейтинг муніципальних утворень слід враховувати при розподілі грантів (дотацій) на заохочення за досягнення найвищих показників якості організації та здійснення бюджетного процесу в муніципальних утвореннях [2].

Список використаних джерел

1. Город как предприятие. [Електронний ресурс] // Стаття – Режим доступу до ресурсу: ews.finance.ua/ru/news/-/390364/gorod-kak-predpriyatie-zachem-ukraine-stoit-povyshat-effektivnost-mestnogo-samoupravleniya

2. Доклад об основных направлениях повышения эффективности бюджетных расходов. [Електронний ресурс] // Стаття – Режим доступу до ресурсу: <http://depfin.admhmao.ru/otkrytyy-byudzheth/mezhbyudzhethnye-otnosheniya/monitoring/659375/doklad-ob-osnovnykh-napravleniyakh-povysheniya-effektivnosti-byudzhethnykh-raskhodov-v-munitsipalnykh>

3. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах. [Електронний ресурс] // Стаття – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvamu_pr/2010_1/12.pdf

Артюхіна М.В.

канд. екон. наук, доцент

Донбаський державний педагогічний університет

Ченська К.Е.

здобувач ступеня вищої освіти магістр

V-го курсу спеціальності «Менеджмент.

Управління навчальним закладом»

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

Визнання Україною Конвенції ООН «Про права дитини» та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилює увагу до проблем дітей, котрі мають ті чи інші відхилення в розвитку, зумовило необхідність розробки цілеспрямованих дій держави для створення найсприятливіших умов для забезпечення їхньої самоактуалізації, активної участі в системі сучасних суспільних відносин. Велике значення у цьому аспекті набувають питання формування соціально-економічного потенціалу спеціальних загальноосвітніх закладів в Україні.

Спеціальні загальноосвітні заклади (школи, школи-інтернати, навчально-реабілітаційні центри) забезпечують конституційне право на якісну освіту, державну підтримку та соціальний захист найбільш уразливих категорій дитячого населення, насамперед, дітей з інвалідністю. Нині саме у таких навчальних закладах є можливість спеціально організувати навчально-виховний процес у комплексному поєднанні з корекційно-розвивальною роботою відповідно до особливостей психофізичного розвитку дітей, створювати умови для допрофесійної, професійної підготовки дітей з інвалідністю.

Термін «потенціал» походить від латинського «*potentia*» й означає наявні в економічного суб'єкта джерела, можливості, засоби, запаси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати для досягнення поставленої мети. Економічний аспект потенціалу спеціальних загальноосвітніх закладів являє собою сукупність можливостей, які відповідають нормативним вимогам (здатні забезпечити навчально-виховний процес у комплексному поєднанні з корекційно-розвивальною роботою) та забезпечують конкурентні переваги на ринку. Соціальний аспект потенціалу таких організацій – це сукупність мотивів та настанов у внутрішньому та зовнішньому середовищі, вплив яких відображається на ефективності досягнення цілей даних закладів.

З'ясуємо склад системи ресурсів для забезпечення навчально-виховного процесу у комплексному поєднанні з корекційно-розвивальною роботою спеціальних загальноосвітніх закладів та її обслуговування. Оптимальна структура потенціалу повинна мати мінімальну кількість компонентів, але разом з тим, вони повною мірою мають виконувати задані функції.

Важливою складовою потенціалу будь-якої організації, і спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів у тому числі, виступають ресурси системи управління. Але, на відміну від інших організацій, де керівний персонал виконує тільки функції управління, у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах основною функцією керівного складу залишається корекційно-педагогічна діяльність. Тому керівний склад у системі ресурсів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів не бажано відокремлювати, він виступає складовою інших видів локальних потенціалів і перш за все кадрового забезпечення.

Фінансові ресурси даних закладів виступають лише засобом відтворення всіх інших ресурсів, на відміну від банків та комерційних підприємств, де фінансовий потенціал відображає наявність і достатність власного капіталу, ліквідність та ін. У такому розумінні фінансовий потенціал можна вважати результатом (еквівалентом) реалізації сукупного потенціалу або ресурсом стратегічного характеру, а не складовою структури потенціалу спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів.

Ресурси спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів можна поділити на дві групи: а) ресурси основної діяльності та її обслуговування; б) ресурси, що забезпечують своє формування та формування всіх інших ресурсів. До групи ресурсів основної діяльності спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів та її обслуговування віднесемо такі: соціальний потенціал, кадрове забезпечення, спеціальну матеріально-технічну базу, інформаційний та інфраструктурний потенціали, навчально-методичне забезпечення (лікувально-фізіотерапевтичний кабінет, медико-санітарну частину, кімнату психологічного розвантаження, спеціальні навчальні програми, підручники, наочно-дидактичні посібники, форми, методи навчання та виховання, засоби корекції індивідуального і колективного користування). Особливу увагу треба звернути на безперешкодний доступ до території (навчально-дослідної, фізкультурно-спортивної зони, зони відпочинку) та приміщень спеціального загальноосвітнього навчального закладу.

Ці ресурси утворюють соціально-економічний потенціал даних закладів. До ресурсів формування належать: фінансові накопичення та грошові надходження, які спрямовуються на капіталовкладення в основні засоби; фонд оплати праці; кадрове забезпечення формування стратегічних ресурсів; матеріально-технічні ресурси та інформаційні ресурси, що використовуються для формування кадрового та навчально-методичного забезпечення.

Таким чином, з'ясування структури, розуміння суті та особливостей процесу формування соціально-економічного потенціалу спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів дає змогу обрати ефективні моделі їх подальшого розвитку. Процес виявлення сильних і слабких боків соціально-економічного потенціалу надає можливість більш ефективно планувати та використовувати ресурси, тим самим удосконалюючи навчально-виховну та корекційно-розвивальну роботу даних закладів.

Артюхіна М.В.

канд. екон. наук, доцент

Донбаський державний педагогічний університет

Єріна С.В.

здобувач ступеня вищої освіти магістр

V-го курсу спеціальності «Менеджмент.

Управління навчальним закладом»

ВИКОРИСТАННЯ SMM-МАРКЕТИНГУ ДЛЯ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ

Значне місце в маркетинговій діяльності організацій почали відігравати інструменти Інтернет-маркетингу, та його складової SMM-маркетингу. Маркетинг у соціальних мережах, або SMM (англ. social media marketing) — комплекс заходів щодо використання соціальних медіа як каналів для просування компаній та вирішення інших бізнес-завдань.

Позиціонування — це маркетингові зусилля організації з розробки та впровадження у свідомість цільових споживачів особливого образу компанії, товару, послуги, що відрізняється від того, що пропонують конкуренти.

Актуальність використання організаціями соціальних мереж зумовлена багатьма факторами: кількість користувачів соціальних мереж стрімко збільшується, усе більше часу (від 1 до 5 годин у середньому) користувачі проводять у соціальних мережах, люди стали більше довіряти відгукам онлайн-друзів, ніж оффлайн-друзів, більша частина людей молодше 30 років зареєстрована у соціальних мережах тощо. Популярність соціальних мереж зумовлена високим ступенем довіри до висловлювань її учасників. Довіра один до одного стає підґрунтям для об'єднання індивідуумів у групи. Соціальні мережі стали альтернативним джерелом інформації, платформами для індивідуального спілкування.

Використовуючи інструменти маркетингових досліджень, як-то сегментація соціальних мереж, та інструменти впливу на ринок; організації в змозі досить ефективно управляти образом організації на ринку, впроваджуючи онлайн-проекти, реалізація яких пов'язана з функціонуванням складної багаторівневої системи контактів. Синергетичний ефект від комунікацій у соціальних мережах може бути отриманий шляхом «вірусності» (коли один зареєстрований користувач може привести за собою цілу багаторівневу мережу інших користувачів).

Соціальні мережі дають змогу зробити прозорими діяльність організації та процес прийняття управлінських рішень, підвищують рівень взаємного контролю всіх учасників мережі. Зворотний зв'язок між організацією і її стейкхолдерами сприяє більш оперативному прийняттю управлінських рішень щодо позиціонування на всіх рівнях. Для збільшення та збереження потужностей зв'язків усередині соціальної мережі між її елементами (індивідуумами) необхідно використовувати всі наявні інструменти SMM-маркетингу, у першу чергу це — якісний контент (ефективність якого

визначається багатьма факторами: ступенем візуалізації, актуальністю ліду, привабливістю назви, оригінальністю, регулярністю і кількістю публікацій, наявністю розважального контенту, хештегами), використання рекламного сервісу соціальних мереж (даний сервіс має потенційні можливості щодо розширення мережі), елементи інтернет-мерчандайзингу (загальний дизайн сторінок, використання фірмового стилю, візуальних ефектів) та урахування специфіки пошукових систем, яка постійно змінюється.

Розглянемо переваги SMM-маркетингу серед інших елементів системи маркетингових комунікацій.

Більшість каналів маркетингових комунікацій є «зашумленими». Тобто на шляху від організації до аудиторії, на яку транслюється комунікація, виникає низка бар'єрів (фізичних, інформаційних, часових тощо). Наприклад, людина викидає друковані проспекти не читавши, перегортає рекламні сторінки у журналі, виключає звук телевізора під час рекламної паузи. Комунікації ж у системі SMM-маркетингу мають найменшу зашумленість. Завдяки вбудованому сервісу, соціальні мережі мають таку властивість як інтерактивність, що наближує їх за ефективністю маркетингової дії до прямого маркетингу. Проте SMM-маркетинг значно виграє у вартості однієї комунікації з розрахунку на одного споживача, на відміну від каналу прямого маркетингу, де вартість комунікацій дуже велика.

Об'єм інформації комунікативного посилання в системі SMM-маркетингу може збільшуватися нескінченно, як і будь-якої комунікації в Інтернеті. Людина має змогу отримувати все більше і більше інформації, яка її цікавить, завдяки посиланням на сайт, на додаткові сторінки тощо, що дає можливість стейкхолдерам більш детально ознайомитися з роботою організації та її продуктами.

Завдяки вбудованому сервісу у соціальних мережах, маркетолог має змогу більш ефективно контролювати маркетингову стратегію у мережі та швидко реагувати на будь-які зміни, що впливають чи можуть вплинути на позиціонування організації.

Використання інструментів SMM-маркетингу при позиціонуванні організації треба починати з управління самою соціальною мережею, а саме з:

- планування контенту, яке можна автоматизувати за допомогою наявного сервісу соціальних мереж;
- організації, збільшення чи оптимізації структури соціальної мережі шляхом використання як наявного сервісу соціальних мереж, так і специфічних прийомів інтернет-маркетингу;
- мотивації учасників соціальних мереж шляхом вибору тематики контенту та задоволення потреб користувачів. Соціальні мережі здатні задовольняти одночасно різні наявні потреби індивідуумів, наприклад, потреби у спілкуванні, повазі, самореалізації, фізіологічні потреби шляхом реалізації товарів і послуг через соціальні мережі тощо.
- контроль над функціонуванням соціальної мережі, який дозволяє ефективно здійснювати вбудований сервіс мереж, та контроль за публікаціями

та коментарями. Наприклад, на корпоративній сторінці у Фейсбучі можна відстежувати статистику переглядів, демографічні характеристики користувачів тощо.

Стратегія позиціонування організації з використанням інструментів SMM-маркетингу повинна включати:

- Визначення місії організації, формування цілей стратегії позиціонування.
- Оскільки позиціонування організації відбувається протягом усього часу її існування, необхідно визначити конкретні цілі від дії SMM-маркетингу на кожному прогностичному етапі її функціонування. Наприклад, якщо організація недавно на ринку, то спочатку необхідно працювати над її відомістю та образом на ринку. Потім цілями може слугувати збільшення обсягів продажу продукції організації тощо.
- Визначення соціального портрету стейкхолдерів організації. Їх демографічні і психологічні характеристики (вік, територія мешкання, звички, групи, мотиви, вподобання та ін.)
- Дослідження соціальних мереж конкурентів, їхніх стратегій, контенту, прихильників та послідовників тощо.
- Вибір конкретних каналів SMM-маркетингу. Кожна соціальна мережа має своїх прихильників. І якщо стейкхолдери вашої організації спілкуються, наприклад, на Фейсбучі, то немає сенсу направляти свої зусилля в Однокласники чи в Твіттер.
- Розробка плану SMM-маркетингу. Особливо треба звернути увагу на тип контенту та час і частоту його розміщення. Не треба дратувати послідовників, розміщуючи контент дуже часто. Але й у той час розміщення контенту повинно бути регулярним.
- Позиціонування організації з використанням інструментів SMM-маркетингу стає більш ефективним, якщо використовувати їх у комплексі з іншими інструментами інтернет-маркетингу — e-mail-маркетингом, CRM тощо.
- Контроль над реалізацією стратегії. Якщо обрані тактики не працюють необхідно швидко замінити їх та адаптуватися до ситуації, що склалася.

Список використаних джерел

1. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskiemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
2. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
3. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
4. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
5. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń

węgla kamiennego. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.

6. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.

7. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.

8. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.

9. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.

10. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska 60, 125-139.

11. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami, Szczyrk, 7-8.

12. Dźwigoł, H. (2015). Business Management. Alpha Science International Limited.

13. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. European Cooperation 11 (18), 24-33.

14. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. European Cooperation, 12(19), 68-85.

15. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

16. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 3, 12.

17. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», 1(16), 44-52.

18. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

19. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

20. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective

processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

21. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

22. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

23. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

24. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

25. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

26. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

27. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

28. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

29. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

30. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

31. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

32. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

33. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

34. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической

синергетизації. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

35. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.

36. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.

37. Blagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.

38. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

39. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

40. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

41. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

42. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

43. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

44. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

45. Kvilinskyi, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

46. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Артюхіна М.В.

канд. екон. наук, доцент

Донбаський державний педагогічний університет

Чорна О.А.

здобувач ступеня вищої освіти магістр

V-го курсу спеціальності «Менеджмент.

Управління навчальним закладом»

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД В УРАХУВАННІ ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ ПРИ УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Розглянемо особливості управління організацією на макрорівні, тобто в умовах мінливого бізнес-середовища. Саме оточуюче середовище визначає

кількісні та якісні характеристики діяльності організації. Уся система управління організацією, на думку І. Ансоффа, «є не що інше, як відповідь на різні за своєю природою дії з боку зовнішнього середовища фірми та деяких інших характеристик її організаційного контексту, у галузі технології виробництва та якості її кадрових ресурсів» [1, с.254].

Дослідники схильні поділяти зовнішнє оточення організації на дві групи факторів: прямого і непрямого впливу, але до сьогодні не існує однозначного підходу щодо складу цих груп.

Робити висновок про приналежність кожного зовнішнього фактора до групи впливу можливо, якщо застосувати системний підхід. Будучи елементом системи більш високого порядку, організація має визначені зв'язки з іншими елементами системи, а саме, із системами споживачів, постачальників, державного регулювання та іншими. Кожний зв'язок відрізняється від інших силою або потужністю, які можна оцінити за інтенсивністю потоку речовини (матеріалів, коштів) або інформації. Якщо поділити всі фактори середовища організації на дві групи за критерієм потужності зв'язків, то можна отримати групу факторів суттєвого впливу (де потужність зв'язків організації з даними факторами значна) і групу факторів незначного впливу (де потужність зв'язків організації з даними факторами не така сильна). Таким чином, можна зробити висновок, що, по-перше, для кожної системи існує свій оригінальний набір прямих і непрямих факторів оточення; по-друге, цей набір є динамічним, тобто змінюється з часом. Несуттєві на даний момент фактори з часом можуть стати факторами сильної дії і навпаки.

Взаємодія з іншими пов'язаними групами зовнішнього середовища (організаціями-партнерами) дає ефект підсилення потенціалу організації і дозволяє на цій основі забезпечити прийняття ефективних управлінських рішень, направлених на розробку стратегій розвитку значущих потенціалоутворюючих елементів. Налагодження ефективної партнерської взаємодії з різними пов'язаними групами може привести до збільшення всіх видів ресурсів організації.

По-перше, організація отримує збільшення (або зменшення) соціального потенціалу, якщо стає складовою системи більш високого порядку.

По-друге, кадрове забезпечення організації може підсилюватися за рахунок сумісників. Формування кадрового забезпечення організації також відбувається в умовах його взаємодії з іншими організаціями, науковими та освітніми установами. Працівники організацій підвищують свій професійний рівень, працюючи чи навчаючись в інших установах.

По-третє, якщо організація починає відчувати недостатність матеріальної бази, то вона може орендувати необхідні приміщення, споруди, обладнання та ін. По-четверте, при відсутності відповідного інфраструктурного потенціалу з боку організації цю ринкову нішу можуть зайняти інші виробники. Сьогодні на території організацій діють підприємства, що надають послуги з харчування, копіювання, банківського обслуговування, медичні, типографські та Інтернет-послуги. Не треба заважати іншим виробникам надавати супутні послуги.

Отже, організація – відкрита система, що функціонує у визначеному середовищі. Будучи елементом систем більш високого порядку (інфраструктурної системи міста, регіону, країни та ін.), організація отримує властивості, пов'язані з дією цих систем. Перелік показників, що мають вплив на управління організацією, можна об'єднати у такі групи: дії органів державного управління, споживачі, ринок праці, конкуренція в галузі, організації-партнери, зарубіжне оточення, інтелектуальні ресурси та науково-технічний прогрес, демографічна ситуація, економічна ситуація, соціокультурні фактори тощо.

Список використаних джерел

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф [сокр. пер. с англ.]; научн. ред. и предисл. Л.И. Евсеенко. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
2. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
3. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
4. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
5. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
6. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
7. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
8. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
9. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
10. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
11. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.
12. Dźwigoł, H. (2001). Oddziaływy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania

kosztów w górnictwie węgla kamiennego. Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami, Szczyrk, 7-8.

13. Dźwigoł, H. (2015). Business Management. Alpha Science International Limited.

14. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. European Cooperation 11 (18), 24-33.

15. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. European Cooperation, 12(19), 68-85.

16. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

17. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 3, 12.

18. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», 1(16), 44-52.

19. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

20. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

21. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

22. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

23. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

24. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

25. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

26. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

27. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних

засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. Вісник Національного банку України, № 1, 26 – 31.

28. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // Вісник Національного банку України, № 3, с. 41 – 45.

29. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. Бізнес Інформ, № 8, с. 284 – 290.

30. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

31. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

32. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

33. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

34. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

35. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

36. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.

37. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. Вісник Національного банку України, № 11, с. 37 – 42.

38. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.

39. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

40. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. Бізнес Інформ, № 12, с. 301 – 305.

41. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

42. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

43. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при

роботі з електронними грошима. Проблеми економіки, № 4, с. 341 – 347.

44. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

45. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. Проблеми економіки, №1, с. 274 – 279.

46. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

47. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Варламова І.С.,

к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування,
Запорізький національний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

На сучасному етапі розвитку національної економіки особливо проявляється головна суперечність економічної науки – кількісно і якісно зростаючі потреби та обмежені природні ресурси для їх задоволення. Нераціональне природокористування призводить до порушення балансу природних екосистем та є загрозою для майбутніх поколінь. Ця проблема є особливо актуальною для України, оскільки вона має значну кількість потужних промислових підприємств із значним техногенним навантаженням на навколишнє середовище, рівень якого значно перевищує аналогічні показники у країнах ЄС. Структура економіки України, успадкована від попередньої економічної системи, характеризується значною деформованістю та неефективністю, більшість галузей є технологічно відсталими. Це негативно впливає на навколишнє середовище, і не відповідає екологічним стандартам країн ЄС.

Практика розвинутих країн переконливо доводить, що одним із шляхів підвищення ефективності екологічної політики та вирішення екологічних проблем є цілеспрямоване застосування екологічного оподаткування як інструменту фіскальної політики. Розвинуті країни світу використовують екологічні податки з метою стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища. Наприклад, в Швеції та Великобританії деякі екологічні податки запроваджуються з визначення прямого обов'язку з боку держави спрямовувати доходи від екологічних податків на скорочення податків на доходи фізичних осіб та податків на фонд заробітної плати [1, с. 60]. В Україні екологічні податки нині виконують тільки роль фіскальної спрямованості системи стягнення екоресурсних платежів. Існує точка зору, що екологічні податки – це

механізм протидії конкуренції: «механізм, який зменшує конкурентоспроможність держави через витрати на екологічні заходи» [2, с. 169]. Тому особливого значення набуває класифікація екологічних податків як інструмент їх узагальнення і систематизації.

Директорат із податків і митних зборів Європейської Комісії [3] класифікує екологічні податки наступним чином:

енергетичні податки – відповідають за 3/4 надходжень від екологічних податків та 1/12 надходжень від усіх податків країн-членів ЄС;

транспортні податки на реєстрацію та використання автомобілів припадає 1/5 надходжень від екологічних податків та 1,4% всіх податків;

податки на забруднення та податки на використання природних ресурсів – складають всього 3% надходжень від екологічних податків.

В національній економіці екологічне оподаткування відіграє досить значну роль, але, як правило, є неефективним і недовірливим інструментом регулювання, на відміну від країн ЄС. Частка екологічного податку в Україні в загальному обсязі надходжень є низькою і становить менше 1 % ВВП, тоді як цей показник у країнах ЄС коливається в межах від 2,2% до 2,5 % [4-5]. Ці відмінності зумовлені неспівставністю обсягів надходжень від екологічних податків в Україні та країнах ЄС. Необхідно зазначити, що на частку платежів за спеціальне використання природних ресурсів в Україні припадає приблизно половина всіх надходжень від екологічних податків, а в країнах ЄС це всього 17 % від загальної кількості надходжень.

Зауважимо, що екологічні податки – неоднозначний економічний інструмент, який не лише виконує роль фіскальної спрямованості системи стягнення екоресурсних платежів, а й повинен бути стимулом інвестиційно-інноваційної діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища. Адміністрування екологічних податків повинно підпорядковуватися трьом головним цілям: екологічна цілісність, екоефективність економічної діяльності, екосправедливість.

Сучасні економічні реалії переконливо доводять, що система екологічного оподаткування України не відповідає сучасним реаліям і потребує реформування. Перш за все в Україні відсутні певні групи екологічних податків, які притаманні системі оподаткування у країнах ЄС, а саме: «відкладені платежі», що сприяють покриттю екологічних витрат (earmarked charges – податки на шумове забруднення, батарейки, доходи від тваринництва та інші); «потоварні» або «продуктові», які стимулюють обмеження або ошадливе споживання товарів – потенційних забруднювачів довкілля (incentive charges – податки на пестициди, детергенти, пластмасу, певні види палива, транспорту). Однак головна відмінність національної системи екологічного оподаткування від європейської полягає у тому, що механізми її реалізації є не ефективними, оскільки не створюють в економічних агентів реальних стимулів для природоохоронних дій. Виключно фіскальна спрямованість механізму збирання коштів за природокористування, з ігноруванням регулювальної,

обмежувальної і стимулювальних функцій, не сприяє ефективному використанню природних благ.

Список використаних джерел

1. Создание рыночных стимулов к экологизации товаров. Руководство для стран Восточного Партнерства // ОЕСР, 2014. – 100 с.
2. Кашенко О. Л. Фінанси природокористування / О. Л. Кашенко. – Суми: Університетська книга, 1999. – 252 с.
3. Environmentally related taxes database / Офіційний сайт Європейського екологічного агентства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps>
4. Environmental tax revenues [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data>.
5. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.

Гарна С.О.

ст. викладач Донбаського державного педагогічного університету

Янюк Я.Р.

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр

4 курсу спеціальності «Облік і аудит»

ЕФЕКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Протягом усього часу існування української незалежної держави в національній економіці відбуваються трансформаційні процеси, що привели до зниження рівня економічної зайнятості, що в свою чергу призвело до зниження рівня життя переважної частини населення та зменшення його платоспроможності. Відтак, у зв'язку з уповільненням соціально-економічного розвитку України та переходом на ринкові відносини, що надто затягнувся, актуальність проблеми зайнятості населення, раціонального використання трудового потенціалу і спаду економічної активності населення зростає. Водночас об'єктивні нерівномірності виходу з кризи окремих галузей і підприємств, істотні відмінності у співвідношенні інтенсивних та екстенсивних чинників обумовлюють неминучі диспропорції національного ринку праці, різнонаправленість розвитку окремих його сегментів.

В сучасних умовах проблема зайнятості набуває нового звучання як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Вирішення її означає створення ефективної економіки, здатної забезпечити соціальний прогрес суспільства.

Проблеми зайнятості населення завжди були в центрі уваги вчених-економістів і управлінців. Вагомий внесок у вирішення проблем зайнятості зробили Бандур С.І., Богиня Д.П., Борецька Н.П., Васильченко В.С., Губерна Г.К., Данюк М.В., Дорофієнко В.В., Заставний Ф.Д., Зайцева К.В., Новикова О.Ф., Оніщенко В.П., Петрова І.Л., Петюх В.М. Але незважаючи на наявність

достатньої кількості робіт та публікацій, дослідження проблем ефективної зайнятості, факторів їх виникнення, перспективи їх розв'язання на кожному рівні, а також виявлення гнучких форм зайнятості, залишаються актуальними і на сучасному етапі.

Так, в сучасних умовах розвитку економіки особливої уваги набувають проблеми ефективної зайнятості населення України, створення ринку робочої сили і запобігання масового безробіття. Ринок праці посідає центральне місце серед інших ринків. Кон'юнктура ринку формується під впливом стану економіки, способу господарювання і структурних змін, технічного і організаційного рівня підприємства, кількісно-якісної збалансованості засобів виробництва і робочої сили. Представлений людським фактором виробництва ринок праці здатний не тільки діяти в межах певних завдань, а й самостійно створювати умови для їх вирішення. Відповідно до Конституції України, одними з найважливіших прав людини визначаються соціально-економічні права. Серед них центральне місце посідає право на працю та, як його об'єктивна передумова, право на працевлаштування.

Ринок праці – основний регулятор зайнятості населення, ефективність якої забезпечується саме через ринок праці. Необхідні передумови цієї ефективності в Україні закладені в трудовому законодавстві держави. Зокрема, Закон України «Про зайнятість населення» гарантує усім громадянам рівні права на вільний вибір місця роботи, вид діяльності, забороняє будь-які примусові заходи залучення до праці. Праця як свідома, цілеспрямована й організована діяльність є основою і джерелом існування людини та суспільства. Вона також становить форму самовираження і самоствердження особи й громадянина. Праця здійснюється тільки через зайнятість як окремої особи, так і певної частини населення країни якоюсь справою.

Зайнятість – це головна характеристика ринку праці, саме вона визначає соціально-економічний розвиток країни.

Ми вважаємо, що проблеми зайнятості слід досліджувати з позиції ефективної зайнятості, яка властива ринковій економіці. Ефективна зайнятість є важливою умовою соціально-економічного розвитку країни, метою функціонування ринку праці та індикатором економічної трансформації. Ефективною вважається зайнятість, що забезпечує належний дохід, здоров'я, зростання освітнього й професійного рівнів для кожного члена суспільства на основі зростання суспільної продуктивності праці.

Формування ефективної зайнятості – це важлива економічна і соціальна проблема, яка відіграє визначальну роль у забезпеченні певного рівня життя населення країни, у формуванні та розвитку професійних можливостей будь-якої особи, у самореалізації особистості. Без державного регулювання процесів зайнятості в українській економіці, на сучасному етапі, не можливо сформувати ефективну зайнятість. Але, окрім макрорегулювання цих процесів, дієвим є і макрорівень (підприємство та індивід).

Важливим напрямком підвищення ефективності зайнятості є розвиток самозайнятості. Для нашої країни само зайнятість являється одним з основних

напрямок адаптації населення до ринкових умов, а для осіб, які мають низький рівень доходу, це – спосіб підтримки необхідного рівня споживання.

Значну роль у формуванні ефективної зайнятості на сучасному етапі відіграють підприємства, оскільки на фірмі відбувається безпосередня взаємодія трудових ресурсів із наявними робочими місцями, тобто кількісна та якісна відповідність зайнятої робочої сили наявним робочим місцем.

Існують суттєві диспропорції у сфері зайнятості, які призводять до негативних макроекономічних та соціальних наслідків: скорочення податкових надходжень до бюджету, послаблення пенсійних гарантій, зростання соціальної напруги, зниження якості робочої сили, продуктивності праці, відтік робочої сили в тіньовий сектор, посилення зарубіжної міграції робочої сили, знецінення професійних навичок, демографічні проблеми.

Виконуючи соціально-економічну функцію, зайнятість відіграє визначальну роль у забезпеченні певного рівня життя населення країни, у формуванні та розвитку професійних можливостей людей, у формуванні та розкритті особистості.

Список використаних джерел:

1. Безтелесна Л.І. Державне регулювання зайнятості: підручник [для студ. вищих навч. закл.] / Л.І. Безтелесна, Г.М. Юрчик / Національний університет водного господарства та природокористування. – Рівне: НУВГП, 2006. – 210 с.
2. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості: навч. посіб. / В.С. Васильченко. – К.: КНЕУ, 2005. – 252 с.
3. Конституція України: [прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 червня 1996 р.] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2010. – 62 с.
4. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 року № 5067-VI, із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
5. Соколова Т.М. Структура зайнятості та безробіття: проблеми та тенденції / Т.М. Соколова // Україна: аспекти праці. – 2010. - № 2. – С. 7-11.
6. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
7. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
8. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
9. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
10. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.

11. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
12. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
13. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
14. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
15. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska 60, 125-139.
16. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami, Szczyrk, 7-8.
17. Dźwigoł, H. (2015). Business Management. Alpha Science International Limited.
18. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. European Cooperation 11 (18), 24-33.
19. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. European Cooperation, 12(19), 68-85.
20. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.
21. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 3, 12.
22. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», 1(16), 44-52.
23. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.
24. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.
25. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European*

Cooperation», 1(8), 9-24.

26. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

27. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

28. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

29. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

30. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

31. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

32. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

33. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

34. Ivanov, S., Lyashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

35. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

36. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

37. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

38. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

39. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

40. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale

- enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.
41. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.
42. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskiy, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.
43. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.
44. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.
45. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.
46. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.
47. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.
48. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.
49. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.
50. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.
51. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Гончар Л.В.

канд. екон. наук, доц.

Донбаський державний педагогічний університет

Куліш К.О.

здобувач ступеня вищої освіти магістр

5 курсу спеціальності «Облік і аудит»

АУДИТ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА

Наповнення бюджету, рівень і стабільність державної економіки залежить від ефективного господарювання всіх суб'єктів економічної системи держави, і перш за все, підприємств. Саме підприємство є самостійною ланкою, яка діє для поліпшення діяльності економіки країни, і саме від того, як функціонує

підприємство залежить і бюджет країни. Тому діяльність навіть найменшого приватного підприємства грає велике значення для економіки всієї держави.

Для визначення результатів господарської і фінансової діяльності підприємства за звітний період дані поточного обліку необхідно узагальнити у визначеній системі показників. Це досягається шляхом складання звітності, центральною формою якої є Баланс (Звіт про фінансовий стан).

Бухгалтерський баланс, як один з основних елементів методу бухгалтерського обліку і найважливіша форма фінансової звітності, відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал [1].

Баланс у поєднанні з іншими формами фінансової звітності є джерелом інформації, яке здатне забезпечити прозорість і ефективність взаємовідносин у сфері господарювання за умови достовірності відображення показників. Підтвердження цієї достовірності належить до компетенції аудиторів. У зв'язку з цим особливого значення набувають методи перевірки даних, наведених у балансі, для користувачів звітності, які дозволяють з найбільшою достовірністю і точністю виявити, розкрити та проаналізувати наведену в ньому інформацію [3].

Перевіркою правильності складеного балансу підприємства має бути встановлено відповідність його побудови вихідним принципам:

1. Показники статей балансу на початок періоду (звітного року) мають відповідати даним балансу за попередній період. Зміни вступного балансу на початок року порівняно із звітним за попередній рік приймаються лише з відповідними поясненнями;

2. Дані статей балансу на кінець звітного року мають бути аргументовані результатами ретельно проведеної перед складанням річного бухгалтерського звіту інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, резервів, розрахунків та інших активів і пасивів;

3. Суми статей балансу, що стосуються коштів на рахунках у комерційних банках, банківських позик, руху фінансування з бюджету та позабюджетних фондів, повинні відповідати даним, зазначеним у виписках банків;

4. Обов'язковою є звірка оборотів і залишків на рахунках аналітичного та синтетичного обліку на кінець звітного року перед складанням заключного балансу. Показники статей заключного балансу мають відповідати оборотам і залишкам на рахунках Головної книги;

5. Показники балансів підприємства на початок і кінець року мають бути зіставними;

6. Показники балансу підприємства та інших форм фінансової звітності мають бути взаємозв'язаними [5].

Думка аудитора про достовірність або недостовірність бухгалтерського балансу повинна базуватися на зібраних в ході аудиту необхідних і достатніх підтвердженнях (доказів).

Аудиторські докази — це інформація, отримана аудитором для вироблення думок, на яких ґрунтується підготовка аудиторського висновку і звіту. Аудитор

повинен отримати таку кількість аудиторських доказів, яка б дала можливість зробити необхідні висновки, при використанні яких буде підготовлено аудиторський висновок [4].

Збір і аналіз аудиторських доказів повинен здійснюватися на систематизованій основі, обґрунтовуючи впевненість аудитора складеного висновку відносно достовірності бухгалтерської звітності, що перевіряється.

Аудиторські докази одержують шляхом належного поєднання тестів систем контролю та процедур перевірки на суттєвість. Вони складаються з первинних документів та облікових записів, покладених в основу фінансової звітності, а також підтверджувальної інформації з інших джерел.

Проводячи перевірку аудитор керується певними критеріями оцінюючи достовірність відображення у фінансовій звітності активів та пасивів, доходів та витрат. Наприклад, під час аудиту матеріальних запасів мають місце наступні критерії:

- повнота – матеріальні запаси відображені у фінансовій звітності в повному обсязі;
- оцінка – перевірка правильності оцінки матеріальних запасів протягом усього звітного періоду, сталості застосовуваних методів оцінки запасів;
- фактична наявність – перевірка реального існування, наявності конкретних видів, найменувань запасів, що відображені у звітності;
- належність – необхідність перевірки чи усі матеріальні запаси, фактично наявні та відображені у звітності, належать підприємству;
- законність – перевірка законності здійснення операцій з придбання, збереження, контролю наявності, використання, реалізації наявних матеріальних запасів відповідно до чинних законодавчих актів і нормативних документів.

Критерії достатності та належності взаємопов'язані й стосуються аудиторських доказів, отриманих як при тестуванні систем контролю, так і під час здійснення процедур перевірки на суттєвість. Достатність є виміром кількості аудиторських доказів, належність є виміром їхньої якості й надійності та їх відповідності конкретному твердженню.

Аудитор спирається на аудиторські докази, які мають не тільки достатній, а й переконливий характер. Крім того, аудитор вишукує аудиторські докази в різних джерелах інформації і різного характеру для підтвердження одного і того ж твердження.

На достатність аудиторських доказів впливає ряд факторів:

- оцінка аудитором характеру та величини ризику, притаманних як на рівні фінансової звітності, так і на рівні залишків на рахунку чи за класом операцій;
- характер систем обліку та внутрішнього контролю й оцінка ризиків контролю;
- досвід, набутий у процесі попередніх аудиторських перевірок;
- результати аудиторських процедур із можливими виявленими фактами помилок чи шахрайства;
- джерело та надійність наявної інформації.

Надійність аудиторських доказів залежить від джерела їх отримання — внутрішнього чи зовнішнього, а також від характеру їх.

За характером розрізняють візуальні, документальні та усні докази.

У ході перевірки окремих статей фінансових звітів використовуються такі аудиторські методи як обстеження, опитування, зустрічна перевірка, підтвердження, документальна перевірка, фактична перевірка та інші.

Перевірка складається із вивчення бухгалтерських реєстрів, документів чи матеріальних активів [2].

Отже, аудит Балансу підприємства є складним процесом, що потребує від аудитора високої кваліфікації та наявності практичного досвіду. Попереднє планування забезпечує раціональне використання робочого часу, дає можливість приділити належну увагу найважливішим напрямам аудиту і сприяє більш ефективному розподілу роботи серед перевіряючих. У сукупності з напрацьованими вітчизняною і зарубіжною наукою і практикою процедури аудиторського контролю надають аудитору необхідний інструментарій для успішного виконання своїх обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України : від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/print> 1370326239541384
2. Савченко В. Я. Аудит: навч. посібн. / В. Я. Савченко. - 2-е вид. - К. : КНЕУ, 2006. - 328 с.
3. Сушко Д. С. Аудит бухгалтерського балансу : теорія і методика : автореф. дис. здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / Д. С. Сушко. – Київ : Б. в., 2008 . – С 4.
4. Усач Б. Ф. Аудит : навч. посіб. / Б. Ф. Усач. – К. : Знання-Прес, 2002. – 223 с.
5. Утенкова К. О. Аудит: Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2011. – 408 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/knigi/37-audit-utenkova-ko.html>
6. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
7. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
8. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
9. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
10. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne.

Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.

11. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.

12. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.

13. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.

14. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.

15. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.

16. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

17. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.

18. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.

19. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

20. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

21. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

22. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

23. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

24. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

25. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.
26. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.
27. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.
28. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.
29. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.
30. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.
31. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.
32. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.
33. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.
34. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.
35. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.
36. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.
37. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.
38. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.
39. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.
40. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі

інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

41. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

42. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

43. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

44. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

45. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

46. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

47. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Давискиба В.О.

здобувач наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю – професійна освіта ДВНЗ ДДПУ

ФАХОВА ПІДГОТОВКА ЗАЛІЗНИЧНИКІВ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ ЗАЛІЗНИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Динаміка розвитку залізничної галузі у останні роки вирізняється своєю негативною спрямованістю: показники обсягів перевезень вантажів і пасажирів продовжують стрімко падати. На думку дослідників, причинами падіння обсягів залізничних перевезень є загальний кризовий стан економіки, високий рівень фізичного зносу рухомого складу залізничного транспорту, технічна й технологічна відсталість залізничної інфраструктури, низький рівень організації перевізного процесу та неефективна робота галузі загалом, а також відсутність своєчасно проведених структурних та інституційних реформ [2].

Дійсно, економічні важелі розвитку мають першочергове значення. Проте ми вважаємо, не менш значущим чинником розбудови залізничної галузі стан професійної освіти у коледжах транспортної інфраструктури. Дослідники зауважують, що сучасна професійно-технічна освіта все більше віддаляється від потреб людини, економіки, держави, суспільства в цілому, перетворюючись на закриту, беззахисну систему з державним утриманням, якій характерні невідповідність невідповідність напрямів професійної підготовки потребам ринку праці; зменшення, недостатність і нестабільність фінансування; стан навчально-матеріальної бази; відсутність у достатній кількості баз для проходження виробничої практики учнів і слухачів професійно-технічних

навчальних закладів; невідповідність механізмів контролю і відсутність гарантій якості [4].

На думку практиків, удосконалення підготовки фахівців для галузі можливо лише при найтіснішій взаємодії всіх трьох її учасників: роботодавців, тих, хто навчається, та тих, хто навчає. У той же час інноваційному розвитку галузі перешкоджають з боку майбутніх фахівців – завищена оцінка своєї значущості та очікування на початку трудової діяльності, низький рівень спеціальної підготовки та інтелектуального потенціалу; з боку освіти – відсутність стратегічного бачення розвитку ринку праці, неточна оцінка і прогнози потреби ринку праці, відсутність випереджувальної підготовки, недостатній рівень актуальних компетенцій у викладачів, застосування застарілих форм навчання, зміщення фокусу у вирішенні проблем підготовки кадрів з аспектів змісту освіти в сторону інфраструктури і матеріально-технічної бази, відсутність стикування освітніх програм з потребами роботодавців; з боку роботодавців – недостатній рівень компенсації праці, зависокі вимоги до кваліфікації і мотивації працівників, відсутність чітко сформульованих вимог до кадрів з точки зору балансу необхідних знань [3].

Задекларовані проблеми, а також урахування специфіки професійної підготовки залізничників, що характеризується надзвичайною складністю та великим обсягом загально професійних і професійно орієнтованих знань, тривалістю становлення фахівця і багаторівневим характером організації підготовки висувають потребу перебудови методологічних засад традиційної системи професійної підготовки у коледжах транспортної інфраструктури, як-от перехід до компетентнісного підходу.

Проблема формування професійної компетентності, зокрема її роль у формуванні особистості та професійній підготовці фахівця, широко відображена в науковій літературі, що свідчить про її актуальність і важливий статус. Від початку XXI ст. компетентнісна парадигма розвитку вітчизняної освітньої системи унормована і на законодавчому рівні. У Законі «Про вищу освіту» поняття «компетентність» тлумачиться досить широко: динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [1].

Компетентнісний підхід у фаховій підготовці майбутніх залізничників спрямований, перш за все, на формування професійної компетентності, яку варто розглядати як інтегративну властивість, що поєднує в собі дві компоненти: професійну й особистісну, де професійна компонента відображує сформованість знань, реальний рівень оволодіння навичками й уміннями, здатність діяти ефективно в нестандартних ситуаціях; особистісна компонента відображує характер професійної направленості; готовність вирішувати проблеми й задачі, котрі виникають у професійній діяльності; сформованість

професійної позиції, що визначає характер професійних дій і є показником особистісної зрілості спеціаліста.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 [Електронний ресурс] // Вища освіта : інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. – Режим доступу :<http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>. – Назва з екрану.

2. Михайличенко К.М. Розвиток залізничного транспорту України в умовах здійснення структурних реформ у галузі та забезпечення економічної безпеки держави [Електронний ресурс] // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 4 (33). – Режим доступу <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/12-1435915834.pdf> – Назва з екрану.

3. Терещенко Ю.М. Проблеми підготовки фахівців для залізничного транспорту і шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://fzu.uz.gov.ua/ua/Problemi-pidgotovki-kadriv-dlya-zaluznichnoyi-galuzi.html> – Назва з екрану.

4. Хамуляк О. Сучасний стан професійної підготовки фахівців залізничного транспорту у професійно-технічних навчальних закладах /Ольга Хамуляк // Молодь і ринок. – 2012. – №1 (84).

5. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.

6. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.

7. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.

8. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.

9. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.

10. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.

11. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.

12. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.

13. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne.

Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.

14. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.

15. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.

16. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.

17. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.

18. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.

19. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

20. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.

21. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.

22. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

23. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

24. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

25. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

26. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

27. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

28. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.
29. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.
30. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.
31. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.
32. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.
33. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.
34. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.
35. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.
36. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.
37. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.
38. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.
39. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.
40. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.
41. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.
42. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.
43. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі

інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

44. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

45. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

46. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

47. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

48. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

49. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

50. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Дзюба М. О.

канд. екон. наук, доц.

Донбаський державний педагогічний університет

Цимбаленко Д. К.

здобувач ступеня вищої освіти магістр

5 курсу спеціальності «Облік і аудит»

АУТСОРСИНГУ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Регіональне об'єднання вітчизняних аграрних товаровиробників є істотним організаційним фактором підвищення ефективності їхнього функціонування. Налагодження стійких взаємозв'язків між малим і великим бізнесом АПК у різних формах, а також формування й розвиток галузевих кластерів є важливим моментом формування передумов аграрного аутсорсингу.

В сучасних умовах виникає реальна необхідність обґрунтування перспектив застосування й можливостей використання аграрного аутсорсингу у вирішенні проблем різних за розмірами підприємств агропромислового комплексу.

З появою нової стратегії інноваційного розвитку сільського господарства, виникла необхідність у прогресивних формах взаємодії між всіма учасниками агробізнесу. Рушійною силою цієї динаміки виявилися нові потреби в регулюванні взаємодії господарюючих суб'єктів на конкретній території. Процеси розвиваються в напрямку від найпростіших форм кооперації й інтеграції до формування кластерної форми організації економіки.

Динаміка процесів глобалізації впливає на розвиток аутсорсингу. Аналіз світового досвіду виявив наступні основні мотиви застосування аутсорсингу підприємствами: підвищення прибутковості бізнесу, концентрація ресурсів компанії на основному бізнесі, поліпшення доступу до ресурсів і інформації, використання передових технологій, підвищення контролю витрат і управління ними.

У зв'язку з недосконалістю практики інтеграції й кооперування для рішення завдань регіонального розвитку в економічній теорії виникли концепції розвитку, що дозволяють забезпечити ефективну взаємодію всіх учасників ринкового процесу на певній території. В основі такого напрямку покладено поняття «кластер». Кластерна форма організації економіки являється об'єктивною тенденцією інтеграції і може бути базою для аутсорсингу.

Економічна й соціальна диференціація суб'єктів агробізнесу в цілому призвела до формування двополюсної структури аграрного сектора в Україні що складається, з одного боку, з величезних сільськогосподарських корпорацій, а з іншого - дрібних фермерських господарств, приватних аграрних підприємств і селянських господарств, що розрізняються по спеціалізації, охопленню ринку, мотивації економічної діяльності.

Для великих компаній АПК аграрний аутсорсинг - це можливий метод зниження витрат і спрощення організаційної структури, тобто великий бізнес при використанні аутсорсингу може зосередити ресурси на своїй основній діяльності, оптимізувати власну структуру й поліпшити управління витратами.

Великі підприємства, використовуючи гнучкість, маневреність малих агропідприємств, мають можливість підвищити ефективність свого виробництва, впровадити передові технології. Аутсорсинг поки ще недостатньо розповсюджений у практиці функціонування великих агропромислових формувань, але це не знижує його перспективності в плані підвищення їхньої конкурентоздатності.

Малим і середнім формам господарювання в агробізнесі необхідно знайти своє місце на новому етапі розвитку конкуренції. Один з методів - запропонувати себе як стратегічних партнерів для великих компаній. Інший метод - залучати для рішення завдань свого розвитку зовнішніх виконавців шляхом передачі останнім для виконання потрібних, але непрофільних для себе робіт, тобто використовувати аграрний аутсорсинг для рішення поточних проблем. Таким формам господарювання в агробізнесі дуже складно використати весь комплекс необхідних економічних і виробничих функцій (маркетинг, ремонт техніки, бухгалтерський облік і т.д.).

В цілому можна констатувати, що в українському агробізнесі склалися передумови формування системи субконтрактації й окремих форм аграрного аутсорсингу. Головними причинами, які стримують розвиток аутсорсингових процесів в агропромисловому комплексі є відсутність інформації, відсутність розвиненої ринкової інфраструктури, що підвищує трансакційні витрати малих і середніх агробізнесових структур і стримує їхній розвиток.

Список використаних джерел

1. Аникин Б.А. Аутсорсинг и аутстаффинг: высокие технологии менеджмента: учеб. пособие / Б.А. Аникин, О.В. Ильин. – М: ИНФРА-М, 2007.– 187 с.
2. Бравар Ж.-Л., Морган Р. Эффективный аутсорсинг. Понимание, планирование и использование успешных аутсорсинговых отношений. М.: Баланс Бизнес Букс, 2007. — 475 с.
3. Гавриленко К. Аутсорсинг як інструмент зниження витрат у системі стратегічного управління / К. Гавриленко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – 1 (91). – С. 104-109.
4. Заводовська І.І. Передумови та перспективи розвитку сучасного бізнесу на основі аутсорсингу [Електронний ресурс] / І.І. Заводовська // Культура народів Причерномор'я. – 2006. – № 80. – С. 43-45.
5. Зозульов О. Аутсорсинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації / О. Зозульов // Економіка України. – 2009. – № 8. – С. 16-24.
6. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
7. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
8. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
9. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
10. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
11. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
12. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
13. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
14. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.

15. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.
16. Dźwigoł, H. (2001). Oddziaływy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.
17. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.
18. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.
19. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.
20. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.
21. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.
22. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.
23. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.
24. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.
25. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.
26. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.
27. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.
28. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.
29. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

30. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.
31. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.
32. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.
33. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.
34. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.
35. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.
36. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.
37. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience*. Consilium Sp. z o.o., 91-99.
38. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.
39. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.
40. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.
41. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.
42. Blagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.
43. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.
44. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.
45. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2,

64-71.

46. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

47. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

48. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

49. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

50. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

51. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Залознава Ю.С.

докт. екон. наук, ст.н.с.

Інститут економіки промисловості

НАН України, м. Київ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

На сучасному етапі розвитку світової економіки, спрямованості України до інтеграційних процесів та розширення кола партнерської взаємодії із країнами Європейського Союзу, актуальними стають проблеми формування системи та принципів ведення бізнесу в контексті соціальної відповідальності, ключовим компонентом якої є розвиток сфери трудових відносин. Це відповідає затвердженій Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [1].

Серед Цілей сталого розвитку 2016–2030 визнано «сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх». Планується «до 2030 року забезпечити повну і продуктивну зайнятість та гідну працю для всіх жінок і чоловіків і рівну оплату за працю рівної цінності» [2].

Прагнення поєднати сучасні системи менеджменту актуалізує питання вивчення та впровадження соціальної відповідальності бізнесу та свідчить про нагальну потребу більш глибокого вивчення зарубіжного досвіду управління персоналом на засадах соціальної відповідальності з метою адаптації кращих його практик для умов, у яких працюють вітчизняні підприємства.

У Національній стратегії у сфері прав людини визначено, що забезпечення права на працю та соціальний захист має досягатися у результаті «посилення соціальної відповідальності бізнесу, створення умов для запровадження соціально-корпоративної відповідальності суб'єктів господарювання» [3].

Таким чином, у сучасних умовах господарювання підприємств виникла необхідність пошуку нових форм, методів та організаційно-економічних механізмів управління персоналом підприємств на засадах соціальної відповідальності.

Основними напрямками реалізації соціальної відповідальності є права людини (зокрема в сфері праці), трудові й добросовісні ділові практики, навколишнє середовище, участь у житті місцевих громад та їх розвиток, взаємодія зі споживачами та організаційне управління. При цьому останнє уможливорює реалізацію дій організації щодо інших основних напрямів і впровадження принципів соціальної відповідальності бізнесу.

Бізнес має значне коло зацікавлених сторін (стейкхолдерів), з якими формуються відносини соціальної відповідальності. Серед них пріоритетне місце посідають працівники підприємства – носії його людського капіталу, який безпосередньо приймає участь у діяльності підприємства, його розвитку, підвищенні ефективності, досягненні тих стратегічних завдань, які визначає бізнес. Соціальна відповідальність бізнесу відносно найманих працівників має реалізуватися через справедливу та своєчасну оплату праці, безпеку праці, соціальні виплати та пільги, професійне зростання, захист інтересів працівників, дотримання норм трудового законодавства, створення умов для поєднання праці з виконанням інших обов'язків (сімейних, передусім пов'язаних з вихованням дітей; громадянських, релігійних). Наприклад, велика російська компанія ПАТ «Мечел» впроваджує принципи соціальної відповідальності через оздоровлення та організацію відпочинку працівників, а також формування стратегії внутрішнього зростання та професійного розвитку. Отже, внутрішня соціальна відповідальність бізнесу реалізується шляхом створення умов для підвищення рівня і якості трудового життя персоналу.

Як свідчить зарубіжний досвід, японські компанії витрачають на перепідготовку персоналу щорічно суми, які дорівнюють 10–12% фонду заробітної плати. 33% працівників країн ЄС беруть участь у курсах подальшого професійного навчання. Для підприємств таке навчання обходиться в 1,6% загальної вартості праці. 46% працівників Франції навчаються на курсах із подальшого професійного навчання. Для підприємств це становить 2,3% загальної вартості праці [4, с. 60, 61].

На основі узагальнення зарубіжного досвіду управління трудовою діяльністю персоналу систематизовано її основні елементи: концепція, спрямованість, загальний принцип управління трудовою діяльністю персоналу, характер прийняття управлінських рішень, особливості керівництва трудовою діяльністю персоналу, організаційна культура, оцінка результатів трудової діяльності персоналу, кар'єра учасників трудової діяльності, підвищення кваліфікації учасників трудової діяльності, розподіл повноважень між учасниками трудової діяльності, оплата за результати трудової діяльності персоналу, мотиваційний механізм управління трудовою діяльністю та контроль трудової діяльності персоналу.

В умовах розвитку економіки України існують проблеми недостатньо ефективного функціонування системи професійного навчання персоналу підприємств. Це обумовлено відсутністю цілеспрямованої державної стратегії і політики у сфері професійної підготовки кадрів з урахуванням галузевої специфіки підприємств для досягнення конкурентоспроможності національної робочої сили; незацікавленістю і фінансовою неспроможністю роботодавців забезпечувати професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації своїх працівників; низьким рівнем стимулювання професійного розвитку.

Узагальнюючи розробки багатьох науковців та результати діючої зарубіжної практики роботи підприємств, можна назвати такі шляхи вдосконалення управління персоналом:

- забезпечення умов професійного розвитку персоналу;
- удосконалення системи організації нормування та оплати праці;
- поліпшення умов, охорони та безпеки праці;
- розвиток соціально-трудова відносин та організаційної культури;
- забезпечення соціальної захищеності; підвищення ефективності роботи з молоддю.

На думку вчених Національного інституту стратегічних досліджень, «доцільне передбачити додаткові форми стимулювання соціально відповідальної поведінки бізнесу, заохочення не тільки більш відкритій діяльності, але й їх внеску у продовження навчання робітників. Вважаємо перспективним ухвалення корпораціями соціальних кодексів, у яких йдеться про основні напрями діяльності за лініями соціальної відповідальності як всередині корпорації, так і ззовні» [5].

На основі проведеного автором дослідження пропонуються такі напрями розвитку персоналу в контексті соціальної відповідальності:

- розробка стратегії найму персоналу;
- формування системи підготовки та підвищення кваліфікації персоналу;
- впровадження заходів з підвищення рівня та охорони праці;
- удосконалення системи організації нормування та оплати праці;
- удосконалення діючої системи морального та матеріального стимулювання;
- формування кадрового резерву підприємства;
- створення моделі компетенції працівників;
- формування гендерних підходів до забезпечення рівних прав і можливостей професійного та кар'єрного зростання працівників;
- реалізація заходів з розвитку соціально-трудова відносин та організаційної культури;
- підвищення соціальної захищеності працівників.

Список використаних джерел:

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: схвалено Указом Президента України від 12.01.2016 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/law/show/5/2015>.

2. Цілі сталого розвитку 2016–2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-stoloho-rozvytku>.
3. Національна стратегія у сфері прав людини: затверджена Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/law/show/501/2015>.
4. Любимова К.О. Світовий досвід професійного навчання персоналу підприємств / К.О. Любимова // Економічний часопис-XXI. – 2011. – № 3-4. – С. 58-61.
5. Шедяков В.Е. Розвиток соціального партнерства в трудовій сфері як напрям подолання можливих загроз національній безпеці: аналіт. записка; Нац. ін-т стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/aryicles/957/>.
6. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
7. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
8. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
9. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmiakula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
10. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
11. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
12. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
13. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
14. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
15. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.

16. Dźwigoł, H. (2001). Oddziaływy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami, Szczyrk, 7-8.
17. Dźwigoł, H. (2015). Business Management. Alpha Science International Limited.
18. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. European Cooperation 11 (18), 24-33.
19. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. European Cooperation, 12(19), 68-85.
20. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky, 9, 310-315.
21. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 3, 12.
22. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», 1(16), 44-52.
23. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 2(21), 204-217.
24. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. Perm University Herald. Economy, 2(29), 120-134.
25. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. International Collection of scientific proceedings «European Cooperation», 1(8), 9-24.
26. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze, (4), 155-164.
27. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. Economic Herald of the Donbas, 4 (42), 18-23.
28. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. Współpraca Europejska, 3(10), 9-34.
29. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, (9), 109-122.
30. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна, 36-1, 147-154.

31. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. Вісник Національного банку України, № 1, 26 – 31.
32. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // Вісник Національного банку України, № 3, с. 41 – 45.
33. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. Бізнес Інформ, № 8, с. 284 – 290.
34. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. International Collection of scientific proceedings «European Cooperation», 12(19), 86-101.
35. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. European Cooperation, 8(15), 108-119.
36. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie, 70, 101-111.
37. Lazarenko, D. (2017). Economic approach to global energy trends. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.
38. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine). Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.
39. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. Вестник экономической науки Украины, 1 (30), 70-77.
40. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. Economy of Industry, 3-4 (59-60), 140-147.
41. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. Вісник Національного банку України, № 11, с. 37 – 42.
42. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. Economics and Law, 1, 30-37.
43. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. Економіка. Фінанси. Право, (1), 7-9.
44. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. Бізнес Інформ, № 12, с. 301 – 305.
45. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. Економічний дискурс, 2, 64-71.
46. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. Культура народів Причорномор'я. 45-47.

47. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. Проблеми економіки, № 4, с. 341 – 347.

48. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. European Cooperation, 8(15), 88-93.

49. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. Проблеми економіки, №1, с. 274 – 279.

50. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. Схід, 6 (120), 44-49.

51. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. Współpraca Europejska, № 7(14), с. 9 – 19.

Іванов С. В.

д-р екон. наук, проф.,

Ляшенко В. І.

д-р екон. наук, проф.

Міжнародний центр дослідження соціально-економічних проблем модернізації та розвитку кооперації, м. Полтава

Ляшенко А. Ю.

аспірант

ПОСТІНДУСТРІАЛЬНА ОСВІТА: ПОСЛУГА КРЕАТИВНА ЧИ ТРАДИЦІЙНА?

Технологічні новації швидко пронизують усі сфери життя, і час стає найдорожчим економічним ресурсом. Тому роботодавці дедалі вимогливішими підходять до підготовки кандидатів на працевлаштування. У відповідь освітній ринок пропонує більше нових короткострокових вузькопрофесійних курсів і програм, у тому числі онлайн. Але що робити з традиційним університетським навчанням, розрахованим на декілька років? Конкуренція і розвиток технологій прискорюються такими темпами, що визначити заздалегідь набір знань, необхідних на роки вперед, стає практично неможливо. «За оцінкою Світового банку (WorldBank, 2016), 65% сьгоднішніх учнів початкової школи будуть працювати над завданнями, яких ще взагалі не існує. Таким чином, інвестування в узкопрофесійну освіту стає свого роду покупкою kota в мішку. Знання застарівають швидше, ніж встигають потрапити в підручник. Google завжди буде знати більше, і вся його інформація доступна для всіх у будь-який момент. Тоді хто, чому і як повинен вчити? І потрібно сьогодні університетську освіту взагалі? Схоже, його традиційних форм приходить кінець» [10].

Технологічні зусилля є найважливішим фактором, що визначає зростання продуктивності та рівень міжнародної конкурентоспроможності. Однак, оскільки вони поширюються нерівномірно по всій економіці, при аналізі ефективності роботи галузі та структурних змін технологічним критеріям

надається велике значення. Враховуючи загальносвітові тенденції розширення глобальних ланцюжків доданої вартості; збільшення значення і пріоритет капіталу, заснованого на знаннях; стрімкий технологічний прогрес, у т. ч. підйом «цифрової економіки», які є вирішальними для настання «нової промислової революції» і зміни технологічного укладу, для країн з перехідною економікою в якості пріоритетів розвитку «точок зростання» доцільно стимулювати розвиток галузей і підприємств, які використовують нові технології з найбільшою інтенсивністю. Для визначення цих галузей можливе використання вже існуючої методики, розробленої ОЕСР, у якій проведено класифікацію галузей згідно з їх технологічним рівнем (МСОК 3) [1-6].

Методика використовує три показники інтенсивності технології, що відображають, в різній мірі аспекти "Технологія-виробник" та «Технологія-користувач»: 1) співвідношення витрат на НДДКР та доданої вартості; 2) співвідношення витрат на НДДКР і обсягу виробництва; 3) співвідношення витрат на НДДКР плюс технології, втілені в проміжних товарах і товарах виробничого значення і обсягу виробництва [7]. Таким чином, джерелом для розрахунку даних про інтенсивність НДДКР є показники витрат на НДДКР (внутрішні: поточні і капітальні та зовнішні) в розрізі видів діяльності, а також вартість НДДКР, втілена в проміжних продуктах, отримана із звітів «витрати-випуск» за галузями.

Інновації в сфері послуг специфічні і мають тенденцію до безперервності, тобто може виявлення факту інновацій як окремих подій, тобто як фактів значного зміни в продуктах, процесах або інших методів [8, с. 46]. У зв'язку з тим, що сфера послуг дуже різноманітна, були зроблені спроби класифікації послуг за різними критеріями. Згідно класифікації Хауелса і Тетера (2004 р.) послуги поділяються на чотири групи: 1) послуги, пов'язані головним чином з товарами; 2) послуги, пов'язані з інформацією; 3) послуги, пов'язані з розповсюдженням та використанням знань; 4) слуги, пов'язані з життєвими потребами людей [8].

Дана класифікація визначає послуги за ступенем наукоємності, але не передбачає виділення інноваційної складової в якості класифікаційного критерію. Для оцінки рівня наукоємності сфери послуг, запропонованого ОЕСР, пропонується оцінювати рівень кваліфікації (освіти) у розрізі видів діяльності. Джерелом інформація є т. н. industry-occupation data matrix, by industry (зведені дані про види діяльності і зайнятості, за видами діяльності) [4]. В рамках концепції smart-спеціалізації регіонів для визначення рівня наукоємності послуг нами запропонована наступна класифікація послуг (Рис.1). До наукоємних послуг відповідно до даної класифікації відносяться прогресивні і креативні послуги.

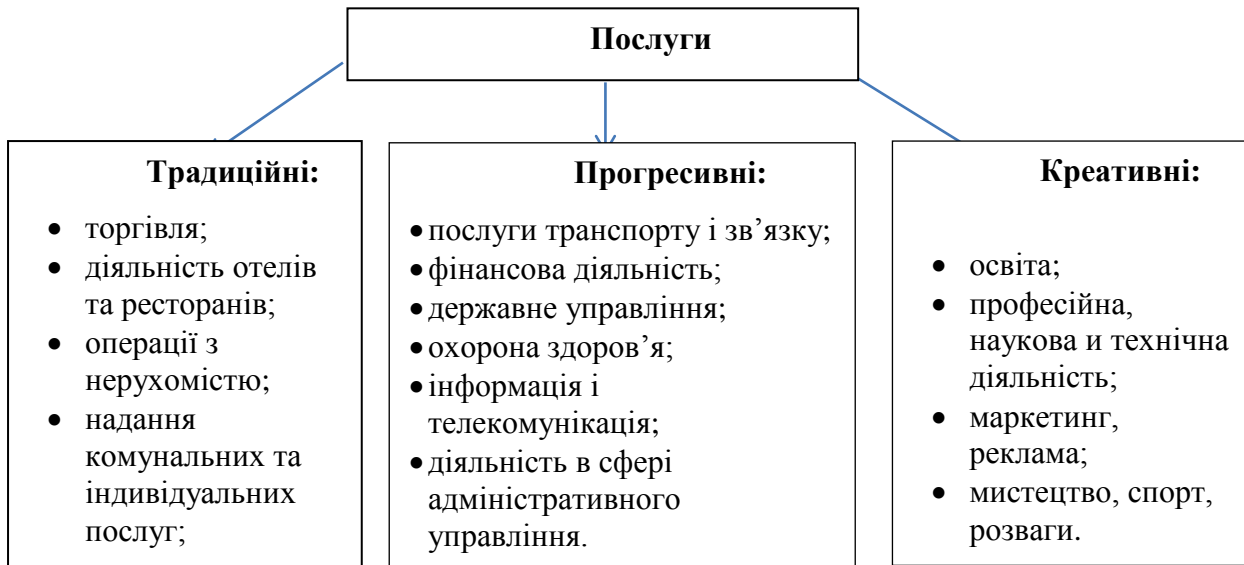

Рис 1. Класифікація послуг за ступенем наукоємності

Ключовим критерієм тут є кваліфікація робочої сили (рівень освіти). Проте такий підхід не є достатньо продуманим і дає лише рекомендації для його подальшого застосування. Відповідні розрахунки були проведені нами на прикладі Дніпропетровської області.

При дослідженні структури і динаміки наданих послуг за 2005-2014 рр. в Дніпропетровській області був відзначений різке зростання вартісного обсягу послуг, починаючи з 2010 р. Також спостерігається збільшення частки традиційних послуг у загальному обсязі наданих в області послуг після 2010 р: з 18,7% у 2009 р до 89,3% в 2010 р. В 2015р. частка традиційних послуг склала 87,6 %.

При цьому частка прогресивних послуг поступово зменшувалась, починаючи з 2002 (74,8% у 2002 р) до 54,8 % в 2009 р. У 2010 р відбулося скорочення частки прогресивних послуг до 8,6 %, після 2010 р відзначається тенденція до незначного зростання частки прогресивних послуг до 10,5% в 2015 р.

Динаміка частки креативних послуг у вартісному обсязі наданих послуг виглядає наступним чином: збільшення частки креативних послуг з 13% у 2002 році до 24,7 % у 2009 р. і різке зниження після 2010 р. до 2% з поступовим скороченням частки креативних послуг до 1,8% в 2015 р. (Рис.2.)

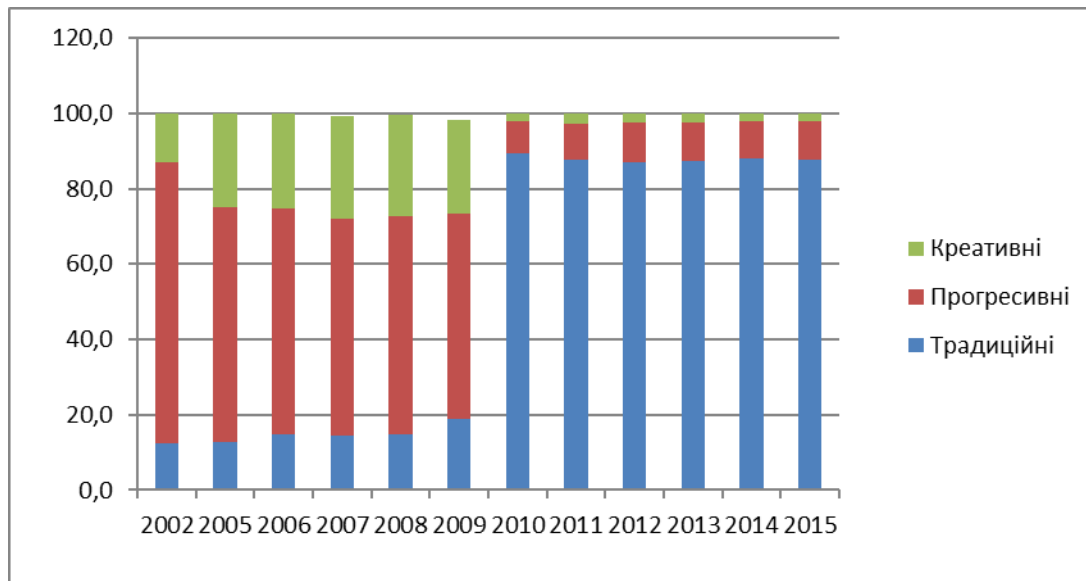

Рис.2. Динаміка змін у структурі сфери послуг Дніпропетровської області за категоріями за 2002-2015 рр. [розраховано авторами за 2;3;11]

Оцінюючи динаміку частки наукоємних видів послуг у ВРП Дніпропетровської області (прогресивні і креативні послуги), відзначаємо зростання їх частки у ВРП з 10% в 2009 р. до 15,6 % у 2011 р з тенденцією до подальшого зменшення частки наукоємних послуг у ВРП до 12,4% в 2014 р.(Рис.3). Орієнтуючись на концепцію розумної спеціалізації (smart-спеціалізації), яка передбачає посилення ролі регіональної інноваційної системи, збільшення потоку знань і поширення інновацій в регіональній економіці, доцільно провести оцінку структури економіки регіонів за приведенням вище методиками. При оцінці рівня наукоємності виробництва доцільно виділити найбільш перспективні і наукомісткі види діяльності, так звані « точки зростання» в промисловості та в сфері послуг регіону.

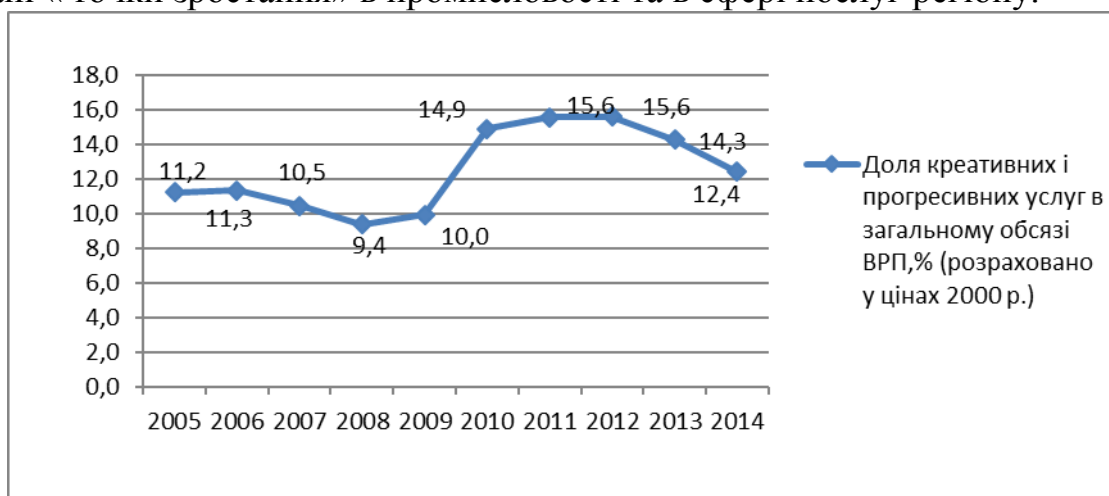

Рис.3. – Динаміка частки креативних та прогресивних послуг у структурі ВРП Дніпропетровської області, %.[розраховано авторами за 2; 3;11]

Розглядаючи конкретний регіон і оцінюючи динаміку структурних змін у сфері послуг в Дніпропетровській області за період 2002 - 2015 рр. також

відзначаємо негативні тенденції, пов'язані з зростанням сектора традиційних послуг після 2011 р, що говорить про спеціалізації регіону на наданні послуг низького ступеня наукоємності (переважаюча сфера – оптова та роздрібна торгівля). Разом з тим відзначається тенденція до зниження частки креативних та прогресивних послуг після 2011 р як у загальному вартісному обсязі наданих послуг в області, так і в ВРП. У структурі промисловості Дніпропетровської області переважають середньонизькотехнологічні і низько технологічні галузі, що також говорить про необхідність стимулювання інноваційної діяльності в цих видах сферах. Більш детальний аналіз структури промисловості і сфери послуг дасть уявлення про стан в конкретних галузях і дозволить виділити в якості пріоритетів розвитку окремі види діяльності у сфері послуг і виробництва, що може служити підставою для включення їх в стратегію регіонального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Лазарчук Е.В. Критерии оценки инновационности отраслей промышленного производства // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 1–1.–[Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=18027> (дата обращения: 13.01.2017).
2. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2009р./ Головне управління статистики у Дніпропетровській області– Дніпропетровськ: Державна служба статистики України, 2010.– 535 с.
3. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2015р/ Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро: Державна служба статистики України, 2016.– 502с.
4. 4.Industry-occupationmatrixdata, byindustry /USDepartmentoflabour/BureauofLaborStatistics. – [Электронныйресурс]– Режим доступа: https://www.bls.gov/emp/ep_table_108.htm.
5. 5.Innovation in Services. DTI occasional paper № 9. Department of trade and industry of the UK, June 2007, – 194 p. (Инновации в сфере услуг. Непериодическая серия Департамента по Промышленности и Торговле Великобритании, Июнь, 2007), – 194 с.
6. 6.Innovation in services/NESTA Policy briefing, May 2008.– 4 p. – [Электронный ресурс]– Режим доступа: http://www.nesta.org.uk/sites/default/files/innovation_in_services.pdf
7. 7.ISIC REV.3 Technology intensity definition. Classification of manufacturing industries into categories based on R&D intensities, 7July, 2011- 7 p. – [Электронныйресурс]– Режимдоступа: <https://www.oecd.org/sti/ind/48350231.pdf>
8. 8.Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data.3rd edition.A Joint Publication of OECD and Eurostat.OECD/EC, 2005 (РуководствоОсло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. 3-е изд., совместная публикация ОЭСР и Евростата / Пер. на рус. яз. – М.: ГУ «Центр исследований и статистики науки», 2006. –192 с.)

9. 9.Taking services seriously. How policy can stimulate the hidden innovation in the UK's services economy/ NESTA research report, May, 2008. – 72 p. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nesta.org.uk/sites/default/files/taking_services_seriously.pdf
10. 10. Михайленко Е., Блейон Т. Постиндустриальное образование: куда идем? // Зеркало недели. – 2016. - №43-44. – С.11.
11. 11. Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2015 році / Сайт головного управління статистики у Дніпропетровській області. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/rpid/2015/rpid_1.pdf
12. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
13. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
14. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
15. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
16. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
17. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
18. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
19. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
20. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
21. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.
22. Dźwigoł, H. (2001). Oddziaływy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.

23. Dźwigoł, H. (2015). Business Management. Alpha Science International Limited.
24. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.
25. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.
26. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.
27. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.
28. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.
29. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.
30. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.
31. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.
32. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.
33. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.
34. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.
35. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.
36. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.
37. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

38. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // Вісник Національного банку України, № 3, с. 41 – 45.
39. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. Бізнес Інформ, № 8, с. 284 – 290.
40. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation», 12(19)*, 86-101.
41. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation, 8(15)*, 108-119.
42. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie, 70*, 101-111.
43. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience*. Consilium Sp. z o.o., 91-99.
44. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.
45. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины, 1 (30)*, 70-77.
46. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry, 3-4 (59-60)*, 140-147.
47. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. Вісник Національного банку України, № 11, с. 37 – 42.
48. Blagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law, 1*, 30-37.
49. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право, (1)*, 7-9.
50. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. Бізнес Інформ, № 12, с. 301 – 305.
51. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс, 2*, 64-71.
52. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.
53. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. Проблеми економіки, № 4, с. 341 – 347.
54. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient

development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

55. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

56. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

57. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Коверга С.В.

докт. екон. наук, доц.

завідувач кафедри менеджменту

ДВНЗ «ДДПУ» (м. Слов'янськ)

Згоденко Р.О.

аспірант, ДВНЗ «ДДМА» (м. Краматорськ)

ФОРМИ ВКЛЮЧЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В СТРУКТУРУ ДИВЕРСИФІКОВАНИХ КОМПАНІЙ

В умовах глобальної конкуренції фірм за світові ринки збуту і ресурси найважливішою умовою підвищення конкурентоспроможності вважається скорочення тривалості інноваційного циклу і, отже, часу виведення на ринок нових виробів. Ключовою умовою цього є тісна взаємодія дослідницьких і виробничих структур.

Проблема взаємодії науки і виробництва має два аспекти. Перший пов'язаний з такою взаємодією усередині компаній; другий є зовнішнім по відношенню до компанії, тобто компанія виступає однією із сторін взаємодії, а іншою стороною є науково-дослідна організація (НДО). Слід зауважити, що взаємодія НДО з виробництвом є ланкою більш загальної проблеми здобуття, передачі і використання знань.

Якщо говорити про перший аспект, то, перш за все, необхідно відзначити, що відбувається раціоналізація взаємодії наукових підрозділів з іншими структурними одиницями і службами, яка здійснюється за двома напрямками. Перший напрям є удосконаленням принципів включення наукових підрозділів в структуру компанії. Другий – пошук оптимальних форм організації діяльності власне наукових колективів усередині блоку НДДКР. При цьому в центрі уваги знаходяться питання максимального використання «людського чинника», створення умов, що стимулюють творчу віддачу. У компаніях також відбувається еволюція організаційних принципів і структур управління наукою, спрямованою на ослаблення залежності досліджень від цілей короткострокової рентабельності. Одночасно спостерігається організаційне зближення науково-дослідних підрозділів з підрозділами, що відповідають за збут і надання послуг

споживачеві [1, с. 196].

Існує чотири форми включення науково-дослідних підрозділів в структуру компанії.

Найбільш традиційним, таким, що розвивається в перебігу довгого часу є централізований організаційний принцип. Він характерний для компаній з вельми однорідною продуктовою сферою ділової активності, відносно низьким рівнем НДДКР і захисним типом науково-дослідної політики. У таких фірмах всі дослідження виконуються в єдиному науково-дослідному центрі, підзвітному вищому ешелону керівництва компанії і очолюваному віце-президентом з НДДКР. У раді директорів його авторитет, як правило, невисокий і сфера повноважень обмежена власне науково-дослідним процесом, хоча він і бере участь у виробленні рішень з різних питань корпоративної стратегії.

Другим організаційним принципом можна вважати принцип повної децентралізації. Він отримав розвиток у високодиверсифікованих корпораціях або конгломератах з дивізіональною структурою. При цьому кожне продуктове відділення має власний науково-дослідний відділ, що функціонує в тісній взаємодії з виробничими і збутовими відділами підрозділу. Оцінка його діяльності нерозривно пов'язана з результатами комерційної діяльності всього відділення. У більшості випадків в таких фірмах теж є віце-президент з НДДКР, основним завданням якого є координація досліджень і розробок між філіями, ліквідація або збереження прийняттого рівня дублювання тематики, питання переміщення наукових кадрів, вибір же тематики дослідження цілком знаходиться в руках керівника філії.

Третій принцип має назву «Комбінована централізація». Він застосовується в диверсифікованих фірмах, що проводять наступальну науково-дослідну політику. Як правило, розвиток цих фірм історично складався в результаті виділення самостійних філій, а не шляхом злиття. Сфера ділової активності філій зазвичай пов'язана між собою загальною базовою технологією. Такий самий принцип характерний і для транснаціональних корпорацій. Його типовою ознакою є наявність загальнокорпоративного науково-дослідного центру, яким керує віце-президент з НДДКР. У цьому центрі ведуться перспективні дослідження, що часто включають етап фундаментальних наукових пошуків, а також прикладні роботи, зосереджені служби планування і контролю наукових проектів і програм. Доведенням нововведень до споживачів займаються лабораторії філії, підпорядковані віце-президентові даного підрозділу. У зарубіжних філіях ТНК ця функція найчастіше пов'язана із задоволенням вимог місцевих ринків і державних стандартів. У корпораціях, що застосовують принцип «комбінованої децентралізації» і проводять наступальну науково-дослідну політику, повноваження віце-президента з НДДКР вельми широкі і включають, окрім керівництва головним науковим центром, відповідальність не лише за координацію наукових досліджень у філіях, але й за формування перспективної загальнокорпоративної стратегії,

вивчення потенційних споживачів і ринків, ухвалення рішень з питань цінової політики, створення модифікацій і модернізацію виробництва. Це пов'язано з тим, що науково-технічні програми складають основу загальної господарської стратегії таких компаній. Керівники ж наукових лабораторій відділень фірм мають, як правило, подвійне (матричне) підпорядкування: по вертикалі – віце-президентові з НДДКР, по горизонталі – лінійному керівникові своєї філії.

Четвертим принципом включення науки в корпорації є організація інноваційних підприємств внутрішніх і зовнішніх венчурів. Вони створюються для розробки, виробничого освоєння і початкового проникнення на ринок з принципово новою продукцією або послугою [1, с. 197- 198].

Що стосується другого аспекту взаємодії науки й виробництва, зовнішнього по відношенню до компанії, то тут, перш за все, розглядаються труднощі передачі результатів НДДКР промисловим компаніям і можливі механізми, що полегшують таку передачу.

Наголошується, що труднощі взаємодії НДО і виробничих підприємств виникають через те, що критерії оцінки рівня готовності науково-прикладної розробки до її промислового освоєння в науковій організації і промислового підприємства не збігаються. Для учених характеристика «висока міра готовності розробки» означає в кращому разі виготовлення дослідного зразка продукції і оформлення на отримані об'єкти інтелектуальної власності «ноу-хау» або патенту. Промислове ж підприємство бажає отримати від партнера по трансферту технології повний пакет конструкторської і технологічної документації, а також вважає за потрібне не нести витрати на сертифікацію та інші супутні освоєнню нової продукції види витрат, «переклавши їх на плечі» виробника технології. Промислове підприємство не квапиться в наукову організацію за новими наукоємними розробками й через банальне небажання платити ліцензійні платежі патентовласнику. Поширеною є ситуація, коли підприємство, вже маючи контакт з науковою організацією про передачу технології, націлене на дії, що сприяють ухиленню від сплати роялті [2].

У системі управління інноваційним розвитком підприємства важлива роль відводиться дослідженню та оцінці функціонування його інженерно-технічних служб, що передуює дослідженню управлінської діяльності як кожного окремого підрозділу, так і всіх їх у комплексі. Це дослідження включає, з одного боку, визначення місця в системі управління інноваційним розвитком підприємства конкретного структурного підрозділу на основі аналізу посадових інструкцій, функцій, підрозділу і чинного положення про його діяльність. З іншого боку, це передбачає розробку схеми управління ефективністю роботи підрозділів на основі аналізу схем, що діють.

Організація управління ефективністю роботи інженерно-технічних підрозділів, як основного провідника реалізації інноваційної політики на підприємстві є ключовим елементом в здійсненні інноваційної стратегії підприємства.

Список використаних джерел

1. Дынкин А. А. Новый этап НТР: экономическое содержание и механизм реализации в капиталистическом хозяйстве / А. А. Дынкин. – М. : Наука, 1991. – 272 с.
2. Тучин С. Общие проблемы автоматизации управления предприятием / С. Тучин // Компьютерное обозрение. – 2000. – № 6 (225) – С. 22-25.
3. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
4. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
5. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
6. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
7. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
8. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
9. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
10. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
11. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
12. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.
13. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.
14. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.
15. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.

16. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.
17. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 9, 310-315.
18. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.
19. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.
20. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.
21. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.
22. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.
23. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.
24. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.
25. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.
26. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.
27. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.
28. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.
29. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.
30. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

31. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. International Collection of scientific proceedings «European Cooperation», 12(19), 86-101.
32. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. European Cooperation, 8(15), 108-119.
33. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie, 70, 101-111.
34. Lazarenko, D. (2017). Economic approach to global energy trends. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.
35. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine). Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.
36. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. Вестник экономической науки Украины, 1 (30), 70-77.
37. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. Economy of Industry, 3-4 (59-60), 140-147.
38. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. Вісник Національного банку України, № 11, с. 37 – 42.
39. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. Economics and Law, 1, 30-37.
40. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. Економіка. Фінанси. Право, (1), 7-9.
41. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. Бізнес Інформ, № 12, с. 301 – 305.
42. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. Економічний дискурс, 2, 64-71.
43. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. Культура народів Причорномор'я. 45-47.
44. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. Проблеми економіки, № 4, с. 341 – 347.
45. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. European Cooperation, 8(15), 88-93.
46. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. Проблеми економіки, №1, с. 274 – 279.

47. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. Схід, 6 (120), 44-49.

48. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. Współpraca Europejska, № 7(14), с. 9 – 19.

Коверга С.В.

докт. екон. наук, доц.
завідувач кафедри менеджменту
ДВНЗ «ДДПУ» (м. Слов'янськ)

Степанець Д.С.

аспірант, ДВНЗ «ДДМА» (м. Краматорськ)

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ РОЗВИТКУ ТА АНАЛІЗУ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розглядаючи різні види розвитку, дослідники виділяють декілька його різновидів з точки зору спрямованості й темпів змін (полярні пари «еволюція і революція», а також «прогрес і регрес») Так, еволюційний розвиток супроводжується плавною і поступовою зміною характеристик, а революційний (радикальний) пов'язаний із різким стрибкоподібним переходом між станами; прогресивний розвиток – це перехід до вищих рівнів якісного стану, а деградація (регресивний розвиток) – це зниження рівня деякого процесу, наприклад, обсягів виробництва, якості результатів, взаємодії у рамках організаційної структури тощо [1]. Також виділяються підходи, в яких розвиток трактується як процес (як правило, безперервний), як метод (спосіб досягнення деякої мети), як програма (деякий алгоритм дії) і як рух (усвідомлення розвитку його учасниками) [2]. Подібний підхід досить адекватно відображає закономірності розвитку підприємств, виділяючи кількісні, структурні та якісні характеристики розвитку: кількісний прояв розвитку підприємств – це чисельна зміна певних характеристик, які дослідники можуть вважати індикаторами функціонування і розвитку [3]. Структурні – ця зміна взаємного розташування і взаємодії елементів підприємств, а також форм і методів організації взаємодії в рамках підприємства та із зовнішнім середовищем. Якісний аспект розвитку відображає зміну методів і форм організації фінансово-господарських процесів і підходів до управління, ринків присутності, сфери інтересів і напрямів діяльності підприємства.

На основі виконаного аналізу можна виділити три основних підходи до ідентифікації розвитку підприємства як явища:

1) кількісний підхід – розвиток є там, де відбувається зростання обсягів виробництва продукції, інвестицій, споживання ресурсів різних видів, фінансового результату тощо;

2) структурний підхід – розвиток характеризується модифікацією структури (кількісного або якісного складу об'єктів, які становлять підприємство, їх

взаємної конфігурації, ієрархічної співвідпорядкованості тощо);

3) якісний підхід – зміна якісних індикаторів (показників) окремих елементів, ступеня їх корисності та властивостей. На відміну від перших двох, цей підхід відрізняється найбільшою абстрактністю, оскільки сама оцінка якісних аспектів діяльності підприємств є окремим завданням, яке важко вирішується.

Крім того, на основі узагальнення вищевикладених підходів можна зробити висновок про те, що відмінність функціонування від розвитку полягає в тому, що функціонування припускає кількісні зміни і не завжди може забезпечувати зміну якісного стану. При цьому залишається відкритим питання про те, як виміряти «якісні зміни», адже всі виміри за своєю сутністю, припускають лише оцінку кількісних параметрів.

Згідно з результатами виконаного аналізу можна зробити такі висновки:

1. У науковій літературі не існує єдиного і усталеного визначення для явища «розвиток» стосовно економічних систем і, зокрема, промислових підприємств. Різні визначення приписують розвитку різні особливості, набір яких істотно відрізняється залежно від автора наукової роботи і контексту дослідження.

2. Багато авторів трактують поняття «розвиток» у міждисциплінарному контексті або безпосередньо запозичують його з інших наук і сфер діяльності, наприклад, біології, генетики, фізики, механіки.

3. Основною концептуальною складністю є розділення понять «функціонування» і «розвиток». Економічні системи, зокрема промислові підприємства, функціонують безперервно і, як правило, самі не виділяють у своїй роботі періодів функціонування та розвитку (хоча на деяких підприємствах реалізуються заходи, стратегії або програми, відносно яких їх керівництво застосовує слово «розвиток»). Значна частина авторів вважає, що розвиток відрізняється від функціонування наявністю «якісних змін» (а не тільки «кількісних», як у випадку просто з функціонуванням). Це автоматично породжує наступне питання: які зміни вважати якісними, тим більше, що, зокрема, в діалектиці йдеться про перехід кількісних змін у якісні (у даному контексті згідно із законами діалектики зміни не обов'язково мали бути спочатку якісними, щоб вести мову про розвиток, вони могли бути просто кількісними, але потім перейти у якісні).

4. Під якісними змінами у функціонуванні підприємств, які можуть класифікуватися як «розвиток» (і відповідно, як перехід від просто функціонування до розвитку), автори, як правило, розуміють зміну структури, функцій, цілей економічної системи. Такий підхід дозволяє отримати деяку класифікаційну ознаку розвитку, проте не є досить чітким критерієм, оскільки у такому разі виникає наступне питання: зміни якої сили або інтенсивності можна вважати розвитком? Очевидно, що відповідь на нього має суб'єктивний характер. Це свідчить про те, що розвиток не є чітко й однозначно оцінюваною категорією, а залежить від точки зору спостерігача.

У зв'язку з вищевикладеним у дослідженні розвиток припускатиме наявність

якісних змін, проте не буде жорсткого протиставлення понять розвитку і функціонування стосовно управління збалансованим розвитком промислових підприємств. Передбачається, що для збільшення збалансованості процесів розвитку необхідне підвищення збалансованості процесів функціонування, оскільки розвиток і є функціонуванням, яке характеризується наявністю якісних змін, тобто функціонування переходить у розвиток, і було б концептуально неправильним у рамках управління збалансованим розвитком спрямовувати зусилля тільки на якісь окремі сфери (які вважаються пов'язаними з розвитком) і випускати з уваги інші сфери тільки тому, що вони можуть класифікуватися як пов'язані з функціонуванням. Функціонування, яке припускає кількісні зміни, діалектично переходить у розвиток, що передбачає якісні зміни, так само, як і кількісні зміни переходять у якісні за другим законом діалектики («закон переходу кількості в якість»).

З урахуванням результатів діалектичного аналізу збалансованості економічних систем, а також розглянутих теоретичних основ розвитку підприємств пропонується трактування збалансованого розвитку підприємства як зміни якісного стану підприємства, що супроводжується досягненням оптимальних з точки зору поставлених цілей підприємства співвідношень між взаємозв'язаними характеристиками окремих процесів підприємства, а також між характеристиками процесів підприємства і характеристиками зовнішнього середовища при динаміці його основних фінансово-господарських показників і конкурентних позицій, що не погіршуються.

Це визначення пояснюється такими твердженнями:

1. Зміна якісного стану підприємства припускає істотні зміни в його функціях, процесах, технологіях тощо. При цьому не заперечується необхідність збільшення збалансованості функціонування підприємства, навіть коли йдеться лише про незначні зміни, які не можна охарактеризувати як якісні. При цьому слід зважати на те, що часто різниця між кількісними і якісними змінами пояснюється лише позицією спостерігача.

2. Досягнення оптимальних з точки зору поставлених цілей підприємства співвідношень дозволяє вести мову про збільшення узгодженості окремих процесів і діяльності підприємства в цілому з урахуванням поставлених цілей. Тобто не збалансованість заради збалансованості, а збалансованість заради досягнення поставлених керівництвом або власниками підприємства цілей. При цьому збалансованість має підвищуватися як усередині підприємства, так і між підприємством і зовнішнім середовищем.

3. Необхідність вимоги щодо динаміки основних фінансово-господарських показників підприємства і конкурентних позицій, що не погіршуються, пояснюється тим, що збалансованість не є самоціллю, і якщо ті або інші заходи призводять до погіршення фінансово-господарських показників і конкурентних позицій (навіть при підвищенні збалансованості), то навряд чи можна вважати їх доцільними, принаймні, в короткостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия : моногр. / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудыка. – Х. : ИНЖЭК, 2003. – 184 с.
2. Ляшенко В. И. Регулирование развития экономических систем : теория, режимы, институты : моногр. / В. И. Ляшенко. – Донецк : ДонНТУ, 2006 – 668 с.
3. Сорокіна Л. В. Діагностика й регулювання стрибків економічного розвитку підприємств / Л. В. Сорокіна // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2 (68). – С. 93–100.
4. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
5. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
6. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
7. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
8. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
9. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
10. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
11. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
12. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
13. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.
14. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.
15. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International

Limited.

16. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.

17. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.

18. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

19. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.

20. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.

21. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

22. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

23. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

24. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

25. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

26. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

27. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

28. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

29. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

30. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України //

Вісник Національного банку України, № 3, с. 41 – 45.

31. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

32. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

33. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

34. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

35. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience*. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

36. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

37. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

38. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.

39. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.

40. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.

41. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

42. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

43. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

44. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

45. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

46. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

47. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

48. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

49. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Коркішко А.В.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
аспірант кафедри педагогіки вищої школи

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ЯК ПІДГРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВНЗ

Професія викладача є особливим видом діяльності, який вимагає, окрім знань, умінь і навичок, специфічних особистісних якостей, особливої структури професіоналізму, який сприяє формуванню професійного іміджу викладача ВНЗ різних рівнів акредитації. Тому однією з найактуальніших проблем у сфері професійної підготовки магістрів ПВШ у вищих навчальних закладах стає формування разом з теоретичними знаннями і професійними вміннями, які є фундаментом будь-якої професії, – професіоналізму. Це потребує комплексного педагогічного підходу до створення умов щодо формування професіоналізму в процесі фахової підготовки майбутніх магістрів.

Фундаментальні основи оновлення системи вищої освіти, професійної підготовки у вищій школі, теоретичні та методичні засади формування професіоналізму, професійного іміджу майбутніх педагогів розкриваються в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, дослідників, педагогів (І. Багаєва, Є. Барбіна, Є. Бондаревська, В. Вакуленко, Н. Гузій, С. Дружилов, І. Зязюн, С. Клімов, Л. Кондрашова, О. Кравець, Г. Кримська, Н. Кузьміна, А. Маркова, А. Реан, В. Сластьонін, М. Швед та ін.). Аналіз наукових джерел дає можливість зазначити, що одним із показників, який характеризує професійний імідж викладача ВНЗ, є професіоналізм.

Слово «професіоналізм» походить від слова «професія» тобто певний рівень спеціалізації людини в роботі за обраним фахом. У сучасній вітчизняній науці існують декілька підходів до визначення сутності феномену професіоналізму. Один із них ґрунтується, як зазначила О. Кравець, «на діяльнісній основі, коли поняття «професіоналізм» трактується як якісна характеристика суб'єкта діяльності» [1, с. 162].

Заслуговує на увагу дослідження Н. Кузьміної про те, що професіоналізм – це сукупність стійких властивостей особистості, її індивідуальності, які задовольняють вимоги професії, це діяльність спеціаліста, яка формується в процесі професійної освіти [2, с. 36]. Діяльність особистості за фахом

визначається мірою її володіння сучасним змістом вирішення професійних завдань, продуктивними способами їх здійснення.

Професіоналізм також розглядають як інтегральну характеристику людини-професіонала (як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності й індивідуальності), що виявляється в діяльності та спілкуванні. Професіоналізм людини – це не лише досягнення нею високих виробничих показників, але й особливості професійної мотивації, система спрямувань, ціннісних орієнтацій, змісту праці для самої людини (С. Дружилов).

Для нашого дослідження розгляд професіоналізму є вкрай актуальним, адже ряд науковців, дослідників, педагогів-практиків розглядаючи його як особисте утворення педагога, акцентують увагу на тому, що він не тільки набувається в процесі навчальної та практичної діяльності, але й перетворюється на індивідуальну цінність, пласт педагогічної культури, а отже складає імідж педагога.

У ракурсі наукових поглядів Л. Гребьонкіної професіоналізм включає в себе професійну культуру людини і її потребу в професійному зростанні, а педагогічну майстерність розглядає як вищий рівень професіоналізму педагога, що виявляється в творчій діяльності, продуктивної самореалізації та постійному прагненні до самовдосконалення. Л. Малаканова відмічає, що ознаками педагогічного професіоналізму є професійна культура, педагогічна майстерність, володіння педагогічними технологіями. Є. Рогов зазначає, що професіоналізм має широкий спектр проявів – від дилетантства (поверхових професійних знань, умінь і навичок) до вищих щаблів майстерності, коли установка суб'єкта професійної діяльності впливати на об'єкт замінюється його потребою у взаємодії з ним, що дозволяє говорити про становлення професійної культури. І. Біла зауважує, що високий рівень професіоналізму, самоорганізації професійної діяльності забезпечується педагогічною майстерністю педагога.

Професіоналізм як підґрунтя забезпечення професійного іміджу майбутньому викладачу необхідно формувати прискіпливо, ніж спеціалістам інших професій, бо саме педагоги формують імідж своїх здобувачів та є їхніми взірцями. У зв'язку з цим майбутніх викладачів необхідно вчити: знайти правильний сенс життя, поставити планку потреб; зробити аналіз здібностей і можливостей, того, що мають і що можуть самі змінити на краще; розвивати почуття власної гідності і при цьому позбавитися від заниженої чи завищеної самооцінки; формувати самовиховання, самоконтроль, самоорганізацію, самоосвіту; розвивати інтерес до професійного вдосконалення, до науки; знайти методи мотиваційної готовності до успіху й самомотивації, радіти за себе «тут і тепер», за кожен свій крок вперед; розвивати позитивне мислення, здатність перетворювати невдачу в успіх; працювати над своїм духовним зростанням тощо.

Отже, професіоналізм майбутнього викладача ВНЗ – це високий рівень продуктивності праці, культури взаємодії, що забезпечується за рахунок: накопичення певного обсягу знань, умінь та навичок; компетентності; творчих

здібностей; відповідальності за результати власної діяльності; готовності до неперервної самоосвіти, самовиховання та самовдосконалення, що сприятиме формуванню та постійному підвищенню професійного іміджу.

Список використаних джерел:

1. Кравець О. Є. До питання професійної педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу / О. Є. Кравець // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2009. – Вип. 43. – С. 161-166.
2. Кузьміна Н. В. [Головко-Гаршина] Предмет акмеології. – 2-е изд., испр. и доп. / Н. В. Кузьміна. – СПб.: Политехника, 2002. – 189 с.

Коркішко О.Г.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

канд. пед. наук, доцент

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ПІДҐРУНТЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАТУСУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВНЗ

Динаміка розвитку сучасного суспільства, демократизація й гуманізація освіти зумовлюють необхідність визначення ефективних шляхів і засобів, що забезпечують підготовку висококваліфікованих фахівців із творчим підходом до педагогічної діяльності. Звідси актуальною проблемою сучасної психолого-педагогічної науки і практики є розвиток творчої особистості, бо від її розв'язання значною мірою залежить якість професійної підготовки й майбутньої педагогічної діяльності здобувачів вищої освіти.

У сучасних умовах педагог повинен мати здатність до творчого мислення та інноваційної діяльності, самостійності й нестандартності рішень, інтелектуальної компетентності; сформовані педагогічні уміння, навички та здібності для забезпечення гармонійного розвитку молоді тощо. Тому мета вищої школи – надати ґрунтовні знання з гуманітарних і соціально-економічних, фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін, що є основою професійної майстерності майбутніх педагогів навчальних закладів і сприяє формуванню їх професійного статусу.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури можемо стверджувати, що особистість викладача ВНЗ, зокрема його професійний статус, досліджували: С.Васильєва, Е.Дюндик, В.Жернов, Н.Зелепукіна, В.Лебедева, О.Лукші, А.Орлов, Г.Солодова, Н.Хридіна, О.Шепелева та ін. Так, Н.Зелепукіна – освітній статус, А.Крилов – статусу особистості, О.Шепелева – професійний статус учителя (викладача) і розглядали його на трьох рівнях: на макрорівні, тобто соціальному рівні, що фіксується мірою співвідносної оцінки професійно-педагогічної кваліфікації педагога з оцінкою соціальної значущості продуктів, створених у ході його діяльності; на мікрорівні, тобто рівні освітньої системи, що фіксується мірою співвідношення оцінок продуктів професійної діяльності з боку різних соціально-професійних статусних позицій (колеги,

керівники, підлеглі) усередині освітньої системи за певними показниками; на рівні Я-концепції, що фіксується мірою самооцінки, рефлексії співвідношення внутрішнього усвідомлення власних професійних якостей педагога з соціальними вимогами, нормами; з вимогами, що пред'являються до нього освітньою системою, відносно якої і формується цей професійний статус [2].

Слід зазначити, що підґрунтям набуття професійного статусу майбутніми викладачами є професіоналізм, педагогічна майстерність і професійна компетентність.

Обґрунтування особливостей педагогічної майстерності педагога як основної умови становлення високопрофесійного педагога приділено увагу в наукових працях Т.Вахрушевої, І.Зязюна, Л.Кайдалової, Л.Крамущенко, І.Кривоноса, А.Люблинської, О.Мирошник, М.Окси, В.Семиченко, Н.Тарасевич, Н.Щокіної та ін. Учені зазначили, що педагогічна майстерність майбутнього викладача залежить від наявності низки особистісних та професійних якостей, сформованості професійних умінь, навичок та здібностей, культури спілкування та поведінки майбутнього педагога. Професіоналізм викладача обумовлений педагогічною майстерністю, яка включає комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [1].

Підґрунтям для формування професійного статусу майбутнього викладача є особистісна готовність до професійно-педагогічної діяльності, що залежить від рівня набутої педагогічної майстерності. Сучасні науковці, дослідники мають різні точки зору, щодо елементів, які формують педагогічну майстерність. Відомо, що формування педагогічної майстерності є тривалим процесом, у продовж якого розвиваються усі її компоненти.

До компонентів педагогічної майстерності майбутнього викладача, які відіграють істотну роль у формування професійного статусу відносимо:

– мотиваційно-ціннісний – відображає систему мотивів, ціннісних орієнтацій і смислових установок майбутнього фахівця, які визначають загальну спрямованість на здобуття професійного статусу: інтерес до осмислення потреби професійної взаємодії, оволодіння різновидами тактик та стратегій, діалогу; любов до професії, активне прагнення займатися педагогічною діяльністю, задоволення від освітньої діяльності, яке є результатом ініціативності, наявності в майбутнього викладача мотивації на досягнення успіху, розуміння універсальних людських цінностей освіти, знань, навчання, розвитку тощо;

– професійно-змістовий – знання, необхідні майбутньому викладачу для продуктивного виконання професійних завдань: усвідомлення сутності професійної взаємодії, прагнення до здобування знань і їх застосування в професійній діяльності, потреба в пізнанні тощо;

– діяльнісний (процесуальний) – сукупність вмінь, що забезпечують ефективну професійну взаємодію: володіння методами, способами та технологіями навчання та виховання, що включає систему умінь, навичок,

способів і прийомів педагогічної діяльності майбутнього викладача (уміння здійснювати навчально-виховний процес, виховну роботу; взаємодіяти зі здобувачами вищої освіти, управляти ними під час різноманітної діяльності; управляти собою) та його професійно значущі особистісні якості, які забезпечать у майбутньому реалізацію цілей навчання та виховання у ВНЗ;

– особистісний – інтегрована характеристика особистості, її професійно значущі якості, готовність і здатність до освітньої діяльності, що веде до зміни поведінки, діяльності тощо: розвиток якостей (працелюбність, відповідальність, наполегливість, систематичне та планомірне підвищення свого професійного рівня, прагнення постійно підвищувати рівень своєї праці; доброзичливість, об'єктивність, вимогливість, порядність, інтелігентність тощо); гуманістична спрямованість (ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації, спрямованість на особистість іншої людини, повага до здобувачів і вимогливість до них, педагогічна моральність); опанування морально-духовними цінностями (життєві ідеали, сумління, чесність); володіння здібностями (комунікативні, перцептивні, сугестивні здібності, педагогічний такт тощо).

Опанування педагогічною майстерністю відбувається в період навчання у ВНЗ, а виявляється в професійно-педагогічній діяльності й оцінюється через авторитет, репутацію, імідж тобто професійний статус викладача ВНЗ.

Отже, педагогічна майстерність являє собою складне, комплексне поняття й утворюється з групи компонентів, які є своєрідною запорукою якісної професійної підготовки та досягнення професійного статусу майбутніми викладача ВНЗ. Для досягнення професійного статусу майбутньому викладачу потрібно оволодіти професійними знаннями, уміннями, якостями, здійснювати самоконтроль і самооцінку діяльності.

Список використаних джерел

1. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюна, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К., 2004. – 422 с.

2. Шепелева О.В. Формирование профессионального статуса будущего учителя в период его обучения: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 – теория и методика профессионального образования. – Магнитогорск, 2002. – 175 с.

Кравченко С.І.

к.е.н., доц., проф. кафедри "Економіка підприємства"
Донецький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО КОМПЛЕКСУ ЕКОНОМІКИ

Функціонування суспільства є найбільш ефективним, якщо будується на постійному продукуванні та ефективному практичному використанні прогресивних знань. При цьому ключову роль у створенні наукових досягнень для розвитку економіки, які здатні конвертуватися в ринкові переваги, а також здійсненні функцій навчання грає науково-освітній комплекс (НОК) економіки.

Слід зазначити значну кількість досліджень та практичних напрацювань, присвячених питанням розвитку наукової і освітньої компонент, як окремо, так і в складі НОК. Однак сучасні процеси глобалізації, масова інформатизація та комунікатизація суспільства сприяють високій динамічності зовнішнього середовища, актуалізуючи необхідність постійного внесення корегувань та суттєвих змін у досвід функціонування НОК.

Як показує практика, здійснення необхідних реформ в організації наукової та освітньої діяльності, найчастіше, зустрічає значний опір, що призводить до необґрунтованого затягування строків їхньої імплементації, появі додаткових витрат та ставить під загрозу заплановані зміни. Вказане обумовлює важливість проведення додаткових досліджень у частині уточнення сутності прояву опору змінам у науково-освітній сфері.

Слід зазначити, що різноманіття причин виникнення опору змінам та особливостей прояву в різних умовах, унеможлиблює їхнє повне розкриття в рамках однієї дефініції. Більш повному розумінню природи опору змінам у сфері науки і освіти сприяє врахування ряду її характерних рис як середовища виникнення та існування протидій.

Узагальнюючи різні підходи до визначення поняття "опір змінам" і доповнюючи їхній зміст, у загальному виді під опором змінам у науково-освітній сфері логічним слід розуміти сили й процеси, що перешкоджають вільному переходу одного якісного стану сфери (окремих її елементів) в інше, у рамках адаптації до вимог зовнішнього середовища. При цьому специфічність науково-освітнього комплексу в цілому можна звести до наступного.

По-перше, НОК являє собою складну систему із сталими традиціями, які формувалися протягом десятиліть (а в деяких випадках - сторіч). Проведення змін, у такому випадку, частково відкидається самою системою, у силу відсутності необхідних комунікацій і гнучкості, а також у зв'язку із прагненням системи до забезпечення стійкості та самозбереження.

По-друге, для сфери науки та освіти властива виражена непогодженість цілей функціонування різних учасників перетворень. Так, наприклад, головним вектором у роботі адміністрації є управління діяльністю закладу, а для наукових і педагогічних працівників – концентрація на здійсненні наукової та викладацької діяльності. При цьому любий учасник при впровадженні однієї

новації може займати сторону опору, а при здійсненні іншої – підтримки.

По-третє, останнім часом науковим і освітнім закладам, попри значне державне регулювання діяльності, надається все більша автономія. Однак через неефективність механізмів адаптації вузів і наукових установ до турбулентних умов функціонування та неоднозначності трактування їхніх прав і повноважень щодо автономії, законодавчо надані привілеї використовуються не повною мірою або взагалі не використовуються.

Ще більш глибокому розкриттю сутності опору змінам у науково-освітній сфері сприяє визначення його ролі при впровадженні різного роду новацій. Опір сам по собі не існує, він виникає як відповідна реакція на перетворення, тобто опір існує протягом усього життєвого циклу нововведення. При цьому на кожній стадії життєвого циклу опір протікає по-різному, маючи різні прояви, наслідки, силу та масштаб. Таким чином, окремий науково-практичний інтерес становить дослідження питань опору у взаємозв'язку зі стадіями життєвого циклу нововведення.

Різні автори виділяють різну кількість стадій життєвого циклу нововведення залежно від специфіки досліджень. Однак у кожному разі – успішне просування новації по стадіях можливо тільки при ефективному управлінні опором. У цьому зв'язку на практиці доцільно для кожної стадії аналізувати умови, у яких здійснюється новація (наприклад, можливі джерела опору та його наслідки), і тільки після цього планувати заходи щодо управління опором.

Зниження сили та масштабу опору на практиці досягається за рахунок підбору адекватних методів впливу, що сприяє, якщо не повному уникненню опору, то значному прогресу в ставленні учасників до змін (від повного заперечення необхідності до прийняття як належного). При цьому слід зазначити, що практично всі існуючі методи подолання опору в силу своєї універсальності можуть бути використані на різних стадіях життєвого циклу нововведення. Однак на практиці дія різних факторів (наприклад, ресурсні обмеження) визначає доцільність їх виняткової або спільної реалізації. Тому саме вірне розуміння сутності опору, а також особливостей його виникнення та прояву в конкретному випадку, значною мірою, сприяє підвищенню ступеня обґрунтованості вибору методу впливу на кожній стадії, в цілому підвищуючи ефективність та швидкість впровадження змін.

Узагальнюючи, слід зазначити, що неминучою умовою реформування НОК та природною реакцією на будь-які зміни для адаптації до вимог зовнішнього середовища є виникнення сил та процесів, що перешкоджають вільному переходу одного якісного стану сфери або окремих її елементів в інше. При цьому суттєвість опору нововведенням в науково-освітній сфері значною мірою визначена її специфічністю (як середовища виникнення протидій), обумовленою консерватизмом та закостенілістю системи, непогодженістю цілей функціонування різних учасників перетворень і, таким чином, складністю формування достатньої концентрації влади, впливу й повноважень, необхідних для ефективного управління змінами.

Список використаних джерел:

1. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
2. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
3. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
4. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
5. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
6. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
7. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
8. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
9. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
10. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.
11. Dźwigoł, H. (2001). Oddziaływy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.
12. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.
13. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.
14. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.
15. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

16. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 3, 12.

17. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», 1(16), 44-52.

18. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

19. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

20. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

21. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

22. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

23. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

24. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

25. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

26. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. Вісник Національного банку України, № 1, 26 – 31.

27. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // Вісник Національного банку України, № 3, с. 41 – 45.

28. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. Бізнес Інформ, № 8, с. 284 – 290.

29. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

30. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of

the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

31. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

32. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience*. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

33. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

34. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

35. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.

36. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.

37. Blagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.

38. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

39. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

40. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

41. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

42. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

43. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

44. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

45. Kvilinskyi, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

46. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Крутогорський Я.В.

аспірант кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах ринкових відносин та мінливого економічного середовища підприємства стикаються з різного роду проблемами, серед яких постійне підвищення ціни на енергоносії. У цьому аспекті актуальним стає ефективне та раціональне використання енергетичних ресурсів, запровадження механізмів енергозбереження відповідно до визнаних світових стандартів.

Аналіз закордонного досвіду [1] свідчить про зростання енергоефективності країн, що впровадили стандарти з управління енергією у повсякденну практику функціонування підприємств. Однак, якщо у багатьох країнах стандарти прийняті на державному рівні вже майже двадцять років, то в Україні процес значно затримувався, оскільки до 2015 року виконання міжнародних стандартів носило більш ініціативний характер керівництва підприємства, ніж законодавчо необхідними для виконання.

Рушійною силою впровадження міжнародного досвіду з енергозбереження у практику вітчизняних підприємств повинно було стати ухвалення у 2014 році стандарту ISO 50001 [2], у 2016 році ISO 50002, ISO 50003, ISO 50004 [3, с. 1-2] та інших. Незважаючи на численні напрацювання, нормативні документи, стандарти, у науковому середовищі ще остаточно не сформувалась загальноприйняте визначення енергоменеджменту та його складових.

У стандарті ISO 50001 наведені положення щодо створення управлінської стратегії та системи ефективного управління енергією для організацій незалежно від їх розміру чи сфери діяльності. Система енергоменеджменту є новітнім засобом системної оптимізації енергетичних процесів на підприємстві та більш досконалим механізмом управління енергозбереженням, що підтверджується ухваленням стандарту у багатьох розвинутих країнах, як обов'язкового до виконання.

Основою формування та впровадження системи енергоменеджменту є усвідомлення та сприйняття вищим керівництвом необхідності проведення енергозберігальної політики підприємства та затвердження її документально.

Енергозберігальна політика промислового підприємства – це офіційно прийнята політика, що встановлює орієнтири, норми, правила та завдання в економічній, техніко-технологічній, фінансовій та екологічній сфері функціонування підприємства на засадах енергозбереження.

З позиції автора роботи компонентами системи енергоменеджменту є: мета; задачі; принципи; функції; види забезпечення; оргструктура; методи; механізми; інструменти; об'єкти; суб'єкти.

Система енергоменеджменту надає численні переваги у порівнянні з класичним управлінням енергетичним господарством (табл.1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика СЕМ з традиційним управлінням енергетичним господарством

Критерії	Традиційне управління енергетичним господарством	Система енергетичного менеджменту
Нормативна база	Обов'язкове виконання нормативно-правових актів встановлених законодавством	Окрім діяльності у рамках законодавства розширюється внутрішніми розпорядчими документами та нормативами
Стратегія	Відсутність на підприємстві встановленої та задекларованої енергозберігальної політики	В основі СЕМ лежать чітко визначені та взаємозалежні складові, задокументовані мета, цілі та напрями енергозберігальної політики
Системність	Управління енергоресурсами з позицій вигідності в окремих аспектах енергоефективності	Системний підхід до управління процесами генерації, передачі, споживання енергії на всьому підприємстві
Синергія	Призначені керівництвом відповідальні фахівці та їх підрозділи	Позитивний ефект досягається за умови участі керівництва підприємства, персоналу служби ЕМ та працівників, що впливають на енергетичні процеси
Обов'язковість	Управління енергетичними процесами здійснюється за визначеними повноваженнями у рамках посадових інструкцій	Ініціативна і добровільна діяльність, що визначена особистою зацікавленістю суб'єктів СЕМ до отримання результатів
Гнучкість	Повільне реагування на зміну внутрішніх та зовнішніх факторів	Швидке прийняття рішень щодо корегування СЕМ
Само-вдосконалення	Майже відсутній механізм постійного покращення енергокористування	В основі СЕМ лежить принцип PDCA
Відкритість	Недоступність інформації для більшості зацікавлених сторін, замовчування негативних результатів	Інформування зацікавлених сторін про досягнення, обмін досвідом
Фахова оцінка	Об'єктивна оцінка зовнішніх експертів відсутня	Необхідне проведення енергоаудиту, енергетичного обстеження
Аналіз	Носить здебільш ситуаційний характер та вузький набір показників	Постійний моніторинг енергетичного функціонування
Пріоритетність заходів	Технічні	Організаційні, технічні
Мотивація	Вузький спектр заходів стимулювання економії енергії, відсутність зацікавленості та свідомого ставлення	Широкий спектр фінансових та заохочувальних інструментів

Таким чином, впровадження системи енергоменеджменту надасть підприємствам значно вигідніші умови функціонування, розвитку, збільшення прибутку, енергонезалежності і стане дієвим засобом вирішення питань ефективного і раціонального управління енергією.

Список використаних джерел:

1. Крутогорський Я.В. Міжнародний досвід з енергозбереження у контексті сталого розвитку країни. *Sustainable Development: Social and Economic Changes*. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. – 436 p. P. 156-163.
2. Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання: ДСТУ ISO 50001:2014. – К.: Мінекономрозвитку України, 2014. – 26 с.
3. Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними нормативними документами: Наказ №125, Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 29.04.2016 р.
4. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
5. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
6. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
7. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
8. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
9. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
10. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
11. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
12. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f->

b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206.

13. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.

14. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.

15. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.

16. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.

17. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.

18. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

19. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.

20. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.

21. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

22. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

23. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

24. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

25. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

26. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

27. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej*

Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, (9), 109-122.

28. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

29. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

30. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

31. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

32. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

33. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

34. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

35. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

36. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

37. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

38. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.

39. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.

40. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, H. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.

41. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

42. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

43. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції

стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

44. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

45. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

46. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

47. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

48. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

49. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Кузьміна О. В.

д-р пед. наук, проф.

Донбаський державний педагогічний університет

Гришина Г. Г.

здобувач рівня вищої освіти бакалавр

2 курсу напрямку підготовки «Початкова освіта»

ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЯХ, ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Кожен народ, кожна нація тримається на прадідівських традиціях, звичаях, символах, віруваннях. І тільки вивчаючи і знаючи ці традиції, ми зможемо передавати культурну спадщину свого народу, набуту віками, нащадкам. І таким чином підтримувати козацький рід, якому, як відомо, «немає переводу». Тільки осмисливши минуле, пізнавши витоки своєї культури та історії, можна й чіткіше зрозуміти сьогодення й уявити майбутнє.

Виховуючи учнів на національних традиціях, вчителі прагнуть сформувати у молодого покоління вірність ідеалам Української держави, горде почуття належності українського народу, стимулювати національне пробудження, відродити громадянське сумління і національний обов'язок. Саме у цьому полягає мета виховання молоді на національно-культурних традиціях українського народу.

Світовий досвід розвитку педагогічної теорії й практики переконливо показує, що кожен народ упродовж віків створює власну національну систему виховання і освіти. В часи державного й духовного відродження України головну роль відіграє національна система освіти й виховання.

Національна система виховання – це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у душі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації [5].

Таким чином, національне виховання – це передусім виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, в основі якого є традиції, звичаї, обряди, ритуали, свята.

Кожне звернення до традиційного національного досвіду надзвичайно потрібне. Воно збагачує, урізноманітнює, розширює і оновлює сприйняття навколишньої природи, всього життя, праці й відпочинку українського народу в минулому і теперішньому.

Національна самоідентифікація дитини повинна починатися вже з початкових класів. Фактично це спонукає дитину до розуміння коріння власного «я», вивчення минулого свого народу за його етнічної складовою, а також інших народів, що проживають як в Україні, так і в світі. Вивчаючи минуле власного народу, дитина зможе з одного боку відчувати гордість за належність до відповідної нації, з іншого – ставитися з повагою до громадян інших національностей.

Формування національної свідомості і самосвідомості в школі відбувається через навчальні предмети, різноманітні заходи виховної і позакласної роботи та родинне виховання. Саме в сім'ї дитина успадковує не тільки правила поведінки, які формує родина, але і національний світогляд, культуру, яку родина несе і прищеплює дітям. Діти з раннього віку копіюють до неймовірної точності вчинки і висловлювання авторитетних їм людей, насамперед батьків, вихователів, вчителів, а згодом і однолітків. В школі національне виховання активно впроваджується через проведення ранків, вечірок з національним колоритом свят на українську тематику: купальські обряди, пісні, обжинки, проводи зими. З часом, на жаль, тематика цих заходів змінюється, відбувається відхід від традиційних форм національного виховання [2].

Формування патріота та гуманіста в школі відбувається через такі навчальні предмети як українська мова, українське читання, курс «Я і Україна» (Громадянська освіта), де кожен урок пронизаний гордістю за рідний край, культуру, звичаї та традиції народу, де формується повага до державних і національних символів України. Широко використовуються на уроках елементи народної творчості, овіяної національним колоритом, через яку найкраще і найвлучніше можна показати мелодійність і красу української мови, культури [3].

Національні та загальнолюдські цінності реалізується такими основними шляхами і засобами, як рідна мова, родовід, рідна історія, краєзнавство, природа рідного краю, національна міфологія, фольклор, народний календар, національна символіка, народні прикмети, вірування, релігійно виховні традиції, родинно-побутова культура, національні традиції, звичаї і обряди,

національна творчість. Національна система виховання є складовою і невід'ємною частиною життєдіяльності, життєтворчості рідного народу. Тому система компонентів народної духовності, шляхи і засоби їх формування визначають сутність і зміст національної системи виховання [1].

Список використаних джерел:

1. Виходцева Н. С. Національне виховання молодшого школяра: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://teacher.at.ua/>
2. Кондик О. П. Сучасний погляд на національне виховання у початковій школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua>
3. Мазуркевич О. Р. Рідне слово в концепції національної освіти / О. Р. Мазуркевич. – К.: Рідна школа, 1993. – 95 с.
4. Підручники он-лайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.br.com.ua>
5. Студопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.eu>

Кулик Н.М.

канд. техн. наук, доц.

Царькова І.О.

здобувач ступеня вищої освіти спеціаліст

5 курсу спеціальності «Менеджмент і адміністрування»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ НА МАЛОМУ ПІДПРИЄМСТВІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Найважливішим з усіх факторів росту ефективності виробництва постає постійне вдосконалення якості продукції підприємства. Підвищення якості постає у наступний час як умова, що вирішує її конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Актуальність проблеми підвищення якості продукції на підприємствах України, у тому числі і для підприємств малого бізнесу, пов'язана також зі зміною політичного вектору розвитку нашої країни у напрямку Європейського Союзу.

Теоретичним і практичним аспектам управління якістю на малих та середніх підприємствах легкої промисловості присвячено ряд публікацій дослідників [1–4]. У цих роботах досліджено структуру управління якістю на малому підприємстві легкої промисловості, розроблена класифікація та проведена оцінка витрат на якість за центрами адміністративної відповідальності.

Однак, вкрай мало матеріалів присвячено особливостям управління якістю на малих вітчизняних підприємствах.

На підставі аналізу даних, отриманих в ході опитування власників малих підприємств легкої промисловості Київської області (Україна), відзначено оману керівників малого бізнесу щодо взаємозв'язку понять прибуток, конкурентоспроможність і системи управління якістю (СУЯ). Підприємці

переконані, що головне в бізнесі – отримання прибутку і збільшення кількості продажів. Займатися якістю необов'язково: продукція має попит, значить і конкурентоспроможна.

На наш погляд, практично повна відсутність застосування СУЯ на підприємствах малого бізнесу обумовлена наступними причинами: відсутність доступної інформації та консультаційної підтримки з питань управління якістю; переконаність у тому, що методи управління якістю повинні застосовуватися на великих підприємствах, а малим фірмам це не потрібно; відсутність зацікавленості у впровадженні систем управління якістю; підприємці відносяться до системи управління якістю як до способу отримання сертифікатів для підвищення власної конкурентоспроможності за участю в тендерах або для поліпшення ділового іміджу фірми; переважна більшість українських підприємців переконана, що якість – це просто перевірка готової продукції контролером.

Такі судження породжують серйозну проблему: підприємства малого бізнесу досягають короткочасного ефекту отримання високих прибутків на шкоду якості. Реалізація даної стратегії небезпечна появою конкурентів, що пропонують аналогічний товар кращої якості. Споживачам важливо, щоб продукція задовольняла їхні вимоги, їм байдужий розмір організації, на якій продукція була виготовлена.

Отже, проблеми розвитку теорії та практики управління якістю на малих підприємствах є актуальними.

Метою даної роботи є розробка нового інноваційного підходу до управління якістю на малому вітчизняному підприємстві легкої промисловості.

У будь-якій системі існують втрати. Це перевиробництво, дефекти і переробка, пересування, переміщення матеріалів, запаси, зайва обробка, очікування. Раціональним є впровадження концепції бережливого виробництва як потужного інструменту боротьби з втратами.

Деякі підприємці інтуїтивно планують раціональне завантаження виробництва. По суті це є скорочена форма системи «Канбан» (на японській мові – картка), в основі якої лежать теоретичні побудови Фредеріка Тейлора, Генрі Форда. Ця система дозволяє реалізувати принцип «вчасно в строк».

Постійне використання філософії «вчасно в строк» дозволяє розкрити дефекти, які не були виявлені досі. Так, запаси дуже добре пристосовані для приховування дефектів. Тільки при зменшенні запасів можна роздивитися проблеми. Система «Канбан» проста і керована, дозволяє реалізувати принцип бережливого виробництва «вчасно в строк», так як з'являється реальна можливість виробляти стільки продукції, скільки потрібно споживачеві, усунути перевиробництво і мінімізувати незавершене виробництво.

З метою підвищення продуктивності праці і керованості підрозділами, професійного рівня працівників на деяких малих фірмах впроваджена система 5S (5 кроків) – система раціональної організації робочого простору. Ця система є інструментом бережливого виробництва, японською організацією

виробництва «Кайзен». Система 5S стала частиною операційної діяльності все більшого числа малих підприємств легкої промисловості. Необхідними передумовами для досягнення цього є методика 5 кроків: сортування, видалення непотрібного; самоорганізація, дотримання порядку, визначення для кожної речі свого місця; дотримання чистоти, систематичне прибирання; «стандартизація» процесів; вдосконалення порядку і дисципліни.

Усвідомлення системи 5S, як загальноприйнятої повсякденної діяльності, дозволяє візуалізувати дії щодо поліпшення: виявляти поліпшення в обладнанні; нотувати пропозиції для поліпшення; впроваджувати нові поліпшені стандарти. Це допомагає організувати робоче місце та робочу систему в цілому через: скорочення потреби в тому, що необхідно; встановлення того, де це необхідно і скільки необхідно.

Застосування системи 5S дозволяє скоротити трудові витрати на виробничі операції; зменшити кількість аварійних виходів з ладу обладнання; скоротити час переналагодження обладнання; радикально знизити показники дефектів і браку продукції; оптимізувати усередині виробничу логістику; забезпечити виконання виробничих планів, проектів, завдань за термінами, асортименту та якості; усунути травмування; мінімізувати площі складських приміщень.

Одним із сучасних інструментів, який дозволить більш ефективно забезпечити раціональну організацію робочого простору на підприємствах малого бізнесу, на наш погляд, є також проведення аудиту у взаємозв'язку з системою заохочення співробітників за успішне застосування інноваційного підходу до управління якістю та його розвитку на робочому місці. У таблиці представлений один з варіантів плану аудиту. Проведення аудиту за пропонуваним варіантом дозволить оцінити фактичну ситуацію на робочому місці, виробничій дільниці, функціональній області, а також і розробити рекомендації щодо вдосконалення контрольованих параметрів.

Таблиця 1

Варіант плану проведення аудиту

Керівник підрозділу <i>Аудитор</i>		Прізвище керівника <i>Прізвище аудитора</i>		<i>Дата:</i>
<i>№ кроку</i>	параметри , що перевіряються	<i>Оцінка</i>	<i>Індикатори</i>	
	<i>Сукупна оцінка у балах</i>			
	<i>Встановлений цільовий показник</i>			

Таким чином, малі підприємства, які використовували в своїй повсякденній роботі методи управління якістю, відзначають позитивну динаміку загальногосподарської і виробничої діяльності в частині зростання валового доходу, підвищення рентабельності, зростання кількості нових споживачів, ефективності внутрішніх бізнес-процесів, керованості фірми в цілому.

Перспективою подальших досліджень в цьому напрямі, на нашу думку, постане розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи

управління якістю через орієнтацію на споживача і оптимізацію бізнес-процесів згідно з вимогами серії стандартів ДСТУ ISO 9000, які націлюють організацію на облік і максимальне задоволення вимог усіх зацікавлених сторін: замовників, персоналу, постачальників, суспільства, надаючи змогу реалізувати ідею постійного поліпшення управління якістю в повсякденній діяльності малих підприємств легкої промисловості.

Список використаних джерел:

1. Абрамова О. В. Управління якістю: класифікація витрат для забезпечення системи якості / О. В. Абрамова // Х. : Науковий інформаційний журнал «Бізнес Інформ». 2011 р. – № 6. – С. 82 – 85.
2. Абрамова О. В. Система менеджменту якості продукції підприємства (на прикладі взуттєвого виробництва) / О. В. Абрамова. – Д. : Аналітично-інформаційний журнал «Схід», 2010. – №4 (104). – С. 57 – 60.
3. Кулик Н. М., Абрамов В. І. Управління якістю продукції легкої промисловості на основі методу розгортання функції // Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2013. – № 7 (196), частина 2. – С. 116 – 121.
4. Хаммер, Майкл. Реінжиниринг корпорації. Манифест революції в бізнесі / Майкл Хаммер, Джеймс Чампи – Издательство: Манн, Иванов и Фербер, 2011 – 288с.

д.е.н., проф. **Д. Лазаренко**

Академік Академії економічних наук України

декан ФПЕУ Донбаського державного педагогічного університету

д-р **О. Квілінський**

президент Інституту розвитку міжнародної співпраці

Експерт Парламентської групи Сейму РП у справах Східної Польщі

**УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА СПІВПРАЦЯ В ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ:
ВІД УГОДИ ДО СПІЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ПРОЄКТІВ**

Польща і Україна упродовж свого існування завжди були поруч не тільки як сусіди, але й як країни, що мають спільне історичне минуле. Зараз країни знаходяться на різних стадіях економічного розвитку. Дисбаланс соціально-економічних показників має багато причин, серед яких зовнішньо-політичні фактори, міжнародні фінансово-розрахункові процеси, історичні події, внутрішні економічні чинники. Але навіть первинне спостереження і поверхнева порівняльна характеристика показників свідчать про неймовірну різницю у потенційних і фактичних результатах та індикаторах розвитку.

Проблеми політичної й соціально-економічної трансформації Польщі і України вивчали такі українські науковці, як В. Дем'янець [1], В. Струтинський [2], Г. Зеленько [3]. Варто відзначити монографію Г. Зеленько «Навздогінна модернізація: досвід Польщі та України» [3].

Позиція України стосовно Польщі характеризується як бажаного регіонального співлідера, як зразок демократичних, політичних і ринкових реформ та політичного мосту між Україною й Заходом.

Фахівцями накопичено достатню кількість інформації з проблем соціально-економічних відносин, на основі чого встановлюються чинники, що сприяють формуванню нової моделі польсько-українських відносин, основні етапи їх розвитку та загальні закономірності. Польсько-українські відносини початку ХХІ ст. ще не представлена польськими та українськими науковцями настільки, наскільки вона є актуальною.

Для української економічної системи цінним є застосування польського досвіду, а також окреслення кола особливо успішних, серед яких:

- Освіта та наука
- Соціальне страхування
- Відновлювальна Енергетика
- Екологічна безпека.

На фоні актуальних проблем сучасності дуже яскравим виглядає формат Міжнародного симпозіуму «Польща-Україна – синергетична співпраця», бо він охоплює саме такі проблеми, які найбільш нагальними для обох країн, а особливо для сучасної України.

Зовсім не багато часу минуло від початку співпраці Донбаського державного педагогічного університету з Інститутом розвитку міжнародної співпраці, який очолює д-р О.Квілінський, а вже є доволі значна кількість науково-практичних здобутків міжнародного рівня.

Проведення I симпозіуму в червні 2016 р. на базі Університету банківської справи (м.Київ, Україна). Серед учасників ректор Університету банківської справи д.е.н., проф. Т.С.Смовженко, президент Академії економічних наук України д.е.н., проф. О.І.Амоша. Декан Державного економічного університету в Позані проф. Казімеж Пайонк прочитав гостьову лекцію, на тему: «Роль держави в економічному розвитку».

Проведення II симпозіуму у вересні 2016 року в Польщі на базі Університету економіки (м. Познань, Польща) було присвячене розвитку відновлюваної енергетики та зменшення викидів у навколишнє середовище („Gospodarka Niskoemisyjna w Rozwoju Wielkopolski”). Серед учасників ректор цього університету проф. Maciej Żukowski. Президент Управління з

регулювання енергетики Мацей Бандо представив наукову доповідь на тему «Ефективність низьковуглецевої польської та європейської енергетичної політики». Проблеми і перспективи розвитку польських регіонів та їх роль у

Міжнародній політиці яскраво представила депутат Сейму Республіки Польща пані Божена Камінська.

В контексті тематики конференції нами була представлена наукова доповідь "Socioeconomical indicators of energy-efficient development of the region», що розкриває одну з перспективніших тем що виконується в рамках дисертаційного дослідження здобувачем кафедри обліку і аудиту ДДПУ Крутогорським Я.В. (науковий керівник д.е.н., проф. Лазаренко Д.О.) [4].

За програмою наукових заходів II-го симпозиуму відбулася конференція в Державній вищій професійній школі ім. проф. Едварда Ф. Щепаніка (м. Сувалкі, Польща). Цей вищий навчальний заклад надає можливість своїм випускникам успішно працевлаштовуватися на посадах: керівник або головний спеціаліст сільськогосподарського підприємства, працівник органів місцевого самоврядування, науково-педагогічний працівник у галузі управління, головний економіст, фінансовий директор, банківський працівник, директор з управління ресурсами, перекладач найвищої категорії, учитель іноземних мов, вихователь у дитячому садку або початковій школі, косметолог та інші.

Досвід діяльності цієї установи вражає і є взірцем для українських вишів як економічного, так і педагогічного профілю. Поряд з теоретичною базою побудовано високотехнологічний Науково-технологічний парк, який за короткий проміжок часу став візитною карткою не тільки освітнього закладу, але й усього регіону. Одним з інноваційних методів набуття здобувачами професійних навичок є діяльність спеціалізованих бізнес-інкубаторів.

Практичним результатом заходу було підписання угоди про обмін студентами та працівниками і взаємну співпрацю у сфері освіти та науки між Донбаським державним педагогічним університетом (Україна) і Державною вищою професійною школою ім. проф. Едварда Ф. Щепаніка (Польща).

Вивчення досвіду ще раз підтверджує факт того, що в Україні має бути чітка стратегія розвитку економіки, в т.ч. в частині енергетичної політики та енергоефективності, яка б базувалась на результатах наукових досліджень. Формат нашого зібрання відкриває можливість в рамках синергетичної співпраці консолідувати зусилля науковців з обох країн і спрямувати на їх спільні стратегічні дослідження в галузі енергетичного менеджменту. З цього приводу подальші наукові дослідження доцільно скоординувати з метою досягнення певних здобутків, та їх впровадження в мікроекономічне середовище в країні і на міжнародній арені.

Відповідно до Спільної програми науково-технологічного співробітництва між Міністерством освіти і науки України та Міністром науки та вищої освіти

Республіки Польща, а також згідно з умовами оголошеного конкурсу спільних українсько-польських науково-дослідних проектів для реалізації у 2017 - 2018 рр. створено проектну пропозицію для участі у цьому конкурсі. До проектної групи залучені науковці, аспіранти, докторанти які мають досвід дослідження в напрямку енергетичного менеджменту з польської та української сторін.

Проект передбачає формування основи системи енергоменеджменту – обґрунтування компонентів (мети, задач, методів, інструментів, суб'єктів, об'єктів, принципів, функцій, видів забезпечення, організаційної структури); визначення етапів розроблення та запровадження СЕМ, підготовка документації. Серед очікуваних результатів, насамперед, зміна структури енергоресурсів, збільшення питомої ваги відновлюваних джерел, зниження енергоємності, нераціонального використання ПЕР. До організаційних результатів можна віднести – ефективне управління, оптимізація процесів, розподіл відповідальності, систематизація даних, обмін досвідом і підвищення кваліфікації персоналу, спільна робота багатьох підрозділів для реалізації політики енергозбереження, удосконалення управління енергоресурсами. До фінансових результатів слід віднести: зменшення витрат за рахунок прямої економії енергоресурсів, і, як наслідок – збільшення прибутку. Окремо слід відмітити покращення іміджу суб'єкту господарювання, а також підвищення мотивації персоналу та споживачів, покращення якості роботи.

Список використаних джерел:

1. Дем'янець В. Політична та соціально-економічна трансформація в Польщі у 90–х роках // Людина і політика. – 2000. – № 4. – С. 30–37.
2. Струтинський В. Україна і Польща на шляхах парламентаризму // Віче. – 1998. – № 9. – С. 115–128.
3. Зеленько Г. «Невздогінна модернізація»: досвід Польщі та України : монографія. – К. : Критика, 2003. – 216 с.
4. Pająk, K., Zwierzchlewski, S., Kvilinskyi, O. (2016). Franchising transfer of renewable energy technologies in the context of sustainable development of regions. International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: Conference Proceedings, Klaipeda: Baltia Publishing, pp. 27-30.
5. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
6. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. Wiadomości Górnicze, 1(53), 2-4.
7. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.

8. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
9. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
10. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
11. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
12. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
13. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
14. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.
15. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.
16. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.
17. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.
18. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.
19. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.
20. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.
21. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.
22. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

23. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

24. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

25. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

26. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

27. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

28. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

29. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

30. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

31. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

32. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

33. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

34. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

35. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

36. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

37. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*.

Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

38. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

39. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.

40. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.

41. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.

42. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

43. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

44. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

45. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

46. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

47. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

48. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

49. Kvilinskyi, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

50. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Лазаренко Н.Ю.

канд. пед. наук, доц.

Донбаський державний педагогічний університет

Кива Л.Г.

здобувач ступеня вищої освіти магістр

5 курсу технологічна освіта

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В БІЛАТЕРАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ТВОРЧОГО НАПРЯМКУ

Технічна еволюція останніх років охопила всі галузі суспільства й сприяла виникненню нових підходів у викладанні у вищій школі. Сучасне суспільство переживає значні зміни, пов'язані з переглядом ряду наукових, політичних і соціальних положень. Вони відбуваються в усіх сферах людського життя, торкаються всіх суспільних інституцій, у тому числі й освіти. У зв'язку із цим відбуваються зміни в системі освіти.

Система дистанційного навчання в Україні перебуває на етапі становлення: вивчається світовий досвід у галузі дистанційного навчання, розробляється відповідна загальна теоретична база, створюються центри дистанційного навчання, накопичується практичний досвід, але потенціал педагогічних вищих навчальних закладів використовується недостатньо.

Хоч дистанційна освіта розвивається дуже швидко, і є перспективною формою вищої освіти, то її організація в навчальних закладах України використовується тільки для окремих курсів, теоретичні педагогічні напрацювання з упровадження дистанційних технологій для студентів творчих спеціальностей слабо впроваджуються в освітянську практику.

Багато зарубіжних та вітчизняних вчених приділяють увагу вивченню дистанційного навчання з використанням інформаційних технологій (В. Биков Р. Гуревич, М. Кадемія, Д. Опеншоу, Н. Тверезовська, І. Хорев, М. Жалдак, Ю. Жук); педагогічні підходи до комп'ютеризації навчального процесу (Б. Гершунський, Є. Машбиць, І. Підласий); дидактичні властивості комп'ютерних засобів (Є. Полат); методи творчого навчання за допомогою телекомунікаційних засобів (Г. Андріанова, А. Кудін, А. Хуторський); концептуальні педагогічні положення про дистанційне навчання (О. Андреев, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, Є. Полат, П. Стефаненко, А. Хуторський) [1].

Аналіз наукових досліджень з даного питання дозволив виявити низку суперечностей між впровадженням в процес підготовки студентів та недостатнім рівнем розробленості науково-теоретичного забезпечення організації дистанційного навчання в процесі вивчення дисциплін творчого напрямку. Сьогодні практично відсутні наукові роботи, у яких би цілісно й усебічно розглядалася проблема дистанційного навчання студентів творчих спеціальностей.

Для того, щоб можливості дистанційного навчання цілком відповідали соціальному замовленню щодо впровадження у начальний процес вищих навчальних закладів у вивченні дисциплін творчого напрямку засобами інформаційних технологій, організація навчання має бути ретельно розпланованим зобов'язанням, та захоплюючим пізнавальним процесом, у формуванні якого студент сам бере участь.

Вчитися скрізь, завжди і все життя із задоволенням – приблизно таке гасло ідеї дистанційної освіти.

При організації дистанційного навчання в процесі вивчення дисциплін творчого напрямку необхідно враховувати певні обмеження та проблемні аспекти, які виникають унаслідок його специфіки й зумовлюють додаткову увагу з боку викладачів: повна відсутність або обмеження соціального контексту, живої комунікації, яка „породжує емоції, почуття, переживання, афекти, що сприяють особистісному та професійному зростанню” (В. Зінченко); орієнтація більшості випускників на традиційну форму навчання; збільшення часових та матеріальних витрат з боку викладачів та ін.

Ураховуючи природну здатність нових інформаційних технологій та мережі Інтернет сприяти творчій діяльності, дистанційне навчання в процесі вивчення дисциплін, які включають в себе численні види художньої практики (плетіння і ткання, розпис і вишивка, різьблення і виточування тощо), має бути організоване так, щоб використовувалися переважно продуктивні методики (в форматі онлайн-конференцій, текстових матеріалів і відеоуроків), які сприяють активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей студента (виконання творчих завдань, які перевіряються викладачами і детально розбираються на конференціях зворотного зв'язку), умінню знаходити, аналізувати та використовувати нову інформацію для виконання професійної діяльності (у будь-який момент можна задавати питання безпосередньо викладачеві або на форумі всім студентам і отримати якісний і розгорнуту відповідь, створити бесіду для дискусії) та ін.

Слід розглядати і негативні сторони дистанційного навчання – це відсутність очного спілкування з викладачем, немає індивідуального підходу в навчанні й вихованні; студенти не завжди самодисципліновані, свідомі і самостійні, як необхідно при дистанційному навчанні; для постійного доступу до джерел інформації потрібна гарна технічна оснащеність; в деяких дисциплінах вимагається наявність устаткування, приладів та інструментів; відсутність постійного контролю та ін.

Адже, багато спеціалістів дистанційну форму навчання називають «освітньою системою XXI сторіччя», і сьогодні на неї зроблено велику ставку [2]. Останнім часом дистанційна освіта набуває все більшої популярності: ще в 2014 році Google оприлюднив найчастіші запити, що стосувалися вищої освіти – виявилось, що люди більш зацікавлені в онлайн-курсах, ніж у відвідуванні університетських кампусів [3]. Динамічний прогресивний рух науки зумовлює над швидкі темпи старіння професійних знань і заохочує до постійного їх

удосконалення. У зв'язку з цим дистанційна форма навчання відкриває можливості побудування різнопрофільних систем безперервного самонавчання та обміну інформацією для широкого кола користувачів, незважаючи на часові та просторові пояси, вік і соціальний статус. Тому українським вищим навчальним закладам необхідно розвивати білатеральні освітні програми з партнерськими польськими університетами. «Створення сучасних білатеральних програм – це той освітній продукт, який зацікавить студентів», - наголосила Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич [4].

Для студентів, які б хотіли навчатися в університетах країн ЄС, які: готуються до вступу у вищі навчальні заклади; не мають можливості одержати високоякісні освітні послуги із-за професійної зайнятості; не мають можливості навчатися із-за географічної віддаленості від навчальних закладів; за сімейними обставинами (декретна відпустка тощо) не можуть навчатися; з особливими потребами, які мають медичні обмеження; військовослужбовці строкової служби Збройних Сил України, МВС України та прикордонних військ України; керівники державних органів управління різних рівнів; хто бажає одержати другу паралельну освіту; безробітні, які бажають отримати освіту; бажають одержати післядипломну освіту; громадяни України, які тимчасово або постійно проживають за кордоном; українськомовні громадяни зарубіжних країн – дистанційне навчання в процесі отримання білатеральної освіти буде корисним у співпраці українських та польських університетів. Всі ці соціальні групи населення матимуть більше стимулу навчання на програмі білатеральної освіти зі змогою отримати подвійний польсько-український диплом, навчаючись частково або повністю дистанційно.

Зважаючи на викладені факти, можна зробити висновок про необхідність створення та поширення в Україні дистанційного навчання як невід'ємного фактора розвитку кваліфікованого, інтелектуального й високопрофесійного суспільства, створення білатеральних програм з польськими університетами для стимулювання широких кол населення України для отримання високоякісної освіти. І зокрема потребу широкого залучення студентів до вивчення дисциплін творчого напрямку у формі дистанційного навчання.

Список використаних джерел:

1. Власенко Л.В. , Никитенко О.В. Дистанційна освіта та її функції у процесі навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12170/1/6Vlas.pdf>
2. Полат Е.С. Дистанционное обучение: каким ему быть? / Е.С. Полат, А.Е. Петров. – Педагогика, 1999. – 29–34 с. - № 7.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studway.com.ua/distanciina-osvita/>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usinovivni/novini/2016/08/25/>

Линенко А.В.

канд. екон. наук, доц.

Запорізький національний університет

РОЗВИТОК КОНСОРЦІУМІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Сучасні інтеграційні процеси, активізація яких відбувається як на рівні підприємств, так і на рівні світової економіки, зумовлюють розвиток традиційних і нових форм об'єднань. Із числа перспективних форм об'єднань підприємств особливо слід виокремити консорціумний тип інтеграційних бізнес-формувань, який передбачає взаємовигідне співробітництво учасників без втрати ними економічної незалежності, що є суттєвою перевагою для суб'єктів господарювання.

Процедура створення та особливості функціонування українських консорціумів на законодавчому рівні закріплені Господарським кодексом України, відповідно до якого консорціум – це тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом. У разі досягнення мети його створення консорціум припиняє свою діяльність [1].

До особливостей консорціумів як форми об'єднання підприємств можна віднести такі:

- оформлення організації консорціуму статутом (установчим договором);
- відсутність у межах консорціуму «громіздких» організаційних структур за винятком невеликого апарату (ради директорів консорціуму);
- економічна та юридична самостійність підприємств, які входять у консорціум, за винятком тієї частини діяльності, що пов'язана з досягненням цілей консорціуму;
- підприємства можуть одночасно входити до складу різних консорціумів і брати участь у декількох проектах;
- для консорціумів характерна не лише координація діяльності учасників, довгострокова стратегія розвитку, але й єдина інвестиційна політика [2, с. 186].

Створення консорціумів зумовлює такі переваги:

- об'єднання ділової репутації учасників консорціуму, що підвищує їхню конкурентоспроможність і збільшує позитивний гудвіл об'єднання;
- підвищення якості й обґрунтованості конкурсних заявок щодо участі в міжнародних і державних програмах, проектах, грантах;
- консолідація заставних ресурсів учасників консорціуму при одержанні банківських гарантій і кредитів;
- можливість залучення відносно дешевих кредитних ресурсів за рахунок

включення в консорціум фінансових структур;

- розподіл між учасниками консорціуму економічних ризиків;
- можливості укладання вигідних цінових угод за рахунок включення в консорціум постачальників матеріальних ресурсів;
- підвищення ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів внаслідок економічної інтеграції.

До недоліків консорціуму як форми об'єднання підприємств можна віднести складність координації спільної господарської діяльності учасників. Оскільки члени такого об'єднання зберігають економічну самостійність, що є позитивним для кожного з них, знаходження консенсусу й прийняття управлінських рішень на рівні інтегрованого бізнес-формування може супроводжуватися тривалими узгодженнями. Але цей недолік можливо нівелювати формуванням ефективної системи корпоративного менеджменту.

Певні проблеми можуть виникнути через територіальну віддаленість учасників (особливо для міжнародного консорціуму) та необхідність оперативного обміну інформацією, однак сучасні можливості комунікації також знижують важливість цього потенційного недоліку.

Крім того, деякі труднощі можуть виникнути у зв'язку з необхідністю складання консолідованої звітності та через відмінності в національних стандартах бухгалтерського обліку й фінансової звітності. Втім, цей недолік може виявитися й при створенні об'єднань підприємств інших організаційних форм, а впровадження міжнародних стандартів дасть змогу його усунути [4].

З вищевикладеного видно, що переваг як для учасників, так і для самого консорціуму, безсумнівно більше, ніж потенційних недоліків такої форми об'єднання підприємств.

На рис. 1 наведені дані про динаміку кількості консорціумів в Україні [3].

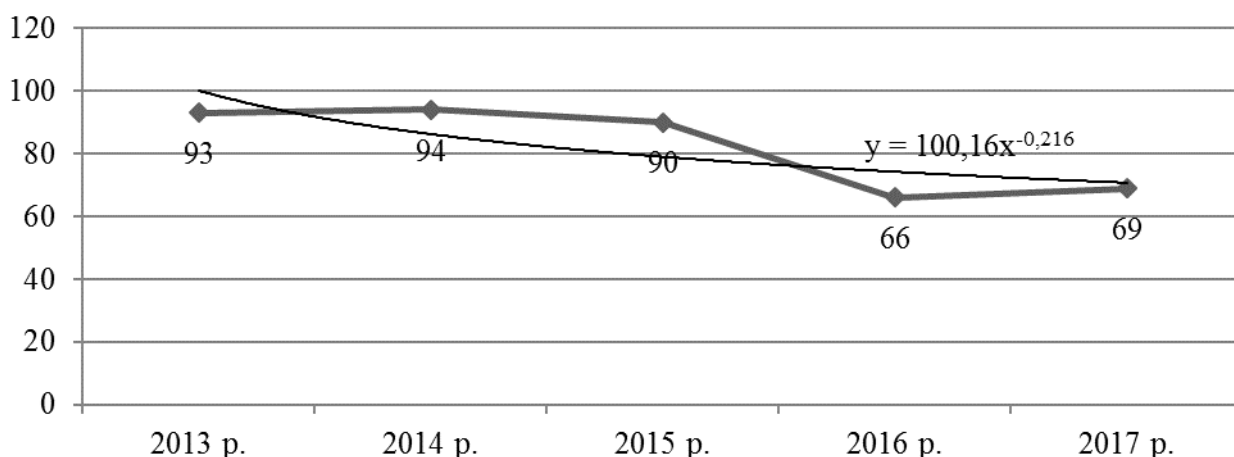

Рис. 1 – Тенденція зміни кількості консорціумів в Україні зі ступеневою лінією тренду (за даними на 1 січня)

Аналіз даних рис. 1 показує, що з 2013 по 2015 рр. кількість консорціумів скоротилася всього на 3,23% до 90 об'єднань. За офіційними даними Державної служби статистики України на початок 2016 р. спостерігається різке скорочення числа консорціумів, але це пов'язано не з реальним зменшенням їх кількості, а з тим, що інформація наведена без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя. З 2016 по 2017 рр. число консорціумів зросло на 4,55%, що може свідчити про перспективність такої форми об'єднання підприємств в Україні.

Таким чином, для підприємств України об'єднання у формі консорціуму може бути економічно виправданим і доцільним внаслідок цілої низки переваг, які виникають при консолідації. Синергія від співробітництва в рамках консорціуму нівелює потенційні недоліки такої форми об'єднання підприємств.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV : текст зі змін. станом на 8 грудня 2016 р. [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств : Підручник / В.І. Щелкунов, О.П. Овсак, О.М. Кириленко та ін. ; під загальною редакцією В.І. Щелкунова. – К. : НАУ, 2010. – 400 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Сороківська О.А. Економічне оцінювання та організування інтегрованих корпоративних структур консорціумного типу : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / О.А. Сороківська. – Львів, 2005. – 26 с.

Ляшок Я.О.,

д.е.н., доцент, в.о. ректора

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (м. Покровськ)

Попова О.Ю.,

д.е.н., проф., завідувач кафедри міжнародної економіки і маркетингу

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (м. Покровськ)

ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОГО НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ МІЖ УКРАЇНСЬКИМИ ТА ПОЛЬСЬКИМИ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Поширення та посилення впливу інноваційного розвитку на всі сфери господарювання та оточення існування людства вимагає виконання особистих та професійних функцій на принципово новому рівні, що включає набуття сучасними професіоналами не лише технічних реалізацій виконання окремих функцій, а й використання інструментарію нестандартного мислення, креативних підходів, орієнтованих на виконання відповідальних і складних

професійних завдань на засадах міждисциплінарності, відкритість новим ідеям та знанням і забезпечення прийняття найбільш оптимальних рішень у будь-якій професійній сфері. Свобода перетину кордонів та широке використання міжнародного освітнього досвіду вимагає від майбутніх фахівців участі у міжнародних програмах та проектах; поглибленого вивчення іноземних мов та викладання дисциплін іноземною мовою; реалізації проектів академічній мобільності, формування конкурентоспроможних компетенцій, що дозволяє успішно працевлаштуватися до вітчизняних та зарубіжних компаній. Зазначені умови освітнього процесу дозволяють сьогодні отримати принципово новий «продукт» системи вищої освіти України – фахівця широкого інтелектуального діапазону. В цих умовах запорукою підготовки фахівців міжнародного рівня є активна співпраця українських ВНЗ із європейськими науковими та освітніми інституціями.

Особливістю процесів навчання і проведення наукових досліджень у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (м. Покровськ) є об'єднання українських програм підготовки бакалаврів і магістрів з подібними програмами, що застосовуються в університетах Голландії, Франції, Фінляндії, Іспанії та Німеччини. Це дозволяє готувати висококваліфікованих фахівців у сфері технічних та соціогуманітарних наук. Студенти також одержують якісну підготовку з англійської, французької, німецької мов, що дає їм можливість навчатися в європейських університетах та у подальшому знайти працевлаштування в міжнародних компаніях, їх представництвах або транснаціональних компаніях. Набутий досвід міжнародної співпраці дозволив Університету налагодити активне співробітництво із польськими вищими навчальними закладами, які складають невід'ємну частину Європейської системи освіти і науки [1]. На сьогодні пріоритетним напрямом розвитку освітнього та наукового простору в ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (м. Покровськ) є запровадження польської мови для поглибленого вивчення та успішної підготовки студентів і викладачів до участі в міжнародних програмах із вищими навчальними закладами Польщі. Так, у вересні 2016 р. Університетом за підтримки Фондації «Інститут розвитку міжнародної співпраці» (президент Др. О. Квілінський), президента міста Сувалкі Чеслава Ренкевича, члена парламенту і голови польсько-української парламентської групи Божени Камінської підписано договори про співпрацю з Державною вищою професійною школою у Сувалках та Науково-технологічним парком м. Сувалкі (Польща). Як пріоритетний орієнтир співпраці сторонами обрано реалізацію сумісних науково-дослідних проектів, обмін студентами, проведення міжнародних конференцій та семінарів, організація програм стажування та підвищення кваліфікації для викладачів, літні школи, публікація результатів наукових досліджень у виданнях університетів. Важливість такої співпраці полягає в створенні унікальних можливостей організації виконання спільних науково-дослідних та освітніх проектів за підтримки Програми Еразмус та Програми Горизонт 2020, що

розширює фінансові можливості проведення наукових досліджень на високому фундаментальному, теоретико-методологічному рівнях та дозволяє опрацьовувати результати виконання проектів у підприємницькому просторі України та Польщі.

Таким чином, успішне поєднання сталого досвіду і традицій ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (м. Покровськ), започаткованих з моменту заснування, та інноваційних технологій освіти сучасності, запозичених у європейському освітньому просторі Польщі, використання практично орієнтованих методик навчання, комплексних знань щодо ведення бізнес-консалтингу, інтенсивний тренінг у прийнятті рішень за допомогою сучасних інформаційних та комп'ютерних систем формують комплексне бачення проблем сучасного підприємницького середовища у сфері економіки, технології, екології та навички швидкого реагування на виклики нової реальності ведення бізнесу в Україні та за її межами. Навчально-освітні програми ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (м. Покровськ) – це якісна вища освіта, яка є гарантом конкурентоспроможності випускників, що відкрита до діалогу та співробітництво з європейськими вищими навчальними закладами і спирається на глибоке розуміння законів та практики сучасного міжнародного бізнесу, прогресивних світових технологій, що дозволяє надавати випускникам Університету систематизовані універсальні знання, комплексне бачення управління бізнесом, вирішення практичних завдань і обмін досвідом на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Попова О.Ю. Актуальні наукові напрями кафедри міжнародної економіки і бізнес-адміністрування ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»: здобутки та перспективи розвитку на шляху до євроінтеграції / О.Ю. Попова // Науковий вісник Донецького національного технічного університету. – 2016. – №1. – С. 143-147.

Макушинська Г.П.

к.філос.н., доц., зав. кафедри філософії і суспільних наук
Запорізької державної інженерної академії,
голова ГО «Товариство польської культури ім. св. Іоанна Павла II»

ПРОБЛЕМИ, МОЖЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ В УМОВАХ НОВИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Чимало сучасних наукових праць, аналітичних матеріалів, експертних оцінок і коментарів у наш час починаються з ідентичних за змістом і духом вступних обґрунтувань актуальності досліджуваної проблеми. Ідентичність їх полягає у сенсі тих цивілізаційних процесів, свідками яких нам довелося бути: руйнування загального світового порядку, який можна вважати гібридною III

світовою війною, тотальна маргіналізація всіх сфер суспільного життя, фінансово-економічна, демографічна, міграційна, гуманітарна, ціннісна, моральна кризи тощо. Україна – країна, що знаходиться в центрі Європи, виборюючи для себе можливість існування в контексті європейських традиційних цінностей, заплатила за це високу ціну життями Небесної сотні, і продовжує щодня помножувати цю сотню тисячами загиблих на Сході у гібридній АТО. Разом з цим, вона повністю програє на «другому внутрішньому фронті» боротьби з корупцією, яка стала зручною системою як для «верхів», так і для «низів».

Ці коротко окреслені (хоча далеко не всі) як цивілізаційні, так і локальні, внутрішні виклики і проблеми поглиблюють кризу освіти, створюють умови для масового загрозливого відтоку найкращої молоді з України, в першу чергу, до Польщі, яка створює для студентської молоді надзвичайно комфортні умови для навчання, проживання, кар'єрного зростання і гідного життя.

Реформа освіти в Україні за багатьма позиціями використовує досвід Польщі, що, безперечно, в перспективі може давати гарні плоди. Разом з цим, ця реформа на даний час є виключно декларативною, вступає у численні протиріччя з реаліями та іншими суспільними сферами, а, головне, реалізаторами таких кардинальних змін є представники старої (радянської) системи і, чи не найгірше, сучасні освітяни, які є «продуктом» пострадянської (а в східних регіонах України виразно проросійсько-неімперської) авторитарної, деморалізованої, корупційної, хворої на корупцію і плагіат системи науки та освіти.

Без філософського аналізу і висновків, що спроможні дати практичні рекомендації щодо якісних змін і перспектив, жодна проблема не вирішується (а довіри і поваги саме до такого фундаментального підходу теж вкрай бракує в нашій інтелектуальній культурі). Зважаючи на це, не зайвим є нагадування, що головна увага філософії прикута до Людини, в усіх її найрізноманітніших взаємодіях зі світом. Тому Людина для сучасного змісту і результату освіти має бути не декларативною метою (бо всі злочини проти людини і людства завжди робилися заради тої ж людини), а метою, наповненою онтологічним і аксіологічним сенсом людського існування, повсякденною реальністю, навіть буденністю.

Для таких кардинальних переосмислень необхідна як внутрішня кропітка робота інтелектуальної еліти, так і активна інтеграція, взаємодія з європейським культурно-освітнім середовищем. Очевидно, що досвід Польщі для нас є першочергово корисним, зважаючи на ряд загальновідомих факторів: спільність історичної долі, етнічно-ментальна спорідненість, географічна близькість, геополітична стратегія, християнські цінності тощо. Опоненти такої взаємодії часто «грають» на болючих історичних сторінках, створюючи навіть політичні провокації, наприклад, на тему Волинської трагедії-різні.

Дуже добре, що у народі, політикуму та інтелектуальної еліти вистачає розуму і моралі не тільки не піддаватися на провокації, не тільки дипломатично нейтралізувати їх, але й провадити чесний фаховий історичний польсько-

український діалог. Цей процес є дуже важливим не тільки для встановлення формальної історичної істини минулого у вигляді фактів, дат, кількості жертв, але й правди, бо тільки *пережита* правда, якою б незручною, болючою, соромною вона не була, випробовує, очищує і, відповідно, зміцнює.

Вважаємо за необхідне наголосити на необхідності розширення і поглиблення науково-освітньої співпраці України і Польщі, яка мало у кого викликає сумніви, хоча існує і певна протидія. Яскравим прикладами останнього часу є численні симпозиуми, форуми конференції, конкурси, олімпіади, літні школи тощо.

Досвід Запоріжжя в цій сфері є одним з показових. Діяльність польських національно-культурних товариств (яких в області налічується до 10) за потужної підтримки Генерального Консульства Республіки Польща в Україні в Харкові і особисто Генерального Консула Пана Януша Яблоньського і Віце-Консула Пана Яна Здановського не замикається на різноманітних потребах тільки етнічних поляків.

В Запоріжжі проводиться також активна культурна, наукова, освітня, просвітницька робота. Восени 2014 р. напередодні сумнозвісного непідписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС в Запорізькій державній інженерній академії проходила Міжнародна науково-практична конференція «Україна-Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції», у 2016 році завдяки зусиллям в першу чергу запорізької Полонії було відкрито пам'ятний знак польським військовополоненим, що перебували в таборі на території заводу «Запоріжсталь» у 1940 році. З 2016 року у ЗДІА працює Центр польської мови і культури ім. Яна III Собеського, а у вересні 2017 заплановано проведення «Міжнародної науково-практичної конференції «Суспільство, релігія, культура, наука, освіта, економіка в умовах новітніх глобальних викликів для України і Польщі».

Безумовно, актуальним є інтенсивний розвиток дуальної, дистанційної освіти, програми ERAYMUS +, визнання дипломів і т.п., що потребує реальних організаційних зусиль. Разом з цим, наголошуємо не тільки на інтенсифікації науково-освітньої співпраці України і Польщі, в контексті запозичення готових ефективних і оптимальних освітніх технологій, обміну студентською молоді, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, стажування тощо, але закликаємо до глибокого осмислення фундаментальних основ західноєвропейської християнської цивілізації, яка, незважаючи на періодичні кризи (в тому числі і нинішню), завжди була і залишається такою, яка здатна давати людству все те, що його зберігає від самознищення і рухає вперед у всіх сферах життя.

Україна має розгадати «європейську загадку», яка криється під гаслом «європейські цінності», а потім, разом з Польщею, нагадати цілій Європі «відгадку». Цією відгадкою є Людина, причому не вихолощена безстатєва істота з набором прав і свобод, а Людина – чоловік і жінка – креативна особистість, носій невідчужуваної трансцендентної гідності і свободи, свідомі і відповідальні за власне життя і все творіння.

Малахова А.В.

канд. екон. наук, доц.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Семененко А.І.

здобувач ступеня вищої освіти спеціаліст

5 курсу спеціальності «Облік і аудит»

РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ОЦІНКОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ ВИЗНАНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНИХ ТА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

В умовах ринкової конкуренції для гарантування фінансової безпеки промислового підприємства першорядного значення набуває створення ефективного механізму нівелювання комерційних ризиків. При виконанні цього завдання все більш актуальними стають шляхи пошуку створення резервів, які б могли застрахувати від непотрібних витрат.

Одним з таких елементів є забезпечення наступних витрат і платежів. Вони виконують функції згладжування коливань фінансового результату та страхування відповідальності адміністрації підприємства, планування величини витрат на майбутні періоди.

Мета забезпечення полягає в тому, щоб зарезервувати певну суму, що може виявитися необхідною для погашення можливих зобов'язань, якщо ні суму, ні дату виконання таких зобов'язань неможливо з точністю передбачити. Тому завданням обліку на такій ділянці роботи є використання наявних механізмів формування забезпечень та обрання найкращого варіанту створення таких резервів.

Суттєво впливаючи на фінансову стійкість і платоспроможність суб'єктів господарювання, зобов'язання з огляду на динамічний характер потребують ефективного управління грошовими потоками, контролю за фактичним станом розрахунків. Це уможлиблюється на основі достовірної, якісної та адекватної інформації про заборгованість, яка формується в системі бухгалтерського обліку. Зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [1].

Зобов'язання визначаються за умови, що:

- їх оцінка може бути достовірно визначена,
- існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому, внаслідок її погашення [2].

Трактування зобов'язань в П (С)БО 11 «Зобов'язання» та МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» ідентичне. Проте згідно з міжнародними стандартами зобов'язання можуть виникати не тільки з договорів або законів, але й у результаті добровільного прийняття на себе

зобов'язань з метою підтримання добрих ділових стосунків з партнерами або намагання вчинити за справедливістю [3].

Залежно від терміну погашення заборгованість поділяється на поточну та довгострокову. Зобов'язання класифікуються як поточні, якщо вони будуть погашені протягом операційного циклу або повинні бути погашені протягом 12 місяців з дати балансу. Усі інші зобов'язання є довгостроковими.

Зобов'язання пов'язані з витратами, які виникають в ході нормального операційного циклу (внаслідок придбання активів, нарахування заробітної плати персоналу) є поточними навіть тоді, коли термін їх погашення настає після 12 місяців від дати балансу. Зобов'язання, що прямо не пов'язані з операційною діяльністю підприємства (кредит банку, погашення дивідендів, відсотків) вважаються поточними лише за умови, що їх потрібно погасити протягом 12 місяців з дати балансу [4, с. 13].

Забезпечення – це зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу [2; 3]. Забезпечення відображається у складі зобов'язань, що призводять до правдивого відображення їх у фізичній звітності і відповідає принципу обачності – запобігає заниженню оцінки зобов'язань.

Забезпечення використовуються для відшкодування лише тих витрат, для покриття яких вони були створені. Залишок забезпечення переглядається на кожну дату балансу та за потреби корегується (збільшується або зменшується). У разі відсутності імовірності вибуття активів для погашення майбутніх зобов'язань сума такого забезпечення підлягає сторнуванню [5, с. 214].

Застосування попередніх оцінок – суттєва частина складання фінансових звітів, яка не зменшує їхньої достовірності. Це особливо справедливо у випадку забезпечень, які своїм характером є невизначенішими, ніж більшість інших статей балансу. За винятком надзвичайно рідкісних випадків, підприємство буде спроможним визначити діапазон можливих результатів і таким чином зробити попередню оцінку зобов'язання; така оцінка є достатньо достовірною для застосування до визнання забезпечення [6, с. 508].

Якщо очікується, що деякі або всі видатки, потрібні для погашення забезпечення, компенсуватимуться іншою стороною, компенсацію слід визнавати тоді і тільки тоді, коли фактично визначено, що компенсація буде отримана, якщо підприємство погасить заборгованість.

Компенсацію слід розглядати як окремий актив. Сума, визнана для компенсації, не повинна перевищувати суму забезпечення [7, с. 386].

Забезпечення створюються для відшкодування наступних витрат на: виплату відпусток працівникам, додаткове пенсійне забезпечення, виконання гарантійних зобов'язань, виплату призового фонду (резерв виплат), виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі в лотереї, матеріальне заохочення, реструктуризацію, виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів забезпечення інших витрат і платежів.

У міжнародній практиці витрати, пов'язані із забезпеченням, можна наводити за вирахуванням суми, визнаної для компенсації.

Забезпечення слід переглядати на кожну дату балансу та корегувати для відображення поточної найкращої оцінки. Якщо вже немає ймовірності, що вибуття ресурсів, котрі втілюють економічні вигоди, буде потрібним для погашення заборгованості, забезпечення слід сторнувати.

Отже, вітчизняним підприємствам необхідно переймати міжнародний досвід щодо формування забезпечень, а також особливо звертати увагу на ризики, пов'язані з оцінкою забезпечень, адже ризик визначає непостійність результату. Регулювання ризику може збільшити суму, за якою оцінюється зобов'язання. Треба обачно здійснювати судження в невизначених умовах, щоб не завищити дохід активів і не занижити витрати чи зобов'язання.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00.

3. Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/document/92448/MSBO_37.pdf.

4. Михайлишин Н.П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти / Н.П. Михайлишин // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 130-135. – Режим доступу: <http://www.economics.opu.ua/n3.html>.

5. Затока Т.И. Розкриття інформації про способи забезпечення виконання зобов'язань у звітності: напрями удосконалення / Т.И. Затока // Міжнародний збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 2 (20). – С. 212-220.

6. Петренко Н.І. Удосконалення обліку резервів майбутніх витрат і платежів / Н.І. Петренко, О.О. Пархомчук // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць. Серія «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз». – 2011. – Вип. 2 (20). – С. 385-396.

7. Хомик П.М. Порівняльний аналіз обліку заборгованості підприємства за П (С)БО та МСФЗ / П.М. Хомик, М.А. Кулик // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: між нар. зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 3 (24). – С. 503-510.

Малахова А.В.

канд. екон. наук, доц.

Шагєєва К.С.

здобувач ступеня вищої освіти спеціаліст
5 курсу спеціальності «Облік і аудит»

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ПРОЦЕДУРИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ЕЛЕКТРОННИМИ ГРОШИМА

Система внутрішнього контролю розрахунків торговельно-виробничих підприємств відрізняється урахуванням специфіки проведення розрахунків з використанням електронних грошей, що дозволило рекомендувати організаційно-методичні підходи до перевірки функціонування системи захисту електронних грошей від фішингових атак.

Конфіденційність, цілісність, аутентифікація, авторизація, гарантії та збереження таємниці – це одні з основних вимог, які враховуються до проведення комерційних операцій з використанням електронних грошей. Перші чотири вимоги забезпечуються технічними та програмними засобами, але виконання останніх двох – досягнення гарантій і збереження таємниці – однаково залежить як від програмно-технічних засобів та відповідальності окремих осіб та організацій, так і від дотримання законів, що захищають споживача систем електронних грошей від можливого шахрайства [1, с. 20].

Використання у практиці діяльності підприємств електронних грошей завжди супроводжується підвищеними, порівняно з традиційними розрахунками, ризиками [2, с. 172-175].

При проведенні внутрішнього контролю операцій з електронними грошима службі внутрішнього контролю (СВК) необхідно оцінювати такі види ризиків:

- дублювання технічного пристрою – носія електронної готівки;
- порушення цілісності відомостей або програм функціонування систем електронних грошей;
- перехоплення та зміни повідомлень між торговельно-виробничим підприємством та емітентом електронних грошей;
- крадіжки коштів з електронного пристрою;
- викрадення комп'ютерних даних,
- відмови від операцій з використанням електронних грошей;
- шахрайства, пов'язані з електронними переказами.

Зупинимося більш детально на найпоширенішому методі шахрайства у системах електронних грошей – фішингу. Більше 20% атак спрямовані на банки та інші фінансово-кредитні установи, збитки від фішингових атак вимірюються декількома мільярдами доларів США, при цьому, згідно із статистикою, кількість фішингових атак кожного року збільшується приблизно у півтора рази.

Існує декілька видів фішингу – поштовий, онлайнний та комбінований. Поштовий фішинг – це проведення масових розсилок електронних листів або повідомлень у соціальних мережах від імені відомих організацій, наприклад від імені банків користувачам електронних гаманців. Наприклад, бухгалтеру торговельно-виробничого підприємства надходить лист з банку або від контрагента з проханням надіслати конфіденційні дані про підприємство або про зміну правил користування електронним гаманцем (про необхідність перереєстрації електронного гаманця, погрозі блокування клієнтського рахунку тощо) та пропонують пройти по посиланню або ввести паролі до електронного гаманця.

Онлайн-фішинг – це копіювання відомих сайтів (найчастіше інтернет-магазинів), на яких пропонується здійснити вигідні покупки товарів за привабливими цінами [3, с. 10-11]. Зовні сайти схожі на офіційні веб-адреси інтернет-магазинів і перенаправляють користувачів електронних гаманців на вебсайти, які імітують зовнішній вигляд легітимного сайту.

Бухгалтер торговельно-виробничого підприємства може перевести електронні гроші на фальшивий рахунок, проте замовлений товар не отримати.

Найбільшу загрозу фішингові ресурси представляють у першу добу їх існування [4, с. 50-55.], тому необхідно проводити безперервний моніторинг інтернет-ресурсів.

Пропонуємо таку послідовність перевірки функціонування системи захисту електронних грошей від фішингових атак:

- 1) генерація списку потенційно небезпечних інтернет-сайтів та внесення їх до «банку даних перевірок»;
- 2) формування списку зареєстрованих та доступних потенційно небезпечних інформаційних ресурсів;
- 3) визначення ступеня небезпечності кожного потенційно небезпечного інформаційного ресурсу;
- 4) поповнення антифішингових баз виявленими небезпечними інформаційними ресурсами.

При втраті електронних грошей внаслідок фішингу або інших протиправних дій службі внутрішнього контролю необхідно перевірити правильність відображення в обліку втрати електронних грошей. На основі відповідної заяви до правоохоронних органів про втрату електронних грошей з електронного гаманця в обліку необхідно відобразити:

Дт 947 «Нестачі і втрати від псування цінностей» та Кт 321 «Електронні гроші на картковій основі» (у разі втрати електронних грошей з картки) або 322 «Електронні гроші на програмній основі» (у разі втрати електронних грошей, які функціонують на програмній основі), з одночасним віднесенням суми втрати електронних грошей у дебет позабалансового субрахунку 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей».

Якщо електронні гроші будуть знайдені, в обліку необхідно відобразити: Дт 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків», Кт 751 «Відшкодування

збитків від надзвичайних подій», Кт 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей».

Повернення правопорушником електронних грошей у гаманець користувача відображається в обліку: Дт 321 «Електронні гроші на картковій основі» або 322 «Електронні гроші на програмній основі», Кт 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків».

Аналіз контрольних процедур розрахунків різними видами грошей (безготівкові, електронні, готівкові) свідчать про необхідність розробки окремого блоку контрольних процедур, які не притаманні готівковим та безготівковим розрахункам, але є актуальними для контролю розрахунків електронними грошима.

Список використаних джерел:

1. Берко А.Ю. Методи та засоби оцінювання ризиків безпеки інформації в системах електронної комерції / А.Ю. Берко, В.А. Висоцька, І.В. Рішняк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 610. – С. 20-33.
2. Абдеева З.Р. Проблемы безопасности электронной коммерции в сети Интернет / З.Р. Абдеева // Проблемы современной экономики. – 2012. – № 1(41). – С. 172-175.
3. Валентинова Т. Осторожно – фишинг! Как могут «выудить» деньги из вашего электронного кошелька / Т. Валентинова // Все о бухгалтерском учете. – 2012. – № 42. – С. 10-11.
4. Милошенко А.В. Разработка комплексной обучаемой системы защиты информационных ресурсов от фишинговых атак / А.В. Милошенко, Т.М. Соловьёв, Р.И. Черняк, М. В. Шумская // Прикладная дискретная математика. – 2011. – № 4. – С. 50-55.
5. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.
6. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.
7. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», 1(16), 44-52.
8. Pajak, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.
9. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.
10. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. Вісник Національного банку України, № 1, 26 – 31.
11. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // Вісник Національного банку України, № 3, с. 41 – 45.

12. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.
13. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.
14. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.
15. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.
16. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.
17. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.
18. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.
19. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.
20. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.
21. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.
22. Kvilinskyi, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.
23. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Мартиненко О.В.

ст. викладач Донбаського державного педагогічного університету

Алефіренко В.В.

студент 4 курсу ДДПУ

ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ ДЛЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ Й ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Створення впорядкованої структури витрат підприємства вимагає здійснення економічно обґрунтованої їх класифікації за окремими ознаками. Це передбачає розподіл та узагальнення витрат за групами для представлення інформації у зручній для управління та аналізу формі. Класифікація потрібна для організації економічної роботи підприємства, визначення вартості

продукції та ціноутворення, нормування, планування, контролю й аналізу витрат. Обрані класифікаційні ознаки мають забезпечувати комплексне вивчення і групування витрат у потрібному розрізі. Чим більше виділяється ознак класифікації, тим вища ступінь пізнання об'єктів. Правильний вибір класифікаційних ознак є запорукою одержання необхідної та достовірної управлінської інформації, що забезпечує ефективність рішень, які приймаються на основі аналізу витрат підприємства.

Залежність класифікації витрат від мети управління визнають практично всі науковці, що вивчають означену проблематику. Так, на думку К. Друрі [3, с. 245], у системі бухгалтерського обліку накопичується передусім інформація про три категорії витрат: витрати на матеріали, робочу силу і накладні витрати. Після цього узагальнені витрати розподіляються за напрямками обліку:

1. Для калькулювання й оцінки собівартості виробленої продукції.
2. Для планування і прийняття управлінських рішень.
3. Для здійснення процесу контролю і регулювання.

Крім того, у кожному з перерахованих вище напрямів відбувається подальша деталізація витрат залежно від мети управління.

С.Ф. Голов та деякі зарубіжні автори [1, с. 266; 9, с. 221; 10, с. 211], вважають, що в основу класифікації витрат повинен бути покладений принцип «різні напрями класифікації – для здійснення різних функцій управління», оскільки поділ витрат на різні види використовується в управлінні різноманітними сферами діяльності підприємства [2, с. 314].

Дослідження поведінки витрат на підприємстві свідчить, що більшість із них мають неоднозначний характер та їх поділ на окремі групи є досить умовним. Одні витрати можна прямо відносити на продукцію, інші – ні. Певні витрати можуть бути важливими для прийняття одного типу рішень і не мати значення для іншого. Витрати, які відносяться різними авторами до аналогічних напрямів класифікації витрат, відрізняються. Також немає однозначного групування витрат: певні види витрат включаються до різних напрямів.

На практиці для цілей фінансового обліку використовується класифікація, наведена у П(С) БО 16 «Витрати» [7], а для управлінських цілей (планування та калькулювання собівартості продукції) – представлена в Інструкції по плануванню обліку і калькулюванню собівартості продукції, дія якої припинена після введення в дію Наказу Міністерства промислової політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій і формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості» [6]. Вона не відповідає сучасній технології та організації виробництва. Окремі статті витрат застарілі («Цехові витрати», «Позавиробничі витрати»), натомість не знайшли своє відображення витрати на маркетинг та реалізацію. Збільшення питомої ваги напівфабрикатів у складі собівартості продукції, групування витрат за центрами відповідальності та залежність витрат від обсягів виробництва також не відображено в даній класифікації. У зв'язку з цим необхідним є групування витрат за критеріями, які б характеризували різні сторони діяльності підприємства. Вбачаємо

доцільним обрати такі критерії: організаційно-управлінський, обліково-аналітичний та - фінансово-економічний.

Організаційно-управлінський критерій включає напрями класифікації, які забезпечують аналітичність інформації. Це дає змогу оцінювати ефективність витрат на виробництво конкретного виду продукції і за кожним центром відповідальності окремо. Ефективною управлінська діяльність може бути лише тоді, коли менеджери отримують вичерпну інформацію про взаємозв'язок витрат за кожним їх елементом, від виробництва конкретних видів продукції до завершення виробничого процесу або до його початку – як прогнозу. Тому інформація про витрати виробництва в управлінському обліку має бути достатньо деталізованою й оперативною.

Залежно від напрямку статутної діяльності підприємства відрізняються між собою за технологічним процесом, організаційною структурою, взаємозв'язками з партнерами та контрагентами, а також за взаємодією між окремими структурними підрозділами. Характерні особливості підприємства насамперед виявляються в організації виробництва, яка обумовлюється технологією виготовлення продукції, тому зміст, обсяг, вид і форму надання інформації, необхідної для управління процесом виробництва, кожне підприємство визначає самостійно. При цьому особливе значення мають правильна організація та своєчасність обліку витрат за видами продукції і підрозділами, тобто належна організація аналітичного обліку. Класифікація витрат за обліково-аналітичним критерієм об'єднує напрями, які враховують характер виробничого процесу, особливості продукції, що випускається підприємством. Дані аналітичного обліку використовуються під час складання внутрішньої звітності, яка будується на інформації про види і кількість продукції, про центри відповідальності і статті витрат.

Фінансово-економічний критерій класифікації характеризує витрати з точки зору їх обчислення, доцільності витрачання та включення до кошторису.

Представлений підхід до класифікації витрат у цілому охоплює всі сфери діяльності та узагальнює види витрат, притаманні підприємствам промислового комплексу. Запропонована класифікація витрат дасть змогу підвищити ефективність управління ними; посилити контроль їх споживання; виявити резерви підвищення результативності діяльності; вдосконалити організацію та методику обліку витрат на промисловому підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Апчерч А. Управленческий учет: принципы и практика / А. Апчерч ; пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 952 с.
2. Голов С.Ф. Управлінський облік : [навч. посіб.] / С.Ф. Голов. – К. : Лібра, 2003. – 704 с.
3. Друри К. Управленческий и производственный учет : [учебник] / К. Друри ; пер. с англ. – М. : ЮНИТИ– ДАНА, 2002. – 1017 с.

4. Управлінський облік : [навч. посіб.] / М.Х. Корецький, Н.В. Дацій, Л.В. Пельпак. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 296 с.
5. Лень В.С. Управлінський облік : [навч. посіб.] / В.С. Лень ; 2-ге вид., випр. – К. : Знання-Прес, 2006. – 317 с.
6. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості : Наказ Міністерства промислової політики України від 09.07.07 р. № 373 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfu.gov.ua>.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfu.gov.ua>.
8. Слюсарчук Л. Вплив класифікації затрат на прийняття управлінських рішень / Л. Слюсарчук // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 6. – С. 102–110.
9. Хенсен Р. Управлінський облік / Дон Р. Хенсен, Меріен М. Моувен, Небіл С. Еліас, Девід У. Сенков ; пер. с англ. – К. : Міленіум, 2002. – 974 с.
10. Хорнгрен Ч.Т. Бухгалтерський учет: управленческий аспект / Ч.Т. Хорнгрен, Дж. Фостер ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 416 с.
11. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
12. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
13. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
14. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
15. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
16. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
17. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
18. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
19. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f->

b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206.

20. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.

21. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.

22. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.

23. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.

24. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.

25. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

26. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.

27. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.

28. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

29. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

30. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

31. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

32. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

33. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

34. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej*

Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, (9), 109-122.

35. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзьева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

36. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

37. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

38. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

39. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

40. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

41. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

42. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

43. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

44. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

45. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.

46. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.

47. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.

48. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

49. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

50. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції

стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

51. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

52. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

53. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

54. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

55. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

56. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Мартиненко О.В.

ст. викладач Донбаського державного педагогічного університету

Сокіл М.С.

студентка 4 курсу ДДПУ

НОРМУВАННЯ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ПРОДУКТИВНОСТІ

В результаті досліджень визначилось, що на підприємствах нормування праці було залишено на розсуд керівників підприємств. На більшості підприємств норми праці не переглядались більше 10 років, а на окремі роботи вони і взагалі були відсутні.

В умовах розвитку ринкової економіки і поглиблення економічної самостійності підприємств нормування праці набуває великого значення як засіб скорочення витрат живої праці, зниження собівартості продукції, підвищення продуктивності праці. Отже, нормування праці є засобом визначення як міри праці для виконання тієї або іншої конкретної роботи, так і міри винагороди за працю залежно від кількості і якості [4].

На думку Синяєвої Л.В., у широкому розумінні нормування праці – це регламентування витрат праці на макроекономічному (державному або регіональному) та макроекономічному (галузевому або внутріфірмовому) рівні. Важливий аспект нормування праці полягає у тому, що воно є одним з основних елементів ринку праці. Акт купівлі-продажу трудових послуг передбачає їх оцінку за часом, періодичністю, змістом і обсягом надання. Нормування праці на підприємстві є головним інструментом організації оплати

праці. Всі системи заробітної плати і преміювання засновані на співставленні фактичних і нормативних результатів трудових послуг [6].

У свою чергу, Грішнова О.А. вказує на те, що нормування праці – це основа її організації на підприємстві. В загальному визначенні нормування праці – це вид діяльності з управління підприємством, спрямований на встановлення оптимальних співвідношень між витратами та результатами праці, а також між чисельністю працівників різних груп та кількістю одиниць обладнання [2]. Колот А.М. зазначає, що нормування праці – це одна з найважливіших складових суспільної організації праці, яка полягає у визначенні об'єктивно необхідних затрат робочого часу в усіх сферах діяльності людини [5].

Згідно Кодексу Законів про працю, норми праці – норми виробітку, часу, обслуговування, чисельності – встановлюються для працівників відповідно до достатнього рівня техніки, технології, організації виробництва і праці [1]. Норми праці – це поняття, яке охоплює такі норми, які покликані у кінцевому рахунку (хоча б і опосередковано) впливати на інтенсивність праці працівників.

В сучасних умовах необхідності підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання вдосконалення нормування праці є одним з найважливіших питань. Це обумовлено тим, що нормування праці є основою планово-економічних рахунків поточного та перспективного характеру, вихідною базою для обліку затрат і результатів виробництва, елементом організації виробництва та оперативного управління підприємством, дієвим засобом забезпечення оптимального співвідношення між мірою праці та її оплатою [8].

Розширення сфери застосування науково обґрунтованих норм є важливим резервом підвищення продуктивності праці. Оцінка напруженості норм робиться вибірково шляхом порівняння відсотка виконання норм вироблення одними і тими ж робітниками при здійсненні ними різних видів робіт або порівнянням коефіцієнтів напруженості норм.

Отже, одним з напрямів роботи по вдосконаленню праці є своєчасний перегляд норм. Нормування праці сприяє раціональному розміщенню працівників підприємства і правильному використанню ними робочого часу, здійснює вплив на поліпшення організації праці і виробництва. Розроблені норми використовуються при складанні планів підприємства і його підрозділів, вирішенні питань розділення і кооперації праці, визначенні необхідної кількості устаткування і чисельності працюючих. Обґрунтованість норм значною мірою сприяє правильному визначенню розміру заробітної плати, матеріальної зацікавленості працівників, здійсненню принципу оплати праці за кількістю і якістю.

На думку Шафранської Т.Ю. подальше вдосконалення нормування праці на рівні підприємства передбачає:

- максимальне охоплення нормами праці різних видів робіт;
- широке впровадження технічно обґрунтованих норм;
- підвищення не тільки технічної, а й економічної та фізіологічної обґрунтованості норм;

- поліпшення якості нормування на основі науково-технічної документації;
- широке застосування методів прямого нормування;
- формування єдиної системи нормування праці;
- створення автоматизованих робочих місць для нормувальників;
- комп'ютеризацію проектування технологічної та організаційної документації, а також норм затрат часу;
- підвищення кваліфікаційного рівня нормувальників [7].

Водночас, вдосконалення нормування праці на рівні окремого підприємства не може в повній мірі реалізувати свої функції, якщо не будуть проведені відповідні зміни на галузевому рівні. У зв'язку з цим, до першочергових заходів слід віднести наступні:

- удосконалення нормативно-правової бази, яка регулює соціально-трудова відносини;
- створення системи розроблення й відновлення міжгалузевих, галузевих нормативів трудових затрат;
- удосконалення організації нормування праці на рівні підприємств;
- розроблення автоматизованих систем нормування праці;
- відновлення методичної бази розроблення нормативів з праці;
- реалізація заходів з підготовки й підвищення кваліфікації фахівців з нормування праці;
- формування нового уявлення про роль нормування праці за сучасних умов [3].

Отже, питання вдосконалення нормування праці є таким, яке треба розглядати комплексно – як на рівні підприємства, так і на галузевому рівні. Загалом, удосконалення нормування праці на підприємстві сприяє виявленню і використанню резервів зростання продуктивності праці, зниженню трудомісткості виготовленої продукції, підвищенню кваліфікації робітників, та, в кінцевому підсумку, розширенню виробництва і зростанню реальних доходів працівників. Ефективна робота підприємств в економіці ринкового типу можлива лише за умови високого рівня організації нормування праці, що стає одним з головних чинників мінімізації витрат на виробництво та зростання обсягів виготовленої продукції.

Список використаних джерел:

1. Кодекс Законів про працю: станом на 10 грудня 1971 р. з доповненнями станом на 08 вересня 2012 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
2. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносин: підручник / О.А. Грішнова. – К. : Знання, 2004. – 535 с.
3. Донцова В.Г. Нормування праці на підприємстві / В.Г. Донцова. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2010/iem/dontsova/diss/indexu.htm>.
4. Завіновська Г.Т. Економіка праці / Г.Т. Завіновська. - К. : КНЕУ, 2000. - С. 134-147.

5. Колот А.М. Мотивація персоналу: підручник / А.М. Колот. – К. : КНЕУ, 2002. – 345 с.
6. Синяєва Л.В. Нормування праці на підприємстві як основа її мотивації / Л.В. Синяєва. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AVSN_2012/Economics/10_113003.doc.htm.
7. Шафранська Т.Ю. Удосконалення нормування праці на підприємстві / Т.Ю. Шафранська, О.В. Коломієць. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2011/Economics/10_93736.doc.htm.
8. Юшкова О.Ю. Нормування праці на підприємстві / О.Ю. Юшкова. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2012/iem/yushkova/diss/indexu.htm>.

Mozgovoy L.

Phd in philisophy, Professor, the Head of the Department of philisophy, socio-political and legal studies

Dubinina V.

PhD in Philosophy, Associate Professor, department of philosophy, socio-political and legal studies of Donbass state pedagogical university

UKRAINE - POLAND: STAGES OF COOPERATION

Contemporary stage of development of world civilization is characterized by the increasing complexity of global problems and contradictions. Instead of the bipolar and unipolar world a new complex configuration of international relations appeared, where it is not easy to find a place for young, developing democracies which Poland and Ukraine can be referred to. To define the current state of our society better and to outline the prospects for its development, it is necessary to make a historical review and analysis of the Ukrainian-Polish relations in the sphere of science and education. The history of these relations can be divided into three stages. The first stage is from the end of XII to the middle of the XVII century, when the Kingdom of Poland reaches the peak of its social and political prosperity among the Eastern European countries. The second stage is from the end of XVII to the beginning of the XX century, when a large part of Poland was a part of the Russian Empire, the third stage is the 20s of the XX century to the present day, when Poland became an independent state.

Yury Kotermak and Yuri (George) M. Donat had a significant influence on the development of science and education at the first stage. The last was Master George Drohobych from Rus, Galician astrologer, physician, philosopher, bibliophile and humanist of the Renaissance; he came from Red Rus which was the part of the Kingdom of Poland at that time. It was implied that Kotermak maintained the links with Nuremberg circle of humanists and perhaps he was one of the teachers of Nicolaus Copernicus in Krakow.

He was the rector of the University of Bologna from 1481 to 1482. He became Krakow university professor from 1488 [1]. He represented Ukrainian society in

Western and European scientific circles. The end of the XV century is considered as the beginning of the revival of the spiritual life of Ukraine. At that time the great Polish philosopher Nicolaus Copernicus, probably was a student of Yuri Drohobych. Nicolaus Copernicus was a famous astronomer, the inverter of this science, and he marked the beginning of the modern conception of the world system.

Copernicus studied at the University of Kracow since 1491 where he studied physics, mathematics, astronomy and theology, which became favourite occupation in life.

Thinking about the Ptolemaic system of the world, Copernicus was amazed by its complexity and artificiality. He came to the conclusion studying the works of ancient philosophers, especially Nikita Syracuse, Philolaus and others that it is not the Earth, but the Sun must be the center of the universe [2].

The Middle Ages elements of scientific and educational cooperation between Poland and Ukraine give its results even today.

Especially Poland had a significant influence on the formation of Ukrainian education and provided an opportunity for the education of our students. The number of students from Ukraine, who were studying at universities in Poland in 2015 amounted to 23.3 thousand which is 50% more than last year. According to official reports UNIAN, Ukrainian has already accounted more than half of all foreign students who are studying in Poland. "The increasing number of foreign students in Poland is due to the great number of students from Ukraine. [3]

Polish and Ukrainian cooperation in solution of contemporary social and economic problems (science, education, experience) is very important for the further development and experience both for one and for the other side of this relation.

Literature

1. Drogobych Yuriy. Bibliogr. pokazhchik : [do 500-richchya vyhodu pershoyi drukovanoyi knygy vitchyznyanogo avtora] / uklad.: M. G. Vavrych, Ya. D. Isaevych. — Lviv: Lviv. nauk. b-ka im. Vasylya Stefanyka, 1983. — 66 s.
2. Kopernyk N. O. vrascheniya nebesnyh sfer. Malyyi kommentariy. Poslanie protiv Vernera. Upsalskaya zapis / Perevod I. N. Veselovskogo. — M.: Nauka, 1964. — 646 s. — (Klassiki nauki).
3. Internet resurs, rezhim dostupa: <https://www.unian.net/society/1064935-kolichestvo-ukrainskih-studentov-v-polshe-za-god-vozroslo-esche-na-50.html>
4. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
5. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. Wiadomości Górnicze, 1(53), 2-4.
6. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
7. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa

górniczego. Organizacja i Zarządzanie, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.

8. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.

9. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.

10. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.

11. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.

12. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.

13. Karbownik, A., Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska 60, 125-139.

14. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami, Szczyrk, 7-8.

15. Dźwigoł, H. (2015). Business Management. Alpha Science International Limited.

16. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. European Cooperation 11 (18), 24-33.

17. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. European Cooperation, 12(19), 68-85.

18. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.

19. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 3, 12.

20. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», 1(16), 44-52.

21. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

22. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the

region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

23. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

24. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

25. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

26. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

27. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

28. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

29. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

30. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

31. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

32. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

33. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

34. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

35. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience*. Consilium Sp. z o.o., 91-99.

36. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine). Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience*.

Consilium Sp. z o.o., 12-29.

37. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

38. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.

39. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*, № 11, с. 37 – 42.

40. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.

41. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

42. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

43. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

44. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

45. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

46. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

47. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

48. Kvilinskyi, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

49. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Мухіна В. В.

аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Донбаський державний педагогічний університет

ПОНЯТТЯ СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКА, СОЦІОЛОГІЧНА ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Проблема соціалізації особистості розглядається в міждисциплінарному контексті, в різних наукових галузях – філософії, соціології, психології та педагогіки. Існування чисельних поглядів філософів, соціологів, психологів,

педагогів на процес соціалізації пояснюється різними підходами до розуміння можливостей, потреб та інтересів людини й суспільства, ставленням до природи та перетворювальної діяльності. Слід зазначити, що в середині ХХ ст. цей термін набув офіційного статусу теоретичного поняття.

Філософський аспект вивчення соціалізації передбачає з'ясування конкретної взаємодії особистості та суспільства, яка здійснюється за допомогою різних форм соціальної діяльності. Через діяльність кожна людина включається в систему об'єктивних суспільних відносин, в кінцевому підсумку соціалізується. Філософи в поняття «соціалізація» вносять широкий зміст – становлення людини як соціальної істоти в процесі філогенезу. Науковець С. Батенін розглядає соціалізацію через призму родової сутності людини, яка не обмежується в часі й належить не окремим особам чи соціальним групам, а всьому людству. При цьому в людській сутності він виділяє дві ознаки – соціальну та біологічну. У філософському словнику соціальних термінів знаходимо таке тлумачення соціалізації: «Соціалізація (від лат. *Socialis* – суспільство) – процес формування людської особистості на основі навчання та виховання. Процес соціалізації історично зумовлений, виявляє себе в тому, що утворюється конкретно-історична особистість конкретного суспільства; його зміст, стадії та механізми соціалізації визначаються соціально-економічними структурами суспільства» [5, с. 540].

У соціології найпоширенішим є таке визначення соціалізації (від лат. *socialis* – суспільний): розвиток людини впродовж усього життя в процесі засвоєння й відтворення культури суспільства. Найбільш чітко визначення процес включення людини в суспільство одержав у рамках соціології, де було розроблене поняття соціалізації, а також уведено поняття «інститут соціалізації», «агент соціалізації», «соціальна дія» та ін. (Е. Гіддінгс, М. Вебер та ін.). Людина стає особистістю завдяки взаємодії, а взаємодія є не що інше, як суспільство – так вважають Ч. Кулі та Дж. Мід (теорія розвитку особистості). Ч. Кулі зазначав, що людина є віддзеркаленням самого себе, тобто формування особистості відбувається завдяки ефекту «дзеркального відображення» – уявлень людини про те, як її оцінюють інші. Дж. Мід розглядає соціалізацію як результат міжособистісного рольового спілкування в умовах певного соціокультурного середовища, де особистість відтворює засвоєні загальноприйняті ідеї, приклади соціальної поведінки. Згідно з його думкою, процес соціалізації включає три стадії: імітацію або копіювання, гру та групову гру. З метою посилення соціалізуючого впливу держави на молодь була створена рольова концепція соціалізації (Р. Дарендорф, Е. Дюркгейм). Мета цієї концепції полягає в інтеграції молодого покоління в соціальні ролі через інтеріорізацію норм референтної групи. Єдиним для більшості теоретиків цього напрямку є протиставлення суспільства та особистості, невизнання активної діяльності людини в своєму розвитку. Однією з провідних ідей рольової концепції соціалізації стало положення соціолога Е. Дюркгейма про «виховання як методичної соціалізації» підростаючого покоління. Заперечуючи роль сім'ї та

інших соціальних інститутів, він вважав, що тільки школа може стати центром цілеспрямованої соціалізації молодого покоління. У «Соціологічному довіднику» зазначено, що соціалізація є не лише становленням завершеності та зрілості особистісних рис, але також розвитком та модифікацією зрілих форм соціальності в ході включення особистості в систему нових зв'язків і залежностей [4, с. 97].

У психологічних концепціях соціалізації наголошується на таких поняттях, як соціальна роль, соціальне поводження, механізми соціального становлення особистості, етапи соціалізації та ін. Як правило, психологія приділяє особливу увагу внутрішнім процесам психіки людини, а також чинникам, що мають вплив на неї. Психологічну основу для вивчення проблем соціалізації заклали Б. Ананьєв, Л. Вигодський, П. Гальперін, О. Леонтєв, О. Лурія та ін. Тільки засвоєння соціального досвіду робить в кінцевому підсумку з кожного індивіда людину. Б. Паригін так і вказує, що соціалізація – це олюднення людини, яка включає в себе як біологічні передумови, так і безпосередньо саме входження індивіда в соціальне середовище. Критична концепція соціалізації (А. Маслоу, К. Роджерс) з'явилася як демонстрація відмови від примусового пристосування та відкритого контролю. Теоретики цього напрямку виступають за усвідомлене критичне ставлення до існуючих суспільних порядків, розвиток у індивіда бажання самоствердитися в суспільстві. Для теоретиків даної концепції людина – активний суб'єкт соціалізації. У психоаналітичній системі З. Фрейда і теорії «особистісного контролю» Е. Еріксона соціалізація розглядається по-різному. Соціалізація, за фрейдистськими теоріями – це процес приборкання біологічних спонук, і чим лояльніші соціальні інститути до індивіда, тим глибше його конфлікт із суспільством. До того ж деякі послідовники З. Фрейда вважають, що саме соціальні інститути виникли як необхідність регулювання відносин у процесі розвитку людства. Е. Еріксон запропонував досліджувати соціалізацію з погляду розвивального підходу, прибічники якого вважають, що розвиток особистості відбувається за рахунок кризових ситуацій у житті індивідів. Л. Виготський зазначав, що процес соціалізації спрямований не на зовнішні правила й обставини, а на власне суб'єкта, який послідовно оволодіває своїми психічними функціями та процесами [2, с. 145].

У педагогіці одним з перших, хто звернув увагу на необхідність розробки не лише загальносоціалізаційної проблематики, але й її педагогічного аспекту, був В. Сухомлинський, який зазначав, що саме процес соціалізації є однією з передумов формування виховної сили колективу. «Педагогічний енциклопедичний словник» надає таке тлумачення: «Соціалізація (від лат. *socialis* – суспільний) – розвиток людини протягом усього життя в процесі засвоєння та відтворення культури суспільства». У підручнику І. Богданової пропонується таке визначення: «Соціалізація (від лат. *Socialis* – суспільний) як явище суспільного життя – історично зумовлений процес розвитку особистості, притаманний певному суспільству, що забезпечує надання індивіду та засвоєння ним цінностей, норм, установок, зразків поведінки в процесі

життєдіяльності. Його результатом є активне відтворення особистістю набутого соціального досвіду у своїй діяльності та спілкуванні. Соціалізація може відбуватися в умовах як виховання, тобто цілеспрямованого формування особистості, так і стихійного впливу на особистість» [1, с. 25]. Соціалізація, на думку А. Капської, це процес послідовного входження індивіда в соціальне середовище, який супроводжується засвоєнням і відтворенням культури суспільства внаслідок взаємодії людини зі стихійними та цілеспрямовано створюваними умовами життя на всіх її вікових етапах [3].

Отже, на сучасному етапі виокремилися різні точки зору на процес соціалізації. Ряд досліджень, що стосуються феномена соціалізації, спрямований на співвіднесення значення цілеспрямованих і стихійних соціалізуючих впливів; в інших акцент зміщений на визначення ієрархії категорій «соціалізація», «освіта», «виховання»; деякі взагалі заперечують соціалізуючий ефект освіти. В результаті аналізу різних трактувань терміна «соціалізація» можна зробити висновок про те, що соціалізація найширше поняття серед усіх, які характеризують розвиток та становлення особистості. Вона передбачає не тільки свідоме засвоєння індивідом готових форм і способів соціального життя, способів взаємодії з матеріальною та духовною культурою, адаптацію до соціуму, але й вироблення (в спільності) власного соціального досвіду та свого стилю життя.

Список використаних джерел:

1. Богданова І. М. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / І. М. Богданова. – К. : Знання, 2008. – 343 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский ; под ред. В. В. Давыдова. – М. : Владос, 1996. – 432 с.
3. Капська А. Й. Соціальна робота: навч. посіб. / А. Й. Капська – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
4. Социологический справочник / Под общ. ред. В. И. Воловича. – К. : Политиздат Украины, 1990. – 382 с.
5. Філософський словник соціальних термінів / За заг. ред. Андрущенко В. – Х. : Вид-во „Корвін”, 2002.– 672 с.

Набока О.Г.

перший проректор ДВНЗ ДДПУ
докт. пед. наук, професор

РОЛЬ ВНЗ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ НЕВЕЛИКОГО МІСТА

Соціально-економічний розвиток невеликого міста прямо пов'язаний з розвитком його людського потенціалу, який, у свою чергу, залежить від стану системи освіти, включаючи всі її рівні: початковий, загальний, професійний.

Саме вища професійна освіта є джерелом, що забезпечує стійкий розвиток міста.

Процес взаємодії ВНЗ і міської спільноти має подвійну природу. З одного боку, соціально-економічні потреби міста визначають спрямованість розвитку освіти у ВНЗ, з іншого – освіта впливає на рівень соціально-економічного розвитку міста, забезпечуючи його трудовий ресурс професійною підготовкою.

Невеликі міста – особливий спосіб підтримки і розвитку суспільних відносин, збереження та відтворення цінностей і стереотипів, створення особливої інтелектуальної та духовної атмосфери. І роль ВНЗ у таких містах значна, по-перше, вони повинні сприяти економічному розвитку регіону передусім за допомогою трансферу знань і інноваційних технологій у реальний сектор економіки. По-друге, від університетів, що мають відповідний потенціал, очікується активний внесок у формування стратегії розвитку міста. По-третє, ВНЗ можуть (і повинні) прямо або побічно брати участь у вирішенні соціальних проблем. По-четверте, університет може позитивно впливати на якість соціокультурного середовища.

Для формування і розвитку соціокультурного простору міста велике значення має переорієнтація освітньої діяльності ВНЗ від знаннєвої парадигми до компетентнісного підходу. Як відомо, знаннєва (когнітивно-інформаційна) парадигма будується на принципах класичної освітньої парадигми. Характерною відмінністю вузівської лекційно-семінарської системи підготовки у зазначеній парадигмі є заздалегідь спроектована предметна діяльність студента, що передбачає засвоєння останнім понять, відтворення прийомів дій, творчого досвіду у відповідній предметній сфері. Основним засобом одержання знань у таких умовах є трансляційний, а пошук ефективних технологій у навчальному процесі здійснюється в напрямку знаходження ефективних засобів трансляції заданого навчального змісту.

Компетентність можна визначити як явище, що з'єднує сукупність теоретичних знань, практичних навичок і професійно-значущих якостей особистості фахівця. Відповідно до зазначеної парадигми, очікуваним результатом освітнього процесу є не система знань, умінь і навичок, а набір заявлених державою ключових компетенцій, без яких неможлива діяльність сучасної людини в інтелектуальній, суспільно-політичній, комунікаційній, інформаційній і іншій сферах. Компетентнісна парадигма спрямована на посилення практичної орієнтації освіти, прагне підготувати фахівця, який володіє не набором фактів, а способами й технологіями їхнього одержання.

Важливо підкреслити, що у вітчизняній психолого-педагогічній літературі розуміння компетентності акцентоване на єдність професійного й особистісного компонентів діяльності. У той же час акцент зміщається у бік пріоритету особистісних якостей, які вміщують самостійність, дисципліну, прагнення до саморозвитку, здатність адаптуватися в конкретних умовах професійної діяльності. У цьому контексті необхідно підкреслити важливий аспект – поряд із професійно-важливими знаннями, навичками й уміннями, що

є основою формування будь-якого типу професійних компетенцій, важливою є особистісна складова.

Отже, за умов використання компетентнісного підходу, практичне спрямування дисциплін, що вивчаються, розвиток умінь застосовувати отримані знання при вирішенні конкретних науково-практичних і виробничих завдань забезпечує успішність професійної адаптації і гармонізації з бізнес-спільнотою випускника ВНЗ, дає змогу для застосування професійної й особистісної компетентності з урахуванням запитів ринку праці. Запровадження державних освітніх стандартів нового покоління на засадах компетентнісного підходу проголошує нові принципи освітньої діяльності ВНЗ. Відтепер індикатором їхньої результативності стає професійна і соціальна компетентність випускника, формування якої передбачає:

- якісну підготовку фахівців з професійною освітою, що мають особистісні і професійні компетентності;
- співпрацю з національними і міжнародними науково-дослідними центрами як самостійно, так і в межах проектної діяльності ВНЗ;
- орієнтацію на професійну мобільність випускників ВНЗ, їхню активну соціальну позицію, виховання відповідальності за економічне і соціокультурне становище міста, розвиток творчого інноваційного мислення;
- реалізацію виховної функції ВНЗ для розкриття здібностей і креативності мислення майбутніх суб'єктів економіки;
- участь у соціальних проектах міського, регіонального, всеукраїнського або міжнародного рівня;
- орієнтацію в освітній діяльності на впровадження інтегрованих інноваційних програм, що об'єднують навчальну, наукову і виробничу підготовку;
- подолання розриву між професійною освітою і потребами ринку праці;
- вдосконалення інформаційного і науково-методичного забезпечення освітнього процесу як потенціалу соціокультурного розвитку міста;
- організацію конструктивної співпраці суб'єктів економіки знань – бізнес-спільноти, громадських і професійних об'єднань, закладів освіти та органів влади.

Водночас посилення ролі ВНЗ у соціально-економічному розвитку міста можливе лише при удосконаленні механізму залучення бізнес-спільноти, громадських і професійних об'єднань до вирішення питань формування та реалізації освітньої політики міста, включаючи визначення державного замовлення на підготовку фахівців з вищою професійною освітою.

Таким чином, реальна стратегія соціально-економічного розвитку невеликого міста може бути побудована тільки на ефективному використанні власних можливостей і ресурсів. Реалізувати таку стратегію можна лише за наявності достатньої кількості професіоналів високого рівня. Місту складно залучити таких фахівців "із зовні", тому йому залишається єдиний вихід – у тісній співпраці з регіональними ВНЗ створювати власну систему освіти через підвищення кваліфікації місцевих фахівців і професійну перепідготовку

населення, через розвиток системи додаткових освітніх послуг та формування соціального замовлення на підготовку фахівців відповідної кваліфікації на базі регіональних університетів.

Нікітіна Н.П.

канд. пед. наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов

ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”

Маляр О.Ю.

студентка 4 курсу філологічного факультету

ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ КОМПОНЕНТІВ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Глобалізація сучасного світового суспільства породила значний синтез культур, поставивши тим самим проблему їх діалогу. Діалог культур припускає взаєморозуміння і спілкування не тільки між різними народами, а й потребує духовного зближення величезних культурних регіонів, які сформували свій комплекс відмінних рис. У зв'язку з цим особливого сенсу набуває проблема розуміння загальнолюдських цінностей, а також відмінностей між народами та їх культурою. Нагальною стає потреба формування людини, яка не тільки володіє іноземними мовами, а й готова до цілісного сприйняття світу, до його розуміння на основі культурного плюралізму та поваги до людської особистості.

Отже, високий рівень викладання іноземних мов має велике значення для майбутнього розвитку глобальної спільноти і повинен базуватися на ідеї інтеграції навчання „механіки” іноземної мови (лексики, граматики, вимови і функціональних аспектів) з формуванням готовності учнів до відкритого сприйняття культурної „іншості” і діалогу культур.

Враховуючи тенденції глобалізації, європейські дослідники (Г.Віллемс, Р.Янг) визнають необхідність забезпечення якості інтеркультурного спілкування як відгук на виклики біокультурного розмаїття. Так, Р.Янг та інші підкреслюють важливість пошуку спільної мови, за допомогою якої люди зможуть передати свій гуманізм іншим [1, 67]. Автори мають на увазі не одну мову міжнародного спілкування, а багато мов як носіїв культурного розмаїття, які використовуються у дусі кооперації, переговорів, глобального знання і поваги до відмінностей.

У зв'язку з новою парадигмою іншомовної освіти (культура – мета, мова – засіб) постає завдання формування „вторинної (іншомовної) картини світу” і, відповідно, „вторинної мовної особистості”, як сукупності здатностей людини до іншомовного спілкування на міжкультурному рівні. Таке спрямування мовної освіти передбачає значне посилення лінгокраїнознавчої підготовки

школярів у контексті формування соціокультурної компетенції як складової іншомовної комунікативної компетенції.

Метою статті є моделювання підходів щодо формування соціокультурної компетенції учнів відповідно до вимог нової парадигми іншомовної освіти.

Вивчення іноземної мови сьогодні повинно сприяти тому, щоб учні змогли краще сприймати й розуміти чужий світ і чужу культуру, а ознайомлення з ними допомогли б їм чіткіше відчувати власну ідентичність, приналежність до рідного культурного простору. Сучасний урок іноземної мови повинен розвивати комунікативну компетенцію, стимулювати учнів до порівняння власного і іншомовного культурного простору, мотивувати їхні роздуми про те, що робить особливою власну культуру, відмінною від інших.

Культура як сукупність матеріальних і духовних цінностей, якими володіє певна людська спільнота, та ті цінності однієї спільноти, яких немає у іншій, становлять національний соціокультурний фонд, який певними чином знаходить своє відображення у мові.

Соціокультурна компетенція є системою взаємопов'язаних компонентів, таких як країнознавча компетенція, соціолінгвістична компетенція, лінгвокраїнознавча компетенція, котрі розглядаються в ієрархії як елементи цілого. Соціокультурна компетенція є складним словесно - несловесно – соціокультурним утворенням, без якого неможливе досягнення ефективності міжкультурного спілкування і яке виявляє себе у своєрідній єдності мови як засобу комунікації та умов комунікації: психологічних, соціальних, етнічних. Тому компоненти моделі соціокультурної компетенції істотні для практики навчання іноземної мови, оскільки предметом вивчення є не тільки іноземна мова як знакова система, а й мовленева діяльність, точніше, мовленева взаємодія цією мовою, культура народу – носія мови, а також певні мовні, лінгвокраїнознавчі та суто країнознавчі знання.

У сучасній іншомовній освіті іноземна мова – це не тільки засіб спілкування, а й засіб залучення до іншої культури. Долучити учнів до світу культури країни, мова якої вивчається, в її співвідношенні з рідною культурою – найважливіше завдання вчителя іноземної мови. А відтак вже на початковому етапі вчитель має будувати навчальний процес як діалог культур: національної та іншомовної. Принципово важливим є то, що культура розглядається не тільки як певні об'єктивно існуючі продукти інтелектуальної діяльності (твори мистецтва, книги, історичні пам'ятники тощо), а й як реальна діяльність людей у системі стосунків, які їх об'єднують. Тобто пріоритетне завдання у навчанні іноземної мови з культурологічним спрямуванням – це прилучення учнів до „мікросередовища” культури, до фонових знань їхніх зарубіжних ровесників, до особливості їхньої життєдіяльності, до національних традицій в їх зіставленні зі своїм національним і мовленевим досвідом. Цього можна досягти завдяки послідовному лінгвокраїнознавчому спрямуванню процесу навчання іноземної мови і завдяки засвоєнню учнями лексичних і фразеологічних одиниць з урахуванням національно-культурної особливості їх

значень і функцій у спілкуванні, а також завдяки ознайомленню учнів із спеціально дібраним країнознавчим матеріалом щодо своєї країни та країни, мова якої вивчається.

Список використаних джерел:

1. Yung R. Intercultural Communication. Pragmatics, Geneology, Deconstruction. – Clevedon: Multilingual Matters, 1996. - 196p.

Остополець І.Ю.

канд. психол. наук, доц.

Донбаський державний педагогічний університет

КОУЧИНГ ТА ЕКОФАСИЛІТАЦІЯ В КАДРОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Ефективність функціонування підприємства залежить не лише від якості планування і управління його фінансовими ресурсами, а й значною мірою визначається кадровим складом, вмінням набувати, вдосконалювати і реалізувати професійні компетенції працівниками організації, правильністю застосування методів управління. Останнім часом кадровому ресурсу надається суттєвого значення: ширше розробляються і вдосконалюються системи ефективного управління персоналом, постійно модернізується робота в галузі кадрового менеджменту. В роботі застосовуються різноманітні прийоми і методи управління, зокрема соціально-психологічні [4]. Як наголошує О. Сердюк, вони являють собою сукупність способів і прийомів впливу на процес формування і розвитку колективу, а також на соціальні процеси, які в ньому відбуваються [3, с. 200]. В.В. Стадник визначає соціально-психологічні методи управління як сукупність специфічних способів дії на особисті стосунки і зв'язки між працівниками, а також на соціальні процеси в ньому [4, с. 72]. До таких методів належить коучинг.

Коучинг (англ. coaching - навчання, тренування) - одне з найбільш прогресивних напрямків в навчанні і розвитку персоналу. Однак в Україні коучинг є новим поняттям, в той час як у світовій практиці професійне застосування коучингу в управлінській і підприємницькій діяльності є доволі поширеним. В нашій країні коучинг використовують переважно консалтингові підприємства, які здійснюють управлінське консультування.

Теоретичну базу науки про коучинг становлять праці таких науковців як: Едварда Стака, Майкла Р. Джейя, Роберта Ділтса, Майлза Дауні, Генрі Кімсі-Хауса, Філа Сендала, Лаури Уїтворт, Джона Уїтмора та ін. Щодо досліджень коучингу серед вітчизняних науковців, можемо виокремити праці тренерів консалтингових груп, а саме: В. Жернового, Ю. Кравченка, О. Тищука, М. Нагара та ін. Слід зазначити, що досліджень вітчизняних дослідників не так багато, тому багато питань окресленої проблеми потребують додаткового опрацювання та вирішення.

З точки зору управління, коучинг може розглядатися як самостійний вид діяльності або як стиль управління. Він може впроваджуватися у вигляді

певних «коучинг-сесій», які менеджери і члени команди відокремлюють від звичайної діяльності підприємства. Також він може бути інтегрований в поточне (оперативне) управління команди або відділу. У будь-якому випадку, його мета полягає в тому, щоб спонукати людей вирішувати проблеми самостійно.

Отже коучинг націлений на швидке підвищення навичок керівника або виконавця з метою ефективного вирішення бізнес-завдань. Коуч не дає порад – навпаки, він запитує. Але в результаті цих питань клієнт прояснює і чітко формулює для себе свої цілі, завдання і знаходить оптимальні шляхи їх вирішення.

Коучинг передбачає, що кожна людина має колосальний внутрішній потенціал і завдання коуча – розкрити цей потенціал і, якщо мова йде про бізнес-коучинг, використовувати його в інтересах компанії.

Основне завдання коуча - навчити клієнта стратегії саморозвитку. Воно передбачає: а) вміння фокусуватися на ключових проблемах; б) формувати пріоритетні цілі; в) регулярно здійснювати дії в незнайомому раніше напрямку, залишаючи «зону комфорту»; г) роздуми над тим, що відбувається і максимальне використання своїх знань і досвіду; д) пошук зворотного зв'язку і підтвердження правильності обраного шляху на досвіді і поглядах інших; є) безперервний покроковий рух у своєму розвитку.

Таким чином коучинг не тільки дозволить клієнту знайти і здійснити найбільш ефективно рішення поставленої задачі, але і послужить засобом професійного та особистісного розвитку.

Одним із видів консультування, що зараз все ширше застосовується і в управлінській діяльності є екофасилітація. Метод екопсихологічної фасилітації йде корінням в клієнт-центровану психотерапію К. Роджерса, який висунув тезу про те, що створення позитивного середовища «прийняття» забезпечує повноцінний розвиток і розкриття особистості [6]. Ця технологія передбачає створення атмосфери емпатії, порозуміння, безумовного прийняття, толерантності, співчуття з боку психолога до клієнта. Вона допомагає розкрити клієнту власний оптимізм, довіру і ті природні здібності, якими він користується неусвідомлено, підвищити впевненість у собі.

Завдання екофасилітатора - підтримати систему особистості в стані саморозвитку. Психолог і клієнт складають єдину екосистему, в рамках якої культивуються таке взаєморозуміння і взаємодія, що ведуть до позитивних змін.

Технологія екофасилітації, спрямована на особистісно-орієнтоване навчання, передбачає не тільки накопичення знань, умінь і компетенцій, а й безперервне формування механізму самоорганізації та самореалізації фахівця. Згідно з методом екопсихологічної фасилітації, психолог не нав'язує клієнту нормативну побудову його діяльності, а створює більш вільні умови, що надають йому можливість самому визначати темп і траєкторію індивідуального розвитку, прийняття рішень, в тому числі і управлінських [1]. Перевага

екофасилітації полягає в тому, що даруючи особистості впевненість у власних силах, ця технологія дозволяє успішно вирішувати численні завдання не тільки в галузі бізнесу, а і особистому житті.

Таким чином головними завданнями психологів-консультантів є не тільки надання психологічної допомоги людям у складних життєвих ситуаціях, але й спрямування їх на досягнення професійного самовдосконалення та створення позитивного мікроклімату в колективі.

Список використаних джерел:

1. Лушин П. В. Психология личностного изменения [Текст] / П.Лушин. – Кировоград : Полиграфическо-издательский центр ООО «Имекс ЛТД», 2002. – 360 с.
2. Мамай Л. А. Особенности психологической оценки эффективности работы специалистов: обзор подхода, методов и методик / Л. А. Мамай // Молодой ученый. – 2015. – №18. – С. 336-341.
3. Сердюк О. Д. Теорія та практика менеджменту: навчальний посібник / О. Д. Сердюк. – К.: Професіонал, 2004. – 432 с.
4. Стадник В. В. Менеджмент: підручник. 2-ге видання, виправлене, доповнене / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – К.: Академвидав, 2007. – 472с.
5. Остополец И. Ю. Особенности использования экофасилитативных технологий в подготовке будущих учителей физической культуры в педагогическом вузе / И. Ю. Остополец // «Восток-Беларусь-Запад. Физическая культура, спорт, здоровый образ жизни в XXI веке»: сборник научных статей XVIII Международного симпозиума; Могилев, МГУ имени А.А.Кулешова, 11-13 декабря 2014 г. – Могилев: МГУ имени А.А.Кулешова, 2015. - С. 315-320
6. Client-centered therapy. In I. L. Kutush, A. Wolf (Eds.) Psychotherapist's casebook. San Francisco – Jossey-Bass.

П. Павловський

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

аспірант кафедри обліку і аудиту

(науковий керівник д.е.н., проф. Д. Лазаренко)

СУЧАСНІ ЛОГІСТИЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Логістична інформаційна система (ЛІС) - це певним чином організована структура взаємопов'язаних засобів і факторів, що забезпечує вирішення тих або інших функціональних завдань з управління матеріальними потоками.

Для здійснення безперервного процесу товарного обігу в переробному підприємстві необхідні певні логістичні методи менеджменту. Ефективний товарообіг потребує використання досконалих механізмів, що оптимально поєднують процеси постачання, виробництва і реалізації. З цією метою актуальною є розробка і впровадження економічних чинників і інформаційних

механізмів менеджменту бізнес-процесів підприємства з використанням нових європейських стандартів, більш ефективних з точки зору економії і оптимальних з точки зору логістики.

Сучасні теоретико-методологічні засади функціонування бізнес-процесів підприємств досліджені такими вітчизняними економістами як Гаджинский А.М., Чудаков А.Д., Миротин Л.Б., Кальченко А. Г., Тридід О.М., Окландер М.А., Крикавський Є.В., Моисеева Н. К., Дудар Т.Г. Маркетингова політика в управлінні бізнес-процесами розкрита в роботах Біловодської О.А., Анікіна Б.О., Фесенко К.О., Зайончик Л., Денисенко М. Розвиток форм інвестування оновлення техніко-технологічної бази логістичних систем розкрив Сумець О.М. Проблеми транспортної логістики досліджувати Сокур І.М., Банько В.Г.

Оптимальність утворення товарних запасів викликана наступними причинами: безперервністю процесів обігу; сезонністю виробництва і споживання; нерівномірністю розміщення виробництва і районів споживання; непередбаченими коливаннями попиту і ритму виробництва; необхідністю перетворення виробничого асортименту в торговий; необхідністю утворення страхових резервів, іншими причинами [2, с.57].

Інформаційна логістика дає нові можливості, завдяки яким вся необхідна інформація складається відповідно до розроблених нею принципів у чітку систему, основна функція якої — одержання, обробка та передавання необхідної інформації. Раціоналізація матеріального потоку можлива в межах одного підприємства або навіть його підрозділу. Однак максимальний ефект можна отримати, лише оптимізуючи матеріальні потоки на всьому протязі від первинного джерела сировини аж до кінцевого споживача, або окремі значні його ділянки. Для вирішення цього завдання необхідно з системних позицій підходити до вибору техніки, до проектування взаємопов'язаних технологічних процесів на різних ділянках руху матеріалів, до питань узгодження часто суперечливих економічних інтересів і до інших питань, що стосуються організації бізнес-процесів.

Однією з найбільш популярних у світі логістичних концепцій, на основі якої розроблено і функціонує велика кількість мікрологістичних систем менеджменту, є концепція “планування потреб/ресурсів” (requirements/resource planning, RP). Концепцією RP часто протиставляють логістичній концепції “точно у термін”, маючи на увазі, що на ній базуються логістичні системи “шттовхаючого” типу.

Базовими мікрологістичними системами, які ґрунтуються на концепції “планування потреб/ресурсів”, у виробництві і постачанні є системи “планування потреби в матеріалах/виробничого планування потреби в ресурсах” (materials/manufacturing requirements/resource planning, MRP I/MRP II), а в дистрибуції (розділі) - системи “планування розподілу продукції/ресурсів” (distribution requirements/resource planning, DRP I/DRP II).

Відповідно до визначення американського дослідника Дж. Орліскі, одного з головних розробників системи MRP I, система “планування потреби в

матеріалах (система MRP) у вузькому значенні складається з ряду логічно пов'язаних процедур, вирішальних правил і вимог, які переводять виробничий розклад у “ланцюжок вимог”, що синхронізовані у часі, а також запланованого покриття цих вимог для кожної одиниці запасу. Система MRP перепланує послідовність вимог і покриття внаслідок змін або у виробничому розкладі, або в структурі запасів, або в характеристиках продукту”.

До основних функціональних завдань логістичних інформаційних систем MRP є:

- задоволення потреби у матеріалах, компонентах і продукції для планування виробництва і доставки споживачам;
- підтримка низького рівня запасів матеріальних ресурсів, незавершеного виробництва, готової продукції;
- планування виробничих операцій, графіків доставки, закупівельних операцій.

Мікрологістичні системи, які ґрунтуються на MRP-підході, мають певні обмеження, основними серед яких є:

- значний обсяг обчислень, підготовки і попередньої обробки великого обсягу вихідної інформації, що збільшує тривалість виробничого періоду і логістичного циклу;
- зростання логістичних витрат на обробку замовлень і транспортування за умови прагнення підприємства зменшити рівень запасів або перейти на випуск готової продукції в малих обсягах з високою періодичністю;
- нечутливість до короткочасних змін попиту, тому що вони ґрунтуються на контролі і поповненні рівня запасів у фіксованих точках проходження замовлення.

Досить популярною у світі серед мікрологістичних є концепція “just-in-time”- JIT (“точно у термін”).

Система KANBAN є першою реалізацією “тягнучих” мікрологістичних систем у виробництві, на впровадження якої від початку розробки у фірми Toyota пішло 10 років. Термін був таким тривалим, тому що система KANBAN не могла працювати без відповідної логістичної інфраструктури концепції JIT [6]. Ключовими елементами цього оточення стали:

- раціональна організація і збалансованість виробництва;
- тотальний контроль якості на всіх стадіях виробничого процесу і якості вихідних матеріальних ресурсів у постачальників;
- партнерство тільки з надійними постачальниками і перевізниками;
- підвищена професійна відповідальність всього персоналу.

В управлінському обліку застосовуються в основному економічні показники обсягу товарних запасів, тому для удосконалення системи ефективності управління товарними ресурсами на підприємстві, запропоновано застосування показників оборотності товарних ресурсів. Це дає можливість проводити аналіз ефективності використання товарних запасів, як в цілому так і по окремим товарним групам чи товарам. Логістична система,

побудована на використанні сучасних обліково-аналітичних методах дозволяє планувати господарські процеси і підпорядковувати інтереси підрозділів підприємства завданням управління бізнес-процесами.

Список використаних джерел:

1. Окландер М.А. Логістика : підручник / М.Окландер ; М-во освіти і науки України, Одеський держ. економ. ун-т. - К. : Центр учбової літератури, 2008. - 344, [1] с. : табл. - Бібліогр.: с. 342-344.
2. Крикавський Є.В. Логістика: компендіум і практикум : Навчальний посібник / Є. Крикавський, Н.Чухрай, Н.Чорнописька,. - К. : Кондор, 2007. - 336,[2] с. - Бібліогр.: с. 335-336.
3. Лазаренко Д.О. Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення системи контролінгу бізнес-процесів підприємства /Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки [Колективна Е45 монографія у 2т]. - Дніпропетровськ: «ФОП Дробязко С.І.», 2014. – Т.2. - 349с. (С.131-137).
4. Організація та проектування логістичних систем : підручник / М. П. Денисенко [та ін.]; за ред. М. П. Денисенка [та ін.] ; М-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т технологій та дизайну, Нац. транспорт. ун-т, Сумський Нац. аграрний ун-т [та ін.]. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 333 с.
5. Ларіна, Р.Р., Регіональні логістичні системи (формування, управління та стратегія розвитку) [Текст] / Р. Р. Ларіна ; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. - Донецьк : [б.в.], 2004. - 372 с.
6. Ларіна, Р.Р. Формування та забезпечення надійності регіональних логістичних систем [Текст] / Р. Р. Ларіна ; Донецький держ. ун-т управління. - Донецьк : Норд-Прес, 2005. - 285 с.
7. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
8. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
9. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. *Wydawnictwo Politechniki Śląskiej*, 279 s.
10. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
11. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
12. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. *Wydawnictwo Politechniki Śląskiej*, 299.
13. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami

gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.

14. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.

15. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.

16. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska 60, 125-139.

17. Dźwigoł, H. (2001). Oddziaływy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami, Szczyrk, 7-8.

18. Dźwigoł, H. (2015). Business Management. Alpha Science International Limited.

19. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. European Cooperation 11 (18), 24-33.

20. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. European Cooperation, 12(19), 68-85.

21. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky, 9, 310-315.

22. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 3, 12.

23. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», 1(16), 44-52.

24. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 2(21), 204-217.

25. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. Perm University Herald. Economy, 2(29), 120-134.

26. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. International Collection of scientific proceedings «European Cooperation», 1(8), 9-24.

27. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na

przykładzie Ukrainy). Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze, (4), 155-164.

28. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

29. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

30. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

31. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

32. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.

33. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.

34. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

35. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

36. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

37. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.

38. Lazarenko, D. (2017). Economic approach to global energy trends. *Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o.*, 91-99.

39. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine). *Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o.*, 12-29.

40. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.

41. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.

42. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного*

банку України, № 11, с. 37 – 42.

43. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.

44. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

45. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

46. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

47. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

48. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

49. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

50. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

51. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.

52. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Пилипенко О.С.

канд. ек. наук, доцент

Поскакухін П.О.

здобувач ступеня вищої освіти спеціаліст

5 курсу спеціальності "Менеджмент і адміністрування

(у галузі виробництва споживчих товарів та послуг)"

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах посилення процесів глобалізації та міжнародної конкуренції забезпечення високого рівня інноваційної активності належить до числа головних державних пріоритетів внутрішньої політики країни. Виконання даного завдання можливе в разі реалізації інноваційної моделі розвитку економіки, що передбачає системне та послідовне впровадження сучасних досягнень наукової і науково-технічної діяльності, застосування передових організаційно-управлінських та виробничих систем для створення й реалізації

на національних ринках наукоємних інновацій із використанням високих технологій у відповідних конкурентних середовищах.

Більшість науковців на цей час висловлюють думку про те, що забезпечення економічного розвитку можливе лише у разі проведення активної інноваційної політики держави. Інноваційна діяльність може бути ефективною лише тоді, коли буде задіяний такий важливий фактор, як державне регулювання. Інновації нині стають основним засобом збільшення прибутку суб'єктів господарювання за рахунок задоволення ринкового попиту й зниження виробничих витрат порівняно з конкурентами.

Інноваційне підприємництво як форма прояву інноваційної моделі розвитку економіки України має стати вирішальним фактором у розбудові "нового" українського суспільства в умовах глобалізації. Основні акценти сьогодні переміщують на завдання прискореного інноваційного розвитку, переходу до стратегії економіки знань.

Характерною ознакою нової моделі економічного зростання є широкий розвиток венчурного підприємництва, залучення ризикового капіталу до фінансування інноваційного бізнесу. Причому форми та мотиви такого залучення можуть бути абсолютно різними: від спонсорської допомоги до спільної участі фондів науково-інноваційного розвитку. В контексті фінансування інноваційної діяльності в Україні окремої уваги заслуговує питання розвитку венчурного капіталу. Венчурний бізнес виконує роль посередника між потенційним інвестором і підприємством, але потребує стартового капіталу чи інвестицій для реалізації нового проекту.

У процесі практичної реалізації державної інноваційної політики необхідно акцентувати, що в Україні практично не створено сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності, формування попиту на інновації. Для цього потрібна максимальна мобілізація підприємницького ресурсу національної економіки, який має стати головним рушієм інноваційних процесів в Україні. Тому важливе завдання держави – створити для цього належні умови та інфраструктуру, заохотити суб'єктів господарювання рухатися інноваційним шляхом розвитку.

Україна має високий природний, промисловий, технологічний і науковий потенціал, однак детермінанти її конкурентних переваг ще не достатньо розвинені. Наслідком цього є низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних товарів, особливо наукоємних виробів із високою доданою вартістю. Резерви зростання товарообігу із зовнішнім світовим ринком на старій структурній основі та цінovій конкурентоспроможності фактично вичерпані. Місце України на світовому ринку в майбутньому залежатиме насамперед від того, наскільки ефективно розв'язуватиметься питання підвищення конкурентоспроможності її економіки на основі інновацій.

До ключових проблем у формуванні й реалізації державної інноваційної політики в Україні належать:

- недостатня якість бізнес-середовища, збереження нерозвиненості умов для справедливої конкуренції на ринках, а також за одержання державної підтримки;

- збереження значних бар'єрів для поширення в економіці нових технологій, обумовлених відсутністю державної технологічної політики й неефективним галузевим регулюванням, включаючи процедури сертифікації, митне і податкове адміністрування;

- недостатність зусиль регіональної й місцевої влади щодо поліпшення умов для інноваційної діяльності;

- взаємодія бізнесу й держави у формуванні й реалізації інноваційної політики поки що не має регулярного характеру, не забезпечує збалансованого вираження інтересів різних інноваційно-активних підприємств, особливо в нових секторах, що формуються;

- недостатня ефективність інструментів державної підтримки інновацій: обмежена гнучкість, нерозвиненість механізмів розподілу ризиків між державою й бізнесом, слабка орієнтованість на стимулювання зв'язків між різними учасниками інноваційних процесів на формування й розвиток науково-виробничих та технологічних партнерств.

Для того, щоб подолати проблеми, які гальмують розвиток інноваційної політики, - потрібно враховувати найбільш сприятливі інструменти, які впливають на розвиток інноваційної діяльності.

Серед цих інструментів є наука, освіта, підприємництво, механізм фінансування інновацій, механізми захисту відносин інтелектуальної власності. Завдяки комплексу інструментів можливе формування сучасної національної інноваційної системи.

Список використаних джерел:

1. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика [текст] / Л.І. Федулова. – Монографія. – К.: Основа, 2005. – 552 с.

2. Арутюнян С.С. Інноваційна складова нової моделі економічного розвитку України у посткризовий період / С.С. Арутюнян, Р.Р. Арутюнян // Вісник національного університету “Львівська політехніка“. – 2010. - № 691. – С. 253-257

3. Павленко І.А. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України/ І.А. Павленко: Київ. нац. економ. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К.: КНЕУ, 2007. – 248 с.

4. Федулова Л. Концептуальна модель інноваційної стратегії України/ Л. Федулова// Економіка і прогнозування. – 2012. - № 1. – С. 87-100.

5. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
6. Dźwigoł, H. (2002). Usprawnienie systemu zarządzania kopalniami węgla kamiennego poprzez zarządzanie projektami. *Wiadomości Górnicze*, 1(53), 2-4.
7. Dźwigoł, H. (2010). Podejście systemowe w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstwa. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 279 s.
8. Dźwigoł, H. (2009). Model restrukturyzacji organizacyjnej przedsiębiorstwa górniczego. *Organizacja i Zarządzanie*, 2(6), 25-41. URL: <http://boguszmikula.pl/files/KN6.pdf#page=22>.
9. Dźwigoł, H. (2003). Studium zarządzania zmianami w zgrupowaniu kopalń węgla kamiennego. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie. Politechnika Śląska*, 14. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
10. Dźwigoł, H. (2011). Kontroling w procesie zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 299.
11. Dźwigoł, H. (2008). Problemy zarządzania nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi. Czynniki kształtujące elementy systemu zarządzania współczesną organizacją, 158, 57-69.
12. Dźwigoł, H. (2015). Założenia do budowy metodyki badawczej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1928, 99-116. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-a7bb952e-f0e3-453c-afbf-d5aeaa0bd633/content/partContents/fc7b01be-1b62-395a-868d-2d8e2dcf035b>.
13. Dźwigoł, H. (2014). Menedżerowie przyszłości a zarządzanie strategiczne. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, 1909, 93-104. Retrieved from <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.baztech-4867415a-b8dc-418f-b57b-edc137a416b3/content/partContents/17292450-afbe-3a2e-9241-31868a990206>.
14. Karbownik, A, Dźwigoł, H., Wodarski, K. (2012). System zarządzania ryzykiem uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska* 60, 125-139.
15. Dźwigoł, H. (2001). Oddziałowy Rachunek Kosztów oraz model budżetowania kosztów w górnictwie węgla kamiennego. *Reformy polskiego górnictwa węgla kamiennego. Zarządzanie innowacjami*, Szczyrk, 7-8.
16. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*. Alpha Science International Limited.
17. Girchenko, T., Ovsiannikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.
18. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.
19. Kvilinskyi, O., Zwierzchlewski, S., & Blaszczyk, P. (2016). Defining the strategic priorities for enterprise development under globalization conditions. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 310-315.
20. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку

будівництва житла в сучасних умовах. Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 3, 12.

21. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», 1(16), 44-52.

22. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.

23. Meshkov, A. V., Bondaryeva, I. A., & Kvilinskyi, O. S. (2016). Factors of the region's investment climate formation under modern socio-economic conditions. *Perm University Herald. Economy*, 2(29), 120-134.

24. Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Evolutionary aspects of reflective processes in economic systems in case of political history of Ukrainian-Polish relations. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 1(8), 9-24.

25. Lyashenko, V., Tolmachova, A., & Kvilinskyi, O. (2016). Państwowa polityka rozwoju przedsiębiorczości w kontekście stabilności społeczno-ekonomicznej (na przykładzie Ukrainy). *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, (4), 155-164.

26. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.

27. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

28. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

29. Степанова, Т. А., Квилинский, А. С., & Сюзяева, О. В. (2009). Формирование стратегии развития предприятия в условиях изменчивой внешней среды. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 36-1, 147-154.

30. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. Вісник Національного банку України, № 1, 26 – 31.

31. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // Вісник Національного банку України, № 3, с. 41 – 45.

32. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.

33. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

34. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

35. Kvilinskyi, O., & Kravchenko, S. (2016). Optimization of innovative project realization conditions. *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 70, 101-111.
36. Lazarenko, D. (2017). *Economic approach to global energy trends*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 91-99.
37. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.
38. Кравченко, С. И., & Квилинский, А. С. (2016). Оптимизация конкурентоспособности инновационного проекта в условиях стратегической синергетизации. *Вестник экономической науки Украины*, 1 (30), 70-77.
39. Kvilinskyi, O. (2012). Formation of additional advantages of small-scale enterprises functioning and development. *Economy of Industry*, 3-4 (59-60), 140-147.
40. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. Вісник Національного банку України, № 11, с. 37 – 42.
41. Vlagodarnyi, A. I., Tolmachova, N. F., & Kvilinskyi, O. S. (2014). Investigation of the impact of regional characteristics on the development of small businesses. *Economics and Law*, 1, 30-37.
42. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.
43. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.
44. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.
45. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.
46. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.
47. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.
48. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.
49. Kvilinskiy, O. (2012). Стратегічні аспекти формування можливостей покращення діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Схід*, 6 (120), 44-49.
50. Melnyuchenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Попова Г.В.

канд. пед. наук, доцент кафедри менеджменту
донбаський державний педагогічний університет

Кожевніков Д.О

здобувач ступеня вищої освіти магістр
спеціальності «Облік та оподаткування»

ГЕНДЕРНА АСИМЕТРІЯ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Останнім часом у наукових колах все більше дискусійними стають гендерні аспекти управління, зокрема активно обговорюються питання гендерних стереотипів у менеджменті, що зумовлюють відповідну асиметрію в розподілі керівних посад між чоловіками та жінками, полемізують навколо особливостей чоловічого та жіночого стилів керівництва, визначаючи їх переваги та недоліки.

Дійсно, у сучасному суспільстві дотепер домінують гендерні стереотипи, сформовані протягом тривалого часу щодо місця жінки у соціумі та відповідності їй суті тим соціальним ролям і професіям, в яких вона може успішно реалізуватися. Гендерна асиметрія досить відчутна і в суспільно-політичному житті, і на рівні фахової реалізації жінки у так званих чоловічих сферах професійної діяльності, до яких належить і управлінська галузь. Попри це, саме життя руйнує такі стереотипи, демонструючи безліч загальновідомих прикладів успішного жіночого керівництва як державами, так і могутніми бізнес-структурами; вірцевих жінок-керівників, яскравих особистостей, відомих успішними методами керівництва як у державному управлінні, так і на різних ланках світової та національної економіки.

На перший погляд цілком аргументованим є те, що в умовах сучасного висококонкурентного ринкового середовища управління на рівні національного товаровиробника повинно знаходитися в «міцних, сильних руках» чоловіків. Утім, такий «чоловічий» («конкурентний») стиль, що передбачає авторитарний підхід до управління, знецінює значущість жінок на управлінських посадах, їхню професійну компетентність та ефективність.

Альтернативним і досить ефективним з точки зору управлінської практики є «інтеграційний» стиль керівництва, що здебільшого притаманний жінкам-керівникам. Він передбачає створення єдиної команди, активну участь кожного у вирішенні управлінських і виробничих завдань та спрямований на формування сприятливого морально-психологічного клімату в колективі; актуалізує вміння чутливо реагувати на зміни та враховувати різні погляди у процесі прийняття управлінських рішень тощо [1, с. 476].

Тож, жінок доцільно і необхідно залучати до управління на різних рівнях організації – це твердження, на користь якого є аргументи. Так, їм більше властиві уважність, деталізація обов'язків, готовність до співпраці, чуйність, висока працездатність у стресових ситуаціях. Зокрема, в екстремальних умовах професійної діяльності і в ризикованих ситуаціях жінка здатна формувати

адекватні стратегії, яким притаманна, з одного боку, усвідомлена обережність, а з іншого – необхідний рівень ризику і навіть авантюризму, що дозволяє організації виживати в умовах невизначеності сучасного бізнесу [1, с. 478]. За всіх часів вона виявляє більшу контактність і практичність мислення, розвиненіший соціальний інтелект, інтуїтивне відчуття тонкощів відносин, як між людьми, так і стосовно себе. Якщо чоловік схильний стратегічно мислити та прогнозувати, розраховуючи на тривалу перспективу, то жінка віддає перевагу гарантованому результату на найближчий час. Вона краще, ніж чоловік, виявляє та контролює власні й чужі помилки, здатна чіткіше формулювати і висловлювати думку. Водночас, жінки більш залежні від соціальної групи, їм властива сильніша, ніж у чоловіків, тривожність, вони гостріше реагують на критику та вияви неповаги вищого керівництва, потребують схвального оцінювання своєї праці, менше схильні до ризику [3, с. 297]. Попри це, як засвідчили дослідження німецьких і британських учених, організації, якими керують жінки, стабільніші, а очолювані чоловіками фірми постійно супроводжують труднощі та ризики [2, с. 278].

Досвід власної професійної діяльності також підтверджує деякі доводи на користь жінки-керівника. Так, аналіз гендерного складу навчальних груп спеціальності «Менеджмент» (за останні 5 років підготовки) засвідчує в середньому такий розподіл: дівчата – 80%, юнаки – 20%. Вивчення мотивів професійної діяльності майбутніх менеджерів доводить, що більшість дівчат мають внутрішні (30,2%) та внутрішньо позитивні мотиви до фаху (41%), натомість юнаки демонструють – відповідно 15,5%, 22,7%. Тож, жінки прагнуть управлінської професії, здебільшого виявляють усвідомлений вибір фаху. Дослідження особистісної сфери студентів-менеджерів дають можливість констатувати, що у дівчат на відміну від юнаків краще розвинений соціальний інтелект, комунікативна сфера, товариськість, емпатія, утім у протилежної статі краще розвинені емоційно-вольова сфера, аналітичні здібності, стресотривалість, схильність до ризику. Тож, і чоловік, і жінка є індивідуальною, неповторною особистістю із властивими тільки їй якостями, поглядами, мотивами, способами поведінки, зі слабкими та сильними сторонами, що можуть або стати на заваді ефективній управлінській діяльності, або принести їй користь.

З огляду на викладене вище вважаємо, що розв'язання порушеної проблеми можливе через усталення в управлінській практиці гендерно-нейтрального типу керівника – неповторного, органічного, цілісного, гнучкого образу, що має відповідати внутрішній суті посадовця, прогнозованим професійним цілям та оцінюватися за рівнем професіоналізму, компетентності й ефективності прийнятих рішень. Таке сприйняття керівника має витіснити із суспільної свідомості гендерні стереотипи й структурні бар'єри щодо нерівних можливостей жінок і чоловіків в управлінні, зруйнує стереотипізовану залежність ефективності управлінської діяльності від статі, поєднає наполегливість, раціональність, діловитість жінки на керівній посаді та

дбайливість, ніжність, жіночність при виконанні інших соціальних ролей. Водночас, в умовах практичної діяльності дуже важливо мати різностатеву управлінську команду, сформовану на засадах гендерної рівності, що дозволить гармонійно поєднувати жіночий і чоловічий управлінський та особистісний потенціали на користь спільної справи – забезпечення розквіту очолюваної організації.

Список використаних джерел:

1. Кодацька Н. О. Гендерний підхід в управлінні персоналом / Н. О. Кодацька // Молодий вчений. – 2016. – № 4. – С. 475–479
2. Мармаза О. І. Гендерна культура як складова професійної культури керівника навчального закладу / О. І. Мармаза // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 6. – С. 273–282
3. Петрова І. А. Фактори, що формують ділові якості жінки-керівника силових структур / І. А. Петрова // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 296–299

Проскунін В.М.

к.п.н., доц. Донбаського державного педагогічного університету

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ» ПІСЛЯ АКТИВНОЇ ФАЗИ АТО У М. СЛОВ'ЯНСЬКУ**

Упродовж існування людства проблеми соціально-економічного розвитку як у планетарному, так і конкретному плані є підґрунтям сталого розвитку. Зауважимо, що на сьогодні відсутнє чітке визначення названого поняття й у науковому середовищі полеміка з цього приводу є досі актуальною.

У своєму дослідженні ми спиралися на наукові думки Ф.З. Семенової, С.Г. Светунькова та ін., які досліджували проблеми соціально-економічного розвитку регіонів.

Метою статті є проведення аналізу стану організації і здійснення відновлювальних робіт у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» через призму поняття сутності й змісту соціально-економічного розвитку території, яка постраждала внаслідок проведення АТО у 2014 році, зокрема м. Слов'янська.

Відомі події 2014 року, які відбувалися на території Східної України, зокрема Слов'янська, у якому розташований Донбаський державний педагогічний університет, зумовили переформатування основних напрямків роботи, зокрема у сфері соціально-економічного розвитку вишу.

У своїй роботі за вихідне поняття ми обрали дефініцію, згідно з якою в соціально-економічний розвиток регіону визначають, насамперед, його станом у період соціально-економічних перетворень і загальними для країни макроекономічними тенденціями — використання техніко-економічних диспропорцій, зниження схильності до інвестування й заощадженням, екстенсивним використанням робочої сили, наростанням негативних соціально-демографічних процесів, посиленням соціальної та економічної напруженості й падінням рівня життя [1]. Названі особливості, на думку Ф.З. Семенової та З.А. Бурлакової, значною мірою диференційовані об'єктивними чинниками: природно-ресурсним і трудовим потенціалом, географічним положенням, політичною та соціальною ситуацією, орієнтацією на виконання певних соціальних функцій тощо [1].

Через певні чинники, які були домінантними для нашого вишу в період та після проведення АТО на території розташування університету, назване поняття й, відповідно, напрямки соціально-економічного розвитку ДДПУ було адаптовано до ситуації, у якій опинився навчальний заклад перед новим навчальним 2014-2015 роком.

Як результат оперативного реагування, в університеті було створено мобільні робочі групи й бригади із числа співробітників вишу, до складу яких увійшли викладачі й молодший обслуговуючий персонал, що забезпечило проведення відновлювальних робіт за такими напрямками:

1. проведення підготовчих робіт;
2. проведення робіт із засклення приміщень, що постраждали внаслідок артилерійських обстрілів;
3. проведення робіт із відновлення цегляної кладки;
4. написання проектів для участі в проектах, запропонованих міжнародними донорськими організаціями;

5. написання листів про виділення додаткових коштів до загального кошторису закладу на поточний фінансовий рік, які необхідно спрямувати на придбання матеріалів;
6. організація оперативного управління й реагування на проблемні ситуації, що виникали в ході проведення відновлювальних робіт;
7. проведення обстежень і підготовка звітів, залучення профільних організацій для написання технічних звітів, зокрема звіти за результатами технічного й візуального обстеження Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»:

об'єкт - гуртожиток № 3 – 205,205 м² скла;

об'єкт – головний навчальний корпус – 584,76 м² скла;

об'єкт – навчальний корпус № 3, майстерні – 1319,0 м², 143,33 м² скла;

об'єкт – будинок сторожа – підлягає знесенню;

об'єкт - спортивний корпус – 131,31 м² скла.

Отже, аналізуючи стан справ зі своєчасної підготовки й проведення робіт до організованого початку нового 2014-2015 навчального року, робимо такі системні висновки:

- Повне врахування всіх чинників дозволило забезпечити виконання робіт, забезпечити інтеграційні можливості університету, місцевого самоврядування, Міністерства освіти і науки України, батьківської громадськості.
- Забезпечення й дотримання алгоритму управління й врахування чинників, які впливають на соціально-економічний розвиток, дозволило виокремити якісно нові комплементарні властивості та спрямувати їх у якості додаткового ресурсу на процес відновлювальних робіт в університеті.

Список використаних джерел:

1. Семенова Ф.З. Основные факторы социально-экономического развития региона [Електронний ресурс] Електрон. наук. журнал. Современные научные исследования. Экономика / Ф.З. Семенова. – 2013. – Вип. 16. – Режим доступу: <http://www.uecs.ru> | стаття-вак [economics/](http://www.uecs.ru/economics/) основные факторы социально-экономического развития региона.

2. Светушков С.Г. Комплекснозначный анализ и моделирование неравномерности социально-экономического развития регионов России / Светушков С.Г., Заграновская А.В., Светушков И.С. : монографія / С.Г. Светушков. – М. : СПб, 2012. – 129 с.

3. Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичних операцій» (Відомості Верховної Ради, 2014, № 44, ст. 2040))

Саяпіна С.А.

канд. пед. наук, доцент

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

АНАЛІЗ СЕМАНТИЧНОГО СПЕКТРА НАЗВ ПУБЛІКАЦІЙ І ДИСЕРТАЦІЙ З ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (1960 РР. – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Специфіка предмета нашого дослідження, значний обсяг першоджерел обумовили необхідність застосування різних підходів до його аналізу. Ми здійснили наукометричний аналіз семантичного спектра назв публікацій і дисертацій з питань виховання та навчання дітей дошкільного віку, проаналізували спрямованість цих досліджень і здійснили детальний аналіз найбільш ґрунтовних і вагомих для свого часу робіт.

Під час дослідження нами було проаналізовано понад 1300 назв дисертацій, монографій, статей з теорії виховання дітей дошкільного віку.

Аналіз поширеності в назвах дисертацій і публікацій термінів дозволяє зробити наступні висновки:

період 1960-1970 рр.: продовжує формуватися та розвиватися розпочатий у 50-ті рр. функціональний підхід до виховання дітей дошкільного віку. У назвах робіт зустрічаються терміни «фізичне виховання», «моральне виховання», «естетичне виховання», «сенсорне виховання», «виховання дітей дошкільного віку», «музичне виховання». Саме у цей час з'являються роботи з атеїстичного, інтернаціонального виховання, виховання дитини в колективі; значна частина наукових робіт була спрямована на пошук форм, методів і засобів виховання щодо формування особистісних якостей дитини-дошкільника як працьовитість, дбайливого ставлення до людей, гордість, сором, повага до старших, організованість, самостійність, ініціативність, скромність, ввічливість. Крім того, автори публікацій і дисертацій розглядали шляхи формування ставлення, навичок, звичок, усвідомлення, моральних і вольових рис характеру, гуманних почуттів, любові, інтересу; широким у назвах публікацій і дисертацій був спектр термінів, які належать до групи понять, пов'язаних із завданнями виховання дітей дошкільного віку. Можна констатувати, що проблеми морального, фізичного, естетичного, трудового, сенсорного виховання були предметом постійної уваги фахівців того часу;

період 1970-1984 рр.: продовжується розвиток функціонального підходу до вирішення проблем виховання дітей дошкільного віку. Значна частина дисертацій і публікацій була спрямована на вирішення проблем морального, трудового, військово-патріотичного, інтернаціонального виховання. Саме в цей час починається активна розробка проблем виховання дітей в сільських дошкільних закладах; поширюється увага дослідників до виховних можливостей технічних засобів; продовжує поширюватися увага науковців до пошуку шляхів виховання та формування таких особистісних якостей особистості дитини дошкільного віку як самостійність, дисциплінованість,

справедливість, організованість, працелюбність. Кілька робіт було присвячено формуванню позитивних відносин між хлопчиками та дівчатами, дитячого колективу, позитивного ставлення до навчання, навичок поведінки;

період 1985-1991 рр.: порівняно з попереднім періодом кількість різноманітних термінів у назвах робіт майже не змінилася. Суттєво збільшилась у групі, пов'язаної із засобами виховання; значна кількість дисертацій і публікацій була спрямована на вирішення проблем трудового, морального, атеїстичного, естетичного, екологічного, ідейно-політичного виховання, виховання дітей раннього віку; у цей час у назвах робіт науковців і вихователів з'являються терміни, пов'язані з питаннями формування творчої комунікативної активності, громадської спрямованості дітей дошкільного віку; про поширення дослідницької проблематики та відмову від одноманітності у вирішенні проблем виховання дітей дошкільного віку свідчить збільшення у назвах робіт термінів, пов'язаних із формами, методами та засобами виховання. Науковці починають активніше розробляти проблему використання засобів усної народної, літературно-художньої творчості, народних традицій, мистецтва;

період 1992-1999 рр.: поширюється увага науковців та практичних працівників до таких проблем як моральне виховання, інтернаціональне виховання, трудове виховання, формування духовної культури, елементів національної культури, творчої активності, народознавчих уявлень, гуманних взаємин. Майже зовсім зникають роботи з атеїстичного та патріотичного виховання; про посилення теоретичної спрямованості свідчить наявність у назвах публікацій і дисертацій термінів «концепція виховання», «актуальні проблеми», «критерії оцінювання», «психолого-педагогічні аспекти», «педагогічні основи», «педагогічні умови», «українське національне дошкілля», «базовий компонент дошкільної освіти», «життєва компетентність»; поступово зникають терміни «комуністичне виховання», «атеїстичне виховання», «революційні традиції», «героїчні традиції радянського народу», «марксистсько-ленінський світогляд» тощо;

період 2000-2010 рр.: порівняно з попереднім десятиріччям кількість різноманітних термінів значно зросла. Це зростання спостерігається у групі завдань та змісту виховання: формування духовних цінностей, першооснов національної самосвідомості, філософія дитинства, гуманістична спрямованість спілкування, особливості соціалізації дітей, статеве, економічне виховання, екологічна освіта, гуманістичне виховання, виховання людяності; головною тенденцією розвитку теорії виховання стає розробка систем виховання. Це підтверджує поширеність у назвах робіт термінів: «система виховання», «національна система виховання», «система фізичного виховання», «технологія», «педагогічні технології», «педагогіка співробітництва», «парадигма виховання», «дошкільна етнопедагогіка», «педагогіка Штайнера».

Про посилення теоретичної спрямованості публікацій свідчить наявність термінів «теоретико-методичні засади», «психолого-педагогічні аспекти»,

«концепція виховання дітей дошкільного віку», «теорія оновлення сучасної дошкільної освіти», «педагогічні виміри», «теоретичні засади», «діагностика виховання»; у публікаціях цього часу було розглянуто засоби виховання, які пов'язані з художньою, творчою діяльністю дітей дошкільного віку.

Засоби української християнської педагогіки, образотворчого мистецтва, етнокультури, українського фольклору, народної музики, регіональної культурно-історичної спадщини, театралізованої діяльності, авторської казки, музично-театралізованої діяльності, дошкільного туризму, поетичного гумору окремо були розглянуті фахівцями детально; збільшилась кількість понять, пов'язаних з типами освітніх дошкільних установ; використання більшості термінів обумовлювалося переважно потребами практики виховання дітей дошкільного віку.

Аналіз семантичного спектра назв публікацій і дисертацій з проблем виховання дітей дошкільного віку означеного періоду дозволяє зробити наступні висновки: функціональний підхід до виховання широко розповсюджується у 60-80-ті рр. та починає послаблюватися у 90-ті рр. минулого століття; до 90-тих рр. ХХ ст. в Україні панує радянська парадигма виховання (комуністична спрямованість, віра у всебічний розвиток особистості, орієнтація на досвід виховання); розвиток теорії виховання в 90-ті роки ХХ століття, на початку ХХІ століття характеризується розширенням дослідницької проблематики, орієнтацією на створення національних виховних систем.

Сіренко С.В.

ст. викладач Донбаського державного педагогічного університету

Натальченко К.М.

здобувач ступеня спеціаліста

5 курсу з обліку і аудиту

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКАМИ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ

У зв'язку з поглибленням ринкових відносин в Україні, розвитком банківської інфраструктури та розширенням міжнародних економічних зв'язків все більше число комерційних банків включаються в таку сферу діяльності, як валютно-фінансове та розрахункове обслуговування клієнтів. У зв'язку з цим, автор вважає актуальним розуміння основних аспектів міжнародних валютно-фінансових і розрахункових операцій суб'єктів господарювання, які опосередковують комерційні банки.

Валютний ринок - це сфера економічних відносин, що виявляються при здійсненні операцій з купівлі-продажу іноземної валюти і цінних паперів в іноземній валюті, а також операцій з інвестування валютного капіталу. Основний товар валютного ринку - це будь-яка фінансова вимога, позначене в іноземній валюті. (1)

Валютний ринок складається з безлічі національних валютних ринків, які в тій чи іншій мірі об'єднані у світову систему.

Ця система дозволяє банку в будь-якому валютному центрі здійснювати угоди на наступній основі:

- перший рівень: *Роздрібна торгівля*. Угоди на одному національному ринку, при яких банк-дилер при купівлі-продажу безпосередньо взаємодіє з клієнтом (банками, суб'єктами господарювання та т. д.);
- другий рівень: *Оптова міжбанківська торгівля*. Угоди на одному національному ринку, при яких два банки-дилера взаємодіють один з одним за допомогою валютного брокера. По суті, це міжбанківський ринок;
- третій рівень: *Міжнародна торгівля*. Угоди між двома і більше національними ринками, при яких банки-дилери різних торгових (національних) центрів взаємодіють один з одним. Основні учасники валютного ринку - це банки-дилери та інші банки, експортери, імпортери, транснаціональні компанії, інвестори, уряду.

Учасники валютного ринку здійснюють декілька основних функцій:

- грошові перекази. Якщо українська компанія повинна здійснити платіж американської компанії в доларах США, то необхідно перемістити кошти з України в США. Ця міжнародна передача купівельної спроможності здійснюється за допомогою валютного ринку;
- хеджування. При хеджуванні учасники валютного ринку прагнуть захиститися від валютних позицій під ризиком, званих валютним ризиком потенційних збитків;
- кліринг. Валютний ринок забезпечує механізм клірингу при проведенні міжнародних платежів. Цей механізм діє через оборот депозитів в іноземній валюті, які банки зберігають у банках-кореспондентах, розташованих в інших фінансових центрах;
- кредит. Валютний ринок забезпечує кредит у вигляді банківських і комерційних тратт.

Євровалюта - це строкові депозити у вільно конвертованій вітчизняній валюті, поміщені в банки за межами країни і використовуються для надання кредитів. (2)

Ринок євровалюти і валютний ринок мають певну схожість, яке дозволяє банкам-дилерам діяти на обох цих ринках, крім того, провідну роль на цих ринках грають одні і ті ж іноземні валюти.

Однак розглянуті ринки мають і деякі відмінності.

На ринку євровалюти основний предмет угод - строкові депозити з нарахуванням відсотків, а на валютному ринку - депозити до запитання без нарахування відсотків.

Крім того однією з основних функцій валютного ринку є його ключова роль в міжнародних розрахунках суб'єктів господарювання.

Міжнародні розрахунки - це регулювання платежів за грошовими вимогами і зобов'язаннями, які виникають між суб'єктами господарювання різних країн.

Найбільший обсяг міжнародних розрахунків здійснюється безготівковим шляхом за допомогою записів на рахунках банків.

Міжнародні розрахунки і інші банківські операції базуються на встановленні між банками специфічних домовленостей про порядок і умови проведення цих операцій, що виражається у встановленні кореспондентських відносин.

Кореспондентські відносини - це комплекс можливих форм співпраці між банками. (3)

Кореспондентські відносини оформляються міжбанківськими угодами в формі двосторонніх договорів і листів, супроводжуваних поруч контрольних документів.

Валютна позиція - це співвідношення вимог (балансових і позабалансових) та зобов'язань (балансових і позабалансових) в кожній окремій іноземній валюті. (4)

Список використаних джерел

1. Энг Максимо В., Лис Фрэнсис А., Мауер Лоуренс Дж., Мировые финансы Москва «Дека» 1998 – 734с.
2. Круглов В.В. Основы международных валютно-финансовых и кредитных отношений Москва ИНФРА-М 1998 – с.431
3. Кіндрацька Л.М., Семеніченко Ю.К., Тюхляева М.Ю. Облік у банках КНЕУ Київ 2006 – с.403
4. Васюренко О.В. Облік и аудит у банках Київ «Знання» 2006 – с.595.
5. Girchenko, T., Ovsianikova, Y. (2016). Digital Marketing and its Role in the Modern Business Processes. *European Cooperation* 11 (18), 24-33.
6. Girchenko, T. & Kossmann, R. (2016). Implementation and development of digital marketing in modern banking business. *European Cooperation*, 12(19), 68-85.
7. Гірченко, Т.Д., Стратонов, С.А. (2011). Економічні проблеми розвитку будівництва житла в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 3, 12.
8. Гірченко, Т.Д., Стороженко, О.О. (2014). Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. *Збірник «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*, 1(16), 44-52.
9. Rajak, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.
10. Мельниченко, О. (2013). Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні. *Вісник Національного банку України*, № 1, 26 – 31.
11. Мельниченко О. (2013). Аудит електронних грошей в банках України // *Вісник Національного банку України*, № 3, с. 41 – 45.
12. Мельниченко О. В. (2013). Теоретичні засади електронних грошей. *Бізнес Інформ*, № 8, с. 284 – 290.
13. Мельниченко О. (2013). Аналіз використання альтернативних каналів

продажів та новітніх технологій у діяльності банків. Вісник Національного банку України, № 11, с. 37 – 42.

14. Лазаренко, Д. О. (2013). Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*, (1), 7-9.

15. Мельниченко О. (2013). Аудит систем електронних грошей на основі інтегрованої звітності банків. *Бізнес Інформ*, № 12, с. 301 – 305.

16. Лазаренко, Д., & Сіренко, С. (2016). Основні аспекти концепції стратегічного фінансового планування на підприємстві. *Економічний дискурс*, 2, 64-71.

17. Лазаренко, Д. О. (2012). Організація інформаційно-аналітичного процесу в системі управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. 45-47.

18. Мельниченко, О. В. (2013). Аудит інформаційної безпеки банку при роботі з електронними грошима. *Проблеми економіки*, № 4, с. 341 – 347.

19. Lazarenko, D. (2016). Socioeconomic indicators of energy-efficient development of the region. *European Cooperation*, 8(15), 88-93.

20. Мельниченко, О. В. (2015). Застосування методів теорії масового обслуговування в економічному аналізі операцій з електронними грошима. *Проблеми економіки*, №1, с. 274 – 279.

21. Melnychenko O., Hartinger R. (2016). Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку та аудиту. *Współpraca Europejska*, № 7(14), с. 9 – 19.

Скорописова Л.І.

старший викладач кафедри менеджменту
Донбаський державний педагогічний університет

СТАН ТА ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ В ДОНЕЦЬКОМУ РЕГІОНІ

Машинобудування є однією з провідних галузей національної економіки України. Рівень його розвитку – це один з основних показників економічного і промислового розвитку країни.

Продукція машинобудування не тільки безпосередньо задовольняє потреби споживачів, але і сприяє розвитку інших суміжних галузей, що дозволяє створювати замкнений цикл виробництва. Галузь має економічну вагу в міжнародному виробництві і торгівлі.

Донецька область – невід'ємна складова України із розвиненим громадянським суспільством; регіон, який прагне розбудувати сприятливе середовище для розвитку підприємницької діяльності, диверсифікованої, відкритої та конкурентоспроможної економіки, на основі інноваційних освітніх послуг та європейських цінностей і стандартів. Сьогодні вона переживає надзвичайно складний період свого розвитку. Протягом 2014 - 2016 років соціально-економічний розвиток області відбувався в умовах системної кризи в економіці, енергетиці; при високому рівні безробіття; напруженої суспільно-

політичної ситуації; проведенні активних бойових дій з пошкодженням об'єктів житлової, дорожньо-транспортної, промислової та соціальної інфраструктури, а також при підвищенні навантаження на систему надання соціальних послуг через переміщення населення з території, тимчасово непідконтрольної українській владі. Враховуючи ці умови на території області за цей період найбільший збиток нанесений підприємствам добувної, хімічної промисловості, гірничо-металургійного комплексу і машинобудування.

Слід відзначити активізацію певних чинників які суттєво посилили кризове становище машинобудування та сповільнюють його розвиток.

Серед зовнішніх – це: руйнування виробничих потужностей і транспортної інфраструктури; втрата міжгалузевих, логістичних зв'язків, а саме порушення налагоджених зв'язків «сировина-виробництво-збут» з іншими регіонами країни; надмірна залежність від зовнішньої кон'юнктури на ринках основних експортних товарів; недостатнє забезпечення сировиною та матеріалами галузі; складність державного контролю за економічною взаємодією; вплив інвестиційного капіталу; нестійка експортна динаміка; ризики здійснення господарської діяльності в зоні антитерористичної операції; дефіцит бюджетного ресурсу на підтримку розвитку підприємств галузі тощо.

Також на діяльність підприємств цієї галузі мають вплив внутрішні фактори і серед основних можна назвати наступні: низький рівень завантаження виробничих потужностей підприємств; застарілі основні виробничі фонди; висока енерго - та матеріалоемність виробництва, що стало причиною різкого зростання собівартості; брак обігових коштів модернізації основних фондів; низький рівень інноваційної активності підприємств та їх інвестиційна привабливість; низька конкурентоспроможність видів продукції підприємств; недостатня кількість кваліфікованих робітників та втрата російських ринків збуту через ускладнення політичних відносин між країнами.

Аналіз стану діяльності підприємств машинобудування доцільно здійснювати за показниками індексу виробництва; обсягу реалізації виробленої продукції; індексу цін виробленої та реалізованої продукції; обсягу експортно-імпортних операцій; наявності й ступеня зносу основних засобів та вкладених інвестицій в основний капітал; рентабельності операційної діяльності, прибутку до оподаткування та чистого прибутку. Результати аналізу дають змогу визначити причини уповільнення розвитку, наявність та стан ресурсів, обсяги здійснення експортно-імпортних операцій та фінансово-інвестиційних процесів. На основі отриманих результатів аналізу керівники підприємств і профільні органи державної влади можуть ухвалювати ефективні управлінські рішення та визначити завдання щодо покращення діяльності та розвитку підприємств машинобудування.

Такими завданнями можуть бути: реалізація інвестиційних проектів у залучення інвестицій в економіку області для реалізації проектів з відновлення інфраструктурних об'єктів, пошкоджених під час проведення антитерористичної операції; продовження та розширення співпраці з

міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями; підвищення рівня наукових розробок у галузі машинобудування; завантаження виробничих потужностей машинобудівних підприємств області; підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок нових технологій, обладнання та підвищення професійного рівня працівників; зниження витрат на виробництво та вдосконалення технологічних процесів; закріплення на ринках збуту шляхом розширення номенклатури та переліку послуг з ремонту і обслуговування обладнання; поширення впровадження систем управління якістю, екологічного управління та інших систем управління відповідно до міжнародних стандартів тощо.

Критерієм ефективності при реалізації завдань з поліпшення машинобудування Донецької області повинно стати збільшення обсягу промислового виробництва у порівнянних цінах 2017 р. до 2016 р. на 1,6%, у тому числі в машинобудуванні на 2,0%.

Соколенко Т.М.

канд. пед. наук, доцент

ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”

Сорока М.В.

студент 5 курсу спеціальності

„менеджмент і адміністрування”

ДО ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ

З погляду забезпечення еволюційного розвитку господарських взаємовідносин між Україною та сусідніми з нею постсоціалістичними державами ЄС, найбільш показовим є окреслення основних проблем та дослідження механізмів активізації економічного співробітництва між Україною та Польщею, яке формувалося протягом тривалого історичного періоду, а впродовж останнього десятиліття зазнало відчутних структурно-інституційних змін у зв'язку зі вступом Польщі до ЄС.

Польща залишається одним із головних стратегічних партнерів України на європейському континенті, насамперед щодо підтримки її зусиль, пов'язаних із наближенням до ЄС та можливим майбутнім членством у цьому об'єднанні. Незмінність такої позиції впродовж тривалого часу набула для України важливого значення як у контексті успішної реалізації політики європейської інтеграції, так і щодо розвитку двостороннього економічного співробітництва з Польщею. Тому українсько-польське економічне співробітництво виступає об'єктом першочергової уваги з погляду виявлення резервів удосконалення господарських взаємовідносин України з постсоціалістичними країнами – членами ЄС на сучасному етапі європейської інтеграції. Це стосується як державної політики загалом, так і окремих її складових, зокрема макроекономічної, регіональної та соціальної.

Враховуючи все викладене, потрібно констатувати, що оптимізація українсько-польського економічного співробітництва в усіх його вимірах, починаючи від узгодження принципів зовнішньої політики і закінчуючи співпрацею у транскордонній площині, є однією з найактуальніших наукових проблем як з погляду налагодження ефективних механізмів наближення України до ЄС, так і щодо формування відповідного теоретичного підґрунтя та практичного інструментарію її двосторонніх взаємовідносин із сусідніми постсоціалістичними країнами – членами ЄС в умовах європейської інтеграції.

Одним із головних складників українсько-польського економічного співробітництва є співпраця в торговельно-економічній сфері. За даними Держкомстату України, за останні десять років обсяги зовнішньої торгівлі товарами України з Республікою Польща зросли на 136 % від рівня 2005 року і становили у 2015 році 5712433,4 тис. дол. США.

Республіка Польща є найбільшим торговельним партнером України серед країн Центрально-Східної Європи та займає за результатами 2015 року четверте місце серед країн світу.

Існує значна асиметрія у взаємній торгівлі України і Польщі. Експорт товарів до Польщі зменшився на 8 %, тоді як імпорт виріс на 12 %. Навіть у торгівлі послугами, яка є для України дуже важливою і за якою вона має загальне позитивне сальдо, з Польщею також негативне сальдо.

Місце України у зовнішній торгівлі Польщі скромніше: на експорт до України припадає 2,9 % всього експорту Польщі, а імпортується з України тільки 1,2 % загального обсягу імпорту.

Зовнішня торгівля Польщі загалом повністю переорієнтована на ринки високо розвинутих країн, особливо за показником експорту.

Відзначимо, що для Польщі Україна виступає одним із найважливіших ринків збуту послуг: адже в експорті послуг Польщі Україні належить четверте місце після Німеччини, Нідерландів і США, і до України продається 4,5 % усіх польських послуг. Перевага у торгівлі послугами з українського боку зафіксована лише в послугах залізничного транспорту, де Україна має позитивне сальдо. Найголовнішою статтею польського експорту послуг до України є подорожі, за якими Україна займає 2 місце після Німеччини з часткою майже 14 % в загальному експорті подорожей Польщі. Важливе місце займає продаж до України торгово-посередницьких послуг, де на експорт до України припадає 5,6 %. Це четверте місце після Німеччини, Нідерландів та Ірландії в польському експорті цих видів послуг.

Республіка Польща виступає стратегічно важливим в економічному відношенні партнером України у торгівлі товарами і послугами, а також в усіх інших формах міжнародних економічних відносин. У політичному розумінні на Польщу покладаються особливі надії як на дієвого симпатика процесів української інтеграції в європейське співтовариство. Потенціал взаємної торгівлі Польщею використовується значно ефективніше, ніж Україною, через що сформувалася помітна асиметрія у торговельно-економічних зв'язках.

Необхідно вирішити питання достовірності даних зовнішньоторговельної статистики, позаяк існують величезні відмінності у величинах експорту-імпорту з обох боків кордону. На нашу думку, достовірнішими є дані польської статистики, на які в основному і спирався автор цієї статті.

На відміну від більшості країн ЄС, в Польщі, що динамічно розвивається, не лише нема перенасиченості ринку праці, але й спостерігається недолік додаткових робочих рук в окремих галузях. Найчастіше українські мігранти подають польським працедавцям найбільшу кількість заявок на працевлаштування у сфері сільського господарства, будівництва, а також домогосподарства. Дефіцит робочої сили у вказаних галузях викликаний міграцією за рубіж великої кількості працездатних поляків, особливо у Великобританію

Список використаних джерел:

1. Державний комітет статистики України.// інтернетний ресурс Ukrstat//org
2. Yearbook of foreign trade statistics of Poland, 2015.

Spivak Ya. O.

Ph.D., assistant professor of management

Chelombitko A. V.

researcher higher education degree bachelor

2 course in «Accounting and Administration»

MODERN MANAGEMENT CONCEPTS EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The problem of mutual correspondence of certain changes in the education-upbringing process and in the system of management of the general-education establishments (GEE) comes into force at the present stage of development of the general secondary education in Ukraine. The emergence of general-education establishments of different types, substantive work concerning the introduction of personally-oriented education, organization of profile education of different types, conditions for the external independent evaluation and so on – require constructing the effective systems of management with the use of certain technologies adequate to the processes that take place in education at present.

In the majority of works of the scientists (Yu.K.Babans'kyi, E.S.Bereznyak, V.I.Bondar, L.I.Danylenko, G.V.Elnikova, Yu.A.Konarzhivs'kyi, V.I.Maslova, V.S.Pikelna, M.L.Portnova, M.M.Potashnyk, P.I.Tretiyakova and others) the management of general-education establishment is considered as the purposeful coordinated mutually supplemented system of actions of the governing and guided controlled subsystems for reaching the aim previously put forward. But from the view point of the theory of systems, managing the general-education establishment manifests itself as a technological process of influence upon the wholesome, open, dynamic social-economic system.

At the same time analysis of the modern state of functioning the GEE and the use of managerial technologies permitted to make concrete the contradictions between contemporary demands to functioning and development of GEE and technologies of management which are used by Headmasters of educational establishments; between the tempos of development of the governing and guided subsystems; between real state of managing the GEE and the level of habits and skills of the subjects of management in regard to the application of administrating technologies in their activities; between the competence level of Headmasters at the GEE and the necessity to take decisions under the conditions of instability and changeability of situations.

In this connection the problem of managing the educational processes is rather actual because school practice testifies to the insufficient preparedness of school Headmasters for professional administrative activities.

Essential modernization of the educational system foresees first of all the renewal of managing activities of school Headmasters. New conditions of life reveal the need and necessity to construct individualized competitive educational policy. The Headmaster of educational establishment plays the key role in this process. He stays in the centre of the social-economic and pedagogical changes, coordinates, directs the work of teachers on the staff; the degree of successful work of educational institution on the whole depends upon his economic literacy, initiativeness and his ability to take independent decisions of strategic and tactic character.

It is generally known that managing the general-education establishment is a complex dynamic process, a system of pedagogical influences with its peculiarities, namely: dynamics (flexibility); stability of process; cyclic character and succession of managerial processes and discreteness.

Management as the inseparable part of the pedagogical system of educational establishment and its system-forming base has objective nature, but according to the mechanism of realization it is a subjective process. Management may chiefly be intuitive or based upon theoretical foundations of science. In this connection it's extremely important to define the co-relation of practice and theory of management.

In Ukraine the problems of managing the educational establishments were investigated by such scientists as L.I.Danylenko, G.A.Dmytrenko, G.V.Elnikova, O.I.Marmaza, E.M.Pavlyutenkov, V.V.Kryzhko, E.M.Khrykov and others. But almost all of them state that the elaboration of the problem of managing the educational establishment is at present at the elementary level [1, p.6].

It should be noted that the peculiar feature of development of the theory of managing the educational systems in foreign countries is that it is based upon different social, pedagogical and psychological theories. It led to the conceptualization of development of the theory of managing the educational establishment; undoubtedly this point may be considered its main peculiarity.

It should also be noted that conceptualization of the theory of managing the educational establishment didn't become a peculiar feature of home science. It is connected with the fact that our scientists orient fully on the provisions of the general

theory of management and theory of social management. Really the essence of many scientific works touching upon school problems consisted in shifting the general provisions of the theory of management to educational sphere. And the peculiarities of educational establishments were taken into account mainly not on the conceptual but on the technological level.

There are four main conceptions of management in the western theory of managing the educational establishments [4, p.146].

The first of them appeared at the beginning of the XXth century. It is grounded on the criteria of economic efficiency of educational establishment. In the framework of this conception the educational institution is considered as a closed, mechanistic, rational system, and managing this system is aimed at ensuring its efficiency.

The second conception is based upon the criteria of pedagogical efficiency. It is grounded on the provisions of psychological science, and in the analytical aspect it is based upon the analysis of experience of administrators working at educational establishments oriented on the principles of behaviorism. The representatives of this conception consider the educational organization as a half-open, organic, natural system; managing this system is aimed at the integration of its constituent elements with the aim of optimizing their functioning. The accent in this model is made on human relations and managerial behavior.

The third model of management is based upon the criteria of flexibility. In the conceptual plane it is based upon: the theory of managing the development, theory of developing the organizational structures, theory of chance, and theory of institutional development. Adherents of this conception consider the educational organization as an open and adaptive system. In the process of managing this system the main significance is attached to the situational variables of the external surrounding with the aim of providing the political flexibility of the system.

The fourth model of management is based upon the criteria of relevance. Its starting points are the provisions of existentialism, dialectic method, critical realism and theory of human relations. In the framework of this model the educational organization is considered as the wholesome system of interacting elements; in the process of managing the system the specialists rely on consciousness and criticism of subjects, contradictions and unity of purposes in the context of cultural relevance.

At present the models of management based on the criteria of flexibility and cultural relevance are considered as the most updated.

The investigation of administrating the educational establishment from the view point of its structure of management permits to ascertain the fact that in the mutually connected net of positions – the governing and the guided subsystems, the first one plays the leading role. The structure of this subsystem in the majority of general education establishments has four levels of management, namely: the first level – school Headmaster appointed by the state organ of power or elected by the staff; the heads of school council, pupils' committee, and social organizations. This level defines the strategic directions of school development.

The second level includes: deputy directors of school, social pedagogue, school psychologist, a person responsible for the organization of the socially-useful labor, senior pioneer leaders, assistant of the Headmaster in economic matters as well as organs and associations participating in self-governing activities.

Teachers, educators, tutors – all those who carry out the managerial functions in regard to pupils and their parents, children's associations and clubs in the system of out-of-class work are included into the third level.

The organs of class and general-school pupils' self-governing bodies comprise the fourth level. This level testifies to the subject-subjective character of relations between teachers and pupils.

In this hierarchic scheme each of the above-mentioned level of the subject of management serves at the same time as the object of management in relation to higher levels.

In the guiding subsystem the chief place belongs to the pupils' body. Two levels of management vertically are distinguished in this subsystem: general school body and class body. Horizontally the guided subsystem is represented by pupils' social organizations, creative associations, circles, clubs, sporting sections, and further guided subsystem reflects the diversity and unity of the kinds of pupils' activities (educational, research, socially-useful and sporting).

Everything mentioned above led to the conclusion about the necessity to work out the conception of managing the general-education establishment; the conception should reflect most fully the essence of this phenomenon and in the most natural way synthesize in itself the achievements of the home and foreign theory and practice of management.

General-education establishment as the object of management is a complex open social-pedagogical system that regulates its activities with outside surrounding.

Managing the general-secondary establishment is based upon provisions of the theory of management. Its main constituent parts are certain tendencies and regularities correspondent to them, and principles of managing the general-education establishments connected with them. The fulfillment of management in accordance with the requirements that follow the elaborated rules and principles entirely depends upon the managing activities of Headmasters of educational establishments.

The tendencies of development in managing the educational institution are defined by the progress and condition of the state management, by social and economic processes in a society. But the system of education in Ukraine is the main factor that influences the processes of management in educational establishments; it reflects all the phenomena that take place in the state and outside its borders.

References:

1. Andrushchenko V.P. State-Social Character of Management in Education / V.Andrushchenko // Higher Education of Ukraine, 2011. - №3. – p.5-8 – Bibliogr.: 3 titles. – Ukr.

2. Baeva O. State-Social Basis of Managing Higher Education in the USA in the Context of Experience for Higher Educational Establishments of Ukraine / O.Baeva // Education and Management. – 2010. - №1. – p.143-149. – Bibliogr.: 15 titles. – Ukr.
3. Bondar V. Management in Formation of Teacher's Professional Competence / V.Bondar, I.Shaposhnikova // Education and Management. – 2006. - №2. – p.20-27. – Bibliogr.: 5 titles. – Ukr.
4. Pikelna V.S. School Management. – Kharkiv: Osnova, 2004. – 112p.
5. Khrykov E.N. Theory and Practice of School Management / Khrykov E.N. – Lugansk, 1997.

Степаненко Л.В.

канд. психол. наук, доц.

Донбаський державний педагогічний університет

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ

Розвитку особистості сприяє не тільки індивідуалізація, а і мотивація професійної діяльності. Ефективність праці багато в чому визначається тим, наскільки обґрунтована сутність мотивації. Область діяльності «людина-людина», до якої відноситься професія менеджменту, висуває певні вимоги до структури і рівня розвитку професійних якостей, мотивів, що пов'язані з інтересами, особистісною успішністю та задоволеністю своєю працею.

Мотивація є невід'ємною частиною структури діяльності. В проблемі мотивації розглядаються такі явища як мотив та потреба. Мотив породжується системою потреб людини, в яких відображене прагнення до тих умов, без яких неможливо підтримувати нормальний фізичний і психічний стан людини.

Як зазначає Є.П. Ільїн, мотив – це результат мотивації, який представляє собою внутрішню психологічну активність, що організує і планує діяльність і поведінку, в основі якої лежить необхідність задоволення потреби [1].

В теорії домінування мотивів А. Маслоу, в ієрархічній послідовності закладені базові потреби, життєво необхідні, які представляють рівні мотивації. Кожен вищий базовий рівень мотивації може проявитися лише тоді, коли задоволені потреби нижчого рівня. Найнижчий базовий рівень складають фізіологічні (органічні) потреби. Наступні рівні включають потреби безпеки і захисту, потреби любові, в повазі і самоповазі, що спрямовані на знаходження впевненості в собі, на досягнення, волю, незалежність, компетентність. Потреби в повазі пов'язані з мотивами престижу, статусу, репутації, визнання, слави, оцінки. Задоволення потреб цього рівня породжує почуття власної гідності, усвідомлення своєї корисності і необхідності. При достатньому ступені задоволеності потреб чотирьох попередніх рівнів виникає потреба в самоактуалізації. Самоактуалізація – це прагнення людини до актуалізації діяльності [3].

Для пояснення досягнень у діяльності В.Вайнер визначає причини успіхів і невдач. Ці причини оцінюються за двома параметрами: локалізації і стабільності. Два параметри визначають класифікацію можливих причин успіхів і невдач: складність виконуваного завдання (зовнішній стійкий фактор успіху); старання (внутрішній, мінливий фактор успіху); випадковий збіг обставин (зовнішній фактор успіху); здібності (внутрішній, стійкий фактор успіху) [2]. Люди схильні пояснювати свої успіхи і невдачі у вигідному для збереження і підтримки своєї діяльності. Якщо людина нагороджується за щось, вона вважає що робила за власним бажанням, сприймає винагороду як зменшення внутрішніх стимулів до діяльності. Якщо людина не одержує винагороди за нецікаву роботу, то навпаки, внутрішня мотивація до неї може підсилюватися [1].

У результаті дослідження мотивації досягнення у менеджерів ми використали методику А. Мехрабіана. Нами було виявлено, що на мотивацію досягнення успіху спрямовано 53,3% менеджерів від загальної кількості досліджуваних. Середній показник мотивації досягнення у менеджерів становить 179 балів.

На мотивацію запобігання невдачі спрямовано 33,3% досліджуваних менеджерів. Середній показник мотивації у продавців-консультантів 120 балів. Середній рівень мотиваційної тенденції виявлений у 20% менеджерів від загальної кількості досліджуваних. Середній показник мотивації у менеджерів становить 47 балів.

У результаті проведеного експериментального дослідження діагностики особистісної успішності і задоволеності працею було встановлено, що 20% менеджерів достатньо задоволені працею. Особистісне задоволення працею характеризується загальним задоволенням місцем роботи, умовами, професійною компетентністю керівництва, можливістю підвищувати свої професійні здібності. В характеристику задоволення працею входили показники: задоволення зарплатнею та можливість підвищити свої професійні здібності. Також задоволені своєрідністю взаємозв'язків між членами колективу, яка показує міру збігу оцінок, установок і позицій групи до виконання завдань значимих для діяльності.

33,3% менеджерів неповністю задоволені своєю працею, умовами праці, вважають, що їм недостатньо умов для особистісного розвитку. Тільки 13,3% менеджерів незадоволені працею. Це пояснюється, насамперед, їх індивідуально-психологічними особливостями, умовами життєдіяльності, статусним аспектом, складністю виконання праці, перерозподілом прибутків.

Отримані дані дозволяють зробити висновок про середній рівень задоволеності працею менеджерів. Показники задоволеності працею мають не тільки зовнішні цілі, тобто виконання своєї роботи і своїх обов'язків, розкриває і внутрішні показники задоволення працею, що реалізується у задоволенні соціальними і духовними потребами людини. До таких потреб відноситься вміння використовувати свої професійні навички, прийоми комунікації.

Аналіз показників залежності задоволеністю працею у менеджерів від рівня мотиваційної тенденції показали, що домінування мотивації досягнення успіху позитивно впливає на задоволеністю працею менеджерів. При цьому їх успішність відповідає високому рівню при середньому рівні мотиваційної тенденції.

На підставі проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки. При вивченні мотивації досягнення успіху було виявлено, що на мотивацію досягнення успіху спрямовано більшість менеджерів. Домінування мотивації досягнення успіху позитивно впливає на показник задоволеністю працею.

Список використаних джерел:

1. Ильин Е.П. Мотив и мотивация / Е.П.Ильин. – СПб: Питер, 2001. – 752с.
2. Кирилюк А.С. Категория активности: мировоззренческие и методологические функции. – К.: Наукова думка, 1985. – 126 с.
3. Маслоу А. Психология бытия: пер. с англ. О.О.Читстякова / А.Маслоу. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 1997. – 304 с.

Трушкіна Н.В.

Інститут економіки промисловості
НАН України, м. Київ

РОЗВИТОК СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМИ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ РИНКІВ

Глобалізація є важливою тенденцією розвитку сучасної світової економіки, яка виявляє необхідність уточнення стратегії вдосконалення світових господарських зв'язків, посилення взаємодії національних економік на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та узгодження принципів регулювання, створення гнучкого ринку товарів.

Головним завданням зовнішньоекономічної політики України в умовах глобалізації ринків є розробка оптимальної взаємодії національної та світової економіки у контексті бурхливих і швидкоплинних змін і трансформацій.

У рейтингу глобальної конкурентоспроможності, підготовленого Всесвітнім економічним форумом, Україна посіла у 2016 р. 85-е місце серед 138 країн світу (у 2012 р. – 73-е серед 144 країн світу), тоді як Польща – 36-е місце (у 2012 р. – 41-е). У 2016 р. за показниками «розмір іноземного ринку» Україна посіла 38-е місце, «розмір внутрішнього ринку» – 48-е, «ефективність ринку товарів» – 108-е, «якість умов попиту» – 83-е, «ширина ланцюга створення вартості» – 97-е, «управління міжнародним розповсюдженням» – 91-е, «межі маркетингу» – 80-е, «якість транспортної інфраструктури» – 91-е, «наявність новітніх технологій» – 93-е, «прямі зовнішні інвестиції та передача технологій» – 115- місце серед 138 країн світу [1].

Відповідно до Цілей сталого розвитку на 2016–2030 роки ключовими заходами зі створення стійкої інфраструктури, сприяння сталій індустріалізації та інноваціям визнано посилення інтеграції промислових підприємств до виробничо-збутових ланцюжків та ринків [2].

З метою розширення та спрощення доступу українських товарів на ринки держав-членів ЄС, згідно зі Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», доцільним є приведення системи технічного регулювання у відповідність з європейськими вимогами та завершення реформування системи державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів [3].

Отже, на сучасному етапі актуальним є створення таких умов, які б дали змогу вітчизняним промисловим підприємствам одержувати максимальні вигоди з організації виробничо-збутової діяльності з урахуванням специфіки розвитку глобального середовища, підтриманням оптимального рівня витрат і зростанням якості обслуговування споживачів.

За індексом ефективності логістики (показник використовується для оцінки ефективності міжнародних ланцюгів поставок), Україна посіла в 2016 р. 80-е місце серед 160 країн світу (у 2014 р. – 61-е місце). Найгірше Україну оцінено за показником митної обробки вантажів (116-е місце). Найкраще Україну оцінено за показником своєчасності доставки вантажів у пункти призначення (54-е місце). За 2007–2016 рр. динаміка індексу ефективності логістики в Україні була наступною: найвище значення показника одержано в 2014 р (61-е місце), найнижче – в 2010 р. (102-е місце) [4].

За даними Державної служби статистики України, обсяг експорту товарів скоротився за 2006–2015 рр. на 0,8%, або з 38,4 до 38,1 млрд дол. США, імпорту – на 16,7%, або з 45 до 37,5 млрд дол. США. У 2006 р. обсяг імпорту перевищував експорт товарів у 1,2 рази (негативне значення сальдо у сумі 6,7 млрд дол. США). У 2015 р. обсяг експорту перевищував імпорт на 1,6%, тому сальдо мало позитивне значення у розмірі 0,6 млрд дол. США [5].

Як показує аналіз статистичних даних, обсяг експорту товарів України з країнами ЄС зріс за 2006–2015 рр. на 7,4% – з 12,1 до 13 млрд дол. США, імпорту, навпаки, зменшився на 5,6% – з 16,2 до 15,3 млрд дол. США. Спостерігається тенденція перевищення імпорту товарів над експортом: у 2006 р. цей показник складав 1,34 рази, у 2015 р. – 1,18 рази [6].

За 2006–2015 рр. обсяг експорту послуг України збільшився на 27,3%, або з 7505,5 до 9551,1 млн дол. США, імпорту – на 34,9%, або з 3812,4 до 5144,4 млн дол. США. При цьому в 2006 р. експорт послуг перевищував імпорт у 1,97 рази, в 2015 р. – в 1,86 рази. За цей період зростання сальдо становило 119,3% – з 3693,1 до 4406,7 млн дол. США [7]. Аналіз свідчить про тенденцію збільшення обсягу експорту послуг України з країнами ЄС на 28,9%, або з 2271,8 до 2927,9 млн дол. США, імпорту – на 53,3%, або з 1794,3 до 2750,1 млн дол. США. Перевищення експорту послуг над імпортом становило в 2006 р. 1,27 рази, у 2015 р. – 1,06 рази [8].

За 2006–2015 рр. обсяг експорту транспортних послуг скоротився на 2,3% – з 5354,7 до 5230,8 млн дол. США, імпорту зріс на 45,4% – з 789,0 до 1147,3 млн дол. США. За цей період значення сальдо зменшилося на 10,6%, або з 4565,7 до 4083,5 млн дол. США. Частка обсягу експорту транспортних послуг у загальному обсязі експорту послуг знизилася на 16,5% – з 71,3 до 54,8%. Питома вага імпорту транспортних послуг у загальному обсязі імпорту послуг збільшилася на 1,6% – з 20,7 до 22,3% [9].

Загальний обсяг вантажопотоку (експорт, імпорт і транзит вантажів) зменшився в 2015 р. порівняно з 2009 р. на 18,8%, або з 400,4 до 325,2 млн т. Це відбулося за рахунок суттєвого скорочення обсягу вантажопотоку трубопровідним транспортом на 65% (з 175,6 до 61,4 млн т) і морським – на 55,7% (з 4,27 до 1,89 млн т). За 2009–2015 рр. обсяг вантажопотоку автомобільним транспортом зріс на 53,9%, або з 16,1 до 24,8 млн т, залізничним – на 13,1%, або з 128,9 до 145,9 млн т.

Частка обсягу вантажопотоку трубопровідним транспортом у загальному обсязі вантажопотоку зменшилася за 2009–2015 рр. на 25% – з 43,9 до 18,9%, морським – на 0,5%, або з 1,1 до 0,6%. Питома вага обсягу вантажопотоку залізничним транспортом у загальному обсязі вантажопотоку збільшилася з 32,2 до 44,9%, або на 12,7%, автомобільним з 4 до 7,6%, або на 3,6%.

За 2009–2015 рр. обсяг експорту вантажів зріс на 36,3% (з 134,3 до 183 млн т), обсяг імпорту, навпаки, знизився на 36,6% (з 88 до 55,8 млн т), транзиту вантажів – на 51,5% (з 178,1 до 86,4 млн т). При цьому частка експорту вантажів у загальному обсязі вантажопотоку збільшилася на 22,8%, або з 33,5 до 56,3%. Питома вага обсягу імпорту вантажів у загальному обсязі вантажопотоку знизилася на 4,8% – з 22 до 17,2%, транзиту вантажів – на 18% – з 44,5 до 26,5% [10, с. 4].

Отже, серед особливостей сучасних умов господарювання підприємств слід вказати їх інтернаціоналізацію, глобалізацію ринків товарів і послуг, динамічний розвиток комп'ютерних та інформаційних технологій. Для ефективного функціонування в інституціональному середовищі підприємства мають бути адаптивними, швидко реагувати на зміни кон'юнктури глобальних ринків. Все це вимагає впровадження комплексу різних логістичних концепцій, які є системою поглядів на раціоналізацію господарської діяльності за рахунок оптимізації матеріальних, фінансових, інформаційних, трудових, сервісних потоків і удосконалення управління міжнародними ланцюгами поставок і процесами збутової діяльності підприємств в умовах глобалізації ринків.

До основних логістичних технологій можна віднести: *MRP* (концепція планування потреб/ресурсів), *ERP* (управління ресурсами підприємства), *OPT* (оптимізована виробнича технологія), *SCM* (управління ланцюгом поставок), *CRM* (управління взаємовідносинами зі споживачами), *QR* (концепція «швидкого реагування»), *ECR* (система організації господарських зв'язків виробників продукції і торгівельних підприємств), *LP* (концепція «ощадного виробництва»), *DDT* (концепція «реагування на попит»), *DRP* (система планування дистрибуції продукції та ресурсів у розподілі), *WMS* (система

управління складом), *E-SKLAD* (автоматизована система управління складом), *CALS-технології* (концепція інтегрованої логістичної підтримки) тощо.

За оцінками експертів, впровадження інформаційних і логістичних технологій при організації міжнародних ланцюгів поставок сприятиме скороченню витрат на збут, маркетинг і підтримку клієнтів на 10–15%; підвищенню точності прогнозування продажів до 80%; зменшенню часу на виконання поточних операцій на 25–30%; зростанню прибутковості продажів на 15–20%; підвищенню якості документообігу.

Список використаних джерел

1. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2016–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>.
2. Цілі сталого розвитку на 2016–2030 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
3. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/print1443640573621204>.
4. Індекс ефективності логістики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ekonomika.eizvestia.com/full/638-indeks-effektivnosti-logistiki-2016>.
5. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2006–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС у 2006–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Географічна структура зовнішньої торгівлі України послугами у 2006–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Зовнішня торгівля України послугами з країнами ЄС у 2006–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Структура експорту–імпорту за видами послуг у 2006–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Експорт, імпорт і транзит вантажів за 2014 рік: стат. бюлетень. – К.: Держ. служба статистики України, 2015. – 58 с.
11. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.
12. Pająk, K., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). Modern trends of financial sector development under the virtual regionalization conditions. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(21), 204-217.
13. Payonk, K., Lyashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2015). Operation of a business entity in the context of globalization. *Economic Herald of the Donbas*, 4 (42), 18-23.
14. Ivanov, S., Lyashenko, V., Tolmachova, H., & Kvilinskyi, O. (2016). Właściwości modernizacji sfery przedsiębiorczej w kontekście państwowej polityki

gospodarczej na Ukrainie. *Współpraca Europejska*, 3(10), 9-34.

15. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

16. Ivanov, S., Liashenko, V., Kamińska, B., & Kvilinskyi, O. (2017). A concept of modernization evaluation. *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*, 12(19), 86-101.

17. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

18. Yakubovskiy, M., Lyashenko, V., Kamińska, B., Kvilinskyi, O. (2017). *Economy modernization of industrial regions (based on the example of Ukraine)*. Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Consilium Sp. z o.o., 12-29.

Федь В.А.

завідувач кафедри культурології, естетики та історії,
доктор філософських наук, професор

СИНЕРГЕТИКА В СИСТЕМНОМУ МЕТОДІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Синергетичний підхід виступає різновекторним, однак дотично до уподобаної деконструктивізму теми хаосу, може використовуватись в контексті системного методу аналізу культурології, що дозволяє усвідомити хаотичні процеси культуротворчої динаміки як їх потенційну впорядкованість (фрактальний розвиток). Синергетика виникла у лоні “точних” наук, насамперед математики, та мала широке розповсюдження. Фрактал (лат. fractus — подрібнений, дробовий) — нерегулярна, самоподібна структура. В широкому розумінні фрактал означає фігуру, малі частини якої в довільному збільшенні є подібними до неї самої. Термін фрактал було введено в 1975 році Бенуа Мандельбротом. Як зазначає Р. М. Кроновер, “здавалося б, два таких різних математичних об'єкти, як фрактали та хаос, слід вивчати окремо одне від одного, адже теорія фракталів спирається на геометрію і теорію розмірності, а теорія хаосу є розвитком теорії динамічних систем. З іншого боку, між ними існує певний взаємозв'язок, який часто губиться в деталях викладу кожної з теорій” [2, 5].

На думку Д. П. Кратчфілда, Д. Д. Фармера, Н. Х. Паккарда, Р. С. Шоу, в хаосі є порядок, а в основі будь-якої випадковості лежить деяка геометрична структура. Хаос визначає принципові обмеження на можливість прогнозування, однак, у той самий час передбачає причинно-наслідкові зв'язки там, де раніше неможливо було б їх помітити: “хаос дозволяє знаходити порядок у настільки

різних системах, як атмосфера, водопровідний кран, що підтікає, або серце. Це революційне відкриття торкнулося багатьох галузей науки [1, 16]. Отже синергетика в цьому плані намагається зробити крок, що випереджає деконструктивізм. Теорія динамічних систем, започаткована ще у працях Анрі Пуанкаре (1854 – 1912), стала свого роду синтезуючою основою, яка дозволила, з одного боку, об'єднати різні методи аналізу в межах однієї науки, в даному разі – культурології, а з іншого, створити універсальну міжпредметну парадигму, яка опікується побудовою моделей різних наукових систем. Названа моделююча складова синергетичного методу виступає основою, яка може і повинна використовуватись у дослідженні (і моделюванні) культуротворчих процесів. Синергетичний підхід доповнює системний метод та виступає його певною синтетичною основою. За задумом одного із засновників названого методу Г. Хакена у синергетиці "...досліджується спільна дія багатьох підсистем, внаслідок якої на макроскопічному рівні виникає структура й відповідне функціонування" [3, 15].

Синергетичний підхід використовується в культурології, оскільки він, серед іншого, на нашу думку найбільш ефективно розкриває системний аналіз "хаосмосу" сучасних культурних практик. В принципі, протягом історії практика завжди випереджала теорію та потребувала свого осмислення, але концепт «постсучасності» ще збільшує відстань між ними та виникає остаточний розрив, коли, наприклад, духовність, світогляд втрачають зв'язок з практичною діяльністю, зокрема економічною, "недискурсивною". "Хаосмос" культурних практик на сучасному етапі може не вписуватися у світоглядні парадигми як "космос". Натомість метод фрактального аналізу та його модифікації можуть прислужитися у виробленні системи як послідовній спробі їх осмислення.

На наш погляд, синергетика наслідує внутрішній принцип системного методу, а саме – принцип поєднання різних методологій, натомість зовнішньою формою реалізації цього внутрішнього принципу є організація, зокрема впорядкування структури і функціонування. Названий метод формує альтернативність, поліваріантність методологічних шляхів аналізу такої складної системи як культуротворчі процеси, відкриває нові принципи управління, що базуються на організації незначних за силою впливів та завдячуючи спеціальному фрактальному методу синергетики (як методу в методі) дозволяє виявити внутрішню структуру культуротворчих процесів.

Отже якщо структурно-функціональний метод виявив закономірність посилення функціональної диференціації з розвитком культуротворчих процесів, яка, на наш погляд, виступає ефективним способом структурування хаосу, зовнішньою стороною чого може бути образ, скажімо: "структура – текст", то, деконструктивізм розчиняється у множинності "текстів – контекстів", що вже є підставою ризоматики, методологічні принципи якої будуть сформовані дещо пізніше. Якщо синергетика виявила метод фрактального аналізу як раціонального способу структурування хаосу, то метод

ризми постмодернізму висвітлює такі особливості “систематизації” хаосу, які на наш погляд, виявляються у принципах ризми сформульованих Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі та підсумованих Тимоті С. Мерфі.

Таким чином, синергетичний напрямок розуміння світу виступає вкрай важливою моделлю пояснення сучасних культуротворчих процесів та органічно входить в системний метод культурологічного аналізу. Теорія фракталів, як і теорія “нерівновагових середовищ” та деякі інші позиції синергетики, співзвучні основним положенням західноєвропейського постмодернізму, зокрема теорії ризми та симулякру та повинні використовуватись у їх органічній взаємодії в системному методі аналізу.

Список використаних джерел:

1. Кратчфилд Дж. Хаос. / Дж.Кратчфилд, Дж. Фармер, Н. Паккард, Р. Шоу // В мире науки. – 1987. – № 2. – С.16 – 28.
2. Кроновер Р. М. Фракталы и хаос в динамических системах. Основы теории / Р. М. Кроновер. – М. : Постмаркет, 2000. – 352 с.
3. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. – М. : Мир, 1985. – 423 с.

Харазішвілі Ю.М.

д-р екон. наук,
Інститут економіки промисловості
НАН України, м. Київ

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПРОГНОЗИ

Проблеми тіньової економіки постійно перебувають у центрі уваги урядів і вчених більшості країн світу. Поширення тіньової економіки поряд із макроекономічною розбалансованістю та обмеженістю ресурсів визнані Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) ключовими глобальними ризиками майбутнього десятиріччя [1]. Тіньова економіка – це настільки ж важливе, наскільки і спірне (і щодо її складу, і щодо її обсягів) питання. Тіньову економіку вивчають десятки років, намагаючись знайти способи її регулювання, але ще нікому не вдалося знайти спосіб її викорінення.

Стаття присвячена дослідженню інтерпретації показника тіньової економіки на офіційний ВВП, визначенню зовнішньої та внутрішньої тіньової складової офіційного ВВП на рівні країни, основних видів економічної діяльності та регіонів, причини провалу заходів детінізації економіки. Проведено аналіз переваг та недоліків існування тіньової економіки, існуючих методів оцінки та доведено, що тіньова економіка має як негативні, так і позитивні риси. На жаль, існуючі методи оцінення тіньового ВВП не дають відповіді на запитання: яка частина ВВП створюється на додаток до офіційного ВВП та яка частина ВВП створена тіньовою економічною діяльністю? Тому деякими експертами пропонується інтерпретація показника тіньової економіки, за якою детінізація не дозволить знайти в економіці значні додаткові ресурси, а лише сприятиме їх перерозподілу (рис.1) [2].

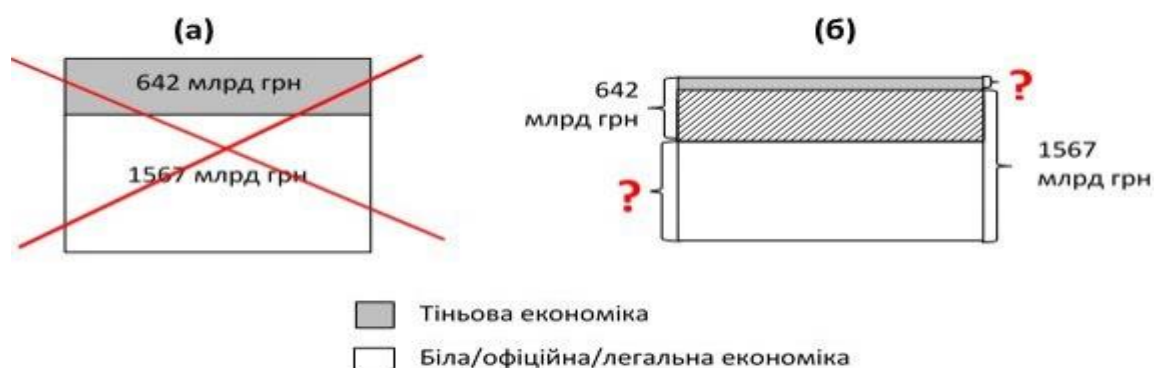

Рис. 1. Інтерпретації показника рівня тіньової економіки в 2014 році (інтегральний показник Мінекономрозвитку – 41 %).

Існуюча інтерпретація показника тіньової економіки не дає відповіді на запитання: яка частина офіційного ВВП створена тіньовою економікою та яка частина не підпадає в поле зору Держстату України?

Розглядається метод оцінення тіньової економічної діяльності (метод “соціальної справедливості”), який дає відповіді на поставлені питання, є універсальним для застосування на рівні країни, основних видів економічної діяльності та регіонів, а за функціональними можливостями перевищує всі існуючі методи разом взяти [3-4].

Доведена гіпотеза про існування оберненої залежності між часткою оплати праці у випуску та рівнем тінізації економіки, що є основою для визначення обсягів тіньового ВВП, тіньової зайнятості, тіньової заробітної плати та інших тіньових показників. Тому пропонується інша інтерпретація показника тіньової економіки (рис. 2).

Рис. 2. Інтерпретації показника рівня тіньової економіки в 2014 році (“Метод соціальної справедливості”).

Запропонована інтерпретація показника тіньової економіки констатує той факт, що існують дві частини тіньового ВВП (ВДВ, ВРП) – *перша*, яка не враховується Держстатом України та є додатком до офіційного ВВП через штучне збільшення проміжного споживання; *друга* – створена тіньовою оплатою праці через мультиплікатор споживання та є частиною офіційного ВВП. Тому треба боротися не з тіньовою частиною офіційного ВВП, яка є рятувальним кругом для бідної частини працюючого населення, а з його зовнішньою неврахованою частиною. Неврахована частина тіньового ВВП розподілена наступним чином між видами економічної діяльності (рис. 3).

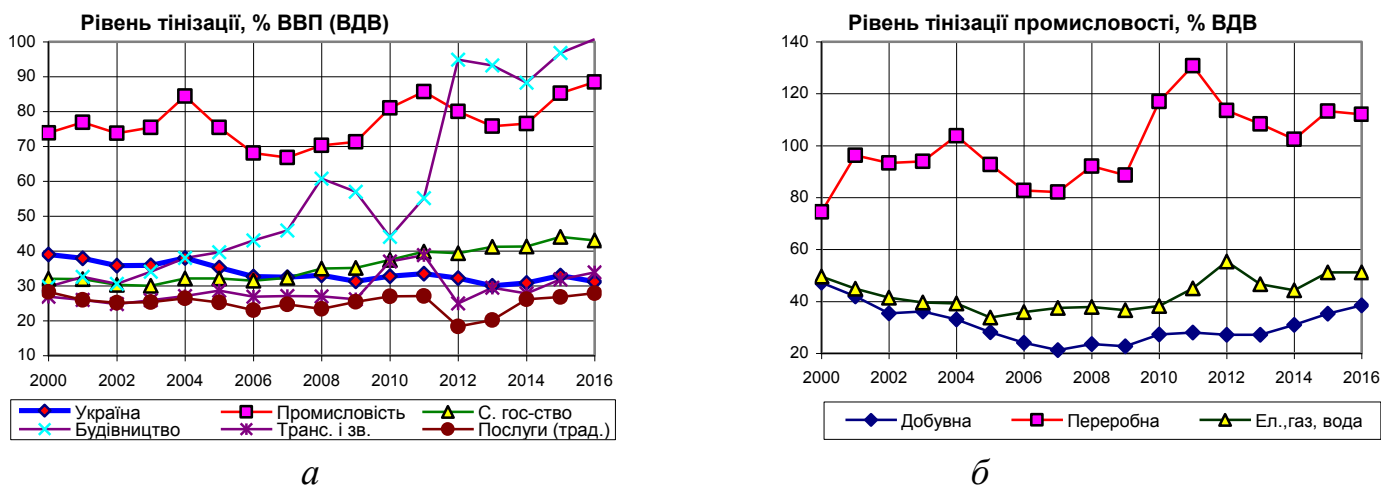

Рис. 3. Динаміка рівня тінізації економіки України.

Проведено розрахунки зовнішньої та внутрішньої складових офіційного ВВП (ВДВ, ВРП) на рівні країни, основних видів економічної діяльності та регіонів України, показано ефект детінізації економіки через збільшення частки оплати праці у випуску за рахунок неврахованої Держстатом України частини тіньового ВВП (табл. 1).

Таблиця 1

Існуюча та прогнозована заробітна плата в Україні у 2016* р.

Країна, ВЕД	<i>a</i>	ЗП (існуюча)	<i>a</i> (середня в ЄС)	ЗП (повинна бути)	Відставання разів
Україна	0,1895	5130	0,29	8171	1,59
Промисловість	0,0991	5832	0,29	17072	2,93
Добувна	0,1049	7399	0,29	20486	2,77
Переробна	0,0884	5498	0,29	18051	3,28
Ел., газ, вода	0,1830	6711	0,29	10644	1,59
С. гос-ство	0,1481	4162	0,29	8144	1,96
Будівництво	0,0861	4622	0,29	15556	3,36
Тр. і зв'язок	0,1761	5756	0,29	9484	1,65
Послуги (трад.)	0,1815	5439	0,29	8689	1,59

* Модельні розрахунки автора

Таким чином, наближення до правильного перерозподілу доходів між працею та капіталом може привести до зменшення тіньових доходів, збільшення рівня оплати праці у випуску, заробітних плат, внутрішнього споживання, інвестицій та, як наслідок, до збільшення ВВП. Тому, тіньова економіка може бути колосальним резервом для економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Global Risks Report 2011 Sixth Edition. An initiative of the Risk Response Network. January 2011/ World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://riskreport.weforum.org/global-risks-2011.pdf>.

2. Тищук Т.А. Міф и реальність про рівень тіньової економіки в Україні / Т.А. Тищук // 8 грудня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/economics/enews/mif-i-realnost-ob-urovne-tenevoy-ekonomiki-v-ukraine-673584.html>.

3. Харазішвілі Ю. М. Вимірювання тіньового ВВП за допомогою функцій сукупного попиту та сукупної пропозиції / Ю. М. Харазішвілі // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 57–63;

4. Харазішвілі Ю. М. Тіньова зайнятість та тіньова оплата праці в Україні: оцінки та прогнози / Ю. М. Харазішвілі // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук. журн. – К. : НАУ, 2011. – № 4. – Т. 1. – С. 171–182.

5. Amosha, O., Kharazishvili, Y., Liashenko, V., & Kvilinskyi, O. (2016). Economic security of sustainable development of the regions (based on the example of the Donetsk region) w: (red.). *Gospodarka niskoemisyjna i jej wpływa na rozwój województwa wielkopolskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 19-34.

6. Pająk, K., Dahlke, P., & Kvilinskyi, O. (2016). Determinanty rozwoju regionalnego-współczesne odniesienie. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, (9), 109-122.

7. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Zaloznova, Y., & Kvilinskyi, O. (2016). Impact of infrastructure component on socioeconomic approach to modernization of the region. *European Cooperation*, 8(15), 108-119.

Чайченко С.О.,

доктор фіз.-мат наук, доцент,

Ступак О.Ю.,

канд. пед. наук, доцент кафедри менеджменту

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДОНБАСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

В умовах євроінтеграційних державних орієнтирів, законодавчих змін в системі освіти, високої конкурентності серед вищів пріоритетним постає розвиток міжнародної освітньої та наукової співпраці вищих навчальних закладів. Водночас наукове співробітництво визначає міжнародні напрями науково-інновційного та науково-технічного розвитку.

Законодавче регулювання міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та інтеграції системи вищої освіти до міжнародного освітнього простору здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту». Згідно якого основними напрямками міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів є: участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного і міжуніверситетського обміну студентами, аспірантами, докторантами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками; проведення спільних наукових досліджень; організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів; участь у міжнародних освітніх та наукових програмах; спільна видавнича діяльність; надання послуг, пов'язаних із здобуттям вищої та післядипломної освіти, іноземним громадянам в Україні тощо [1].

Одним із пріоритетних напрямків розвитку Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Донецької області) є розвиток співпраці з університетами та науковими установами з метою організації спільної науково-дослідної та навчально-методичної роботи, проведення спільних наукових заходів – конференцій, семінарів, круглих столів тощо, налагодження системи академічних обмінів викладачами, аспірантами та студентами.

Поглиблення співробітництва ДДПУ з провідними навчальними закладами країн СНД і Європейського Союзу здійснюється за такими напрямками: навчальна, науково-дослідна робота, обмін та стажування наукових співробітників, здобувачів вищої освіти, спільне проведення конференцій, семінарів, публікації в зарубіжних виданнях.

Керівництво університету і структурних підрозділів веде активний пошук та налагоджує партнерські зв'язки з вишами ближнього та далекого зарубіжжя. Так, останнім часом оновлено та підписано угоди з Інститутом розвитку міжнародної співпраці (м. Познань, Польща), Державною вищою професійною

школою ім. проф. Едварда Ф. Щепаніка (м. Сувалки, Польща), Інститутом іноземних мов Аньхойського університету (Китай), Краківською академією імені Анджея Фрича Моджевського (Польща), Вищою Школою Інформатики (м. Лодзь, Польща), Університетом Економіки (м. Бидгощ, Польща), Поліським державним університетом (м. Пінськ, Білорусія), Софійським технічним університетом (Болгарія), Академією управління при Президенті Республіки Білорусія, Білоруським державним педагогічним університетом імені Максима Танка, Вітебським державним університетом ім. П.М. Машерова (Білорусія), ЗО „Мозирський державний педагогічний університет імені І.П. Шамякіна” (Білорусія), Поліським державним університетом (Білорусія), Аньхойським університетом (Китай), Інститутом Конфуція (Китай), Жалал-Абадським державним університетом (Киргизстан), Східний середземноморським університетом (Кіпр), Державною вищою професійною школою ім. проф. Едварда Ф. Щепаніка (Польща), Чеською неурядовою організацією Суспільно корисне товариство „Людина в біді” (Чехія) тощо. Планується підписання нових угод про співпрацю з університетами Німеччини, Фінляндії та ін.

Протягом 2016 року науково-педагогічні працівники, аспіранти ДДПУ публікували свої статті у наукових журналах і збірниках Польщі, США, Канади, Угорщини, Словаччини, Сербії, ОАЕ, зокрема – у „Inzynieria i technologia”, „Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doswiadczenie”, „European cooperation”, (Польща), „Journal of Mathematical Sciences” (США), „Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools” (Канада), „Miskolc Mathematical Notes”, „Pedagogy and Psychology” (Угорщина), „Publications de l'Institut Mathematique Nouvelle serie” (Сербія), „Economics and finance”, „Innovative solutions in modern science” (ОАЕ) тощо.

Отже, одним із пріоритетним завданням вищого навчального закладу виступає міжнародне співробітництво в освітній та науковій діяльності з іноземними навчальними закладами, фондами та установами. Основними напрямками в цьому співробітництві виступають як проведення спільних наукових, освітніх заходів, наукових розробок і публікації, так і наукова орієнтація на міжнародні видання, академічні обміни, стажування тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту». – Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. Режим доступу – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page5>

Шайда Н.П.

канд. психол. наук, доц.

Донбаський державний педагогічний університет

Шепілов І.

магістрант кафедри менеджменту

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТИЛЮ КЕРУВАННЯ ТА ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК МЕНЕДЖЕРІВ

За останні роки в нашій країні все більш активно відбуваються соціальні та економічні процеси, які породжують новий прошарок людей, що професійно займаються підприємницькою та управлінською діяльністю. Цих людей називають менеджерами або керівниками.

Сучасна теорія управління у співпраці з психологією і соціологією активно вивчає набір факторів розвитку і підвищення ефективності діяльності організацій, що вписуються в ідеї «гуманізації праці», доктрину «людських відносин» і інші концепції. Такого роду підходи до організації управлінського впливу ставлять в центр виробничої системи людину, точніше «людський фактор» як вирішальний, найбільш важливий і цінний. Цей підхід до вирішення організаційних проблем означає, в першу чергу, усвідомлення того, що саме людина, з її інтелектом і творчим потенціалом є вирішальною ланкою діяльності. Ставлення людини до справи, її зацікавленість в результатах своєї праці, наявність внутрішніх мотивів і стимулів до високопродуктивної праці - саме такі соціальні і психологічні аспекти виробничих відносин визначають успіх чи невдачу організації [3].

Метою дослідження було вивчення взаємозв'язку стилю керівництва з особистісними характеристиками менеджерів, його об'єктом - особистісні характеристики керівників, предметом - взаємозв'язок стилю управління з особистісними характеристиками керівників.

Вибіркова сукупність нашого дослідження склала 41 чол. у віці від 34 до 44 років. З них 12 осіб - чоловіки, 29 - жінки. Всі вони керівниками різних сферах управління АТЗТ «Екомаркет», м Краматорська Донецької області.

Респондентів було продіагностовано за наступними тестами: методика «Схильність до визначеного стилю керівництва» Є.П. Ільїна, індивідуально-типологічний опитувальник, розроблений Л.М. Собчик, методика діагностики міжособистісних відносин, модифікований Л.Н. Собчик і методика визначення рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера.

Обробка та інтерпретація результатів дослідження була проведена в три етапи:

- аналіз отриманих даних по кожній з методик;
- порівняльний аналіз (порівняння отриманих результатів по кожній з методик в трьох групах досліджуваних);
- кореляційний аналіз (кореляція між рівнем вираженості стилю керівництва і особистісними характеристиками досліджуваних).

В результаті дослідження нами були отримані дані, які підлягали математико-статистичній обробці за допомогою програми Statistica 5.0. Був проведений підрахунок вибірових показників: середнього арифметичного, мінімального і максимального значення, стандартного відхилення і стандартної помилки середнього, а також кореляційний аналіз.

На підставі результатів, отриманих в ході дослідження і статистичної обробки даних були сформульовані наступні висновки:

1. Серед досліджуваних керівників провідним стилем управління є демократичний - 46%. При цьому у третини опитаних домінує авторитарний стиль управління - 35% і лише у 19% - ліберальний стиль управління.

2. Молоді керівники, можливо через недостатній досвід роботи, частіше користуються авторитарними, директивними методами управління, знаходячи їх більш ефективними.

3. У керівників з демократичним стилем управління значимо вище проявляється спонтанність, їх поведінка природна і невимушена, що викликає в оточуючих довіру. Крім цього вони менш агресивні, ніж керівники з авторитарним стилем управління. У порівнянні з керівниками ліберального стилю управління, такі респонденти менш орієнтовані на авторитет більш сильної особистості, являються менш конформними.

4. Керівники з домінуванням авторитарного стилю управління більш агресивні в своїй поведінці, ніж керівники з ліберальним стилем управління, хоча другим більше властива інертність установок, настороженість і підозрілість.

5. Про високу нетерпимості до критики, неадекватно завищену самооцінку, тенденції до директивності свідчать висловлювання керівників з авторитарним стилем управління.

6. У керівників з демократичним стилем управління значимо вище, ніж з авторитарним, виявляється щирість, безпосередність, прямотинійність і наполегливість у досягненні мети, відповідальність за інших людей і їх дії, альтруїзм.

7. У керівників з домінуванням ліберального стилю управління, значимо вище проявляється компромісна поведінка, нестриманість в демонстрації свого ставлення до оточуючих. Вони постійно прагнуть підкреслити свою причетність до інтересів більшості.

8. Існують відмінності між реальним і ідеальним «Я» керівників з різним стилем управління (методика ДМО). Такі помірні (неконфліктні) розбіжності або, скоріше, неповний збіг розглядається нами як необхідна умова для подальшого зростання особистості і самовдосконалення керівника.

9. Високий рівень загальної інтернальності спостерігається у керівників з демократичним і авторитарним стилем управління. Керівники з домінуванням ліберального стилю управління виявляють значимо меншу інтернальність у сфері досягнень (приписують свої досягнення зовнішнім обставинам), в області виробничих відносин і в сфері міжособистісних відносин (не можуть активно

формувати своє коло спілкування і схильні вважати свої міжособистісні відносини результатами активності партнерів).

10. Чим більше керівники прагнуть до тісної співпраці зі своїм колективом, встановлення доброзичливих стосунків з оточуючими і їм менше властива переоцінка власних можливостей, тим більше у них домінує демократичний стиль управління.

11. Чим яскравіше у керівників проявляється егоцентризм, схильність до агресивної манери самоствердження, всупереч інтересам оточуючих, самовдоволення, високий рівень суб'єктивного контролю, тим більше у них виражений авторитарний стиль керівництва.

12. Чим більше у керівників проявляється мінливість настрою, компромісність поведінки, прагнення підкреслити свою причетність до інтересів більшості, тим більше у них виражений ліберальний стиль управління.

Таким чином наша гіпотеза про те, що існує певний взаємозв'язок між різними стилями управління і особистісними характеристиками керівників, підтвердилася.

Список використаних джерел:

1. Бандурка А.М. Психология управления / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков: ООО «Фортуна-пресс», 1998. – 287 с.
2. Логунова М. М. Соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності / М. М. Логунова. – К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2009. – 196 с.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Психология управления: навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 568 с.
4. Савельєва В. С. Методика дослідження рольової поведінки керівників / В. С. Савельєва // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / В. С. Савельєва. – К. : 2013. – Т. 5. Ч. 1. – С. 208–214.

Шмиголь Н.М.

доктор екон. наук, професор
Запорізький національний університет

ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО МУНІЦИПАЛЬНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ

Бюджетна система ґрунтується на економічних і юридичних нормах та організаційно залежить від форми державного устрою. Так, для федеративних країн (наприклад, США, Німеччина, Канада, Швейцарія) характерною є трьохрівнева бюджетна система (федеральний (центральный) бюджет, бюджети суб'єктів федерації (бюджети штатів, регіональні бюджети тощо), місцеві бюджети), а бюджетна система в унітарних країнах (наприклад, Італія, Франція,

Україна, Японія) представлена двома рівнями бюджетів (державний і місцеві бюджети). У федеративних державах види місцевих бюджетів визначаються, як правило, у федеральному законодавстві та законодавстві окремих суб'єктів федерації, а в унітарних – чітко визначаються на загальнодержавному рівні. Існують країни, місцеві бюджети яких мають свої особливості. Так, в Іспанії до місцевих бюджетів включаються також бюджети сумісних підприємств (так званих торговельних товариств), створених за участю держави.

Муніципальний бюджет, це бюджет, що формується з місцевих податків і платежів. Витрачається на формування і розподіл місцевих бюджетів; здійснення соціальних заходів, спрямованих на підтримку жителів регіону.

У багатьох країнах світу поширена практика поділу місцевих бюджетів на дві частини (складові): поточний бюджет і бюджет розвитку. Такий поділ бюджету є дещо умовним, але він також допомагає визначити, які видатки є першочерговими, які – другорядними; які підлягають скороченню, а які – не підлягають; в його основу закладений поділ видатків на поточні та капітальні. У поточному бюджеті відображаються доходи і видатки, які забезпечують необхідну (обов'язкову) діяльність, як-то: видатки на підтримання нормального функціонування всіх постійно діючих владних структур, на медичне та соціальне обслуговування громадян, трансфертні платежі, виплати у вигляді заробітної плати тощо. Доходи місцевого поточного бюджету формуються, переважно, за рахунок місцевих податків і зборів, інших обов'язкових платежів, загальних субсидій від органів державної влади тощо. До бюджету розвитку (або ж інвестиційного бюджету) належать доходи і видатки, які спрямовуються на вдосконалення регіональної (місцевої) економіки (у тому числі видатки на проведення будівельних робіт, виконання інвестиційних довготривалих проектів). Видатки бюджету розвитку, як правило, носять капітальний характер. Доходи місцевого бюджету розвитку формуються переважно за рахунок банківських кредитів, інвестиційних субсидій, комунальних (муніципальних) позик та інших надходжень.

Видаткові статті місцевих бюджетів в тій чи іншій країні дещо подібні. Як правило, за рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються видатки на утримання органів місцевого самоврядування, місцевої поліції, програм місцевого значення тощо. У спеціальному законодавстві деяких країн зустрічається поділ видатків на поточні і майнові. Наприклад, у Польщі серед поточних видатків названо видатки на: 1) загальні субвенції для одиниць місцевого самоврядування; 2) дотації; 3) заробітну плату і нарахування на неї; 4) інші послуги для фізичних осіб; 5) закупівлю товарів та послуг; 6) обслуговування боргу одиниці місцевого самоврядування; 7) поруки і гарантії, надані одиницею місцевого самоврядування; 8) інші видатки, пов'язані з функціонуванням бюджетних одиниць або реалізацією їхніх статутних завдань. Майнові видатки охоплюють: 1) видатки на закупівлю і володіння акціями, а також внески до торговельних спілок; 2) інвестиційні видатки державних бюджетних одиниць, а також цільові дотації на фінансування чи

дофінансування коштів на реалізацію інвестицій. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок як податкових, так і неподаткових надходжень. Податкові бюджетні надходження (до яких належать доходи від податків, зборів, інших обов'язкових платежів) складають основу бюджетних доходів. До неподаткових доходів належать доходи від: об'єктів, що знаходяться у власності відповідних органів місцевої влади; здачі в оренду чи продажу землі; користування природними ресурсами місцевого значення; надходжень від фінансових санкцій, адміністративних штрафів тощо [1].

Неподаткові доходи відіграють значно меншу роль у складі доходів місцевих бюджетів, ніж податкові. Надходження від неподаткових доходів коливаються в середньому від 10% до 30%. Так, у доходах місцевих бюджетів Бельгії неподаткові доходи дещо перевищують 30%, у доходах муніципалітетів США – 27%, Швеції – 15%, Норвегії – 14,5%, Австрії та Великобританії – 14% [2]. Також важливим джерелом доходів і фінансування видатків місцевих бюджетів є різноманітні міжбюджетні трансферти (гранти, державні дотації, субвенції та субсидії), а також запозичення.

На сьогоднішній день, одним із головних факторів, який може допомогти поліпшити результати управління на місцевому рівні є залучення громадськості до процесу планування та контролю, що дозволить підняти рівень довіри до дій органів місцевої влади. Участь громадян та громадських організацій робить їх партнерами влади, а не опонентами, підвищує рівень громадського контролю, забезпечує відкритість і прозорість процесу планування та результатів діяльності. Одним із напрямків даної роботи є впровадження громадського бюджетування.

Громадський бюджет – процес обговорення та прийняття рішень, в якому кожна мешканка і мешканець населеного пункту вирішує, в який спосіб витратити частину місцевого бюджету. Вперше процес запровадження громадського бюджету відбувся у місті Порту-Алегрі (Бразилія) у 1989 році. Зараз це щорічний процес обговорення та ухвалення рішень, у якому тисячі мешканців міста вирішують, як і на що витратити частину міського бюджету. Від часу виникнення в Південній Америці, партиципаторний бюджет поширився на сотні міст світу – число місцевих громад, що користуються з кожним роком зростає і вже перевищив 1500 міст. У Європі проект підхопили деякі муніципалітети Франції, Італії, Німеччини, Іспанії та Великобританії. Громадський бюджет є дуже популярним способом передання влади мешканцям у містах Канади.

Основні підходи, принципи і механізми застосування громадського бюджету, пристосовані до місцевих особливостей, різняться між собою, різняться також частки муніципальних бюджетів, відданих у розпорядження мешканців. Це може бути як відсоток від доходної частини бюджету. Як правило це 1 – 1,5%, або фіксована сума. З 2011 року інструмент громадського бюджету використовується у Польщі, яка досягла в цьому напрямку певних успіхів. В 2011 році це було лише місто – Сопот, 2013 рік вже 200 міст.

В Україні ідею громадського бюджетування привезли представники фундації українсько-польської співпраці ПАУСІ на початку 2015р. Перші, хто реалізує практику громадського бюджету в Україні три міста: Чернігів, Черкаси та Полтава.

Положення «Про Громадський бюджет у місті Запоріжжі» визначає основні вимоги та принципи до організації, проведення та реалізації Громадського бюджетування у м.Запоріжжі затверджено рішення міської ради від 25.05.2016 №23.

Дане Положення розроблено з урахуванням норм Бюджетного кодексу України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», який надає територіальним громадам право брати участь у процесі розроблення та ухвалення рішень щодо питань місцевого значення. Згідно цього положення, громадський бюджет у місті Запоріжжі – це частина бюджету міста Запоріжжя, форма прямого волевиявлення жителів міста, що впроваджує інноваційні механізми залучення громадськості до розподілу коштів бюджету міста та спрямована на демократичний процес обговорення громадою окремих напрямів використання бюджетних коштів, для певних проектів. Проект має за мету покращення після його реалізації зовнішнього обліку міста Запоріжжя, умов проживання у ньому та задоволення інших потреб територіальної громади міста [3].

Список використаних джерел:

1. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах. [Електронний ресурс] // Стаття – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvamu_pr/2010_1/12.pdf
2. Анишица Е.Г., Тертышный А.Т. Основы местного самоуправления / Е.Г. Анишица, А.Т. Тертышный. – М.: ИНФРА-М, 2000. – С. 201.
3. Офіційний портал Запорізької міської влади [Електронний ресурс] // Стаття – Режим доступу до ресурсу: <http://meriazp.gov.ua/test/index.php?id=27358>

Шнурко А.М.

ст. викладач Донбаського державного педагогічного університету

Федоров А.

студент 4 курсу облік і аудит

ОСНОВНІ ПРИЙОМИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах господарювання стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому фінансовий аналіз можна об'єктивно здійснити тільки за допомогою комплексу прийомів показників, що детально й усебічно характеризують господарський стан підприємства.

Отже, актуальність аналізу фінансового стану обумовлюється зростаючими потребами в аналітичних даних про діяльність підприємства з боку різних категорій користувачів з метою раціоналізації рішень.

Таким чином, не буде помилковим зауважити, що конкретні завдання діючих підприємств, специфіка організації їх функціонування потребують саме аналізу фінансової звітності [1].

Питанням оцінки фінансового стану підприємства розглядалися у працях багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців.

Мета статті полягає в дослідженні економічної сутності, завдань і необхідності основних прийомів аналізу фінансової звітності підприємства.

Фінансовий стан підприємства - це одна з найважливіших характеристик результатів діяльності кожного підприємства, що визначається взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю усіх виробничо-господарських факторів [2].

Основними завдання аналізу фінансового стану підприємства можна вважати: 1) аналіз ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами; 2) аналіз стану і динаміки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; 3) аналіз рентабельності підприємства та кількісна оцінка його конкурентоспроможності; 4) аналіз стану підприємства на фінансовому ринку; 5) пошук резервів підвищення рентабельності виробництва [4].

Щоб фінансовий стан підприємства був на належному рівні, фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів тощо. Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної і фінансової діяльності. Чим вище показники виробництва і реалізації продукції (робіт і послуг), нижче їхня собівартість, тим вище рентабельність і великий прибуток, і тим краще є фінансовий стан підприємства. І навпаки, у результаті недовиконання плану виробництва і реалізації відбувається збільшення собівартості продукції (робіт, послуг), зменшення доходу і суми прибутку і, як наслідок - погіршення фінансового стану підприємства і його платоспроможності.

Стійкий фінансовий стан, правильне регулювання фінансів у процесі господарської діяльності, у свою чергу, позитивно впливають на виконання виробничих планів і забезпечення потреб виробництва необхідними ресурсами.

Значення теоретичних досліджень у галузі фінансового аналізу і у тому числі аналізу фінансового стану для забезпечення ефективної діяльності підприємств визначається декількома обставинами: трансформаційною кризою, в умовах якої здійснюється діяльність; відсутністю у вітчизняній практиці необхідного досвіду фінансового аналізу.

На жаль, вітчизняна практика не використовує фінансовий аналіз належним чином. Це пояснюється декількома обставинами: 1) досить складними для розуміння фінансовими аспектами господарської діяльності; 2) значним обсягом тіньової економіки в країні та наявністю прихованої конфіденційної інформації, яка не може бути об'єктом фінансового аналізу; 3) відсутністю сталих традицій й відпрацьованих методів проведення аналізу; 4) кожен акт фінансового аналізу представляє собою переважно комплекс взаємопов'язаних унікальних дій. [3].

Отже в сучасних умовах, такий важливий інструмент підвищення ефективності господарської діяльності як фінансовий аналіз не виконує, в повній мірі, свого призначення.

Інформаційною базою аналізу фінансового стану підприємства є фінансова звітність. Фінансова звітність - це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у зручному і зрозумілому вигляді для прийняття цими користувачами певних ділових рішень.

Метою фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства. Фінансова звітність складається з балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до звітів.

Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням таких принципів: автономності підприємства; безперервності діяльності; періодичності; історичної (фактичної) собівартості; нарахування та відповідності доходів і витрат; повного висвітлення; послідовності; обачності; превалювання змісту над формою; єдиного грошового вимірника.

Виділяють такі основні прийоми аналізу фінансового стану підприємства: 1) горизонтальний (часовий) аналіз - порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом. У балансі - показники на кінець періоду з показниками на початок року. У Звіті про фінансові результати - показники звітного періоду з показниками попереднього періоду тощо; 2) вертикальний (структурний) аналіз - визначення структури показників для оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат. В балансі підприємства за показником структури складові визначаються найвагоміші складові на вплив зміни валюти балансу. У звіті про фінансові результати визначають складову кожної статті в загальній сумі виручки, що використовується при порівняльному аналізі, а також при побудові прогнозних фінансових звітів; 3) трендовий аналіз - обов'язковим є наявність інформації за певний ретроспективний період, що дозволяє вивчити основні тенденції динаміки показників. Визначається перспективне значення основних показників, а також прогнозується перспективний аналіз фінансового стану; 4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) - розрахунок відношень між окремими даними балансу підприємства, звіту про фінансові результати та

інших форм звітності. Данні відношення характеризують певний фінансовий стан: аналіз показників ліквідності; аналіз структури джерел засобів; аналіз обороту оборотних коштів (робочого, функціонуючого капіталу; оборотності капіталу та трансформації активів; ділової активності (оборот дебіторської та кредиторської заборгованостей, ресурсовіддачі); аналіз рентабельності (загальної рентабельності та рентабельності капіталу); аналіз ефективності використання майна; аналіз позицій підприємства на ринку цінних паперів; 5) порівняльний аналіз — для визначення реального фінансового стану підприємства необхідно провести порівняння із розрахунковими показниками, із середніми галузевими, із показниками конкурентів; 6) факторний аналіз - проводиться для визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник. Проводиться за допомогою моделювання (детермінованого та стохастичного); 7) спеціальний аналіз - прогноз наявних грошей, аналіз взаємозв'язку прибутку - обсягу реалізації - ціни, аналіз руху грошових коштів тощо. Конкурентне ринкове середовище вимагає від підприємства постійного вдосконалення.

Фінансовий стан підприємства - це сутнісна характеристика діяльності підприємства у певний період, що визначає реальну та потенційну можливість підприємства забезпечувати достатній рівень фінансування фінансово-господарської діяльності та здатність ефективно здійснювати її в майбутньому. Також для визначення фінансового стану використовують низку аналітичних показників: ліквідності, платоспроможності, майнового стану, рентабельності тощо.

Отже, з проведеного дослідження випливає, що необхідно використовувати систематизовані прийоми для аналізу фінансового стану підприємства, підходи щодо формування та використання фінансових ресурсів підприємства.

Фінансовий аналіз повинен займати одне з провідних місць в системі управління фінансами підприємств та у прийнятті управлінських рішень щодо покращення фінансового стану підприємств.

Список використаних джерел:

1. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємства // *Фінанси України*. – 2005. – № 3. – С. 117-128.
2. Головка В.І., Мінченко В.А., Шарманська В.М. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека. – К.: Центр навчальної літератури. 2006, - 446 с.
3. Котляр М.Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів // *Фінанси України*. – 2005. – № 1. – С. 113-117.
4. Шморгун Н.П., Головка В.І. Фінансовий аналіз. – К.: Центр навчальної літератури. 2006, - 528 с.

Яровий К.О.

канд.пед.наук, доцент

Донбаський державний педагогічний університет

Дяговець С.Л.

здобувач ступеня вищої освіти «Бакалавр»

4 курсу «Облік і аудит»

ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ ЧЕРЕЗ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА

Однією із характерних особливостей статутної діяльності бюджетних установ є те, що всі вони, як правило, фінансуються за рахунок коштів бюджетів різних рівнів. Особлива увага процесу бюджетного фінансування приділяється в сьогоденних умовах ринкових відносин. Для забезпечення оперативного контролю органами Державного казначейства України за цільовим, повним та раціональним використанням бюджетних коштів необхідна повна інформація, яку отримують за допомогою даних бухгалтерського обліку. Показники обліку служать для проведення всебічного аналізу з метою вибору ефективних методів бюджетного фінансування, уникнувши при цьому можливих ризиків.

Бюджетні установи, що утримуються за рахунок Державного бюджету, фінансуються, як правило, через органи Державного казначейства України, яким в установах НБУ та уповноважених установах комерційних банків відкриваються єдині казначейські рахунки.

Єдиний казначейський рахунок – це система бюджетних рахунків органів Державного казначейства України в установах банків, на які зараховуються надходження до державного бюджету і з яких органи Державного казначейства України здійснюють платежі безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, які виконали або надали послуги розпорядникам бюджетних коштів, та оплачують інші видатки бюджетних установ як у безготівковому порядку, так і готівкою.

При фінансуванні розпорядники коштів через територіальні органи Державного казначейства України всі поточні рахунки бюджетних установ в уповноважених банках закриваються, а в органах Державного казначейства України їм відкриваються реєстраційні рахунки відповідно до інструкції Державного казначейства України «Про відкриття реєстраційних рахунків органами Державного казначейства». Кількість реєстраційних рахунків окремого розпорядника коштів залежить від ступеня деталізації контролю за використанням бюджетних коштів відповідно до бюджетної класифікації.

Для відкриття реєстраційних рахунків розпорядники коштів подають до відповідних органів Державного казначейства України такі документи:

- заяву на відкриття рахунків встановленого зразка за підписом керівника і головного бухгалтера установи;

- копію затвердженого положення або статуту установи, засвідчену нотаріально або вищою організацією;
- довідку про внесення установи до Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України із зазначенням ідентифікаційного коду;
- доведений до розпорядника коштів поквартальний обсяг асигнувань з розподілом за підрозділами бюджетної класифікації;
- затверджений кошторис доходів і видатків з поквартальним розподілом;
- картку із зразками підписів осіб, яким надано право розпоряджатися рахунком і підписувати платіжні та інші розрахункові документи, а також відбитком печатки.

Відкриттю реєстраційних рахунків передують укладання договорів між органом Державного казначейства України та розпорядником коштів на відкриття та обслуговування реєстраційних рахунків. Договір має стандартну форму і включає такі розділи: предмет договору; права і обов'язки сторін; порядок розв'язання спірних питань; строк дії договору, порядок його зміни і припинення; інші умови; юридичні адреси сторін.

Реєстраційні рахунки відкриваються у розрізі розділів бюджетної класифікації на один бюджетний рік і щорічно поновлюються. Відкриття реєстраційного рахунка стає здійсненим фактом після письмового повідомлення про це розпорядника коштів.

На реєстраційні рахунки розпорядника коштів, відкриті в органах Державного казначейства України, зараховуються кошти, що надходять як від вищих та підвідомчих установ, так і від юридичних та фізичних осіб на утримання установи, поновлення касових видатків.

Оплата видатків розпорядників бюджетних коштів здійснюється органами Державного казначейства України з реєстраційних рахунків шляхом проведенням платежів з цих рахунків лише за наявності в обліку органів Державного казначейства України їх зобов'язань та залишків коштів на рахунках розпорядника коштів.

Підставою для оплати видатків є платіжні доручення розпорядника коштів та документи, що підтверджують цільове використання коштів (рахунки, рахунки-фактури, накладні, товарно-транспортні накладні, трудові угоди, договори на виконання робіт, акти виконаних робіт, тендерна документація, акцепти тендерних пропозицій, контракти, договори про закупівлю).

Платіжні доручення подаються до органів Державного казначейства України у двох примірниках, на першому з яких ставляться відбиток печатки та підписи відповідальних осіб установи. Дата платіжного доручення повинна відповідати даті його фактичного подання або даті наступного дня, якщо документи надійшли після операційного часу. Платіжне доручення дійсне протягом 10 днів. У разі невідповідності дати подання даті платіжного

доручення у правому верхньому куті на всіх примірниках обов'язково проставляється дата подання.

Підготовлені та перевірені платіжні доручення передаються органами Державного казначейства України до установ банків у вигляді електронних розрахункових документів каналами зв'язку в системі «клієнт—банк».

Видача готівки бюджетним організаціям здійснюється установами банків на підставі належно оформлених грошових чеків з поточних рахунків, відкритих на ім'я органів Державного казначейства України.

Орган Державного казначейства України надає клієнтам виписки з рахунків за результатами попереднього операційного дня або за запитом клієнта.

Для обліку наявності та руху коштів, виділених розпоряднику коштів на утримання установи за загальним фондом, призначений активний субрахунок № 321 «Реєстраційні рахунки». Оскільки виділення коштів розпорядникам коштів усіх ступенів здійснюється безпосередньо органами Державного казначейства, внутрішні розрахунки з цих операцій між розпорядниками коштів не виникають, субрахунок № 681 не застосовується. Бухгалтерські записи щодо надходження коштів і доходів за загальним фондом наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Облік надходження коштів і доходів загального фонду

Зміст операції	ГРК		РК II ступеня		РК III ступеня	
	Д-т	К-т	Д-т	К-т	Д-т	К-т
Зараховані кошти на реєстраційні рахунки розпорядників коштів	321	701	321	701	321	701
Відкликані кошти з реєстраційних рахунків розпорядників коштів	701	321	701	321	701	321

Зазначені операції відображаються в меморіальному ордері №2 [т.ф. №381 (бюджет)], які складаються за кожним реєстраційним рахунком окремо. Аналітичний облік доходів загального фонду за субрахунком № 701 ведеться в установах, які утримуються за рахунок асигнувань з місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Атамас П.Й. Основи обліку в бюджетних установах / П.Й. Атамас. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 288 с.
2. Бухгалтерський облік в бюджетних установах. – Харків: Биб-ка «Фактора», 2001
3. Бюджетний кодекс України [Електроний ресурс]. — Режим доступу : www.rada.gov.ua.
4. Василик О.Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик, К. В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 544 с.
5. Джога Р.Т. Бухгалтерський облік у бюджетних установах : навч. посібник / Р.Т. Джога. – К.: КНЕУ, 2001. – 250 с.

Яровий К.О.

канд.пед.наук, доцент

Донбаський державний педагогічний університет

Щербініна О.О.

здобувач ступеня вищої освіти «Бакалавр»

4 курсу «Облік і аудит»

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ РЕВІЗІЙ З ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Органи державної контрольно-ревізійної служби відповідно до чинного законодавства проводять планові (за власною ініціативою) та позапланові (за ініціативою інших органів влади та в інших випадках, передбачених законодавством) ревізії, перевірки.

Відповідно до Закону України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні», головним завданням контрольно-ревізійної служби є здійснення державного контролю за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, державних органах влади, бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних валютних фондів.

Порядок проведення ревізій і перевірок органами державної контрольно-ревізійної служби регламентується Інструкцією про проведення ревізій і перевірок органами державної контрольно-ревізійної служби в Україні.

Основні функції Державної контрольно-ревізійної служби:

- організують роботу органів середньої і базової ланок з проведення ревізій і перевірок, узагальнюють наслідки документальних ревізій і перевірок, повідомляють про них органам законодавчої і виконавчої влади;
- проводять ревізії та перевірки фінансової діяльності, стану збереження коштів і матеріальних цінностей, достовірності обліку та звітності в міністерствах, відомствах, інших органах виконавчої влади, організаціях, підприємствах, установах, які отримують кошти з бюджету та з державних валютних фондів;
- проводять ревізії та перевірки правильності витрачання державних коштів на утримання місцевих органів державної виконавчої влади, установ і організацій, що діють за кордоном і фінансуються за рахунок Державного бюджету;
- проводять ревізії та перевірки повноти оприбуткування, правильності витрачання і збереження валютних коштів;
- здійснюють контроль за усуненням недоліків і порушень, виявлених попередніми ревізіями та перевітками;
- розробляють інструктивні та інші нормативні акти про проведення ревізій та перевірок;

- здійснюють методичне керівництво і контроль за діяльністю підпорядкованих контрольно-ревізійних підрозділів, узагальнюють досвід проведення ревізій та перевірок і поширюють його серед контрольно-ревізійних служб, розробляють пропозиції щодо удосконалення контролю.

Ревізії і перевірки за власною ініціативою проводяться органами державної контрольно-ревізійної служби не частіше одного разу на рік згідно з чинним законодавством. Ревізії і перевірки за ініціативою інших органів влади та в інших випадках передбачених законодавством проводяться органами державної контрольно-ревізійної служба вимогу подання документів про перевірку інших органів влади.

Бюджетні установи, надаючи послуги населенню, витрачають значні матеріальні та грошові кошти, основними джерелами надходження яких є кошти державного або місцевого бюджету. Для виконання своїх функцій бюджетні установи отримують у своє розпорядження кошти, які обліковуються залежно від джерел доходів.

У відповідності з діючим законодавством діяльність бюджетних установ здійснюється за рахунок коштів, які поступають з бюджету і додаткових доходів, одержання яких дозволяється законодавством України. Бюджетне фінансування являє собою виділені кошти із бюджету (державного чи місцевого) в розпорядження керівників установ чи організацій на здійснення видатків, передбачених бюджетом.

При проведенні ревізії фінансово-господарської діяльності установ, що фінансуються з бюджету особлива увага приділяється питанню дотримання порядку їх фінансування.

Відкриттю фінансування передуює доведення обсягу асигнувань та кошторисів доходів і видатків бюджетних установ. Тому при ревізії цього питання насамперед звертають увагу на наявність правильно складеного та затвердженого в установленому порядку кошторису доходів і видатків бюджетних установ.

Кошторис доходів і видатків бюджетних установ і організацій є основним плановим документом, який підтверджує повноваження щодо отримання доходів та здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання нею своїх функцій та цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень. Кошторис складається та затверджується у двох частинах: в частині загального фонду, передбаченого для виконання основних функцій установи; в частині спеціального фонду, призначеного для видатків спеціального призначення і пріоритетних заходів.

Для здійснення контролю за відповідністю асигнувань, визначених у кошторисах розпорядників асигнуванням, затверджених річним розписом призначень державного бюджету та помісячним розписом асигнувань загального фонду державного бюджету, органи Державного казначейства

України здійснюють реєстрацію та ведуть облік зведених кошторисів і планів асигнувань розпорядників вищого рівня в розрізі розпорядників нижчого рівня.

При здійсненні контролю за фінансуванням бюджетних установ необхідно перевірити порядок дотримання принципів фінансування:

- безповоротності коштів;
- фінансування в міру виконання об'ємів показників роботи;
- строго цільового призначення.

При перевірці порядку фінансування бюджетних установ і організацій необхідно ретельно переглянути порядок ведення записів на рахунках 31 Рахунки в банках, 32 Рахунки в казначействі, 68 Внутрішні розрахунки, а також правильність заповнення нагромаджувальної відомості по обліку операцій по руху грошових засобів загального фонду в органах Державного казначейства України (установах банків) ф. №38, меморіальний ордер №2. Оскільки асигнування зараховуються на поточні та реєстраційні рахунки установ, то до уваги при перевірці слід брати виписки з поточних і реєстраційних рахунків бюджетних установ.

Процес контролю за виконанням кошторису бюджетних установ є досить складним, що спричинено: певними особливостями, що зумовлені принципами, притаманними кошторисно-бюджетному фінансуванню; великою кількістю джерел інформації щодо розподілу та перерозподілу коштів, зазначених у кошторисі відповідної бюджетної установи. Фінансовий контроль за виконанням кошторису бюджетних установ складається з шести основних етапів, на кожному з яких проводяться необхідні перевірочні процедури щодо контролю за використанням бюджетних коштів. Потрібно зазначити, що за умови ретельної перевірки виконання кошторису бюджетними установами можна заощадити сотні тисяч гривень державних коштів або попередити утворення боргів, зокрема із соціальних виплат.

Список використаних джерел:

1. Білуха М.Т. Фінансовий контроль : теорія, ревізія, аудит: підручник / М.Т. Білуха, Т.В. Микитенко. - К., 2005. – 640 с.
2. Бюджетний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 8 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
3. Дікань Л.В. Контроль у бюджетних установах : метод. посібн. для самост. вивчення дисципліни / Л.В. Дікань, О.І. Щербаков, Ю.А. Ольховський. – Х.: ІНЖЕК, 2009. – 202 с.
4. Звіт про результати діяльності Державної фінансової інспекції та її територіальних органів за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua> .
5. Контроль та ревізія : підручник / П.М. Майданевич, Д.О. Лазаренко. – Саки.: ПП «Підприємство Фенікс», 2011. – 320 с.

Svetlana Burlutska

Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Department of accounting and audit,
Donbass state engineering academy,
Kramatorsk, Ukraine

ACCOUNTING AND ANALYTICAL ASPECTS OF RENT-SEEKING BEHAVIOR ASSESSMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMIC AGENTS

Ukrainian natural resources have played an important role in strategy of socio-economic development. Ukraine has significantly strong natural resources potential, that is visibly reflected on the industrial agglomerates formation process: fuel and energy, metallurgical and chemical. At the same time, not only are the economic growth rates in this country unsatisfactory, but there are certain displays of regress and socio-economic system degradations as well. In this aspect we have returned to the question of whether there is any relationship between a Ukrainian endowment of natural resources and its rate of economic growth. One might argue that within the Ukrainian economy it's observed a good example of irrational and wasteful natural resources use. We have found the relationship between a country's rate of economic growth and the relative abundance of its natural resources depends on each country's national wealth structure. This thesis considered several explanations for the perceived poor performance of resource-intensive Ukrainian economy. We find evidence of a possible negative impact of natural resource abundance on long-term growth [1, 2, 3].

In the terms of "the resource curse phenomenon" the development of rent-seeking economic behaviour becomes possible: the economy is operating only in the interests of particular elite, and public interests are secondary importance.

Traditional political economy understanding the definition of rent due with full reimbursement from the gross income of current costs and the distribution results to normal profits and rents (the surplus of the owner's a production factor). Formal entry of this definition (Smith interpretation) has the form:

$$R = S - (W+M+A+i \times K), \quad (1)$$

where R - the gross rent; S – gross national product in cash equivalent (value); W – cost of labour; M – material and equivalent costs; K – produced capital; A – capital consumption; i – the average rate of return.

Rational public policy should be aimed at increasing the national product volume and increasing its quality. In our case this is illustrated, at first, by growth element (S), and as a consequence increasing government revenue and increasing social welfare. At second, if the resources owner (mostly natural) is the government, the formation and withdrawal of rent will promote an economic growth. Everything is changing for the existence of the situation where the rent is not given by the government, but individual economic agent. If the marginal cost of increasing the

product (S) exceeds the marginal costs of rent retention, the cost-normal orientation of entrepreneurs to maximize (S) will be replaced by priority maximize (R), and hence will be the rent-seeking behaviour basis. The greatest risks of occurrence of such situation are inherent to the transformational type economies, including Ukraine.

The elements of capital and capital consumption significantly correlated with each other (equation 1). The amount of capital consumption (A) depends on the existing depreciation policy and the sum involved fixed capital (K). Therefore the capital reduction leads to the depreciation decrease and further leads to greater loss of fixed assets. The result of the loss and the capital depreciation (physical and moral) will be a loss of product competitiveness. But, if we accept a priori the minimum product quality that can be maintained without significant investments, and the use period of fixed assets is significant, we will formulate **Hypothesis 1: *the source of rents in the short run is not complete recovery of fixed capital.***

The institutional forms of the market type, developing under the influence of the international economic integration process and globalization induce the instability of the transformational economies. In terms of imbalances in the international distribution of production factors it is the combination of internal economic, institutional instability and the possibility to integrate into the world market system may create an adverse impact on economic growth. Foreign trade in transition economies can be designed to obtain international economic rent.

It is advisable to distinguish two main channels of export influence on the country GDP. Firstly, the export is a direct calculation element of GDP. Secondly, the income export component stimulates domestic demand. Significant revenues from exports, potentially aimed at renewal of production and innovation development, is the economic growth source.

Hypothesis 2. *The amalgamation of capital into financial-industrial group provides the rent getting in high cost of debt capital.*

The high credit risks such as change in national currency exchange rate, political instability, nationalization, etc. inherent to the transformational economies. But the threat level of the real existence of such risks is not very significant, but interest rates are on the verge of maximum acceptable level. The analysis results of the relation between changes in interest rates on loans in foreign currency (EUR) granted to legal entities for a one year period in Poland and Ukraine indicate a nearly fourfold excess of the cost of debt capital for Ukrainian business. Rental income arises as a result of evasion of income tax. Hence the use of offshore financing schemes (direct investments in shareholders' equity, loans) allows you to get a similar result.

Hypothesis 3. *The condition for the economic rent's genesis is a lack of national recaptured and the lack of extended human capital reproduction.*

The analysis results of the labour productivity (per capita ratio of gross domestic product to employed person) indicate trends similar capital accumulation conditions.

Hypothesis 4. *The condition of getting of the economic rent absolute form is relatively low the capital's organic structure (the hypotheses 1,3 consequence)*

Hence the trend to reduce the organic structure will determine the increase in profit margins and absolute profits. The differences in the capital's organic structure can be significant both in industry and within national economies. This is a consequence of variation in the real economy from the conditions of perfect economy. The more the economic structure is approaching a monopoly or oligopoly type (and this is inherent in the Ukrainian economy), the more possibilities of obtaining absolute rent.

The analysis results of the of parameters of the national economy functioning indicate that the presence of significant resource potential creates the opportunity to obtain rental income, and rent-seeking behaviour, in turn, slows down economic growth [1,2,3].

REFERENCES

1 BURLUTSKI S., BURLUTSKI SV. (2015). The «resources curse» and special features of the economic growth in Ukraine. Journal of Life Economics. Istanbul.

2 BURLUTSKI S., BURLUTSKI SV. (2016). The Socio-economic Development of Ukrainian Economy: «Resources Curse» Phenomenon. Formation Strategy of Economic Structures: the Tools and Practices. Riga: «Landmark» SIA., pp. 25-35.

3 KOVALEV V., BURLUTSKIY S., BURLUTSKA SV. (2017). The «resources curse» phenomenon in context of socio-economic transformation of Ukrainian economy, in Głowski, P. and Kvilinskyi O. (eds), Economic transformation in Ukraine: comparative analysis and European experience. Warsaw: Consilium Sp. z o.o., pp.147–155.

Viktor Koval`ov

Doc.Sc. in Engineering, Professor, Rector, Donbass state engineering academy,
Kramatorsk, Ukraine (kovalov.viktor@gmail.com)

Sergii Burlutskiy

Doc.Sc. in Economics, Professor, Chief of Chair of Enterprise economy,
Donbass state engineering academy, Kramatorsk, Ukraine (magistrdr@gmail.com)

Svetlana Burlutska

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Department of accounting and audit,
Donbass state engineering academy, Kramatorsk, Ukraine (lanavb75@gmail.com)

THE «RESOURCES CURSE» PHENOMENON IN CONTEXT OF SOCIO-ECONOMIC TRANSFORMATION OF UKRAINIAN ECONOMY

JEL Classification: C22, C62, D60, E20, E32

Ukrainian natural resources have played an important role in strategy of socio-economic development. Ukraine has significantly strong natural resources potential, that is visibly reflected on the industrial agglomerates formation process: fuel and energy, metallurgical and chemical. At the same time, not only are the economic growth rates in this country unsatisfactory, but there are certain displays of regress and socio-economic system degradations as well. In this aspect we have returned to

the question of whether there is any relationship between a Ukrainian endowment of natural resources and its rate of economic growth.

An actual for today conception of steady development assumes the obligatory taking into account natural capital when a deep estimation of the efficiency of the socio-economic system is being considered. The quantitative indexes that have been worked out within the framework of this conception allow estimating the degree to which natural resources contribute in the process of the national product creation. The economic system, in which added value is created mostly due to the labor and capital resources exploitation, carries an intensive character, as it mortgages possibilities for the further recreation and balanced development. The more considerable is the contribution of natural capital in the national income receipt process, the more economic activity carries an extensive character of growing consumption, abbreviating possibilities for future development. The unevenness of natural capital territorial allocation, its structure and degree of bringing in in reproductive processes directly influence the model of separate region and even the whole country social and economic development.

The results of the recent researches dedicated to the process of an effective socio-economic development model forming are rather contradictory. Thus, the World Bank research group under the direction of D. Lederman and J. Maloney (2007) has come to the conclusion, that a so-called phenomenon as "the resources curse" does not exist at all. Accordingly, the natural capital concentration has positive correlation with the rates of the economic growth. However, an outstanding research held by Professor J. Sachs illustrates a negative influence of the natural resources surplus on long-term tendencies on national economies development all over the world. In addition to that, several convincing proofs of the existence of "the resources curse" were studied in the work of P. Collier (2007) and points out that only countries with effective market institutes can avoid a resources surplus negative influence. An ineffective institutional structure of the transforming economies, high level of public and private consumption, not significant or irrational investments and several trials to replace productive activity by easily achievable margins are all these sources of "the resources curse".

Within the considered problems framework, the interrelations between "natural resources - transforming economy - an economic growth" are the most interesting for a national researcher. The main goal of the article is a deep research of the "resources curse" phenomenon in the context of the world economic system development and determination of the features that reflect in the Ukrainian economy.

One of the most detailed natural capital descriptions is provided in the studies of R. Costanza and G. Daly (1992) where it is seen as a stream of natural services source and real natural resources. This term embraces both physical resources and environment. The main natural capital components are the following: depletable natural capital (non-renewable energy resources), recyclable or cyclically used

natural capital (non-energy mineral resources), renewable or potentially renewable natural capital (soil and environment in general).

A natural capital (NC) being the factor of the economic growth finds the display only in totality with other types of capital. Within the limits of conception of national wealth, offered by the World Bank, a strong intercommunication is formed between three capital types: natural, produced and intangible capital. A produced capital (PC) includes a supply of machineries, equipment, raw materials and buildings that can be used for a further production. It is a natural capital which has been transformed by a human labor into physical assets that is able to continue generating goods and services. An intangible capital (IC) in practice is settled as the remains or, in other words, as a difference between the general national wealth volume and the sum of natural and produced capitals.

According to the World Bank recommendations, the (W_t) gross value at the moment of time (t) may be calculated in the following way (World Bank 2006: 144):

$$W_t = \int_t^{25} C(s)e^{-r(s-t)} ds \quad (1)$$

Where $C(s)$ — the gross level of consumption at the moment, R — a social investments' profitability rate, that represents the alternative costs that are charged to the society and which are constrained with abandonment from investing in a private sector in favor of the public one. The constituents of this index are: a net sentinel profits rate (p); a product of utility elasticity goes in accordance to the consumption level (μ) and the growth of consumption (Δc) rate. In the following calculations the 25-year period and the corresponding social rate of 1.5 percent are used (Pearce and Ulph 1999).

An intangible capital (IC) is the most ponderable constituent of national wealth regardless the level of the proceeds. Specific gravity of this index increases simultaneously with the national wealth increase. An increase in the intangible capital absolute size and a respective fall in its specific gravity in countries with the income below the average is the display of «the middle income trap» effect (Canuto and Cavallary 2012). High rates of wealth increase in the lower middle income sector are conditioned by investment streams repressing aspiration in a produced capital. The cheap labor force presence and subzero production charges are allowed by an extensive way to support the GDP increase and a welfare promotion. However, the potential of such increase that is settled exceptionally in the real capital may deteriorate very quickly: the increase of salary and living standards does not allow the national producers to compete on export markets with countries that experience higher production subzero charges. A competition becomes impossible both with low-income countries and with the most developing economy. Overcoming this "trap" is stipulated only by an intangible capital. A future improvement in the human capital quality, institutional structures perfection and innovative alteration will form several additional factors of the economic growth and will definitely provide the increase in

the intangible capital productivity.

The results of the conducted analysis do not allow to simply effect on positive or negative natural capital influence on the economic growth, coinciding with some international specialist's viewpoints. At the same time, there is a possibility to complement the conclusions set by Professor P. Collier (2007). In countries with the low level of incomes and a weak institutional structures a certain form of "resources curse" undoubtedly finds the display the insufficient level of the intangible capital provision and, consequently, in its insignificant cost estimation. The countries of this group are only theoretically, but not yet actually able to realize a potential that is located in the natural capital. In countries with the higher level of incomes the effect of "resources curse" is almost absent, and too high natural capital efficiency is mostly conditioned by the efficiency of the intangible capital. At the third group of countries (with incomes that are higher than average) the influence of resources on national welfare should be considered as neutral, that is conditioned by a repressing orientation on the innovative economics sector development. The national wealth structure mostly depends on the states starting positions in the moment of their transitional period formal beginning. For example, substantial socio-economic changes in Ukraine began only after the Soviet Union disintegration, and in the former countries of socialistic camp in Central and East Europe — have been formed within few years or even decades before the event, that defined their leadership in the process of market reforms realization.

Regarding this aspect, it would be quite interesting to compare Ukraine with the state of the Visegrad Four countries: the Czech Republic, Poland, Slovakia and Hungary. It is clear that these countries have far passed Ukraine on the way to the market transformation and to the process of assimilation to European socio-economic community. Also, a very high economic, sociocultural and, in a certain understanding, paternalist influence of Russia on the choice of priority directions of the development of Ukraine deserves to be taken into account. During 2000-2005, it was possible to establish a considerable break between the levels of national wealth in Ukraine and in the Visegrad Four (table. 1). The natural capital volume in 2000 almost coincided with the level of the Czech Republic, Slovakia and Ukraine, 7440 USD, 7797 USD and 7235 USD per capita respectively. During a five-year period, the use of natural capital in reference countries decreased at about 34 – 36 percent, and in Ukraine — only at 4.7 percent. A substitution for the natural capital took place due to the increase in both produced and intangible capital - on the average in the Visegrad group at 12.4 percent and 33.7 percent. For the same period, the use of the produced capital in Ukraine fell down almost at 8 percent or 626 USD per capita. The national increase of the intangible capital laid down at almost 203 percent.

Table 1. The National Wealth structure according to the types of capital (Visegrad group and Ukraine)*

Country	Wt, USD	Part, percent			
		IC	NFA	PC	NC
<i>Basic dataset</i>					
Czech Republic	152 942	70,35	-0,60	25,38	4,86
Hungary	134 456	74,31	-4,54	23,54	6,70
Poland	113 350	76,72	-1,95	15,74	9,49
Slovakia	112 471	68,51	-1,22	25,78	6,93
Ukraine	19 693	25,88	-2,62	40,00	36,74
<i>Current dataset</i>					
Czech Republic	180 820	74,83	-1,85	24,47	2,54
Hungary	173 007	81,67	-5,45	20,32	3,45
Poland	135 941	80,87	-2,51	15,10	6,54
Slovakia	142 373	77,45	-3,39	22,44	3,50
Ukraine	29 322	52,81	-1,06	24,73	23,53

* This dataset is no longer updated. Latest data is available as part of the Wealth Accounting <http://data.worldbank.org/data-catalog/wealth-accounting>

On one hand, such results can be interpreted as the tendencies to overcoming "the middle income trap", passing to the intensive economic growth. But on the other hand, it is evident from the figures that in 2005 the GDP level per capita in Ukraine amounted to only 1828 USD, that is far fewer than the limits of origin of the primitive and the secondary "trap" (11.0 thousand USD and 15.0 thousand USD (Eichengreen et al. 2013: 4).

Second, the intangible capital increase is accompanied by the absolute fall in volume of natural and produced capitals. Thus, infrastructural and institutional changes in Ukraine, that found the reflection in the increase of non-material capital during 2000-2005, are the certificate of the real capital "eating" away. The economic growth in Ukraine carries "artificial" character, and the authenticity of economic collapse rises in a long-term period (after the produced and natural capitals resources exhaustion).

If the recyclable natural capital (minerals) use does not provide forming the other types of wealth and spend only for consumption, then we will have its complete

exhaustion without any alternative assets that would be able to generate income. The inefficient administrative mode and ineffective specification of ownership rights can stipulate the recyclable part of natural capital exhaustion.

In obedience to international classification, Ukraine is attributed to the countries with the lower middle income level. The domestic structure of national wealth is very near to the world average indexes of a corresponding group. However, the pattern of the use of capital has substantial differences. The elasticity in national wealth increase according to the level of natural capital is 10.52 units (every additional percent of wealth abbreviates natural capital on 10.52 percent). A corresponding index is calculated for the volume of produced capital – 6.14 percent. And all this is accompanied by the national wealth increase on 48.89 percent. Such nonsense may be explained by two main factors. First, the national wealth logic settlement as totalities of the discounted consumer charges, but not of the real material and non-material assets cost estimation could be a reason. Thus, a growing Ukrainian intangible capital is a synthetic and conditional index. Second, the exhaustion and capital assets recreation in Ukrainian national economy are the sources of such "increase" as well. Expansion of current consumption exists due to the conscious leading out of money from an investment sphere. Correlation between the degree of assets depreciation and the GDP level in Ukraine could serve as a bright illustration of this process.

In a period from 2001 to 2013 assets depreciation degree in national economy grew from 4 percent to 77 percent. At the same time, GDP in settling per capita increased from 796 USD to 3862 USD. However, already in 2013 the falling of GDP (according to the official sources) amount to 0.13 percent. The process of produced and natural capital "eating" has a certain limit and the Ukrainian economy attained it. Thus, the use of the economic growth formed model in the future is not only inefficient, but it is simply not possible.

One might argue that within the Ukrainian economy it's observed a good example of irrational and wasteful natural resources use. We have found the relationship between a country's rate of economic growth and the relative abundance of its natural resources depends on each country's national wealth structure. This thesis considered several explanations for the perceived poor performance of resource-intensive Ukrainian economy. We find evidence of a possible negative impact of natural resource abundance on long-term growth (Burlutski, 2015).

In the terms of "the resource curse phenomenon" the development of rent-seeking economic behaviour becomes possible: the economy is operating only in the interests of particular elite, and public interests are secondary importance.

Traditional political economy understanding the definition of rent due with full reimbursement from the gross income of current costs and the distribution results to normal profits and rents (the surplus of the owner's a production factor). Formal entry of this definition (Smith interpretation) has the form:

$$R = S - (W+M+A+i \times K), \quad (2)$$

where R - the gross rent; S – gross national product in cash equivalent (value); W – cost of labour; M – material and equivalent costs; K – produced capital; A – capital consumption; i – the average rate of return.

Rational public policy should be aimed at increasing the national product volume and increasing its quality. In our case this is illustrated, at first, by growth element (S), and as a consequence increasing government revenue and increasing social welfare. At second, if the resources owner (mostly natural) is the government, the formation and withdrawal of rent will promote an economic growth. Everything is changing for the existence of the situation where the rent is not given by the government, but individual economic agent. If the marginal cost of increasing the product (S) exceeds the marginal costs of rent retention, the cost-normal orientation of entrepreneurs to maximize (S) will be replaced by priority maximize (R), and hence will be the rent-seeking behaviour basis. The greatest risks of occurrence of such situation are inherent to the transformational type economies, including Ukraine.

The elements of capital and capital consumption significantly correlated with each other (equation 2). The amount of capital consumption (A) depends on the existing depreciation policy and the sum involved fixed capital (K). Therefore the capital reduction leads to the depreciation decrease and further leads to greater loss of fixed assets. The result of the loss and the capital depreciation (physical and moral) will be a loss of product competitiveness. But, if we accept a priori the minimum product quality that can be maintained without significant investments, and the use period of fixed assets is significant, we will formulate **Hypothesis 1**: *the source of rents in the short run is not complete recovery of fixed capital.*

The rent formation is possible as a result of recovery absent of fixed capital. Consequently, gross fixed capital formation in Ukraine will be significantly different from the reference Visegrad four. For the analyzed period this indicator had a tendency to increase in all countries of the analyzed sample (Fig. 1)

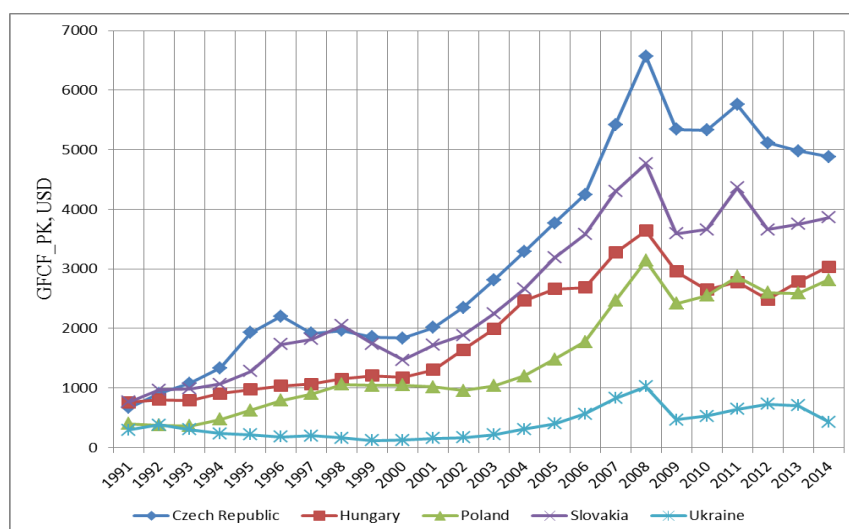

Figure 1 Gross fixed capital formation

Composed by the authors according to Word Bank data

But the backlog of Ukraine from other countries every year increased and reached a maximum value in the pre-crisis 2008. Minimum rate of growth of gross fixed capital formation in 353 % was observed in Hungary and a maximum in Poland – 728 %. It should be noted that in 1992 the rate of accumulation in Poland and Ukraine is almost identical and accounted 384,8 and 379,1 USD respectively. But in 2014, the ratio was 431,5 and 2816,1 USD. Identified rate of growth almost equal to the rate of GDP growth in respective countries.

As a result of the regression analysis of the dependence GDP (GDP_PC) of the degree of produced capital accumulation (GFCF_PC) obtained according to (3), (4):

$$\text{GDP_PK}_{\text{POL}}=4,6767\text{GFCF_PC}+355,22; \quad (3)$$

$$\text{GDP_PK}_{\text{UKR}}=4,1609\text{GFCF_PC}+165,8. \quad (4)$$

The regression coefficients indicate the relative growth of the gross domestic product at 4,6767 USD and at 4,1609 USD as a result of additional investments in fixed capital of 1,0 USD.

The elasticity of GDP by capacity investments is almost the same in Poland and Ukraine, and consequently, ceteris paribus, the efficient capital's use is also equivalent. At the beginning of the period the GDP of Poland and Ukraine are almost matched, in 2012 differed in 3.28 times. Therefore, there are other factors that contribute to this difference.

The institutional forms of the market type, developing under the influence of the international economic integration process and globalization induce the instability of the transformational economies. In terms of imbalances in the international distribution of production factors it is the combination of internal economic, institutional instability and the possibility to integrate into the world market system may create an adverse impact on economic growth. Foreign trade in transition economies can be designed to obtain international economic rent.

It is advisable to distinguish two main channels of export influence on the country GDP. Firstly, the export is a direct calculation element of GDP. Secondly, the income export component stimulates domestic demand. Significant revenues from exports, potentially aimed at renewal of production and innovation development, is the economic growth source. And therefore these revenues can be cause of found differences in equations (3) and (4).

Hypothesis 2. *The amalgamation of capital into financial-industrial group provides the rent getting in high cost of debt capital.*

The high credit risks such as change in national currency exchange rate, political instability, nationalization, etc. inherent to the transformational economies. But the threat level of the real existence of such risks is not very significant, but interest rates are on the verge of maximum acceptable level. The analysis results of the relation between changes in interest rates on loans in foreign currency (EUR) granted to legal entities for a one year period in Poland and Ukraine indicate a nearly fourfold excess of the cost of debt capital for Ukrainian business. In 2011, the average rate on credits in Poland was 3.6 percent, and in Ukraine - 15 percent. The interest rate has reached 23 percent for credits in UAH to legal entities.

Rental income arises as a result of evasion of income tax. Hence the use of offshore financing schemes (direct investments in shareholders' equity, loans) allows you to get a similar result.

Hypothesis 3. *The condition for the economic rent's genesis is a lack of national recaptured and the lack of extended human capital reproduction.*

The analysis results of the labour productivity (per capita ratio of gross domestic product to employed person) indicate trends similar capital accumulation conditions. In 1990 the labour productivity in Hungary, Poland and Ukraine overlapped (from 12088 USD to 12576 USD), but in 2011 the Ukrainian economy backlog amounted to more than 200 percent. Over the last decade the rate of the labour productivity growth in Ukraine amounted to 144 percent. Average level of remuneration for 2001-2011 it reached to almost 560 percent (from 708,15 USD to 3972,16 USD per year).

Hypothesis 4. *The condition of getting of the economic rent absolute form is relatively low the capital's organic structure (the hypotheses 1,3 consequence)* In the first approach selling price of the product "SP" is a cost reflection of capital (variable "v" and constant "c") that generates a cost and profit on this capital "p" (margin on cost):

$$SP = c + v + p = c + v + (c + v)p'; \quad SP = (c + v)\left(1 + \frac{m'}{1 + (c/v)}\right). \quad (5)$$

Rate of return "p'" is directly proportional to the rate of surplus value "m'" and opposite to the rate of capital organic composition "c/v". Hence the trend to reduce the organic structure will determine the increase in profit margins and absolute profits. The differences in the capital's organic structure can be significant both in industry and within national economies. This is a consequence of variation in the real economy from the conditions of perfect economy. The more the economic structure is approaching a monopoly or oligopoly type (and this is inherent in the Ukrainian economy), the more possibilities of obtaining absolute rent.

Thus, the hypothesis about the ability and opportunities of subjects of the Ukrainian economy to charge an economic rent received appropriate empirical evidence. The analysis results of the of parameters of the national economy functioning indicate that the presence of significant resource potential creates the opportunity to obtain rental income, and rent-seeking behaviour, in turn, slows down economic growth. The Ukrainian phenomenon of "resource curse" reflected in general economic stagnation and the resource potential loss. The overcoming of institutional traps rent-seeking behaviour is only possible through a radical change in the investment and financial policy, produced and human capital recovery.

REFERENCES

BURLUTSKI S., BURLUTSKI SV. (2015). The «resources curse» and special features of the economic growth in Ukraine. Journal of Life Economics. Istanbul.

BURLUTSKI S., BURLUTSKI SV. (2016). The Socio-economic Development of Ukrainian Economy: «Resources Curse» Phenomenon. Formation Strategy of Economic Structures: the Tools and Practices. Riga: «Landmark» SIA., pp. 25-35.

CANUTO, O., CAVALLARI, M. (2012). Natural Capital and the Resource Curse.

World Bank, Washington, DC.

COLLIER, P., GODERIS B. (2007). Commodity Prices, Growth and the Natural Resources Curse: Reconciling a Conundrum. Working Paper 276, Centre for the Study of African Economies, Oxford.

COSTANZA R., DALY H. E. (1992). Natural Capital and Sustainable Development Conservation Biology, Vol. 6, No. 1., pp. 37-46.

EICHENGREEN B., PARK D., SHIN K. (2013). Growth Slowdowns Redux: New Evidence on the Middle-Income Trap NBER Working Paper No. 18673.

LEDERMAN, D., MALONEY W. F. (2007). Natural Resources: Neither Curse nor Destiny. Washington, DC: World Bank; and Stanford, CA: Stanford University Press.

PEARCE D.W., ULPH D. (1999). A Social Discount Rate for the United Kingdom, In Environmental Economics: Essays in Ecological Economics and Sustainable Development.

WORLD BANK, 2006, Where is the Wealth of Nations? Measuring Capital for the 21st Century. Washington.

Панасенко Е. А.

докт. пед. наук, проф.,

Донбаський державний педагогічний університет

Тимчак Д. В.

здобувач рівня спеціаліст

5 курсу спеціальності «Практична психологія»

КОМПЛЕКСНА ПСИХОДІАГНОСТИКА СТРАХІВ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В УМОВАХ КОНФЛІКТНОГО ПЕРІОДУ

Нестабільна політична та економічна ситуація в Україні, збільшення стресогенних чинників, науково-технічний прогрес, екологічні чинники значно впливають на життєдіяльність дітей підліткового віку, які мають не сформовану психіку. Підлітковий вік – складний психологічний період в житті людини, який характеризується інтенсивними змінами в фізіологічному та психологічному аспектах розвитку особистості. Саме в цей час відбувається зміна соціальної ситуації розвитку та провідної діяльності підлітків, змінюється їхнє ставлення до оточуючих та до самих себе.

Важливою проблемою становлення особистості підлітків є поява страхів, які значною мірою впливають на їх соціалізацію та усі сфери життя. Завданням сучасної школи є уникнення стресових ситуацій, що спричиняють страх, підготовка соціально адаптовано, всебічно розвиненої особистості, яка здатна до самореалізації у різних видах життєдіяльності.

Вивченню психологічної природи та чинників страхів, фобій, тривожності у дітей підліткового віку присвячено роботи І. Кона, Ю. Орлова, Р. Рассела, Є. Тарасова, Т. Титаренко та ін. Дослідження чинників, які зумовлюють страхи

у підлітків, представлено у доробках М. Буянова, П. Гуревича, А. Захарова, Г. Костюка, Є. Рогова, Н. Шевардіна та ін.

У сучасних психологічних словниках страх трактується як емоція, що виникає в ситуаціях загрози біологічному чи соціальному існуванню індивіда і спрямована на джерело реальної чи уявної небезпеки. На відміну від болю чи інших видів страждання, які зумовлюються реальною дією шкідливих для існування факторів, страх виникає під час їх передбачення [4].

Функціонально страх слугує попередженню суб'єкта про можливу загрозу, дозволяє зосередити увагу на її джерелі та спонукає шукати шляхи її запобігання. Психолог А. Захаров вважає, що страх – це одна з фундаментальних емоцій людини, яка виникає у відповідь на дію загрозливого стимулу. Вчений зазначає, що страх може розвиватися у людини в будь-якому віці. Кожній дитині властиві певні страхи. Однак якщо їх дуже багато, то можна говорити про прояви тривожності в характері дитини.

Об'єктивний підхід до розгляду емоції страху вимагає указати на те, що, незважаючи на своє негативне забарвлення, страх виконує різноманітні функції в житті людини. Протягом усієї історії страх супроводжував людей, виражаючись в боязні темряви, вогню, природних явищ тощо. Страх мобілізував науковий і творчий потенціал людей на боротьбу зі стихією. Страх відігравав і відіграє нині захисну роль, дозволяючи людині уникнути небезпеки. Страх також виступає своєрідним засобом пізнання реалій навколишнього світу, допомагає людині більш критично ставитися до явищ життя. Тому, на думку А. Захарова, страх можна розглядати як природний супровід людського розвитку [2; 3].

У загальному вигляді страх умовно класифікують на ситуативний (виникає в незвичайних ситуаціях) і особово зумовлений (залежить від характеру людини (ступінь тривожності, недовірливість тощо)). Страх буває реальний і уявний, гострий і хронічний. Психологи також виокремлюють вікові страхи, поява яких співпадає з певними змінами в житті дитини.

Фобія – це сильна боязнь будь-чого (відкритого простору (наприклад, страх перед площами, великими магазинами), замкненого простору, висоти, нешкідливих тварин, певного об'єкта), яка не має під собою реальної основи та в інших людей не викликає надмірного страху. Фобії виникають внаслідок психічного захворювання, неврозів, життєвих потрясінь, фізичної або розумової перевтоми, після травмуючих стресових впливів тощо. Найчастіше фобії зустрічаються у людей зі слабкою волею, схильних до нав'язливих емоційних станів, думок, спогадів. Деякі фобії зустрічаються у психічно здорових людей, наприклад, страх перед темрявою, боязнь води, висоти, деяких тварин тощо.

Варто відзначити, що в підлітковому віці страхи ґрунтуються на суттєвих змінах в фізичному, психічному і соціальному контекстах. В організмі підлітка відбуваються бурхливі якісні та кількісні зміни. Статеве дозрівання супроводжується появою характерних страхів, пов'язаних із досягненням

зрілості біологічних систем організму. У підлітків змінюються стосунки з дорослими і товаришами, яскраво проявляється прагнення до самостійності та властивих дорослим форм поведінки, що супроводжується конфліктами і на цій основі формуються тривоги, страхи, фобії.

Страхи підліткового віку виникають на основі заниженої самооцінки. Зростання незалежності, яка робить відносини підлітка в сім'ї і в школі напруженими, жадоба волі від зовнішнього контролю створює умови для появи і зростання тривожності, страху.

Особливо гостро проблема дитячих страхів постала в Україні в умовах воєнного конфлікту. Зусилля сучасних практичних психологів спрямовані та кваліфіковану психодіагностику, визначення рівнів прояву страхів у дітей та підлітків, виявлення основних чинників появи страхів та на підставі отриманих результатів визначення оптимальних шляхів психологічної корекції страхів.

Досліджуючи проблему страхів у підлітків, пропонуємо психодіагностичний комплекс для вивчення особливостей та чинників страхів у школярів означеного віку.

1. "Диференційні шкали емоцій (за К. Ізардом)" – методика, яка діагностує, поряд з іншими емоціями, страхи та рівень їхньої вираженості. Зміст методики передбачає активну позицію досліджуваних, що є необхідною умовою самооцінки та самопізнання. Методика містить 30 емоцій (радісний, здивований, лякаючий тощо), які потрібно оцінити за 4-бальною шкалою. Методика спрямована на виявлення 10 основних емоцій (інтерес, радість, здивування, горе, гнів, відраза, презирство, страх, сором, провина).

2. Методика діагностики самооцінки психічного стану (за Г. Айзенком). Дозволяє вивчити особливості психічних станів школярів підліткового віку, а саме: тривожності, фрустрації, агресивності, ригідності та ін.

3. Малюнок методика "Неіснуюча тварина" адаптована і модифікована А. Шмельовим призначена для дослідження наявності та рівня страхів у підлітковому та молодшому юнацькому віці. Ця проєктивна методика використовується поряд з іншими методиками. У процесі інтерпретації результатів звертається увага на деталі малюнка, які свідчать про наявність та рівень страхів.

4. Шкала ситуативної тривожності Ч. Спілбергера та шкала самооцінки особистісної тривожності Дж. Тейлора, які адаптовані та модифіковані А. Прихожан. Тривожність – здатність людини до переживання емоційного стану, який проявляється в очікуванні неприємностей. Тривожність як ситуативна, так і особистісна є основою для розвитку страхів різної інтенсивності. Оскільки підвищений рівень тривожності є основною передумовою виникнення страхів, ми вважаємо, що саме дослідження рівня тривожності підлітків є необхідним для запобігання виникнення у них страхів.

5. Патохарактерологічний діагностичний опитувальник (ПДО) створений А. Лічко, призначений для виявлення типів характеру при психопатіях, а також при акцентуаціях характеру, що є крайніми варіантами норми. Опитувальник

складається з фраз, що містять 25 тем. Методика діагностує 11 основних типів акцентуацій характеру підлітків.

6. “Експрес-діагностика рівня соціальної ізольованості особистості” (Д. Рассел, М. Фергюссон) покликана виявити, наскільки людина відчуває себе самотньою.

7. Методика діагностики міжособистісних взаємин Т. Лірі, модифікована та адаптована Ю. Нюттен. Методика створена Т. Лірі у 1954 р., з метою дослідження уяви суб'єкта про себе та ідеальне “Я”, а також для вивчення взаємовідносин у малих групах. За допомогою даної методики, виявляється домінуючий тип відносин до людей за самооцінкою та взаємооцінкою.

8. Методика дослідження “Незавершені речення” Сакса і Леві застосовується з метою вивчення особистості школяра підліткового віку та з'ясування причин виникнення страху. Методика включає 60 незавершених речень, які розділені на 15 груп по 4 речення в кожній, що характеризують систему ставлень обстежуваного до сім'ї, до представників своєї чи протилежної статі, до статевого життя, до вчителя, керівництва і підлеглих.

9. Для діагностики комунікативної установки (схильність особистості реагувати певним чином на вербальні та невербальні ситуації взаємодії) та рівня толерантності варто застосовувати методику В. Бойко, яка дозволяє діагностувати такі ознаки негативної установки, як завуальована жорстокість, відкрита жорстокість, обґрунтований негативізм, брюзжання, негативний досвід спілкування.

10. Тест В. Ряховського, що адаптований та модифікований В. Похилько, варто використовувати з метою визначення рівня комунікабельності підлітків, адже чим вище рівень комунікабельності, тим менше вірогідність виникнення та розвитку страхів у підлітковому віці.

11. Методика “Виявлення стилю саморегуляції діяльності” складена Г. Причіним має бути включена з метою виявлення підлітків, які потенціально схильні до емоції страху. Завдання методики полягає у складанні підлітком власної характеристики. Завдяки цій методиці виявляються “автономні” та “залежні” особистості.

12. Проективна методика “Намалюй свій страх”, модифікована та апробована Т. Яценко, проводиться з метою фіксації наявності страхів та їхніх чинників. Підліткам пропонується тема малюнку “Намалюй свій страх”. Відомий психолог Л. Виготський писав, що дитяче малювання – це графічна мова. Дослідники дитячого малюнку підкреслюють, що в ньому відображуване по суті не відрізняється від словесної розповіді [1]. Деякі вчені вбачають у малюванні особливий вид мови. Дослідниця В. Соколова зазначила, що малюнок для дитини не мистецтво, а мова, яка дає змогу розповісти про предмет і зміст життя [5].

Отже, підсумовуючи варто зазначити, що нестабільність політичної та економічної ситуації в країні, збільшення стресогенних факторів впливу на всі види здоров'я людини, погіршення екології, психічні та фізичні

перенавантаження призводять до виникнення тривожності та появи страхів у дітей та молоді щодо власного здоров'я, благополуччя, положення в соціумі тощо. Особливо гостро ця проблема постає саме у підлітків, адже кризовий період розвитку, не збігання у їхніх потребах та можливостях, зміна соціальної ситуації, розвиток та провідна діяльність ще більше ускладнюють вплив зовнішніх негативних факторів на їхній емоційний стан. Таким чином, діагностуючи страхи, виявляючи їх причини і вчасно впроваджуючи психокорекційну роботу, практичні психологи зможуть провести ефективну психологічну допомогу дітям, страждаючим на страхи.

Список використаних джерел:

1. Выготский Л.С. Собрание сочинений : В 6-ти т. – Т. 3. Проблемы развития психики / под ред. А.М. Матюшкина. – М. : Педагогика, 1983. – 368 с.
2. Захаров А.И. Дневные и ночные страхи у детей. Серия “Психология ребенка” / А.И. Захаров. – СПб. : “Издательство СОЮЗ”, 2000. – 156 с.
3. Захаров А.И. Как помочь нашим детям избавиться от страха / А.И. Захаров. – СПб. : Питократ, 1995. – 128 с.
4. Психология. Словарь / под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
5. Соколова В.Н. Отцы и дети в меняющемся мире / В.Н. Соколова, Г.Я. Юзефович. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.

Польсько-українське співробітництво в розв'язанні сучасних соціально-економічних проблем: наука, освіта, досвід : збірник тез доповідей на міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій III SYMPOZJUM NAUKOWEMU «UKRAINA-POLSKA – WSPÓŁPRACA SYNERGETYCZNA» 13-19 luty 2017 r. Kijów, Połtawa, Słowiańsk (Слов'янськ, 13-19 лют. 2017 р.) / МОН України ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». – Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2017. – 235 с.

Відповідальний редактор: А.В. Малахова – к. е. н., доцент

Підписано до друку 13.02.2017 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 10,75.
Наклад 85 прим. Зам. № 983.

Видавництво Б.І. Маторіна

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел.: +38 06262 3-20-99; +38 050 518 88 99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
